BİREYSEL ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

TARİH

9

ORTAÖĞRETİM
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

MEBİ

OGM
MATERYAL

MEBİ

BİREYSEL ÖĞRENME ETKİNLİKLERİ

9. SINIF

TARİH

GENEL YAYIN YÖNETMENİ Cengiz METE

YAYIN KOORDİNATÖRÜ Ömer SARICA

EDİTÖR Prof. Dr. Yasin DOĞAN

HAZIRLAYANLAR Yalçın EFE, Aysel EROĞLU, Akın KÖSE, Ali MUMCU, Ayşe SOLKUN, Dr. Ayhan ÜRKÜNDAĞ, Duygu KARA, Hüseyin AYDOĞAN, Kadir ŞAHİNLİ, Kemal AYYILDIZ, Mehmet ÜLKÜ, Necdet KARA, Özgür YALÇIN, Rahmi KÖŞKER ÜRE, Sadık ÖZCAN, Serhat KARADURMUŞ, Sevdiye Seha ALTUN, Sinan GÜL, Zafer KARAKUŞ

DİL UZMANI Mehmet KAYIRAN

ÖLÇME ve DEĞERLENDİRME UZMANI Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YILDIRIM, Dr. Öğr. Üyesi Ömer KAMIŞ, Dr. Öğr. Üyesi Recep GÜR

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI Doç. Dr. Serkan DEMİR

DİZGİ ve GRAFİK TASARIM Çağlayan Volkan YILDIZ, Diğdem TÜKEL ÇOLAK, Mustafa ÜSTÜNER

ISBN 978-975-11-9703-0

YAYIM YILI Ekim 2026

Bu yayın Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Gerçekleştirilen çalışmalara UNICEF Türkiye Temsilciliği katkıda bulunmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı
Atatürk Bulvarı No: 98 Bakanlıklar / ANKARA
Tel: +90 312 413 2680
+90 312 413 2681
+90 312 413 1838
www.meb.gov.tr

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNICEF
Turan Güneş Bulvarı No.106 Kat: 7 06550
Çankaya / ANKARA
Tel: +90 312 545 10 00
www.unicef.org.tr

Sevgili Öğrenciler,

Hayat her zaman düz bir çizgide ilerlemeyebilir. Kişisel öncelikleriniz, değişen yaşam koşullarınız veya ilgi alanlarınıza ayırdığınız özel zamanlar nedeniyle zaman zaman dersleri düzenli takip etmek zorlaşabilir; bu da öğrenmelerinizde geçici eksiklikler oluşturabilir. Bu durum doğaldır ve pek çok öğrencinin öğrenme sürecinde karşılaşabildiği bir deneyimdir. Böyle zamanlarda önemli olan, küçük ama düzenli adımlarla yeniden başlamak, eksiklerinizi fark edip planlı biçimde tamamlamak ve öğrenme yolculuğunuza devam etmektir.

Bu kitap; okulunuza düzenli olarak devam edemediğiniz, öğrendiğiniz bilgileri unuttuğunuz ya da sahip olduğunuz becerilerin zamanla zayıfladığı durumlarda öğrenmenizi sürdürebilmeniz için hazırlanmıştır. Kitap içerisinde yer alan bireysel öğrenme etkinlikleri, beklenmedik durumlar nedeniyle ya da bireysel gerekçelerle okula ara verseniz bile öğrenme sürecinizin devamlılığını desteklemek amacıyla tasarlanmıştır. Kartlardaki etkinlikler, 9. sınıfta yer alan öğrenme çıktıları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu kartlar ile hem sürekli öğrenebilir hem de öğrenme sürecinizi zenginleştirebilirsiniz.

Bu kitapla

- düşünerek,
- deneyerek,
- hatalarınızın üzerine giderek

ilerleyebilirsiniz.

Kitapta yer alan etkinlikler, öğrenmelerinizi adım adım ilerletecek biçimde tasarlanmıştır. Burada önemli olan, doğru bilgiye ulaşmakla birlikte öğrenme sürecinizi fark etmeniz ve bu süreci yönetebilir hâle gelmenizdir.
Bireysel öğrenme etkinlikleri, okul dışında da öğrenme sürecinizi güvenle sürdürebilmeniz için size rehberlik eder.

Kitabınızı

- herhangi bir gerekçeden dolayı okula gidemediğiniz dönemlerde,
- yarıyıl tatili /yaz tatili sonrası konuları hatırlamak istediğinizde,
- okul değişikliği yaptığınızda,
- temel kabullerinizde eksikliğiniz olduğunda,
- bir konuyu yeniden çalışmak istediğinizde,
- bir konuyu pekiştirmek istediğinizde

kullanabilirsiniz.

Öğrenmek, bireysel bir yolculuktur. Bu yolculukta merak etmek, sormak, denemek ve bazen zorlanmak normaldir. Kitapların içindeki bireysel öğrenme etkinliklerinde yer alan etkinlikler; sizi kendi güçlü yönlerinizi keşfetmeye, eksiklerinizi tamamlamaya, öğrendiklerinizi pekiştirmeye ve özgüvenle ilerlemeye teşvik edecektir.

Bireysel öğrenme etkinliklerinde yer alan başlıkların genel açıklamaları şu şekildedir:

Her bölümün sonunda yer alan geri bildirimler, yaptığınız çalışmayı kontrol etmenize ve öğrenmenizi kalıcı hâle getirmenize yardımcı olur.

Bireysel öğrenme etkinlikleri kitabınızdaki her sayfa, öğrenme eksiklerinizi tamamlamanız için bir fırsattır. Öğrendikçe, düşündükçe ve tekrar ettikçe eksiklerinizi giderecek ve kendinizi daha hazır hissedeceksiniz. Bu kitap, öğrenme yolculuğunuzda her zaman ilerleyebileceğinizi gösteren bir çalışma arkadaşıdır.

Eğlence ve keşif dolu bir öğrenme yolculuğu dileklerimizle...

İÇİNDEKİLER

GEÇMİŞİN İNŞA SÜRECİNDE TARİH **7**

TARİH ÖĞRENMENİN FAYDALARI 7

TARİHİN DOĞASI 23

TARİHSEL BİLGİNİN ÜRETİM SÜRECİ 37

TARİH ARAŞTIRMA VE YAZIMINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM 55

ESKİ ÇAĞ MEDENİYETLERİ **72**

TARIM DEVRİMİ'NİN ESKİ ÇAĞ'A ETKİLERİ 72

ESKİ ÇAĞ'DA YÖNETENLER VE SAVAŞANLAR 97

ESKİ ÇAĞ'DA HUKUK 120

ESKİ ÇAĞ'DA İNANÇ, BİLİM VE SANAT 135

TÜRKLERDE KONARGÖÇER YAŞAM 156

ORTA ÇAĞ MEDENİYETLERİ **172**

ORTA ÇAĞ'DAKİ KİTLESEL GÖÇLER 172

ORTA ÇAĞ'DAKİ SİYASİ VE ASKERÎ GELİŞMELER 197

ORTA ÇAĞ'DA TİCARET YOLLARI 222

ORTA ÇAĞ'DA BİLİM, KÜLTÜR VE SANAT 243

TARİH ÖĞRENMENİN FAYDALARI

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını kendi cümlelerinizle ifade edeceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

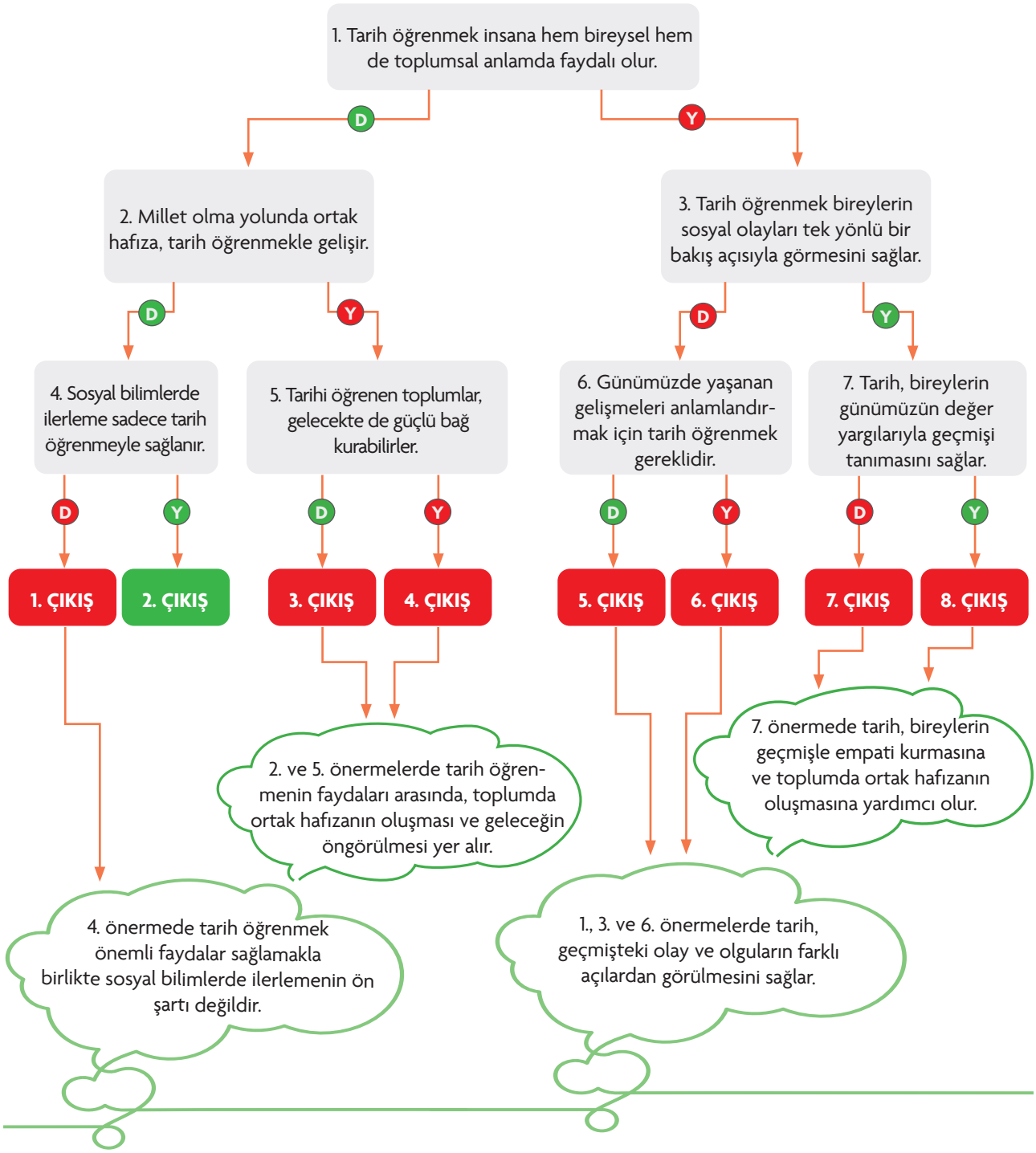
ETKİNLİK 1

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle, sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Aidiyet: Bir gruba, topluma veya yere bağlılık hissi

Dayanışma: Birlikte hareket etme ve yardımlaşma

Empati: Kendini başkasının yerine koyarak onu anlamaya çalışma

Hüküm: Genel anlamda bir konu hakkında verilen kesin karar, yargı, emir

Gözlem: Bir olayı ya da durumu dikkatle izleyip inceleme

Olgu: Gerçekleşmiş, doğruluğu kanıtlanabilen durum

Hat: Savunma amacıyla oluşturulmuş askerî çizgi veya sınır

Millî Bilinç: Bir millete ait olma ve ortak değerlerin farkında olma duygusu

Müdafaa: Savunma, kendini veya bir yeri koruma

Satıh: Geniş alan, bütün cephe, vatanın tamamı

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Osmanlı hükümdarı III. Murad'ın İstanbul kadısına göndermiş olduğu hükme göre cevaplayınız.

İstanbul kadısına hüküm ki

İstanbul'un çarşı ve esnafından sorumlu olan yetkilisinin verdiği bilgiye göre, yük taşımasında kullanılan hayvanlara kapasitelerinden fazla yük taşıtılıyormuş. Hatta bu hayvanların bakım ve beslenmelerine de dikkat edilmiyormuş. Hayvanların acınası durumları, halkın üzüntüsüne sebep oluyormuş. Bu yüzden, hamallardan sorumlu olanlara bildirilmek üzere buyurdum ki: Bundan sonra yük hayvanlarına kapasitelerinin üstünde yük taşıtılmasın. Hayvanların bakımı ve beslenmelerine özen gösterilsin. Ayrıca taşıma ücreti konusunda sorun çıkarılmasın. Belirlenen tarifeden fazla ücret istenmesin. Emrime uymayanlar tespit edilerek cezalandırılsın. Kurallara uyanlara kimse dokunmasın.

1587

İstanbul'da yük taşıyan hayvanlara kapasitelerinin üstünde yük taşıtılmaması konusunda, Osmanlı Padişahı III. Murad'ın hükmü.

Padişahın bu hükmü, uygulanması için İstanbul Muhtesibi Mehmed Çavuş'a verilmiştir.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 62/37

SULTAN
III. MURAD HAN

Padişah III. Murad'ın hayvanlara fazla yük taşıtanların cezalandırılması hakkındaki hükmü.

1. **Hükümde Osmanlı toplumundaki hangi değerlere işaret edilmiştir?**

.....

.....

.....

2. **Günümüzde hayvan haklarını korumak için neler yapılmaktadır?**

.....

.....

.....

3. **Hüküm örneğindeki gibi geçmişteki yöneticilerin tutum ve kararlarını öğrenmenin faydaları nelerdir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Sevgi:** Osmanlı Devleti'nde sadece insanlara değil hayvanlara da büyük değer verildiğine, onlara karşı iyi davranış gösterildiğine ve eziyet edilmediğine işaret edilmektedir.

   Merhamet: Zor durumda olan, eziyet edilen hangi canlı olursa olsun yardım edilmesi Osmanlı toplumundaki merhamet duygusunun yüksekliğinin bir göstergesidir.

   Adalet: Taşıma ücreti konusunda yasaların belirlediği şekilde hareket edilmesinin emredilmesi, toplumsal düzenin işleyişine dikkat edildiğine ve adalet kavramına önem verildiğine işaret etmektedir.

2. - Son yıllarda özellikle sokak hayvanları başta olmak üzere hayvanlara yönelik olumsuz davranışlarının önlenmesi ve bu tür davranışların yaygınlaşmaması için yasalar çıkartılmış, merkezî ve yerel yönetimler tarafından hayvan haklarını korumaya yönelik çalışmalar artmıştır.

   - Sosyal medya üzerinden hayvan hakları konusunda farkındalık yaratmak için etkileşimli içerikler üretilmektedir. Televizyon, gazete gibi haber kaynakları üzerinden de bu konuda insanların duyarlılık kazanmasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

3. **Geçmişten ders çıkarma ve farkındalık oluşturma:** Geçmişte hayvanlara yönelik olumsuz uygulamalar ve yöneticilerin aldığı önlemler geçmişten ders çıkarmamızı sağladığı gibi bireyin çevresindeki diğer canlılara karşı daha duyarlı olmasını sağlar. Bu durum, toplumsal bilincin de artmasına katkı sağlar.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Kelime bulutunda, tarih öğrenmenin birey ve topluma sağladığı faydaları yansıtan kavramlar yer almaktadır. Kavramlar, önem derecelerine göre büyük veya küçük boyutlarda gösterilmiştir. Aşağıdaki soruları cevaplarken kelime bulutundaki kavramların boyutlarının önem derecelerini yansıttığını dikkate alınız.

1. **Kelime bulutundan tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarıyla doğrudan ilişkili olabileceğini düşündüğünüz üçer tane kavram yazınız.**

.....

.....

2. **Kelime bulutundan diğerlerine göre daha önemli olduğunu düşündüğünüz üç kavramı seçiniz ve bu kavramları neden seçtiğinizi açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını anlatacak şekilde kelime bulutundaki kavramlardan yararlanarak beş cümlelik bir metin yazınız.**

.....

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Birey**; empati, millî kimlik, millî bilinç. **Toplum**; ortak hafıza, dayanışma, ders çıkarma.

2. **Ortak hafıza:** Toplumsal birlik ve beraberlik duygusunun güçlenmesine katkı sağlar.

   Kültürel miras: Maddi ve manevi değerlerin sonraki nesillere aktarılması millî kimliğin oluşmasına katkı sağlar.

   Ders çıkarma: Tarihten ders çıkarmak, geçmişte yapılan hataların tekrarlanmasını önleyip daha bilinçli kararlar alınmasını sağlar.

3. Tarih öğrenmek, toplumda **ortak bir hafıza**nın oluşmasını sağladığı gibi zor zamanlarda **dayanışma gücünü ve birlik beraberliği** artırır. Toplumlar ve bireyler, geçmişte yaptıkları hatalardan ders çıkararak aynı hataları tekrarlamaktan kaçınabilir. Tarih sayesinde geçmişten gelen **kültürel miras**ın günümüze aktarılması, bireylerde **millî kimlik** ve **bilinç gelişimi**ne katkı sağlar. Ayrıca tarih bilgisi, bireylerde **empati duygusu**nu güçlendirir. Bağımsızlığa saygı duyulması ve bu değeri korumak için verilen mücadelenin öğrenilmesi, **vatan ve bayrak sevgisi**ni pekiştirir.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki metnin içerisindeki tarih bilimi ile ilgili yanlışları tespit ederek altlarını çiziniz.

NİÇİN TARİH ÖĞRENİYORUZ?

Tarih; insanların geçmişte yaşadıkları olayları, toplumsal değişimleri ve kültürel birikimleri düzenli bir şekilde inceleyen bir sosyal bilimdir. Tarih öğrenmek, sadece geçmişi bilmemizi sağlamakla kalmaz; aynı zamanda gözlem yapma, deneyimlerden ders çıkarma ve gelecekte daha doğru kararlar verme gibi yararlar da sağlar. Bu yönüyle tarih, insanların toplumsal olaylara tek bir açıdan bakmasına imkân sunar. Tarih bilinci, toplumların kimliklerini oluşturmasında da önemli bir rol oynar. İnsan, ait olduğu toplumun geçmişini ve değerlerini öğrenerek kendini o topluma daha bağlı hisseder. Ayrıca geçmişteki başarılarını ve hatalarını incelerken tarihe özgü yöntem ve teknikleri kullanır. Bunu yaparken de olay, olgu ve kişileri bugünün değer yargılarıyla değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar. Tarih öğrenmenin bir başka önemli yönü ise kültürün devamlılığını sağlamaktır. Geçmişte oluşturulan kültürel mirası tanımak ve korumak, bir toplumun kimliğini sürdürmesi açısından gereklidir. Objektif şekilde yapılan tarih çalışmaları; farklı kültürlerin ve medeniyetlerin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu göstererek hoşgörü, empati ve anlayış duygularını geliştirir. Böylece tarih, sadece bilgi vermekle kalmaz; aynı zamanda karşıtlık ve çatışmacı tutumları tetikler. Sonuç olarak tarih öğrenmek, bireylerin gelişimine çok yönlü katkı sağlar.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

NİÇİN TARİH ÖĞRENİYORUZ?

Tarih, insanların geçmişte yaşadıkları olayları, toplumsal değişimleri ve kültürel birikimleri düzenli bir şekilde inceleyen bir sosyal bilimdir. Tarih öğrenmek, sadece geçmişi bilmemizi sağlamakla kalmaz; aynı zamanda ~~gözlem yapma~~/kanıtlardan yola çıkarak deneyimlerden ders çıkarma ve gelecekte daha doğru kararlar verme gibi yararlar da sağlar. Bu yönüyle tarih, insanların toplumsal olaylara ~~tek bir açıdan bakmasına~~/farklı bakış açıları geliştirmesine imkân sunar. Tarih bilinci, toplumların kimliklerini oluşturmasında da önemli bir rol oynar. İnsan, ait olduğu toplumun geçmişini ve değerlerini öğrenerek kendini o topluma daha bağlı hisseder. Ayrıca geçmişteki başarılarını ve hatalarını incelerken tarihe özgü yöntem ve teknikleri kullanır. Bunu yaparken de olay, olgu ve kişileri ~~bugünün değer yargılarıyla değerlendirilmesi gerektiğini~~/yaşanan dönemin şartlarına göre değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar. Tarih öğrenmenin bir başka önemli yönü ise kültürün devamlılığını sağlamaktır. Geçmişte oluşturulan kültürel mirası tanımak ve korumak, bir toplumun kimliğini sürdürmesi açısından gereklidir. Objektif şekilde yapılan tarih çalışmaları; farklı kültürlerin ve medeniyetlerin birbirleriyle nasıl etkileşimde bulunduğunu göstererek hoşgörü, empati ve anlayış duygularını geliştirir. Böylece tarih, sadece bilgi vermekle kalmaz; aynı zamanda ~~karşıtlık ve çatışmacı tutumları tetikler~~/barışçı ve insancıl tutumları tetikler. Sonuç olarak tarih öğrenmek, bireylerin gelişimine çok yönlü katkı sağlar.

ETKİNLİK 3

Aşağıda rakamlarla belirtilen cümleleri, tarih öğrenmenin bireysel ve toplumsal faydalarına göre ayırt ederek örnekteki gibi belirtilen kutucuklara yazınız.

1	Eleştirel düşünme becerisi kazandırır.
2	Demokrasi kültürünün gelişmesini sağlar.
3	Kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar.
4	Liderlik ve stratejik düşünme becerilerini geliştirir.
5	Empati kurmayı sağlar.
6	Millî birlik ve beraberliği güçlendirir.
7	Ortak hafıza oluşturur.
8	Birlikte yaşama arzusunu güçlendirir.
9	Sebep-sonuç ilişkisi kurma becerisini geliştirir.
10	Milletlerin geçmişte yaptıkları hatalardan ders çıkarmasını sağlar.

Tarih Öğrenmenin Faydaları

Bireysel Faydaları	Toplumsal Faydaları
1, ...	7, ...

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Bireysel Faydaları	Toplumsal Faydaları
1 - 4 - 5 - 9	2 - 3 - 6 - 7 - 8 - 10

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Tabloda tarihin faydaları ile ilgili verilen cümlelerin doğru olup olmadığına karar vererek ilgili kutucuğu **"X"** sembolüyle işaretleyiniz.

		D	Y
1.	Tarih bilimi; insanın sorgulama, yorumlama ve empati kurma becerilerini geliştiren çok yönlü bir çalışma alanıdır.		
2.	Tarih bilimi sayesinde bireyler olayları; bugünün siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarına göre değerlendirir.		
3.	Gelecek hakkında öngörülerde bulunabilmek için sadece günümüzde yaşanan olayları bilmek yeterlidir.		
4.	Tarihsel konularla ilgili araştırma yapan bir kişi, olay ve olguları tek taraflı olarak değerlendirmesi gerektiğini kavrar.		
5.	Toplumlar; tarih sayesinde olayların farklı neden ve sonuçları olabileceğini anlayarak her olayı o günün siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarına göre değerlendirir.		
6.	Tarih, bireylere atalarının izini sürme ve kişisel geçmişlerini araştırma imkânı sağlar.		
7.	Tarih öğrenmek; bireylerin karar alma, değerlendirme ve sorun çözme becerilerini zayıflatır.		
8.	Tarihini bilmeyen toplumların devamlılık göstermesi mümkün değildir.		
9.	Tarih öğrenimi bireye ait olduğu toplumun kökenlerini, değerlerini ve tarihsel süreçlerini öğreterek, kendine dair bir farkındalık geliştirmesini sağlar.		
10.	Tarih öğrenimi, geçmişteki olayların incelenmesi yoluyla gelecekte de benzer durumlar karşısında daha bilinçli kararlar alınmasını sağlar.		
11.	Tarih öğretimi insanlarda dünyayı ele geçirip diğer devletlerin zenginliklerinden yararlanma isteğini güçlendirir.		
12.	Tarih öğrenmek insanların kendi milletlerini diğer milletlerden daha üstün tutmasını sağlar.		

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

		D	Y
1.	Tarih bilimi; insanın sorgulama, yorumlama ve empati kurma becerilerini geliştiren çok yönlü bir çalışma alanıdır.	X	
2.	Tarih bilimi sayesinde bireyler olayları; bugünün siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel şartlarına göre değerlendirir. (Tarih bilimi olayların meydana geldiği zamanın şartlarına göre değerlendirir.)		X
3.	Gelecek hakkında öngörülerde bulunabilmek için sadece günümüzde yaşanan olayları bilmek yeterlidir. (Gelecek hakkında öngörüde bulunabilmek için sadece günümüzde yaşanan olayları bilmek yeterli değildir. Geçmişte yaşananları da bilmek önemlidir.)		X
4.	Tarihsel konularla ilgili araştırma yapan bir kişi, olay ve olguları tek taraflı olarak değerlendirmesi gerektiğini kavrar. (Tarihsel konularla ilgili araştırma yapan bir kişi, olay ve olguları tek taraflı değil çok taraflı değerlendirmesi gerektiğini kavrar.)		X
5.	Toplumlar; tarih sayesinde olayların farklı neden ve sonuçları olabileceğini anlayarak her olayı o günün siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik koşullarına göre değerlendirir.	X	
6.	Tarih, bireylere atalarının izini sürme ve kişisel geçmişlerini araştırma imkânı sağlar.	X	
7.	Tarih öğrenmek; bireylerin karar alma, değerlendirme ve sorun çözme becerilerini zayıflatır. (Zayıflatmaz. Çünkü insanlar geçmişte yaşanan olayları, neden–sonuç ilişkilerini ve alınan kararların sonuçlarını inceleyerek, daha bilinçli kararlar vermeyi öğrenirler.)		X
8.	Tarihini bilmeyen toplumların devamlılık göstermesi mümkün değildir.	X	
9.	Tarih öğrenimi bireye ait olduğu toplumun kökenlerini, değerlerini ve tarihsel süreçlerini öğreterek, kendine dair bir farkındalık geliştirmesini sağlar.	X	
10.	Tarih öğrenimi, geçmişteki olayların incelenmesi yoluyla gelecekte de benzer durumlar karşısında daha bilinçli kararlar alınmasını sağlar.	X	
11.	Tarih öğretimi insanlarda dünyayı ele geçirip diğer devletlerin zenginliklerinden yararlanma isteğini güçlendirir. (Tarih öğretimi insanlarda barış ve hoşgörü duygularının güçlenmesini sağlar.)		X
12.	Tarih öğrenmek insanların kendi milletlerini diğer milletlerden daha üstün tutmasını sağlar. (Tarih öğrenmek insanlarda bütün toplumların eşit olduğu fikrini güçlendirdiği gibi diğer toplumların da varlığına saygı duyulmasını sağlar.)		X

ETKİNLİK 2

Aşağıda verilen metni inceleyerek kendi duygu ve düşüncelerinize göre soruları cevaplayınız.

SIRA SİZDE

Elif, geçmişte yaşanmış olayları öğrenmenin kendisine bir faydası olmadığını düşünürdü. Bir gün tarih öğretmeninin sınıfta izlettirdiği Millî Mücadele ile ilgili belgesel onda tarihe karşı merak uyandırdı. O akşam eve döndüğünde dedesinin odasındaki kitap kokusu onu içine çekti. Elif'in gözü, "Sakarya Günlükleri" kitabına takıldı. Kitabı merakla karıştırmaya başladı. Sayfaları çevirdikçe cephedeki askerlerin ve köylülerin anlattığı satırlar gözünde canlandı.

Kitapta Sakarya Meydan Muharebesi'nde görev alan askerlerin ve halkın olup biteni anlattıkları günlüklerinin günümüz Türkçesine çevrilmiş hâli yer alıyordu:

1 Eylül 1921 – Asker Ali

Sabah ezanıyla birlikte mevzilerdeyiz. Top sesleri hiç susmuyor. Sakarya Nehri'nin kıyısında toprak titriyor ama içimizde korkudan çok inanç var. Komutanımız "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır!" dedi. Bu söz hepimizin yüreğine kazındı. Bu vatanın her karışı artık bizim mevzimiz oldu.

5 Eylül 1921 – Köylü Emine

Dün gece köyden asker konvoyu geçti. Yorgundular ama gözlerinde umut vardı. Evimizde kalan son unla ekmek pişirip onlara verdim. Çocuklar açtı ama kimse şikâyet etmedi. Herkes biliyor ki bu savaş bizim var olma savaşımız.

10 Eylül 1921 – Asker Ali

Düşman çok güçlü saldırdı. Yanımdaki Hasan vuruldu ama "Sakarya düşerse Ankara düşer!" diyerek son nefesini verdi. Gözümün önünden gitmiyor. Geceleri uyuyamıyorum ama pes etmek yok. Mustafa Kemal Paşa'nın kararlılığı bize güç veriyor.

13 Eylül 1921 – Asker Ali

Bugün zafer haberi geldi. Düşman geri çekiliyor! Gözlerimiz yaşlı, ama bu kez sevinçten. Sakarya'nın suları sessizce akıyor, sanki bu topraklarda dökülen kanları yıkayıp tarihe teslim ediyor. Artık biliyorum: Bu zafer sadece bir savaşın değil, bir milletin yeniden doğuşunun sembolü.

1. "*Sakarya Günlükleri*" kitabını siz okusaydınız hangi duyguları hissederdiniz?

.....

.....

.....

.....

2. Günlükte yer alan hangi tarihli olayın içinde yer almak isterdiniz? Nedenleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

3. Sakarya Savaşı'nda yaşananları siz kaleme alsaydınız hangi amaçlarla yazardınız?

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Ben "Sakarya Günlükleri" kitabını okusaydım, çok derin duygular hissederdim. Öncelikle, askerlerin ve halkın yaşadığı zorlukları, fedakârlıkları ve inançlarını okudukça **gurur** duyardım. Çünkü o günlerde insanlar vatanlarını korumak için her şeylerini ortaya koymuşlar. Asker Ali'nin satırlarında hissettiği **cesaret**, **kararlılık** ve **vatan sevgisi** beni etkilerdi. Köylü Emine'nin kendi çocukları açken bile askerlere ekmek vermesi ise bana **özveri** ve **dayanışmanın gücü**nü hatırlatırdı. Aynı zamanda savaşın acı yönünü —ölümler, yorgunluk, korku— gördükçe **hüzün** duyardım. Ancak sonunda gelen zafer haberiyle birlikte içimi **umut** ve **sevinç** kaplardı. Kısacası, bu kitabı okurken hem geçmişe karşı **saygı** duyar hem de bugünkü özgürlüğümüzün ne kadar büyük bir bedel karşılığında kazanıldığını daha derinden anlardım.

2. Ben günlükte yer alan 13 Eylül 1921 tarihli olayın içinde yer almak isterdim çünkü o gün Sakarya Zaferi'nin kazanıldığı ve düşmanın geri çekildiği gündü. Askerlerin ve halkın yaşadığı sevinci, gözlerindeki gururu görmek isterdim. O an, sadece bir savaşın değil bir milletin yeniden doğuşunun simgesiydi. Böyle bir günde orada olmak, özgürlük ve vatan sevgisinin anlamını en derinden hissetmemi sağlardı.

3. Ben Sakarya Savaşı'nda yaşananları kaleme alsaydım birkaç önemli amaçla yazardım: Öncelikle, gelecek nesillerin bu büyük mücadelenin anlamını unutmaması için yazardım. O günlerin zorluklarını, insanların cesaretini ve vatan sevgisini anlatmak isterdim. Ayrıca, savaşın sadece cephede değil halkın yüreğinde de yaşandığını göstermek isterdim. Bir diğer amacım, vatanın değerini ve bağımsızlığın bedelini hatırlatmak olurdu. İnsanların yaşadığı acıları, umutları ve zafer sevincini yazarak okuyanın içinde gurur ve minnettarlık duygusu uyandırmak isterdim. Kısacası, Sakarya Savaşı'nı yazardım çünkü bu topraklarda verilen mücadelenin unutulmaması ve ders alınması gereken bir miras olduğunu düşünürdüm.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

- **Etkinlikleri yaparken en çok dikkatimi ne çekti? Beni şaşırtan, üzen, heyecanlandıran veya düşündüren bir detay oldu mu?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerde karşılaştığım zorluklar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki .....

.....

- **Etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki .....

.....

- **Bu konuyu daha derinlemesine öğrenmek için hangi soruları sormaya devam etmeliyim? Merak ettiğim yeni şeyler nelerdir?**

.....

.....

- **Bu konuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanabilirim?**

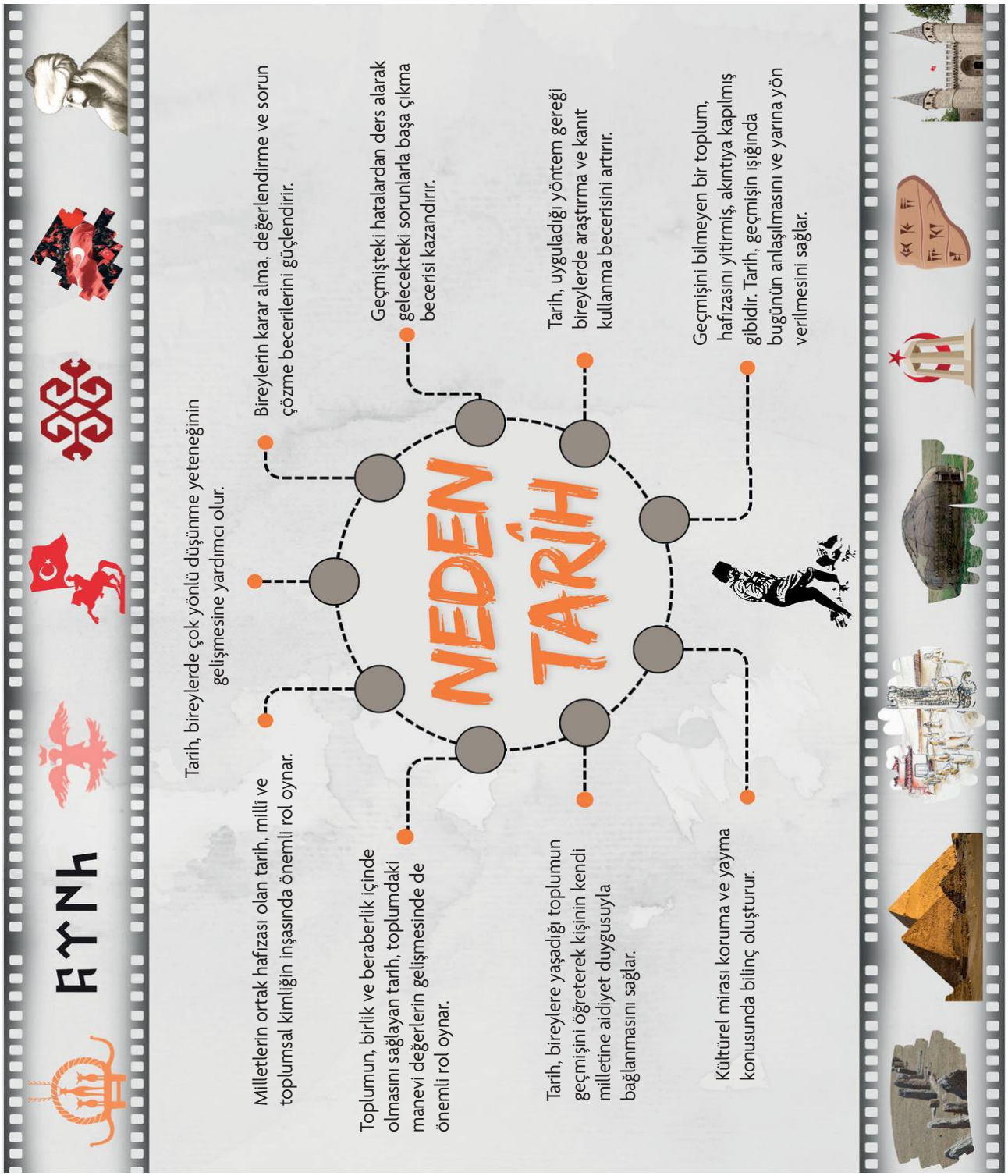
.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Verilen bilgileri dikkatle okuyunuz. Konunun temel kavramlarını, önemli noktalarını ve bağlantılarını gözden geçirerek öğrenmenizi pekiştiriniz.

ETKİNLİK 1

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Empati: .....

.....

.....

Hüküm: .....

.....

.....

Olgu: .....

.....

.....

Hat: .....

.....

.....

Millî Bilinç: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

- ☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
- ☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
- ☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
- ☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
- ☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Empati: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1
Hüküm: İlişkilendiriyorum, Etkinlik 1
Olgu: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2
Hat: Öğrendiklerim, Etkinlik 2
Millî Bilinç: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TARİHİN DOĞASI

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında farklı kaynaklardan tarihin doğasını inceleyerek temel bilgileri tespit edip açıklama yapabileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda tarih biliminin doğasına ait verilen ifadelerin doğru (D) veya yanlış (Y) olup olmadığına karar vererek önündeki kutucuğa yazınız.

1	Benzer kaynakları kullanan tarihçiler, aynı olay hakkında farklı yorumlar ortaya koyabilir.	5	Tarihte birbirini takip eden olaylar arasında mutlaka neden-sonuç ilişkisi kurulmalıdır.
2	Tarih biliminde mutlak doğru yoktur. Yeni bulunan kanıtlar bilinen doğruları değiştirebilir.	6	Tarihteki olayların sonuçları yaşandığı dönemle sınırlı kalır.
3	Tarihsel olay soyut ve genel bir gelişmeyi ifade eder.	7	Tarihî olaylar, günümüz şartlarına göre değerlendirilmelidir.
4	Tarih, sosyal bir bilim dalıdır.	8	Geçmişten günümüze kalan bütün birinci elden kaynaklar kanıt olarak kabul edilir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1 - D	2 - D	3 - Y (**Doğrusu:** Tarihsel olay soyut ve genel değil somut ve özel gelişmeyi ifade eder.)
4 - D	5 - D	6 - Y (**Doğrusu:** Tarihteki olayların sonuçları yaşandığı dönemle sınırlı kalmaz, uzun süre devam edebilir.)
7 - Y (**Doğrusu**: Tarihî olaylar, günümüz şartlarına göre değil meydana geldiği zamanın şartlarına göre değerlendirilmelidir.)		
8 - Y (**Doğrusu**: Geçmişten günümüze kalan birinci elden kaynakların hepsi değil bazıları kanıt olarak kabul edilir.)		

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ay takvimi:	Ay'ın Dünya etrafındaki evrelerine ve hareketlerine göre oluşturulan takvim sistemi
Çağ:	Tarihte kendine özgü özellikleri olan uzun zaman dilimi
Güneş takvimi:	Dünya'nın Güneş etrafındaki dönüş hareketine göre oluşturulan takvim sistemi
Kanıt:	Bir iddianın veya tarihsel bir olayın doğruluğunu ispatlayan her türlü belge, bulgu veya bilgi
Kaynak:	Bilgi elde edilen, tarihsel araştırmalara temel teşkil eden her türlü yazılı belge, kişi, sözlü gelenek veya arkeolojik eser
Milat:	Hz. İsa'nın doğduğu gün (0 yılı) olarak kabul edilen ve Miladi takvimin başlangıç noktası sayılan tarih
Mutlak:	Kesin, değişmez, tartışmaya kapalı olan ve hiçbir koşula bağlı olmayan
Ortak Hafıza:	Bir toplumu oluşturan bireylerin geçmişe dair paylaştıkları, kimliklerini pekiştiren kolektif bilgi ve deneyimler
Sosyal Bilim:	İnsan ve toplumla ilgili olayları inceleyen bilim dalı
Soyut:	Beş duyu organıyla algılanamayan, yalnızca zihin yoluyla kavranabilen kavramlar veya düşünceler

İLİŞKİLENDİRİYORUM

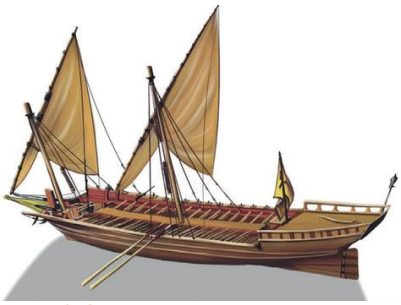
Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen görseller ve metne göre soruları cevaplayınız.

Fenike Gemisi

Osmanlı Gemisi

Günümüz Gemisi

Tarih boyunca toplumsal yaşamdaki bazı unsurlar değişmiş, bazı unsurlar ise devamlılığını korumuştur. Örneğin bir toplumun dili, gelenekleri, mimari anlayışı gibi pek çok unsur yüzyıllar boyunca hem varlığını korumuş hem de kendi içinde bazı değişimler yaşamıştır. Bu süreçler yaşanırken toplumların istekleri, ihtiyaçları, beklentileri, zamanın koşulları ve mevcut imkânların değerlendirilmesi göz önünde bulundurulmuştur.

1. **Görselleri ve metni inceleyerek tarihteki değişim ve sürekliliği su yolu taşımacılığı üzerinden açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Kendi yaşamınızdan yola çıkarak hayatınızda süreklilik gösteren ve değişen durumlar nelerdir? Yazınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. İnsanlar topluluk halinde yaşamaya ve organizasyon yapmaya başladığı andan itibaren farklı coğrafyalara ulaşmak, keşif ve ihtiyaçlarını karşılamak için deniz taşımacılığını geliştirmiş ve bundan faydalanmıştır. İnsanların bilgi birikimi ve organizasyon yetisi de tarihsel birikimle birlikte bir süreklilik içerisinde değişerek günümüze gelmiştir. Örneğin Fenike gemileri çap olarak daha küçükken **Osmanlı gemilerinde yelkenden daha fazla yararlanılmış**; günümüzde ise motorlu, büyük gemiler kullanılmaktadır. Bu açıdan değerlendirdiğimizde taşımacılık ihtiyacı her dönemde söz konusu ancak ihtiyaçlara göre değişerek ve geliştirilerek devam ettirilmektedir diyebiliriz.

2. İnsanların yaşadığı çağ ve koşullarda oluşan kültürel normlar ve geliştirdikleri araçlar kendi dönemine yöneliktir. Ancak siyasi, ekonomik, askerî ve doğal nedenlerle oluşan değişim kültürel yapıda değişime neden olabilir. Gelenekler, bilgi birikimi ve diğer kültürel unsurlar süreç içerisinde köklerinden kopmamakla birlikte değişime uğramıştır. Tarih biliminin de bu birikimi görmesi ve kaydetmesi tarihsel açıdan bu **sürekliliğe ve değişime** önemli katkı sunmaktadır.

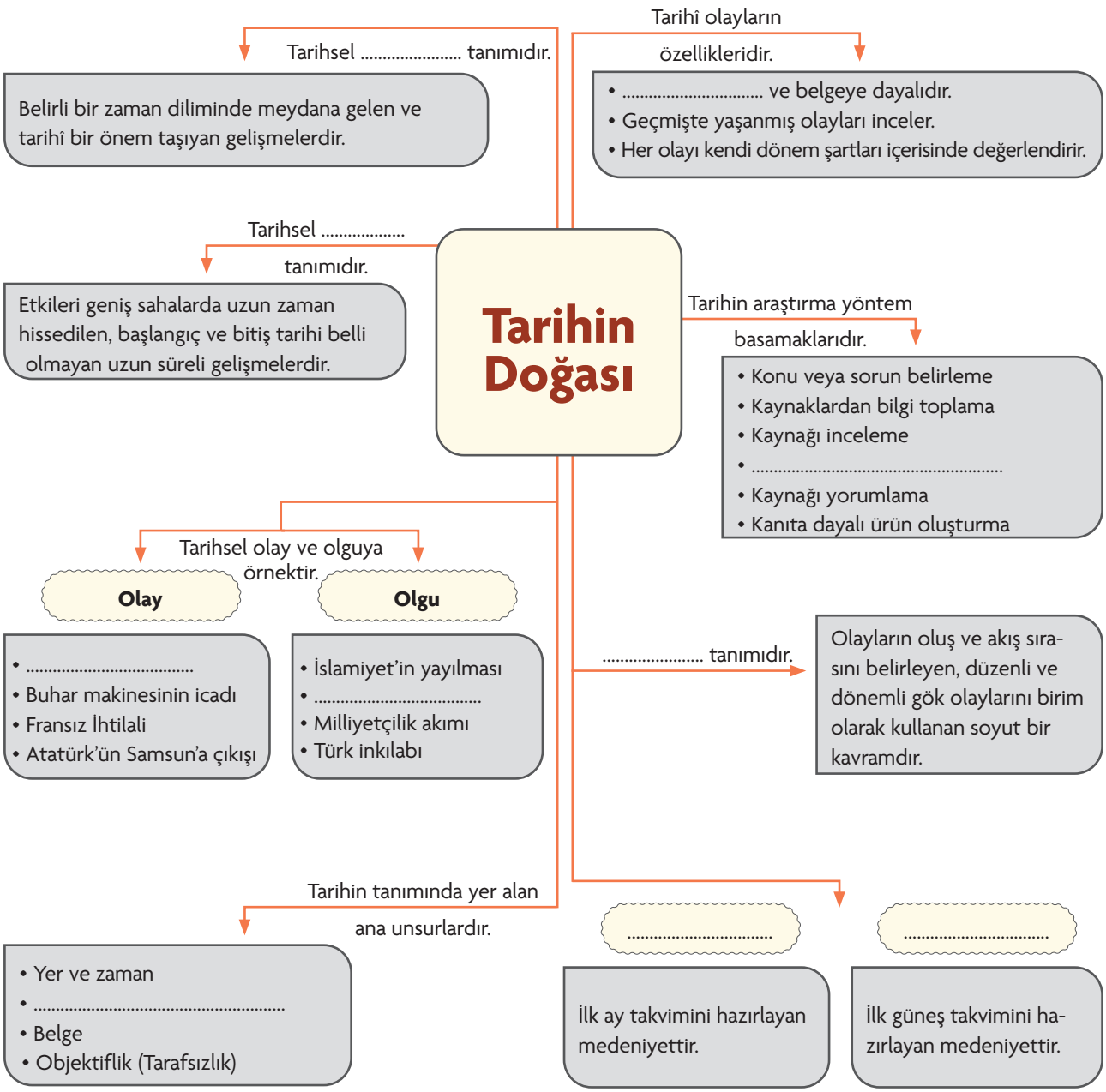
UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Kavram haritası üzerindeki boşluklara aşağıda verilen kavramları doğru olarak yerleştiriniz.

Tarihin Doğası ile İlgili Kavramlar				
Sanayi Devrimi	Olgu	Olay	Kaynağı sorgulama	Mısırlılar
Sebep-sonuç	Hicret	Sümerler	Kanıt	Zaman

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Tarihin Doğası

Tarihsel **olay**ın tanımıdır.

Belirli bir zaman diliminde meydana gelen ve tarihî bir önem taşıyan gelişmelerdir.

Tarihî olayların özellikleridir.

- **Kanıt** ve belgeye dayalıdır.
- Geçmişte yaşanmış olayları inceler.
- Her olayı kendi dönem şartları içerisinde değerlendirir.

Tarihsel **olgu**nun tanımıdır.

Etkileri geniş sahalarda uzun zaman hissedilen, başlangıç ve bitiş tarihi belli olmayan uzun süreli gelişmelerdir.

Tarihin araştırma yöntem basamaklarıdır.

- Konu veya sorun belirleme
- Kaynaklardan bilgi toplama
- Kaynağı inceleme
- **Kaynağı sorgulama**
- Kaynağı yorumlama
- Kanıta dayalı ürün oluşturma

Tarihsel olay ve olguya örnektir.

Olay

- **Hicret**
- Buhar makinesinin icadı
- Fransız İhtilali
- Atatürk'ün Samsun'a çıkışı

Olgu

- İslamiyet'in yayılması
- **Sanayi Devrimi**
- Milliyetçilik akımı
- Türk inkılabı

Zamanın tanımıdır.

Olayların oluş ve akış sırasını belirleyen, düzenli ve dönemli gök olaylarını birim olarak kullanan soyut bir kavramdır.

Tarihin tanımında yer alan ana unsurlardır.

- Yer ve zaman
- **Sebep-sonuç**
- Belge
- Objektiflik (Tarafsızlık)

Sümerler

İlk ay takvimini hazırlayan medeniyettir.

Mısırlılar

İlk güneş takvimini hazırlayan medeniyettir.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki tabloda dağınık halde verilen harflerin içine gizlenmiş kavramları bularak üstünü çiziniz.

ARŞİV	ÇAĞ	DEĞİŞİM
GEÇMİŞ	OLAY	OLGU
KANIT	KAYNAK	TAKVİM
TARİH	TARİHSELBİLGİ	TARİHSELZAMAN
YÜZYIL		

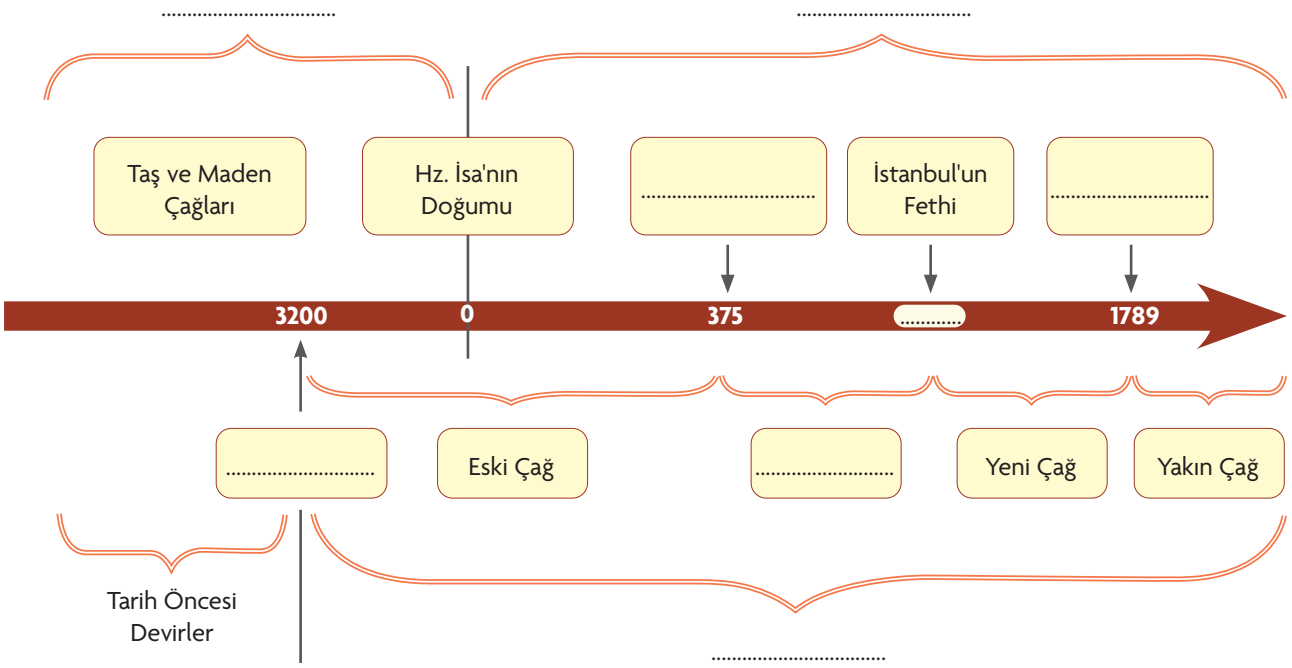
İ	G	L	İ	B	L	E	S	H	İ	R	A	T
Y	H	V	O	R	Y	A	L	O	L	G	U	F
Y	Ü	Z	Y	I	L	D	D	K	X	P	M	C
Y	T	A	K	V	İ	M	A	O	I	H	B	Y
N	N	Y	Ç	A	Ğ	S	J	Q	D	R	F	I
H	İ	R	A	T	K	U	J	D	G	Q	D	R
K	A	Y	N	A	K	Y	M	B	P	Q	E	Q
J	K	J	X	M	V	Q	X	V	N	K	S	C
T	A	R	İ	H	S	E	L	Z	A	M	A	N
Y	T	T	A	U	M	İ	Ş	İ	Ğ	E	D	P
O	G	E	Ç	M	İ	Ş	Z	N	Q	D	T	G
W	O	K	E	A	V	İ	Ş	R	A	N	Z	T
Z	D	W	C	B	K	A	N	I	T	O	P	D

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

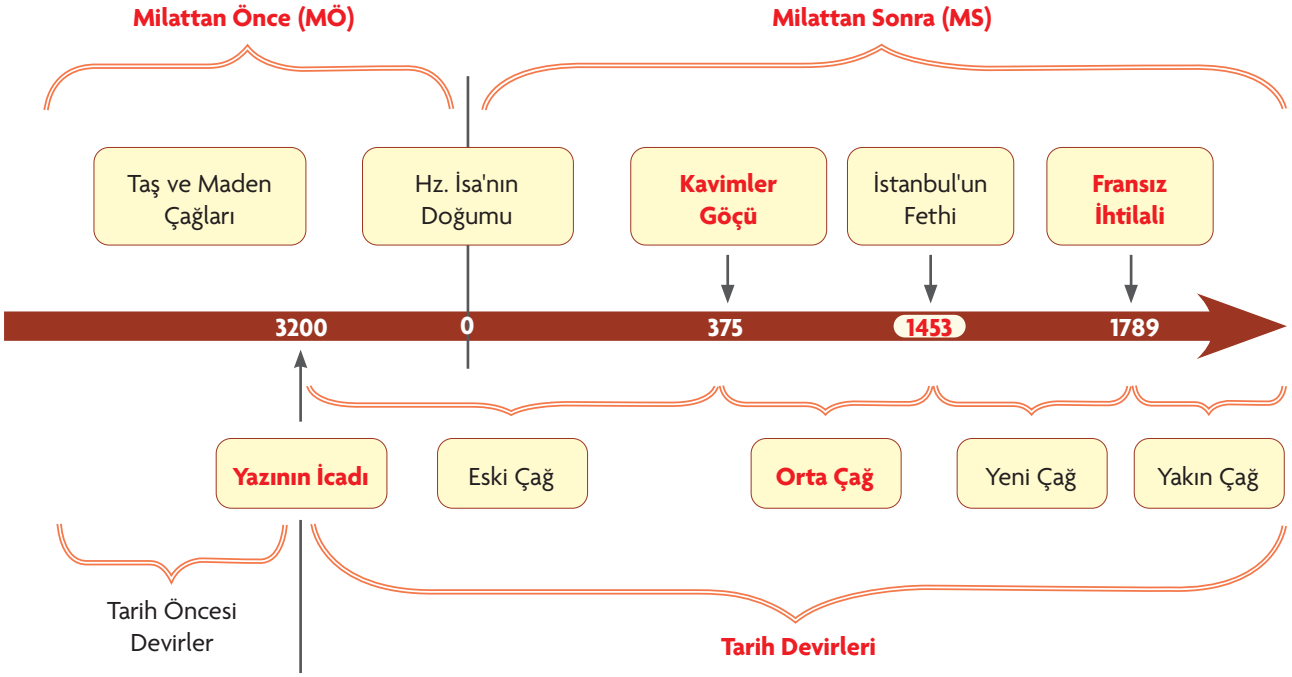
İ	G	L	İ	B	L	E	S	H	İ	R	A	T
Y	H	V	O	R	Y	A	L	O	L	G	U	F
Y	Ü	Z	Y	I	L	D	D	K	X	P	M	C
Y	T	A	K	V	İ	M	A	O	I	H	B	Y
N	N	Y	Ç	A	Ğ	S	J	Q	D	R	F	I
H	İ	R	A	T	K	U	J	D	G	Q	D	R
K	A	Y	N	A	K	Y	M	B	P	Q	E	Q
J	K	J	X	M	V	Q	X	V	N	K	S	C
T	A	R	İ	H	S	E	L	Z	A	M	A	N
Y	T	T	A	U	M	İ	Ş	İ	Ğ	E	D	P
O	G	E	Ç	M	İ	Ş	Z	N	Q	D	T	G
W	O	K	E	A	V	İ	Ş	R	A	N	Z	T
Z	D	W	C	B	K	A	N	I	T	O	P	D

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki tarih şeridinde boş bırakılan yerlere tarih biliminde zamanla ilgili olay ve kavramları yazınız.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde; öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda tarihin doğasıyla ilgili tanımlar ve kavramlar yer almaktadır. I. sütunda yer alan tanımları II. sütundaki kavramlarla eşleştiriniz.

	I. SÜTUN		II. SÜTUN	
1	Tarihçinin kaynakların verdiği kanıtlar ölçüsünde tarihî olaylara dair elde ettiği bilgidir.	.....	**Tarihsel olay**	A
2	Tarihte başlangıcında ve bitiminde önemli kırılmaların yaşandığı uzun zaman dilimidir.	.....	**Tarihsel olgu**	B
3	Bir konuyu araştırmak için seçilen ve çeşitli kuralları ile aşamaları bulunan düzenli yoldur.	.....	**Kanıt**	C
4	Tarihteki soyut ve genel bir süreci ifade eder.	.....	**Tarih**	Ç
5	Tarihçilerin sorduğu sorulara cevap veren kaynaklardaki bilgilerdir.	.....	**Tarihsel bilgi**	D
6	Zamanı yıllara, aylara ve günlere bölmek için kullanılan yöntemdir.	.....	**Çağ**	E
7	Geçmişteki insanların yaşamlarını kanıtlara ve belgelere dayanarak araştıran bilim dalıdır.	.....	**Takvim**	F
8	Tarihteki somut ve özel bir gelişmeyi ifade eder.	.....	**Kaynak**	G
			Yöntem	H

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. D	2. E	3. H	4. B	5. C	6. F	7. Ç	8. A

ETKİNLİK 2

Tabloda tarihin doğası ile ilgili verilen cümlelerin doğru olup olmadığına karar vererek ilgili kutucuğu **"X"** sembolüyle işaretleyiniz.

		EVET	HAYIR
1.	Tarih, geçmiş yaşantıların bugünü anlamak ve geleceğe yön vermek amacıyla anlaşılabilir ve anlatılabilir bir forma dönüştürülmesidir.		
2.	Tarih disiplini, tarihçilerin öznel davranması gereken bir çalışma alanıdır.		
3.	Bir tarihçinin geçmişteki tüm olayları, kişileri, toplulukları ya da mekânları araştırması mümkündür.		
4.	Tarihin yazılı kaynaklardan öğrenilemeyen dönemleri tarih öncesi (Prehistorya) devirler olarak adlandırılmaktadır.		
5.	Tarih, kaynaklardan elde edilen kanıtlara dayandırılması gereken bir disiplindir.		
6.	Tarihsel bilginin laboratuvar ortamında tekrar edilmesi ve üzerinde gözlem yapılması mümkündür.		
7.	Tarihsel olgular doğa bilimleri gibi kesin yasalara dayalıdır.		
8.	Tarihsel bilgiler; elde edilen yeni belgelere, araştırma sonuçlarına ve yeni bilgilere göre değişebilir.		
9.	Zaman kavramı, tarih boyunca birçok kez yapılandırılmış; Güneş'in ve Ay'ın hareketleri gözlemlenerek güneş ve ay takvimleri hazırlanmıştır.		
10.	İlk ay takvimi Mısırlılar tarafından hazırlanmıştır.		

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

		EVET	HAYIR
1.	Tarih, geçmiş yaşantıların bugünü anlamak ve geleceğe yön vermek amacıyla anlaşılabilir ve anlatılabilir bir forma dönüştürülmesidir.	X	
2.	Tarih disiplini, tarihçilerin öznel davranması gereken bir çalışma alanıdır. [Tarih disiplini, tarihçilerin öznel (subjektif) değil nesnel (objektif) davranması gereken bir çalışma alanıdır. Çünkü tarihçinin öznel davranması olayları taraflı değerlendirmesine sebep olur. Bu durum tarihî olayların çarpıtılmasına ve yanlış aktarılmasına yol açar. Bu nedenle tarihçinin olayları tarafsız şekilde değerlendirebilmesi için nesnel davranması gerekir.]		X
3.	Bir tarihçinin geçmişteki tüm olayları, kişileri, toplulukları ya da mekânları araştırması mümkündür. (Bir tarihçinin geçmişteki tüm olayları, kişileri, toplulukları ya da mekânları araştırması mümkün değildir. Çünkü tarihçi araştırma konusunu belirlerken olayların insan veya insan topluluklarını etkisi olup olmadığına göre karar verir.)		X
4.	Tarihin yazılı kaynaklardan öğrenilemeyen dönemleri tarih öncesi (Prehistorya) devirler olarak adlandırılmaktadır.	X	
5.	Tarih, kaynaklardan elde edilen kanıtlara dayandırılması gereken bir disiplindir.	X	
6.	Tarihsel bilginin laboratuvar ortamında tekrar edilmesi ve üzerinde gözlem yapılması mümkündür. (Tarihsel bilgi, laboratuvar ortamında tekrar edilemez ve üzerinde doğrudan gözlem yapılamaz. Çünkü tarihsel olaylar geçmişte meydana gelmiştir. Bu olayların aynen tekrar edilmesi mümkün değildir. Deney ve gözlem yöntemi, doğa bilimlerine uygunken tarih bilimi; belge analizi, yorum, tanıklıklar gibi farklı yöntemleri kullanır.)		X
7.	Tarihsel olgular doğa bilimleri gibi kesin yasalara dayalıdır. (Tarihsel olgular, doğa bilimleri gibi evrensel ve değişmez yasalara değil; insan etkinliklerine, sosyal bağlamlara ve yoruma açık belgelere dayanan olaylardır.)		X
8.	Tarihsel bilgiler; elde edilen yeni belgelere, araştırma sonuçlarına ve yeni bilgilere göre değişebilir.	X	
9.	Zaman kavramı, tarih boyunca birçok kez yapılandırılmış; Güneş'in ve Ay'ın hareketleri gözlemlenerek güneş ve ay takvimleri hazırlanmıştır.	X	
10.	İlk ay takvimi Mısırlılar tarafından hazırlanmıştır. (İlk ay takvimi Mısırlılar tarafından değil Sümerliler tarafından oluşturulmuştur. Mısırlılar, ilk güneş yılı esaslı takvimi oluşturmuştur.)		X

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda yer alan boşluğa "Sıra Sizde" etkinliğini özgün bir şekilde yapınız.

SIRA SİZDE

Okulda geçirdiğiniz bir yıllık süreci kapsayacak şekilde kendi kriterlerinize göre özgün bir takvim oluşturunuz.

Takviminizin başlangıç tarihini oluşturan olay nedir? Bunları neye göre belirlersiniz?

Takviminiz kaç aydan ve günden oluşmaktadır? Bunları neye göre belirlersiniz?

Takviminizde resmî bayram ve tatil günlerini neye göre belirlersiniz?

Takviminizdeki gün ve aylara hangi isimleri verirsiniz?

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki tabloda tarihin doğası ile ilgili kısa bilgi verilmiştir. Bu tabloyu inceleyerek öğrendiklerinizi pekiştirebilirsiniz.

İhtiyaçlar, insanların zamanı daha derinden algılamasında ve bölümlendirmesinde etkili olmuştur.

Güneş'in ve Ay'ın hareketleri gözlemlenerek güneş ve ay takvimleri oluşturulmuştur.

İnsanlığın bilgi birikimi arttıkça zamanı yıl, ay, hafta, gün ve saat gibi birimlerle ölçülendirme ihtiyacı sürekli olarak devam etmiştir.

Geçmişte yaşanmış olaylar (insan faaliyetleri) tarihin konusu içinde yer alır.

Deprem, fırtına, kasırga gibi doğa olayları yalnızca sonuçları itibarıyla tarihin konusu olabilir.

Tarihî olaylar süreklilik gösterir, birbirinin devamı niteliğindedir.

Araştırmacı tarihçilikte, olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurularak bilimsel yön ya da sadece bilimsellik güçlendirilir.

Tarihî olayların görünen tarafları kadar görünmeyen yanları da vardır.

1919 Paris Konferansı

Almanların Prag'ı İşgali 1939

araştırmalarını kolaylaştırmak için dönemlendirme yapılır

araştırmalarında objektiflik çalışmanın bilimsel değerini derinden etkiler

ortak hafızanın ve millî bilincin oluşmasına katkıda bulunur

geçmiş, günümüz ve yarın arasındaki diyalogtur

TARİH

kronoloji sayesinde olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurar

çalışmaları, araştırma yöntemine göre tarihsel bilgi üretir

fen bilimlerindeki deney verileri yerine belge / kaynak kullanır

araştırmaları yapan tarihçi, olaylara sorgulayıcı ve çok cepheli yaklaşır

ETKİNLİK 3

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Çağ: .....

.....

.....

Kanıt: .....

.....

.....

Kaynak: .....

.....

.....

Ortak Hafıza: .....

.....

.....

Sosyal Bilim: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

- ☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
- ☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
- ☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
- ☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
- ☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Çağ: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3
Kanıt: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1
Kaynak: Öğrendiklerim, Etkinlik 2
Ortak Hafıza: Öğrendiklerim, Etkinlik 3
Sosyal Bilim: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TARİHSEL BİLGİNİN ÜRETİM SÜRECİ

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

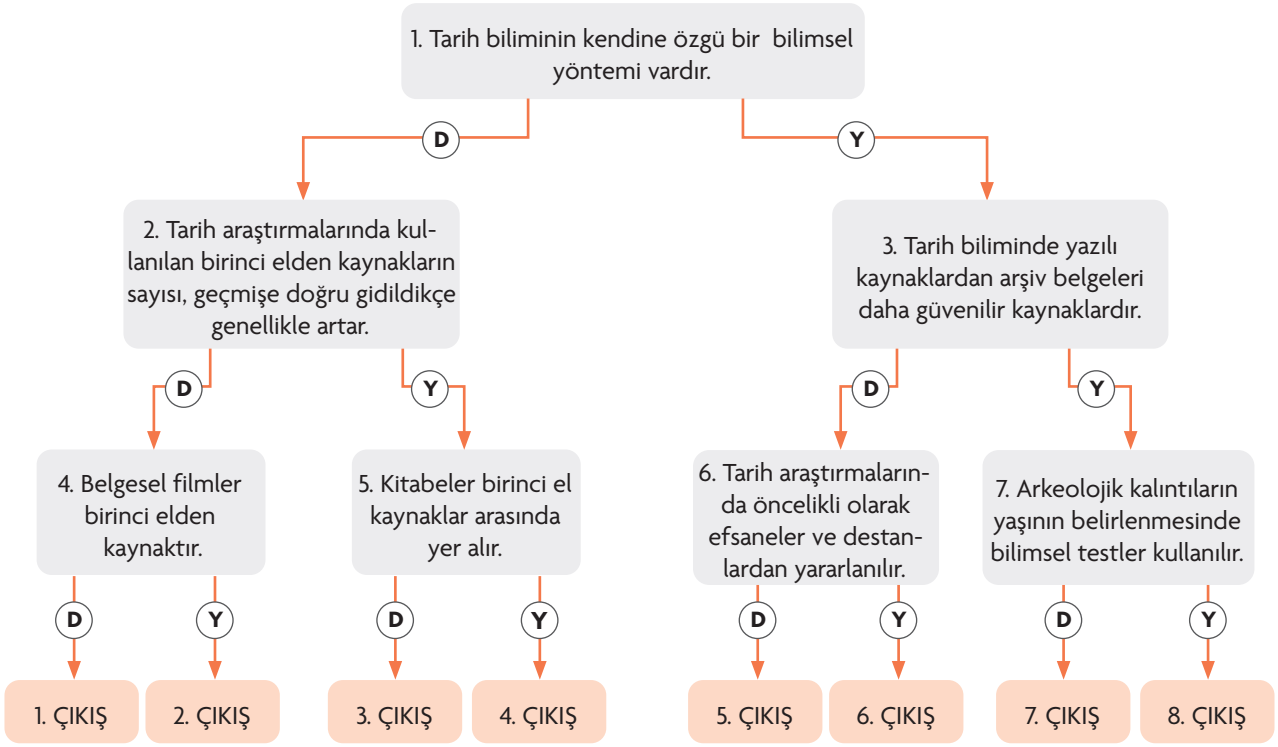
Bu çalışma kartında tarihsel bilginin üretim sürecindeki aşamaları ve aralarında var olan ilişkileri belirleyebileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

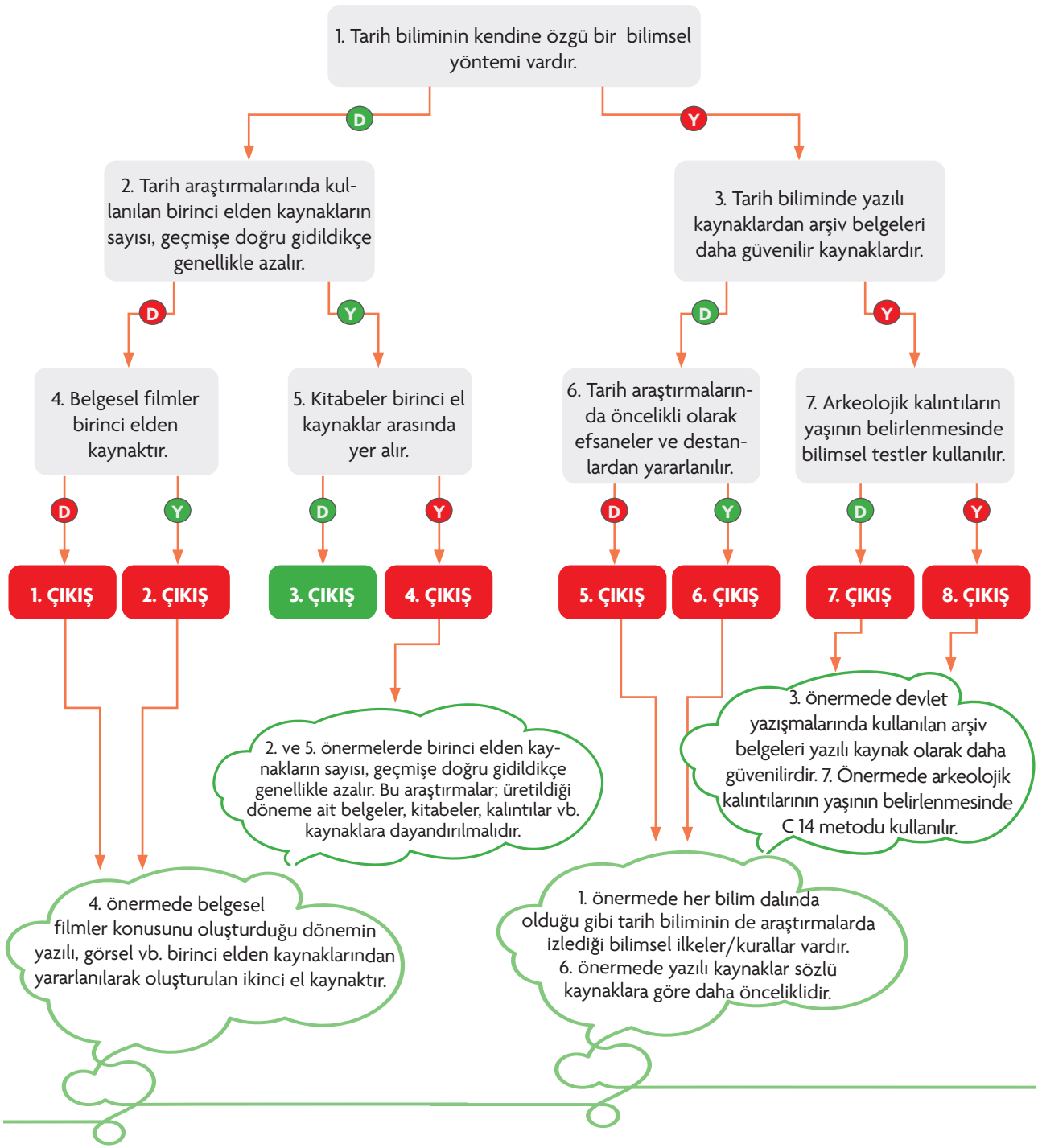
Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Arşiv:	Resmî belgelerin, kayıtların ve tarihi vesikaların güvenli bir şekilde saklandığı yer
Birinci El Kaynak:	Olayın yaşandığı döneme ait olan; olayı bizzat görenler tarafından oluşturulmuş, doğrudan bilgi veren ana kaynak
Destan:	Milletlerin geçmişini, büyük göçlerini, savaşlarını ve kahramanlıklarını anlatan sözlü veya yazılı edebî eser
İkinci El Kaynak:	Olayın yaşandığı dönemden sonra, o döneme ait birinci el kaynaklar incelenerek ve onlara dayanılarak oluşturulan eserler
Kitabe:	Taş, mermer veya metal gibi sert yüzeyler üzerine yazılmış anıt, yazıt
Kronik:	Tarihsel olayları hiçbir yorum katmadan, sadece meydana geliş sırasına göre anlatan eser
Menkıbe:	Din büyüklerinin veya toplumca sevilen önemli kişilerin hayatlarını, gösterdikleri olağanüstü yönleri anlatan hikâye
Rumi Takvim:	Osmanlı Devleti'nde özellikle mali işlerin aksamaması için kullanılan, güneş yılı esaslı takvim
Sınıflandırma:	Tarihsel verilerin ve bilgilerin; zaman, yer veya konuya göre benzer özelliklerine bakılarak gruplara ayrılması
Yöntem:	Bir bilimsel araştırmada sonuca ulaşmak için izlenen düzenli yol ve usul

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK 1

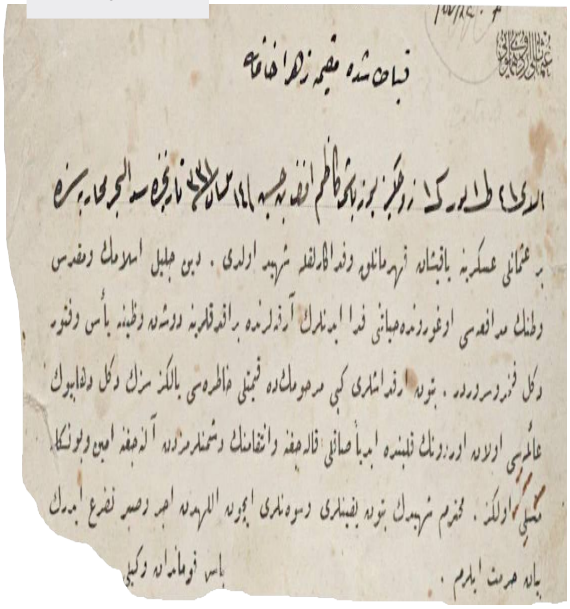
Aşağıdaki soruları Kaynak A, Kaynak B ve Kaynak C'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Görsel 1: Mehmet'in bulduğu fotoğraf

KAYNAK B

Görsel 2: Mehmet'in bulduğu mektup

KAYNAK C

Mehmet, yeni taşındıkları evin tavan arasında, tozlu bir kutunun içinde, arka yüzünde eski yazıyla yazılmış kısa bir not bulunan bir fotoğraf ve yine eski yazıyla kaleme alınmış bir mektup buldu. Buldukları hakkında bilgi edinmek için araştırma yapmaya karar verdi.

Buna göre Mehmet fotoğraf ve mektup hakkında doğru bilgilere ulaşmak için nasıl bir yol izlemelidir? Aşamalarını yazınız ve açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

İlk Aşama: Mehmet ilk önce ebeveynlerine giderek buldukları hakkında bilgi almaya çalışır. Ancak istediği cevapları alamaz. Daha sonra mahallede yaşayan yaşlı insanların yanına giderek fotoğraf ve mektup hakkında sorular sorduğunda her biri farklı cevaplar verir. Mehmet yapmış olduğu bu **sözlü araştırma** sonucunda kesin ve güvenilir bilgilere ulaşamamıştır.

İkinci Aşama: Mehmet ikinci adım olarak fotoğrafı genel ağ ortamına yükleyerek arama yapar. Fotoğrafın benzerleri üzerinden dönemi hakkında bilgi sahibi olur. Ancak **kesin ve doğru bilgilere ulaşamamıştır**.

Üçüncü Aşama: Mehmet bulduğu mektup hakkında bilgi elde etmek için tarih öğretmenine gösterir. Tarih öğretmeni mektubun Rumi takvime göre 14 Nisan 1331 tarihinde Osmanlı orduları Başkumandan vekili Enver Paşa tarafından Çanakkale Savaşı'nda şehit düşen Yüzbaşı Kazım Efendi'nin eşi Zehra Hanım'a yazıldığını öğrenir. Fotoğraftakilerin ise Bursa Valisi Hacim Muhiddin Bey ve Kuvay-ı Milliye mensubu kişilerin olduğunu, fotoğrafın 1920 yılında çekilmiş olduğunu öğrenir. Mehmet böylece buldukları hakkında kesin ve doğru bilgiler elde etmiştir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda tarihe yardımcı bilimlerin görsellerinin yer aldığı yapılandırılmış gridi inceleyerek soruları cevaplayınız. (Her sorunun cevabında birden çok bilim dalı yer alabilir.)

1 Antlaşmalar 	2 Nümismatik 	3 Kitabeler
4 Epigrafi 	5 Mühür 	6 Menkıbeler
7 Destanlar 	8 Etnografya 	9 Diplomatik
10 Anıtlar 	11 Paralar 	12 Heraldik

1. **Kutucuklardan hangileri toplumun kültürel yapısını inceleyen bilim dalı ve bu bilim dalının araştırmalarda kullandığı sözlü kaynaklardır?**

.....

2. **Kutucuklardan hangileri iktidar sembolleri hakkında bilgi veren bilim dallarını ve bu araştırmalarda kullanılan kaynakları bildirir?**

.....

3. **Kutucuklardan hangileri sanat eserleri, mimari yapı, mezar taşları üzerindeki yazıları inceleyen ve bu araştırmalarda kullanılan kaynaklardır?**

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	6, (Menkıbeler), 7 (Destanlar), 8 (Etnografya) (Olağanüstü olaylarla örülü destanlar ve ahlaki öğütler içeren menkıbeler etnografya biliminin en zengin sözlü kaynaklarıdır. Bu kaynaklar sayesinde araştırmacılar, resmî kayıtların ötesine geçerek halkın ruh dünyasına ve kültürel dokusuna nüfuz ederler.
2	1 (Antlaşmalar), 2 (Nümismatik), 5 (Mühür) 9 (Diplomatik), 11 (Paralar), 12 (Heraldik) (Devletler arasındaki siyasi ilişkileri belgeleyen antlaşmalar diplomatik biliminin temel inceleme alanıdır. Hükümdarların gücünü ve egemenliğini temsil eden mühür, paralar ve armalar nümismatik ve heraldik bilim dallarının yardımıyla çözümlenir.
3	3, (Kitabeler), 4 (Epigrafi), 10 (Anıtlar) (Geçmişte inşa edilmiş anıtlar ve mezar taşları üzerindeki yazıları inceleyen epigrafi, geçmişin bu sessiz tanıklarını çözümleyerek tarih bilimine katkıda bulunur.

ETKİNLİK 2

I. Kaynaklardan elde edilen bilgiler, sistemli bir şekilde sınıflandırılır.

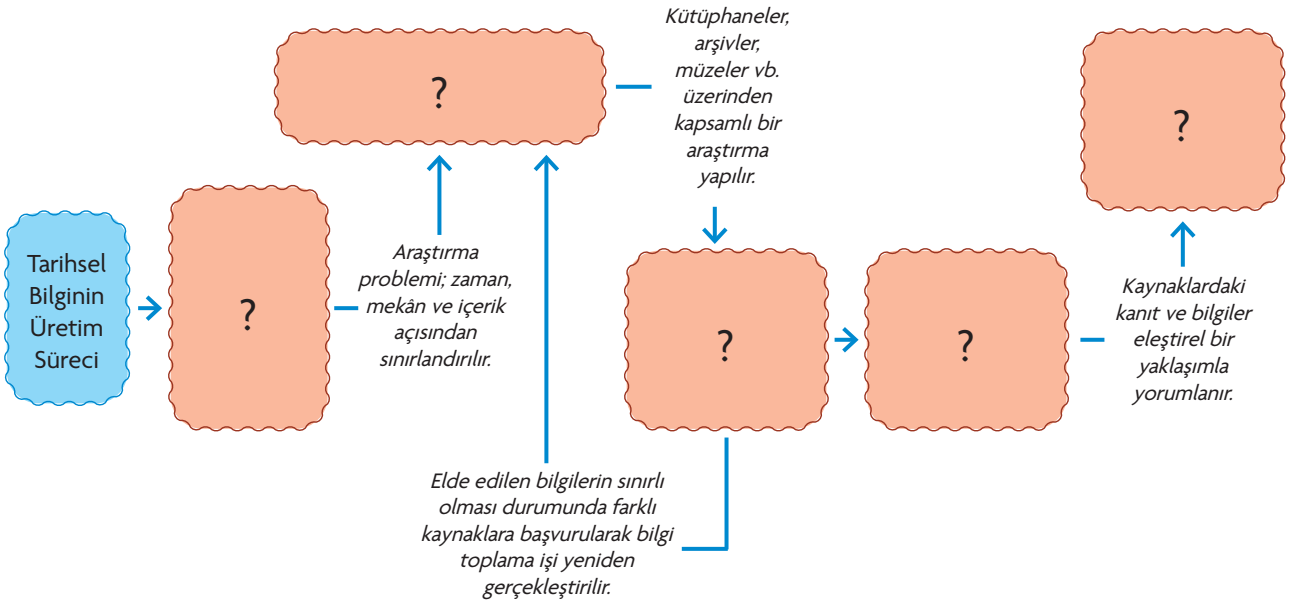
II. Kullanılacak kaynaklar, gerçeklik ve güvenilirlik açısından sorgulanır.

III. Öncelikle araştırma yapılmak istenen konuyla ilgili bir problem belirlenir.

IV. Toplanan bilgiler birleştirilerek özgün ve bilimsel bir eser hazırlanır.

V. Araştırma problemiyle ilgili kaynaklar taranarak kullanılabilecek olanlar belirlenir.

Yukarıda, tarihsel bilginin üretim sürecini oluşturan aşamalar karışık bir biçimde verilmiştir. Rakamlarla belirtilen ifadeleri, aşağıdaki kavram haritasında uygun yerlere yerleştiriniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki şemada tarihe yardımcı bilim dallarının tanımları verilmiştir. Tanımlara ait bilim dalının adını tanımların üzerinde verilen boşluklara yazınız.

(Filoloji, Arkeoloji, Kimya, Paleografi, Sosyoloji, Diplomatik, Antropoloji, Epigrafi, Coğrafya, Nümismatik, Kronoloji, Sicilografi)

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

SIRA SİZDE

KAYNAK A

"Tarih; geçmişte yaşamış insan topluluklarının faaliyetlerini konu alırken bu faaliyetlerin zaman ve mekân boyutunda değerlendirilmesi, onun diğer bilim dallarıyla sıkı ilişkiler kurmasını zorunlu kılar. Örneğin coğrafya, olayların meydana geldiği yerin fiziki ve beşerî özelliklerini açıklarken sosyoloji, tarihî olayların toplum yapısı üzerindeki etkilerini anlamada tarihçiye katkı sağlar."

(Prof. Dr. Halil İnalcık, *Tarih ve Toplum*, 2008, s. 42.)

KAYNAK B

"Tarih, sosyoloji ile yakın bir ilişki içindedir ancak sosyolog genellemeler yaparken tarihçi somut olayların peşindedir. Tarih aynı zamanda coğrafya, ekonomi, siyaset bilimi ve hatta psikoloji gibi disiplinlerden de beslenir çünkü insanın geçmişini anlamak onun yaşadığı çevreyi, üretim ilişkilerini, iktidar mücadelelerini ve bireysel motivasyonlarını anlamayı gerektirir."

(E. H. Carr, *Tarih Nedir?* 1991)

ÖRNEK SORU

1. Ankara'nın başkent olmasıyla yerleşiminde görülen değişimleri araştırınız.

2. Balkan Savaşları sürecinde Anadolu'ya yapılan göçlerin kültürel etkilerini araştırınız.

Örnekte olduğu gibi sosyoloji ve coğrafya biliminden ayrı ayrı yararlanılacak şekilde iki araştırma sorusu hazırlayınız.

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Tarihçinin, geçmişte yaşamış insan topluluklarının faaliyetlerini zaman ve mekân boyutlarıyla birlikte çok yönlü olarak incelemesi; olay ve olguları neden-sonuç ilişkisi içinde açıklaması ayrıca diğer bilim dallarındaki gelişmelerin tarihçilere yol göstermesi, tarihin farklı disiplinlerden yararlanmasının temel gerekçelerini oluşturur. Bu bağlamda,

- **Mekânsal bağlamı** açıklamak için coğrafyadan, özellikle fizikî ve beşerî coğrafya bilgilerinden
- Toplumsal yapıları, değişimleri ve etkileri anlayabilmek için **sosyolojiden**
- Ekonomik ilişkiler, üretim-tüketim yapıları gibi konular için **ekonomiden**

Metinde geçen "...coğrafya, olayların meydana geldiği yerin fizikî ve beşerî özelliklerini açıklarken..." ifadesinden, coğrafyanın olayların nerede ve nasıl bir çevrede gerçekleştiğini açıkladığı; fiziki ve beşerî ortamı incelediği sonucu çıkarılabilir. Buna karşılık tarih; bu olayların zaman içindeki gelişimini, sebeplerini ve sonuçlarını ele alır. Yani coğrafya, mekân odaklı; tarih ise zaman ve olay odaklıdır.

Metinde yer alan "Sosyolog genellemeler yaparken tarihçi somut olayların peşindedir." ifadesinden, sosyolojinin toplumları ve toplumsal ilişkileri genel geçer kurallar ve genellemeler aracılığıyla anlamaya çalıştığı; tarihin ise belirli zamanlarda ve belirli yerlerde gerçekleşmiş somut olaylara odaklandığı anlaşılabilir.

ETKİNLİK 2

Aşağıda yer alan tarihsel bilginin üretim süreci ile ilgili verilen metni okuyup soruyu cevaplandırınız.

Bir tarihçi genellikle ilgi duyduğu ve merak ettiği bir alanda çalıma yapmak ister. (I) Öncelikle araştırma yapmak istediği konuyla ilgili bir problemi belirler. (II) Tarihçi, seçtiği konu ya da araştırma problemi çerçevesinde ilgili kaynakları tarar ve kullanılabileceği kaynakları belirler. (III) Daha sonra bu araştırma probleminin sınırlarını belirlemek için kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl ve neden kelimeleriyle başlayan sorular sorar. (IV) Topladığı kaynakları sınıflandırdıktan sonra eleştirel bir yaklaşımla ele alır ve konuyla ilgili bilgileri tespit eder. (V) Bu bilgiler ile özgün ve bilimsel bir eser ortaya koyar. (VI) Elde ettiği bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini eleştirel bir yaklaşımla sorgular. (VII) Tarihçi, yararlandığı bu kaynakları eserin kaynakça bölümünde göstermelidir. Tarihçi, bu süreçlerin tamamında bilimsel yöntemler izlemelidir.

Tarihsel bilginin üretim süreci ile ilgili olarak verilen metinde, numaralandırılmış hangi iki cümle yer değiştirirse süreç basamakları doğru izlenmiş olur?

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

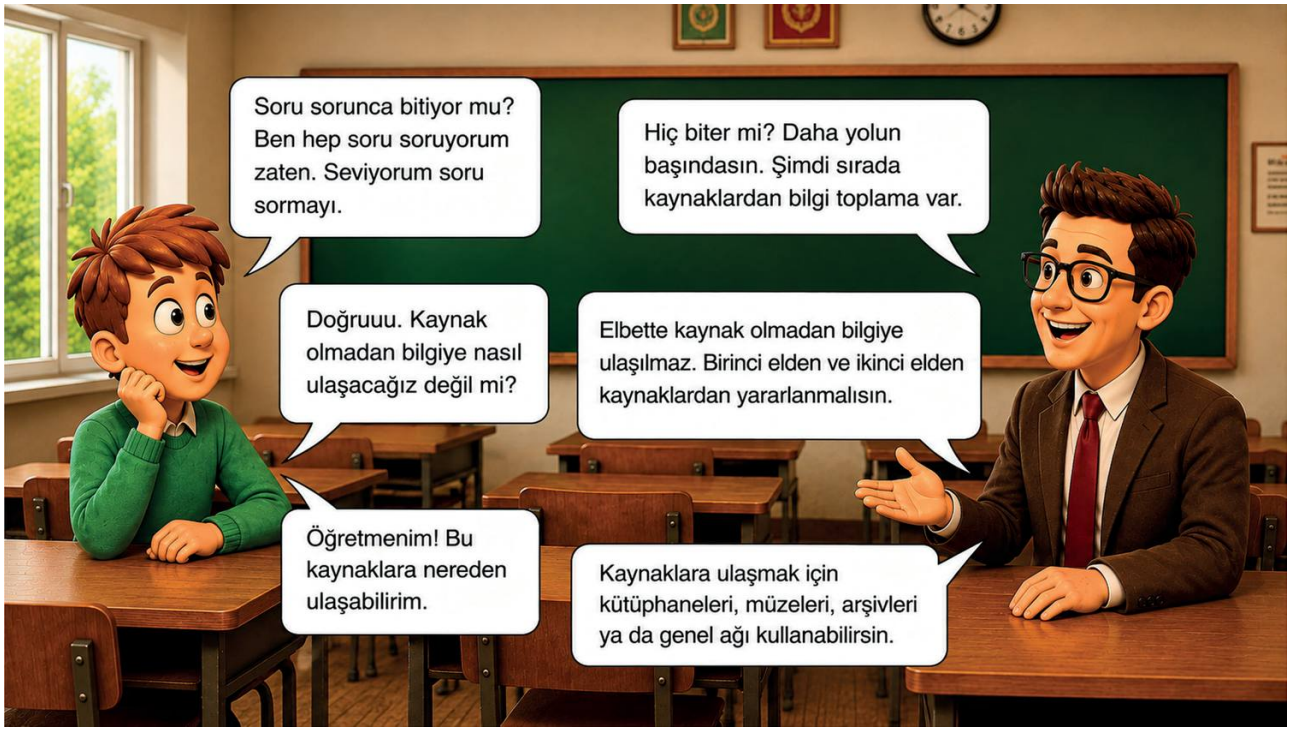
V ve VI numaralı cümleler yer değiştirmelidir. Çünkü tarih araştırmalarında sorgulama bilgilerin doğruluğunu ve güvenirliğini test etmek için kullanılır. Doğru bilgilere ulaşıldıktan sonra eser yazılı hâle getirilir.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Karikatürü okuyarak tarihsel bilginin üretim süreci hakkında bilgilerinizi pekiştirebilirsiniz.

Soru sorunca bitiyor mu? Ben hep soru soruyorum zaten. Seviyorum soru sormayı.
Hiç biter mi? Daha yolun başındasın. Şimdi sırada kaynaklardan bilgi toplama var.
Doğruuu. Kaynak olmadan bilgiye nasıl ulaşacağız değil mi?
Elbette kaynak olmadan bilgiye ulaşılmaz. Birinci elden ve ikinci elden kaynaklardan yararlanmalısın.
Öğretmenim! Bu kaynaklara nereden ulaşabilirim.
Kaynaklara ulaşmak için kütüphaneleri, müzeleri, arşivleri ya da genel ağı kullanabilirsin.

Ben birinci elden ve ikinci elden kaynakların ne olduğunu bilmiyorum ki.
Olayların yaşandığı dönemden ya da bu dönemden hemen sonra oluşan veya oluşturulan özgün kaynaklar birinci elden kaynaklardır.
O zaman bizim ders kitaplarımız birinci elden kaynak değil.
Evet. Onlar ikinci elden kaynak oluyor. İkinci elden kaynaklar birinci elden kaynaklara dayandırılarak ortaya konmuştur. Tabi bu kaynakları sınıflandırmak da gerekir.

Peki öğretmenim bu kaynakları nasıl sınıflandırırım?
Kaynakları sözlü,yazılı,sesli ve görüntülü kaynaklar ile eşya ve nesneler şeklinde sınıflandırabilirsin.
Ben örneklerle daha iyi anlıyorum.
Tamam hadi örnek vereyim. Sözlü kaynaklar; efsaneler, destanlar, menkıbeler yazılı kaynaklar; tabletler, kitabeler, kronikler, fermanlar, beratlar, kitaplar

Sesli ve görüntülü kaynaklar bir de eşya ve nesneler vardı. Onlara da örnek verir misiniz?
Sesli ve görüntülü kaynaklar ; resimler, fotoğraflar, filmler, video bantları vb., eşya ve nesneler ise arkeolojik buluntular, tarihî eşya ve nesneler şeklinde örneklendirilebilir.
Kaynakları incelerken nelere dikkat etmeliyim?
Nesnel olmalı ve eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşmalısın, kaynakların güvenilirliğinden emin olmalısın.

Günümüz koşulları ile incelediğimiz dönemin koşulları farklı değil mi?
Elbette farklı. Sen kaynaklardaki bilgileri, o dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak yorumlamalısın.
Peki ben kaynakları nasıl incelemeliyim?
Kaynakların türü, yazarı, tarihi, oluşum şekli, konumu, dijital kimliği, uzantısı gibi temel unsurları belirlemelisin.

Bunları not alsam iyi olurdu. Başka ne yapmalıyım?
Herhangi bir çelişki, tutarsızlık, belirsizlik, boşluk, propaganda, ön yargı veya yönlendirme olup olmadığını tespit etmelisin.
Daha sonra ne yapabilirim peki?
Tüm kaynakları sınırlılık, geçerlilik ve güvenilirlik açısından sorgulamalısın.

Peki öğretmenim, bu aşamalardan sonra topladığım verileri bir eser hâline nasıl getirebilirim?
Elde ettiğin verileri bir araya getirmelisin.
Peki kaynaklar kısmı olacak mı?
Tabii ki olacak. Yaralandığın kaynaklara atıf yapmalı ve bu kaynakları eserin kaynakça bölümünde mutlaka göstermelisin.

Bana tarih araştırmalarında yöntemi öğrettiğiniz için size çok teşekkür ederim.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Kitabe: .....

.....

.....

Kronik: .....

.....

.....

Menkıbe: .....

.....

.....

Sınıflandırma: .....

.....

.....

Yöntem: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Kitabe: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Kronik: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Menkıbe: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Sınıflandırma: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Yöntem: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TARİH ARAŞTIRMA VE YAZIMINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında dijitalleşmenin tarih araştırma ve yazımının dönüşümüne etkisini değerlendirebileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda yer alan soruları cevaplayarak ilgili konu hakkında bilgi sahibi olabilirsiniz.

1. Sanal müze gezileri sayesinde tarihî eserleri bilgisayar veya telefon üzerinden inceleyebiliyoruz. **Sizce bu uygulama, tarih öğrenme biçimini nasıl etkiler?** Kısaca açıklayınız.

.....

.....

2. **Dijital ortamda tarihî belgesel izlemek ya da tarih temalı filmler seyretmek derslerdeki konuları öğrenmene nasıl katkıda bulunur?** Gerekçelendirerek açıklayınız.

.....

.....

3. **e-Devlet üzerinden soyağacı sorgulaması yaparak geçmişteki aile kökenlerini öğrenmek, bir kişinin tarih bilincini geliştirebilir mi?** Gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

4. **Tarihle ilgili dijital uygulamaların (sanal müze, belgesel izleme, soy ağacı sorgulama vb.) kullanımı sizce neden önemlidir?**

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Sanal müze gezileri**, tarihî eserleri daha yakından görmemi sağlar. Bu da konuyu daha iyi anlamama yardımcı olur. Uzak şehirlerdeki müzeleri evden gezebilirim.
2. **Belgesel izlemek** olayları gözümde canlandırmamı sağlar. Konuları daha iyi anlarım ve aklımda kalıcı olur.
3. **Soyağacı sorgulaması** ailemin geçmişiyle beni buluşturur. Böylece tarihle kendi hayatım arasında bağ kurarım.
4. Bu uygulamalar **tarihî belge ve bilgilere** ulaşmayı kolaylaştırır. Okul dışında da öğrenme imkânı sağlar ve tarihi daha eğlenceli hâle getirir.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Analog: Sayısal olmayan, verileri fiziksel büyüklüklerle sürekli değerler halinde sunan sistem

Blog: Kişisel ya da tematik yazıların paylaşıldığı internet günlüğü

Çevrim içi: Bir bilgisayarın veya cihazın internet ağına bağlı ve aktif olarak iletişim kurulabilir durumda olması

Data: Henüz işlenmemiş, analiz edilmemiş, ham bilgi

Dijital: Verilerin sayısal değerlerle ifade edildiği bilgisayar tabanlı sistem

E-kitap: Fiziksel baskısı yerine bilgisayar, tablet veya özel okuyucular üzerinden okunabilen dijital kitap formatı

Etkileşimli: Kullanıcının sistemle veya içerikle karşılıklı olarak iletişime geçebilmesi ve katılım sağlaması

Genel Ağ: Dünya çapındaki bilgisayarları birbirine bağlayan devasa iletişim ağı; İnternet.

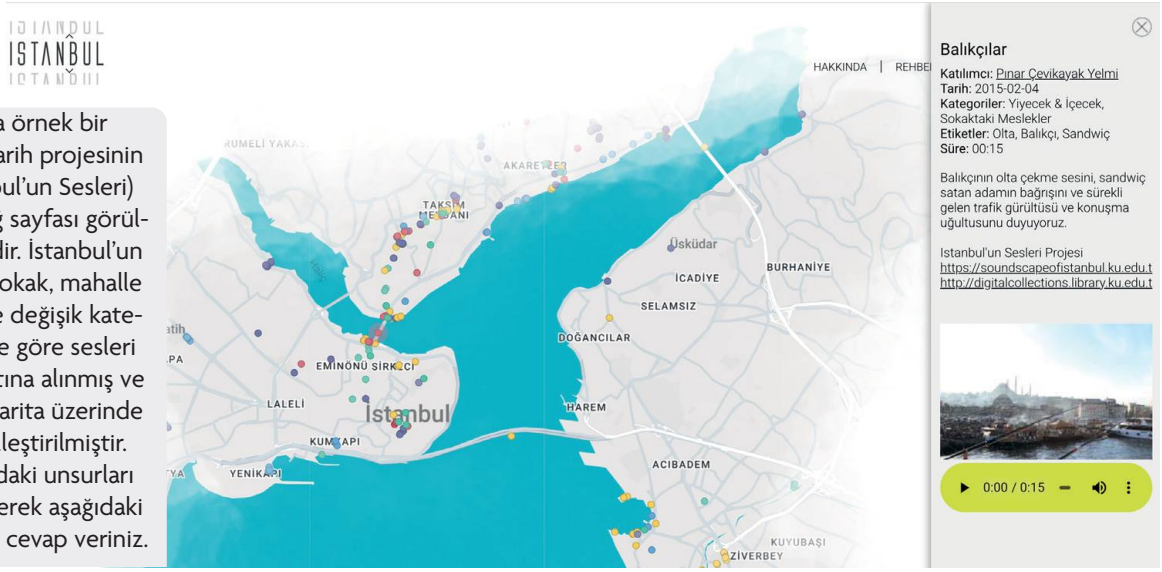
Log Dosyası: Bir bilgisayar sisteminde gerçekleşen tüm işlemlerin kronolojik olarak kaydedildiği günlük dosya

Sanal Müze: Tarihî eserlerin veya sanat yapıtlarının dijital kopyalarının internet üzerinden üç boyutlu veya panoramik olarak gezilebildiği platform

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

Yanda örnek bir dijital tarih projesinin (İstanbul'un Sesleri) genel ağ sayfası görülmektedir. İstanbul'un sokak sokak, mahalle mahalle değişik kategorilere göre sesleri kayıt altına alınmış ve dijital harita üzerinde görselleştirilmiştir. Haritadaki unsurları inceleyerek aşağıdaki sorulara cevap veriniz.

1. Dijital haritayı incelediğinizde tarihin dijitalleşmesiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

.....

.....

.....

.....

2. Sizce dijital teknolojiler olmasaydı İstanbul'un Sesleri projesi gerçekleştirilebilir miydi? Açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

3. Bu örnek dijital tarih projesi üzerinden tarih araştırmalarında ne gibi yeni süreçlere ihtiyaç duyulmaktadır? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Dijital harita** örneği, tarihin yalnızca yazılı belgelerle değil ses, görüntü, video, coğrafi konum gibi çok boyutlu verilerle de kayıt altına alınabileceğini göstermektedir. Dijitalleşme sayesinde tarih, daha **etkileşimli ve erişilebilir** hâle gelir. Kullanıcılar yalnızca bir metin okumak yerine, geçmişte belirli bir mahallede veya sokakta duyulan gerçek sesleri dinleyerek tarihe çok daha duyusal ve canlı bir biçimde tanıklık edebilirler. Ayrıca bu tür dijital projeler, bilgiyi dinamik bir harita üzerinde görselleştirerek mekânsal bir perspektif kazandırır. Bu da tarih anlatımına yeni bir boyut ekler.

2. Dijital teknolojiler olmadan bu projenin aynı kapsamda gerçekleştirilmesi çok zor hatta imkânsız olurdu çünkü seslerin kayıt altına alınması, depolanması ve düzenlenmesi için dijital ses kayıt cihazlarına ve yazılımlara ihtiyaç vardır. Sesleri harita üzerinde coğrafi konumla ilişkilendirmek ancak dijital haritalama araçlarıyla mümkündür. Projenin geniş bir kitleyle paylaşılması da dijital platformlar aracılığıyla kolaylaşmaktadır. Dolayısıyla dijital teknolojiler bu tür projelerin hem oluşturulmasında hem de yaygınlaştırılmasında temel bir araçtır.

3. Bu örnek dijital tarih projesi, tarih araştırmalarında **geleneksel yöntemler**in ötesine geçilmesi gerektiğini göstermektedir. Artık yazılı belgelerin yanı sıra ses, görüntü, video ve coğrafi veriler de kullanılmalıdır. Bu doğrultuda dijital arşivleme, veri yönetimi, haritalama ve görselleştirme süreçleri önem kazanır. Ayrıca disiplinler arası iş birliğiyle tarihçiler, teknik uzmanlarla ortak projeler yürütebilir. Kullanıcı etkileşiminin artırılması ise tarihin daha erişilebilir, **katılımcı ve dinamik** bir alan hâline gelmesini sağlar.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki infografikte yer alan tanımları size verilen kavramlarla eşleştirerek ilgili kutucuğa yazınız.

Yoğun Veri	Uzak Okuma	Büyük Veri	Doğuştan Dijital Veri	Veri Madenciliği
Veri	Yakın Okuma	Veri Analizi	Yapılandırılmış Veri	Sayısallaştırma

Tarih Araştırma ve Yazımında Dijital Dönüşüm

.....

Dijital verinin yaşam döngüsü sürecinden itibaren geçirdiği evrelerin dijital değerlendirme, dijital ayıklama, hassasiyet değerlendirmesi, belge yönetimi politikaları, dijital süreklilik, dijital koruma konularının tamamının dijital ortamda gerçekleşmesi durumuna denir.

.....

Edebî bilimler ve edebî eleştiriler ile dil bilimsel çözümlemelerde titizlikle, bütün detaylara ve anlam kaymalarına, belirsizliklere, çok anlamlılıklara dikkat edilerek yapılan nitel okuma biçimidir.

.....

Fiziksel hâldeki bir bilgiyi dijital hâle getirme sürecidir. Dijital olmayan bir şeyi dijital bir forma dönüştürüp bilgisayar sistemleri tarafından kullanılabilir hâle getirmeye ve süreçleri otomatikleştirmeye denir.

.....

Hedefler doğrultusunda karar alınabilmesi adına ham verilerin doğru yöntemlerle elde edilmesi, sınıflandırılması, incelenmesi, sadeleştirilmesi ve modellenerek anlamlandırılmasıdır.

.....

Bir araştırmanın, bir tartışmanın bir muhakemenin temeli olan ana öge; muta, data, done..

Yoğun Veri

Birçok farklı kaynaktan elde edilen ve genellikle hacim (volume), değer (value), çeşitlilik (variety), hız (velocity) ve doğruluk (veracity) özellikleri tanımlanan verilerin toplamıdır.

.....

Toplumsal medya paylaşımları, ağ günlükleri, bloglar, fotoğraf, video, log dosyaları gibi değişik kaynaklardan toparlanan tüm verinin anlamlı ve işlenebilir biçime dönüştürülmüş biçimine denir.

.....

Edebî bilimlerde edebî eleştiri yapılırken veya dil bilimsel çözümlemeler için sahip olunan verilerin bilgisayarlar yardımıyla analiz edildiği okuma biçimidir.

.....

Büyük ölçekli veriler arasından faydalı bilgiye ulaşma, bilgiyi madenleme işidir. Büyük veri yığınları içerisinden gelecekle ilgili tahminde bulunabilmemizi sağlayabilecek bağıntıların bilgisayar programı kullanarak aranmasıdır.

.....

Veri tablolarına düzgünce sığan ve sayılar, kısa metin, tarihler gibi farklı veri türlerini içeren verilerdir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Tarih Araştırma ve Yazımında Dijital Dönüşüm

Veri

Bir araştırmanın, bir tartışmanın, bir muhakemenin temeli olan ana öge; muta, data, done..

Doğuştan Dijital Veri

Dijital verinin yaşam döngüsü sürecinden itibaren geçirdiği evrelerin dijital değerlendirme, dijital ayıklama, hassasiyet değerlendirmesi, belge yönetimi politikaları, dijital süreklilik, dijital koruma konularının tamamının dijital ortamda gerçekleşmesi durumuna denir.

Yakın Okuma

Edebî bilimler ve edebî eleştiriler ile dil bilimsel çözümlemelerde titizlikle, bütün detaylara ve anlam kaymalarına, belirsizliklere, çok anlamlılıklara dikkat edilerek yapılan nitel okuma biçimidir.

Sayısallaştırma

Fiziksel hâldeki bir bilgiyi dijital hâle getirme sürecidir. Dijital olmayan bir şeyi dijital bir forma dönüştürüp bilgisayar sistemleri tarafından kullanılabilir hâle getirmeye ve süreçleri otomatikleştirmeye denir.

Veri Analizi

Hedefler doğrultusunda karar alınabilmesi adına ham verilerin doğru yöntemlerle elde edilmesi, sınıflandırılması, incelenmesi, sadeleştirilmesi ve modellenerek anlamlandırılmasıdır.

Büyük Veri

Toplumsal medya paylaşımları, ağ günlükleri, bloglar, fotoğraf, video, log dosyaları gibi değişik kaynaklardan toparlanan tüm verinin anlamlı ve işlenebilir biçime dönüştürülmüş biçimine denir.

Uzak Okuma

Edebî bilimlerde edebî eleştiri yapılırken veya dil bilimsel çözümlemeler için sahip olunan verilerin bilgisayarlar yardımıyla analiz edildiği okuma biçimidir.

Veri Madenciliği

Büyük ölçekli veriler arasından faydalı bilgiye ulaşma, bilgiyi madenleme işidir. Büyük veri yığınları içerisinden gelecekle ilgili tahminde bulunabilmemizi sağlayabilecek bağıntıların bilgisayar programı kullanarak aranmasıdır.

Yapılandırılmış Veri

Veri tablolarına düzgünce sığan ve sayılar, kısa metin, tarihler gibi farklı veri türlerini içeren verilerdir.

Yoğun Veri

Birçok farklı kaynaktan elde edilen ve genellikle hacim (volume), değer (value), çeşitlilik (variety), hız (velocity) ve doğruluk (veracity) özellikleri tanımlanan verilerin toplamıdır.

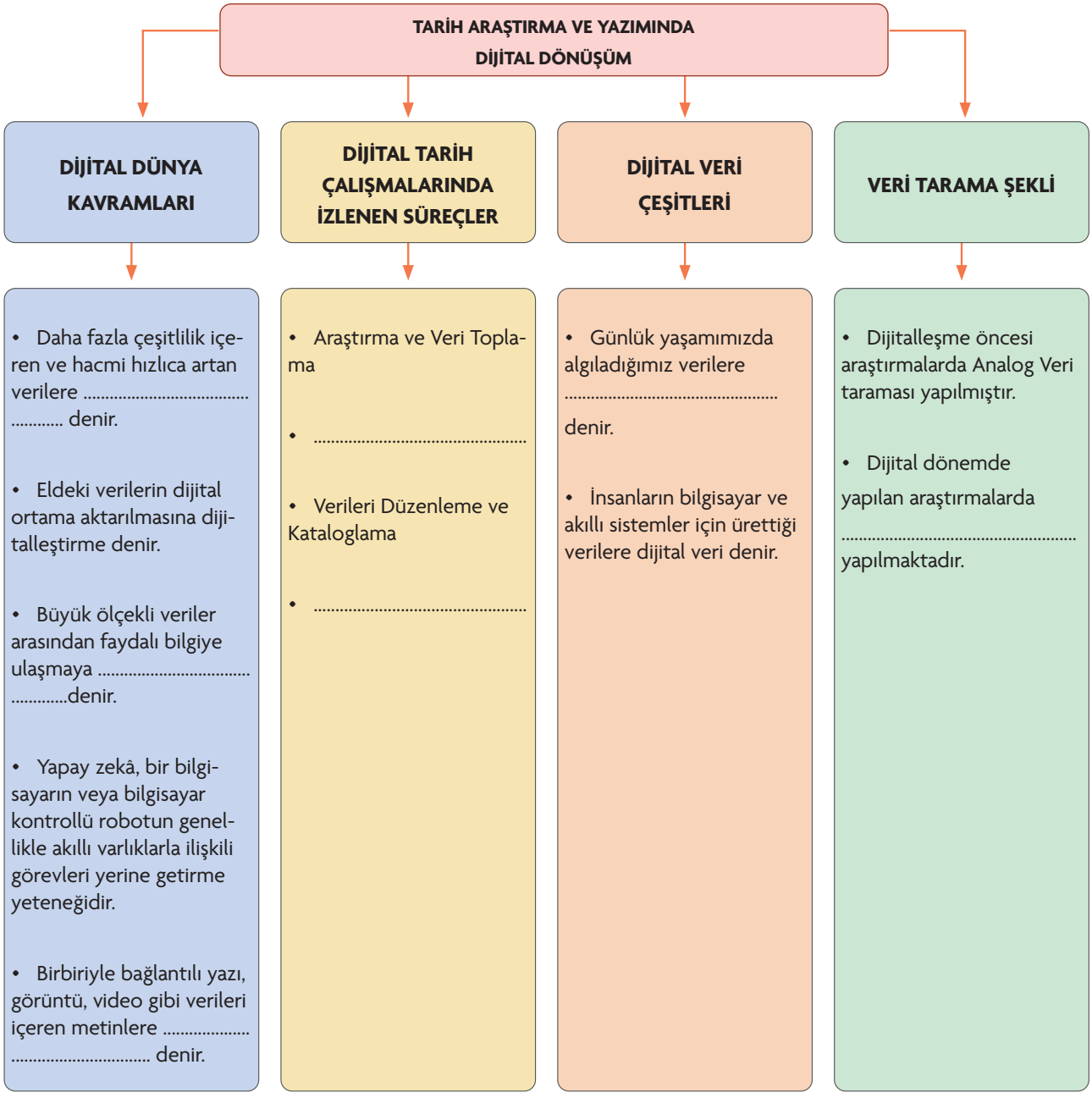

ETKİNLİK 2

Kavram haritası üzerindeki boşluklara aşağıda verilen kavramları doğru olarak yerleştiriniz.

Tarih Araştırma ve Yazımında Dijital Dönüşüm İle İlgili Kavramlar	
Büyük Veri	Veri Madenciliği
Hiper Metin	Veri Dijitalleştirme
Sonuçları Paylaşma ve Sunma	Analog Veriler
Çevrim İçi Tarama	

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

TARİH ARAŞTIRMA VE YAZIMINDA DİJİTAL DÖNÜŞÜM

DİJİTAL DÜNYA KAVRAMLARI

- Daha fazla çeşitlilik içeren ve hacmi hızlıca artan verilere **Büyük Veri** denir.
- Eldeki verilerin dijital ortama aktarılmasına dijitalleştirme denir.
- Büyük ölçekli veriler arasından faydalı bilgiye ulaşmaya **Veri Madenciliği** denir.
- Yapay zekâ, bir bilgisayarın veya bilgisayar kontrollü robotun genellikle akıllı varlıklarla ilişkili görevleri yerine getirme yeteneğidir.
- Birbiriyle bağlantılı yazı, görüntü, video gibi verileri içeren metinlere **Hiper Metin** denir.

DİJİTAL TARİH ÇALIŞMALARINDA İZLENEN SÜREÇLER

- Araştırma ve Veri Toplama
- **Verileri Dijitalleştirme**
- Verileri Düzenleme ve Kataloglama
- **Sonuçları Paylaşma ve Sunma**

DİJİTAL VERİ ÇEŞİTLERİ

- Günlük yaşamımızda algıladığımız verilere **Analog Veriler** denir.
- İnsanların bilgisayar ve akıllı sistemler için ürettiği verilere dijital veri denir.

VERİ TARAMA ŞEKLİ

- Dijitalleşme öncesi araştırmalarda Analog Veri taraması yapılmıştır.
- Dijital dönemde yapılan araştırmalarda **Çevrim İçi Tarama** yapılmaktadır.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Tabloda Tarih araştırma ve yazımında dijital dönüşüm ile ilgili verilen cümlelerin doğru olup olmadığına karar vererek ilgili kutucuğu **"X"** sembolüyle işaretleyiniz.

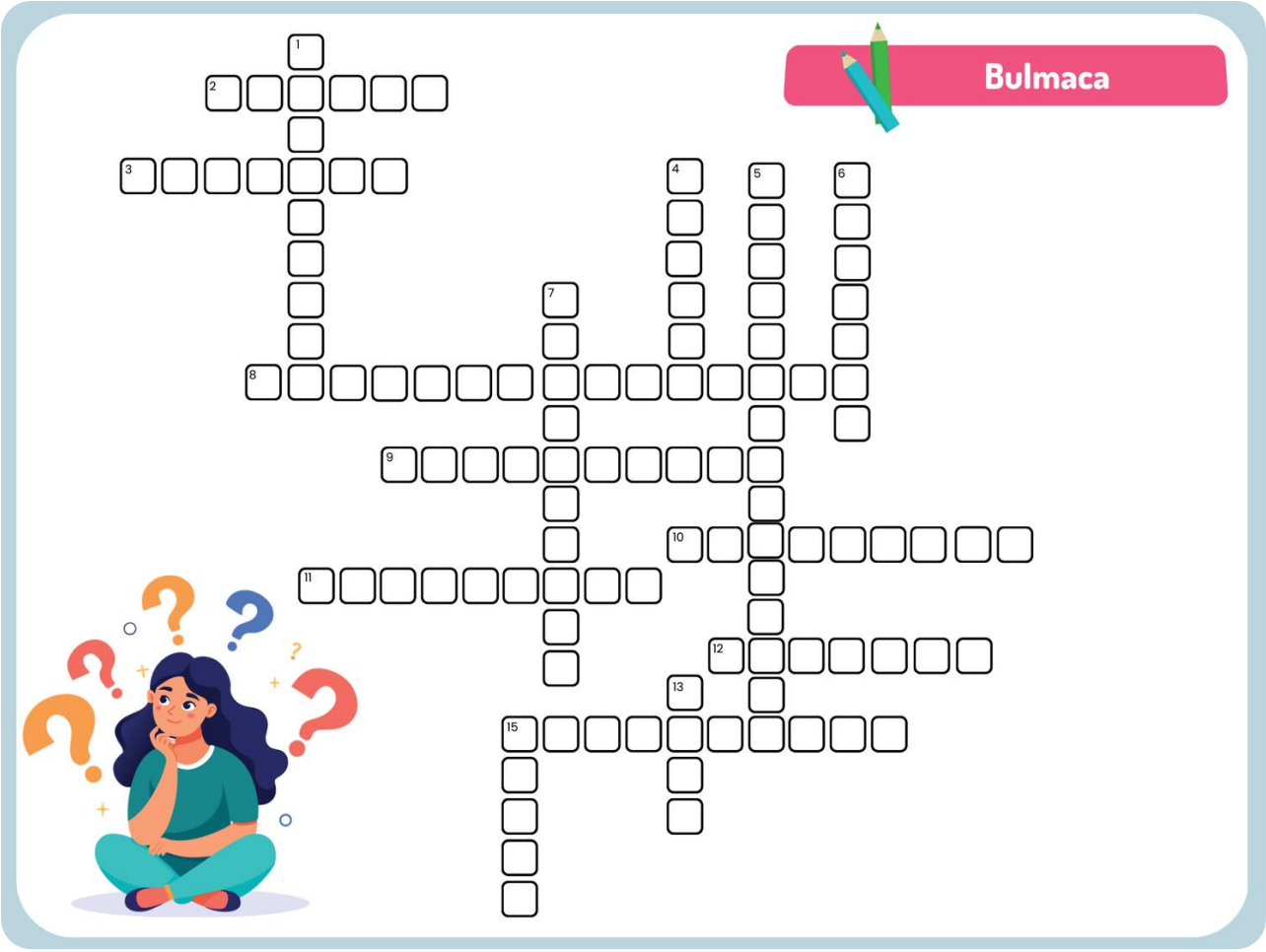
		D	Y
1.	Devlet Arşivleri Başkanlığının arşivde yer alan basılı birinci elden kaynakları dijital ortama aktarması tarih araştırmacılarının bu kaynaklara erişimini kolaylaştırmıştır.	☐	☐
2.	Verilerin dijitalleşmesi tarih araştırmalarının verimliliğini azaltmıştır.	☐	☐
3.	Lozan Barış Antlaşması'nın orijinal metninin Türk Tarih Kurumunun genel ağ sayfasında verilmesi doğuştan dijital kaynağa örnektir.	☐	☐
4.	İnternet haber sitelerinin veri madenciliği yoluyla analiz edilmesi tarihçilerin toplumsal değişimler hakkında daha kapsamlı değerlendirmeler yapmalarını sağlar.	☐	☐
5.	E-kitap; bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi cihazlarda okunabilen etkileşimli bir kitap türüdür.	☐	☐
6.	Pandemi döneminde Türkiye'de ve dünyada günlük vakalar ile kayıpların dijital ortama aktarılması verileri sayısallaştırmak, devamında ise internet siteleri üzerinden günbegün değişen vaka ve kayıp verilerinin grafik ya da tablo şeklinde gösterilmesi dijital yayına dönüştürmek anlamına gelir.	☐	☐
7.	Tarihsel kaynakların dijitalleştirilmesi sonrasında ortaya çıkacak büyük verinin yapay zekâ yardımıyla çözümlenmesi ve yorumlanması tarih araştırmacılarının iş yükünü büyük oranda çoğaltır.	☐	☐
8.	Dijital uygulamalar, farklı coğrafyalardaki tarihçilerin aynı konu üzerinde birlikte çalışmalarına imkân sağlar.	☐	☐
9.	Tarihsel verilerin dijitalleştirilmesi, araştırmaya dayalı basılı tarih kitaplarına olan ilgiyi arttırır.	☐	☐
10.	Güncellemeye ihtiyaç duyulan, fiziki olarak yer kaplayan ansiklopedi türünde basılı kitapların yerini dijital ansiklopediler almaya başlamıştır.	☐	☐

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

		D	Y
1.	Devlet Arşivleri Başkanlığının arşivde yer alan basılı birinci elden kaynakları dijital ortama aktarması tarih araştırmacılarının bu kaynaklara erişimini kolaylaştırmıştır.	X	
2.	Verilerin dijitalleşmesi tarih araştırmalarının verimliliğini azaltmıştır. (Zaman ve maliyet açısından verilere dijital ortamda erişilmesi tasarruf sağladığından verimliliği arttırır.)		X
3.	Lozan Barış Antlaşması'nın orijinal metninin Türk Tarih Kurumunun genel ağ sayfasında verilmesi doğuştan dijital kaynağa örnektir. (Lozan Barış Antlaşması'nın orijinal metninin Türk Tarih Kurumunun genel ağ sayfasında verilmesi sonradan dijitalleştirilmiş kaynağa örnektir.)		X
4.	İnternet haber sitelerinin veri madenciliği yoluyla analiz edilmesi tarihçilerin toplumsal değişimler hakkında daha kapsamlı değerlendirmeler yapmalarını sağlar.	X	
5.	E-kitap; bilgisayar, tablet, akıllı telefon gibi cihazlarda okunabilen etkileşimli bir kitap türüdür.	X	
6.	Pandemi döneminde Türkiye'de ve dünyada günlük vakalar ile kayıpların dijital ortama aktarılması verileri sayısallaştırmak, devamında ise internet siteleri üzerinden günbegün değişen vaka ve kayıp verilerinin grafik ya da tablo şeklinde gösterilmesi dijital yayına dönüştürmek anlamına gelir.	X	
7.	Tarihsel kaynakların dijitalleştirilmesi sonrasında ortaya çıkacak büyük verinin yapay zekâ yardımıyla çözümlenmesi ve yorumlanması tarih araştırmacılarının iş yükünü büyük oranda çoğaltır. (Tarihsel kaynakların dijitalleştirilmesi sonrasında ortaya çıkacak büyük verinin yapay zekâ yardımıyla kısa sürede çözümlenmesi ve yorumlanması tarih araştırmacılarının iş yükünü büyük oranda azaltır.)		X
8.	Dijital uygulamalar, farklı coğrafyalardaki tarihçilerin aynı konu üzerinde birlikte çalışmalarına imkân sağlar.	X	
9.	Tarihsel verilerin dijitalleştirilmesi, araştırmaya dayalı basılı tarih kitaplarına olan ilgiyi arttırır. (Tarihsel verilerin dijitalleştirilmesi insanların kolay, hızlı ve düşük maliyetli bir şekilde yazılı esere ulaşmasını sağladığından araştırmaya dayalı basılı tarih kitaplarına olan ilgiyi azaltır.)		X
10.	Güncellemeye ihtiyaç duyulan, fiziki olarak yer kaplayan ansiklopedi türünde basılı kitapların yerini dijital ansiklopediler almaya başlamıştır.	X	

ETKİNLİK 2

Bulmacada yer alan soruların cevaplarını ilgili kutucuklara yazınız.

YATAY

2. Dijital olmayan.

3. Bir problemi çözmek, bir işlemi gerçekleştirmek veya bir sistemi kontrol etmek amacıyla bilgisayarlara ne yapmaları gerektiğini anlatan talimatları yazma süreci.

8. Bilgilerin bilgisayarlar tarafından işlenebilir, saklanabilir ve iletilebilir hâle gelebilmesi için ses, görüntü, yazılı belge gibi verilerin sayısal verilere çevrilmesi işlemi.

9. Dijital ortamda bir metnin başka metinlerle bağlantılı olduğu yapıyı ifade eden terim.

10. Daha çok edebiyat ve kültürel çalışmalar alanında kullanılan tek tek metinleri detaylı biçimde incelemek yerine, çok sayıda metni geniş veri setleri üzerinden analiz etmeyi amaçlayan yöntem.

11. Bir veri kümesinin veya matrisinin büyük çoğunluğunun anlamlı ve dolu değerler içerdiği veri yapısını ifade eden terim.

12. Bilgisayarların, sunucuların ve diğer dijital cihazların birbirine bağlandığı küresel iletişim ağı.

14. Bilgiye herkesin ücretsiz ve sınırsız şekilde ulaşabilmesini sağlayan bir yayıncılık modeli.

DİKEY

1. Bir bilgisayarın veya bilgisayar kontrollü robotun genellikle akıllı varlıklarla ilişkili görevleri yerine getirme yeteneği.

4. Dokunmatik ekranlı, taşınabilir bir bilgisayar türü.

5. Türkiye ve Balkanlardaki tarihî ve kültürel eserleri tanıtmak amacıyla hazırlanan dijital proje.

6. Verilerin bir ekran üzerinde elektronik olarak gösterilmesi.

7. Çok sayıda veri, bilgi veya içerik arasından belirli ölçütlere göre seçim yapma ve gereksiz olanları ayıklama işlemi.

13. Bilgi parçacığı.

15. Geçmişe ait belgelerin, bilgilerin, kayıtların veya materyallerin düzenli bir şekilde saklandığı ve gerektiğinde erişilebildiği yer.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Geri Bildirim

ETKİNLİK 3

1. Aşağıdakilerden hangileri dijital doğmuş kaynaklara örnek olarak gösterilebilir? "X" sembolü ile işaretleyiniz.	
	Genel ağ siteleri
	Çevrim içi forumlar
	Gazete ve dergiler
	Dijital ses kayıtları
	Basılı kitaplar
	Plak ve ses kayıtları
	E-kitaplar
	Elektronik kayıtlar
	El yazması arşiv belgeleri
	Konum verileri

2. Verilerin dijitalleşmesinin tarih araştırmaları üzerindeki olumlu etkileri nelerdir? "X" sembolü ile İşaretleyiniz.	
	Verilerin dijitalleştirilmesi ile bilginin daha kolay ulaşılabilir hâle gelmesi
	Teknik sorunlar nedeniyle araştırmacıların çalışmalarının aksayabilmesi
	Dijital kopyalar sayesinde verilerin daha çok kişiye ulaştırılabilmesi
	Dijitalleştirilen belgelerle yetinmenin tarihî olayların eksik ya da yanlı yorumlanmasına yol açabilmesi
	Dijital ortamda çok fazla veri bulunmasının araştırmacının doğru bilgiye ulaşmasını zorlaştırabilmesi
	Araştırma sırasında zaman ve mekândan tasarruf edilebilmesi
	Dijitalleştirilen verilerin daha kolay saklanabilmesi
	Dijital belgelerin manipüle edilmesi ya da sahte bir kopyasının üretilmesinin tarihî bilginin güvenilirliğini zedeleyebilmesi
	Araştırmacıların aynı anda aynı belge üzerinde çalışabilmesine olanak sağlaması

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Aşağıdakilerden hangileri dijital doğmuş kaynaklara örnek olarak gösterilebilir? İşaretleyiniz.	
X	Genel ağ siteleri
X	Çevrim içi forumlar
	Gazete ve dergiler (Yazılı, basılı ve görsel kaynakların taranarak bilgisayara aktarılmış hâline sonradan dijitalleştirilmiş kaynak adı verilir. Dolayısıyla dijital doğmuş kaynaklara örnek gösterilemez.)
X	Dijital ses kayıtları
	Basılı kitaplar (Yazılı, basılı ve görsel kaynakların taranarak bilgisayara aktarılmış hâline sonradan dijitalleştirilmiş kaynak adı verilir. Dolayısıyla dijital doğmuş kaynaklara örnek gösterilemez.)
	Plak ve ses kayıtları (Elektronik ortamda ses kayıtları olmadığı için dijital doğmuş kaynaklara örnek gösterilemez.)
X	E-kitaplar
X	Elektronik kayıtlar
	El yazması arşiv belgeleri (Yazılı, basılı ve görsel kaynakların taranarak bilgisayara aktarılmış hâline sonradan dijitalleştirilmiş kaynak adı verilir. Dolayısıyla dijital doğmuş kaynaklara örnek gösterilemez.)
X	Konum verileri

2. Verilerin dijitalleşmesinin tarih araştırmaları üzerindeki olumlu etkileri nelerdir? İşaretleyiniz.	
X	Verilerin dijitalleştirilmesi ile bilginin daha kolay ulaşılabilir hâle gelmesi
	Teknik sorunlar nedeniyle araştırmacıların çalışmalarının aksayabilmesi
X	Dijital kopyalar sayesinde verilerin daha çok kişiye ulaştırılabilmesi
	Dijitalleştirilen belgelerle yetinmenin tarihî olayların eksik ya da yanlı yorumlanmasına yol açabilmesi
	Dijital ortamda çok fazla veri bulunmasının araştırmacının doğru bilgiye ulaşmasını zorlaştırabilmesi
X	Araştırma sırasında zaman ve mekândan tasarruf edilebilmesi
X	Dijitalleştirilen verilerin daha kolay saklanabilmesi
	Dijital belgelerin manipüle edilmesi ya da sahte bir kopyasının üretilmesinin tarihî bilginin güvenilirliğini zedeleyebilmesi
X	Araştırmacıların aynı anda aynı belge üzerinde çalışabilmesine olanak sağlaması

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Tarih araştırmalarında dijitalleşmenin etkilerini aşağıdaki tabloya göre değerlendiriniz. Dijitalleşmenin tarih araştırmalarına olumlu etkilerini "Güçlü Yönleri", olumsuz etkilerini "Zayıf Yönleri" bölümlerine yazınız. Ayrıca dijitalleşmenin yaygınlaşmasının tarih araştırmalarına yeni alanlar açmasını "Fırsatlar", son olarak dijital gelişmelerin tarih araştırmalarını krize sokmasını "Tehditler" bölümlerine yazınız.

Dijitalleşmenin **GÜÇLÜ YÖNLERİ**	Dijitalleşmenin **ZAYIF YÖNLERİ**
Erişilebilirlik	Teknolojiye Bağımlılık

Dijitalleşmenin Sunduğu **FIRSATLAR**	Dijitalleşmenin Ortaya Çıkardığı **TEHDİTLER**
Daha Geniş Kitlelere Ulaşma	Veri Güvenliği Sorunları ve Gizlilik İhlallerinin Yaşanması

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Dijitalleşmenin **GÜÇLÜ YÖNLERİ**
Erişilebilirlik
Koruma ve Kalıcılık
Veri Zenginliği
Hızlı Arama ve Analiz İmkânı
Coğrafi ve Zamansal Bağlantı Kurma
Etkileşimli Sunum Olanakları
Disiplinler Arası Çalışma Kolaylığı
Zaman ve Mekân Bağımsızlığı
Paylaşım ve İş birliği Kolaylığı
Yeniden Kullanım ve Yorumlama Kolaylığı

Dijitalleşmenin **ZAYIF YÖNLERİ**
Teknolojiye Bağımlılık
Veri Güvenliği ve Kaybı Riski
Kaynağın Doğruluğunu Kontrol Zorluğu
Dijital Erişim Eşitsizliği
Teknik Bilgi Eksikliği
Orijinalliğin Kaybolma Riski
Telif Hakları ve Yasal Sorunlar
Yüzeysel Okuma Riski

Dijitalleşmenin Sunduğu **FIRSATLAR**
Daha Geniş Kitlelere Ulaşma
Kültürel Mirasın Korunması
Uluslararası İş Birlikleri
Yeni Araştırma Yöntemleri Geliştirme
Hızlı Karşılaştırma ve Analiz
Eğitimde Yenilikçi Uygulamalar
Tarihî Bilginin Demokratikleşmesi
Yaratıcı Disiplinler Arası Çalışmalar

Dijitalleşmenin Ortaya Çıkardığı **TEHDİTLER**
Veri Güvenliği Sorunları ve Gizlilik İhlallerinin Yaşanması
Dijital Bağımlılığın Artması
İşsizliğin Artması
Güncelleme Zorluklarının Yaşanması
Kişisel Bilgilerin Çalınması
Yüz Yüze İletişimin Azalması
Siber Saldırıların Yaşanması

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Analog: .....

.....

.....

Blog: .....

.....

.....

Data: .....

.....

.....

Dijital: .....

.....

.....

Log Dosyası: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Analog: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Blog: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Data: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Dijital: İlişkilendiriyorum, Etkinlik 1

Log Dosyası: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TARIM DEVRİMİ'NİN ESKİ ÇAĞ'A ETKİLERİ

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında Tarım Devrimi'nin Eski Çağ medeniyetlerindeki yerleşmeye ve ekonomik faaliyetlere etkileriyle ilgili kendi cümlelerinizi kurabileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Kaynak A'ya göre aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

KAYNAK A

Anadolu'da Tarih Öncesi Dönemlerde İlk İnsanlık İzleri

Anadolu'daki ilk insanlık izleri Paleolitik Dönem'e (Eski Taş Devri) aittir. Bu dönemde insanlar avcı-toplayıcı bir yaşam sürmüş, henüz yerleşik hayata geçmemiştir. İlk insanlar barınma, korunma ve iklim koşullarından etkilenmemek için mağaraları ve kaya sığınaklarını tercih etmiştir. Karain, Yarımburgaz mağaralarında bulunan taş aletler ve kalıntılar, Anadolu'da Paleolitik Dönem'de insan yaşamının varlığını kanıtlamaktadır.

Zamanla iklim koşullarının daha ılıman hâle gelmesi ve insanların doğayı daha iyi tanımasıyla birlikte Neolitik Dönem'e geçilmiştir. Anadolu'nun orta kuşakta yer alması, ılıman iklim özellikleri göstermesi ve verimli topraklara sahip olması, bu dönemde yerleşik yaşamın başlamasında etkili olmuştur. Tarımın ortaya çıkmasıyla insanlar sürekli olarak aynı yerde yaşamaya başlamış, Çatalhöyük ve Göbeklitepe gibi ilk yerleşim merkezleri kurulmuştur. Bu yerleşimler genellikle su kaynaklarına yakın, tarıma elverişli ve yaşama uygun alanlarda gelişmiştir.

Anadolu'nun orta kuşakta yer alması ve ılıman iklim özellikleri göstermesi, Paleolitik Dönem'den Neolitik Dönem'e geçişte insanların yaşam biçimini ve yerleşim tercihlerini nasıl etkilemiştir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

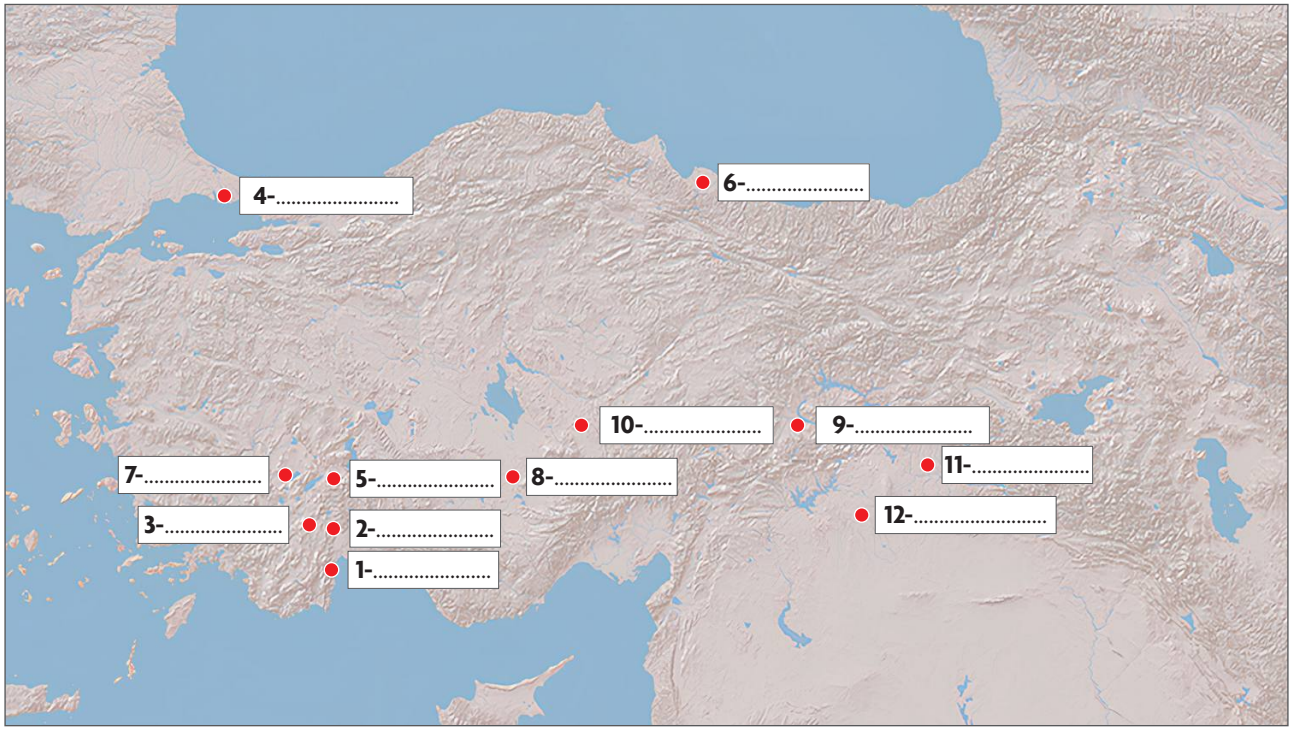
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Anadolu'nun orta kuşakta yer alması ve ılıman iklim özellikleri göstermesi, insanların **yaşam koşullarını** kolaylaştırmıştır. Paleolitik Dönem'de insanlar **avcı-toplayıcı** bir yaşam sürmüş ve iklimden korunmak için mağaraları kullanmıştır. Zamanla iklimin daha elverişli hâle gelmesi ve doğal çevrenin tarıma uygun olmasıyla Neolitik Dönem'e geçilmiş, insanlar **yerleşik hayata** geçmeye başlamıştır. Su kaynaklarına yakın ve verimli topraklara sahip alanlarda ilk yerleşimler kurulmuştur. Bu nedenle Anadolu'nun iklimi ve coğrafi özellikleri, **yaşam biçiminin değişmesinde** ve yerleşik hayatın başlamasında etkili olmuştur.

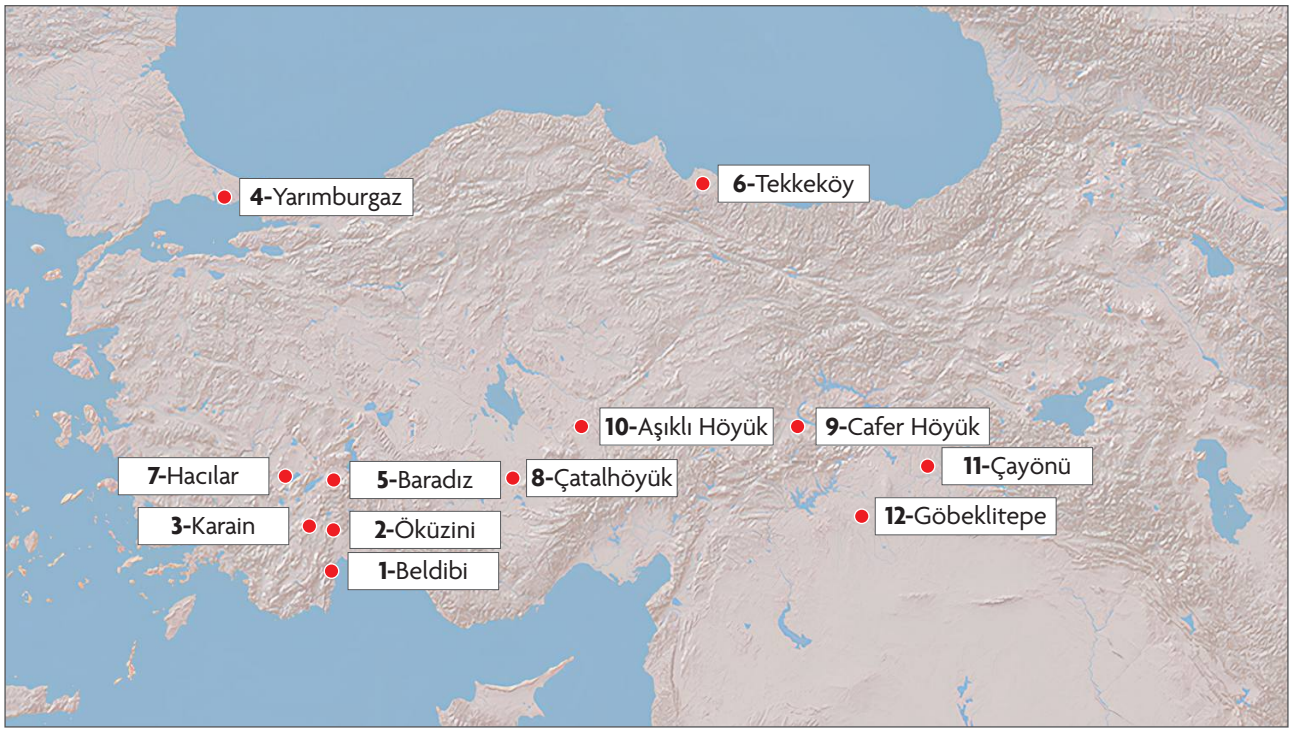
ETKİNLİK 2

Kutucuklarda verilen Anadolu'nun tarih öncesini aydınlatan Paleolitik ve Neolitik dönemlere ait merkezleri harita üzerinde ilgili yerlere yerleştiriniz.

Beldibi	Yarımburgaz	Hacılar	Aşıklı Höyük
Öküzini	Baradız	Çatalhöyük	Çayönü
Karain	Tekkeköy	Cafer Höyük	Göbeklitepe

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ambar:	Tarım ürünlerinin saklandığı depo veya yapı
Bent:	Su akışını kontrol etmek için yapılan set veya baraj
Çift sürmek:	Tarımda toprağı ekime hazırlamak için sabanla yapılan işlem
Dibek:	Büyük taneli ürünleri ezmek için taştan veya ağaçtan yapılmış büyük havan
Eski Dünya:	Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarını kapsayan coğrafi alan
Habitat:	Canlıların doğal yaşam alanı
Hasat:	Tarım ürünlerinin toplanma zamanı ve işi
Havan:	Maddeleri dövmek veya ezmek için kullanılan kap
Havza:	Suların toplandığı, aynı akarsuya bağlı coğrafi alan
Mikrolit:	Taş Devri'nde yapılan, genellikle ok ve mızrak uçlarında kullanılan küçük taş aletler
Sosyal tabakalaşma:	Toplumun ekonomik ve sosyal farklılıklara göre sınıflara ayrılması
Sosyal yapı:	Toplumu oluşturan bireyler ve gruplar arasındaki ilişkiler bütünü
Şekel:	Hititler'de ve Mezopotamya'da kullanılan para ve ağırlık birimi
Tazminat:	Bir zarar karşılığında ödenen bedel
Tokmak:	Havan içinde kullanılan, ezme ve dövme aracı

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki Eski Çağ'da kullanılmış olan tarım aletlerini günümüzde karşılığı olabilecek aletlerle ilişkilendiriniz.

A →

B →

C →

D →

E →

1 ←

2 ←

3 ←

4 ←

5 ←

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. C	2. E	3. A	4. B	5. D

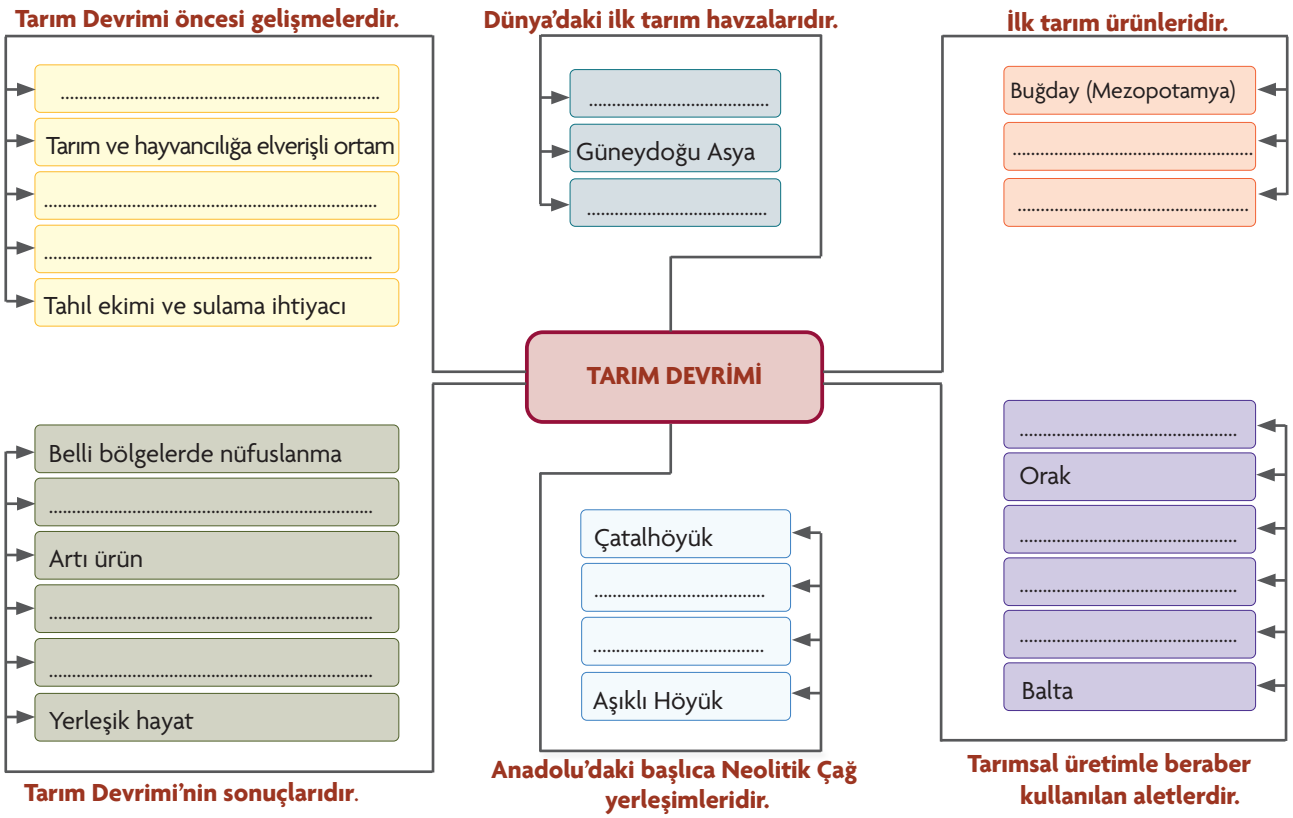
UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

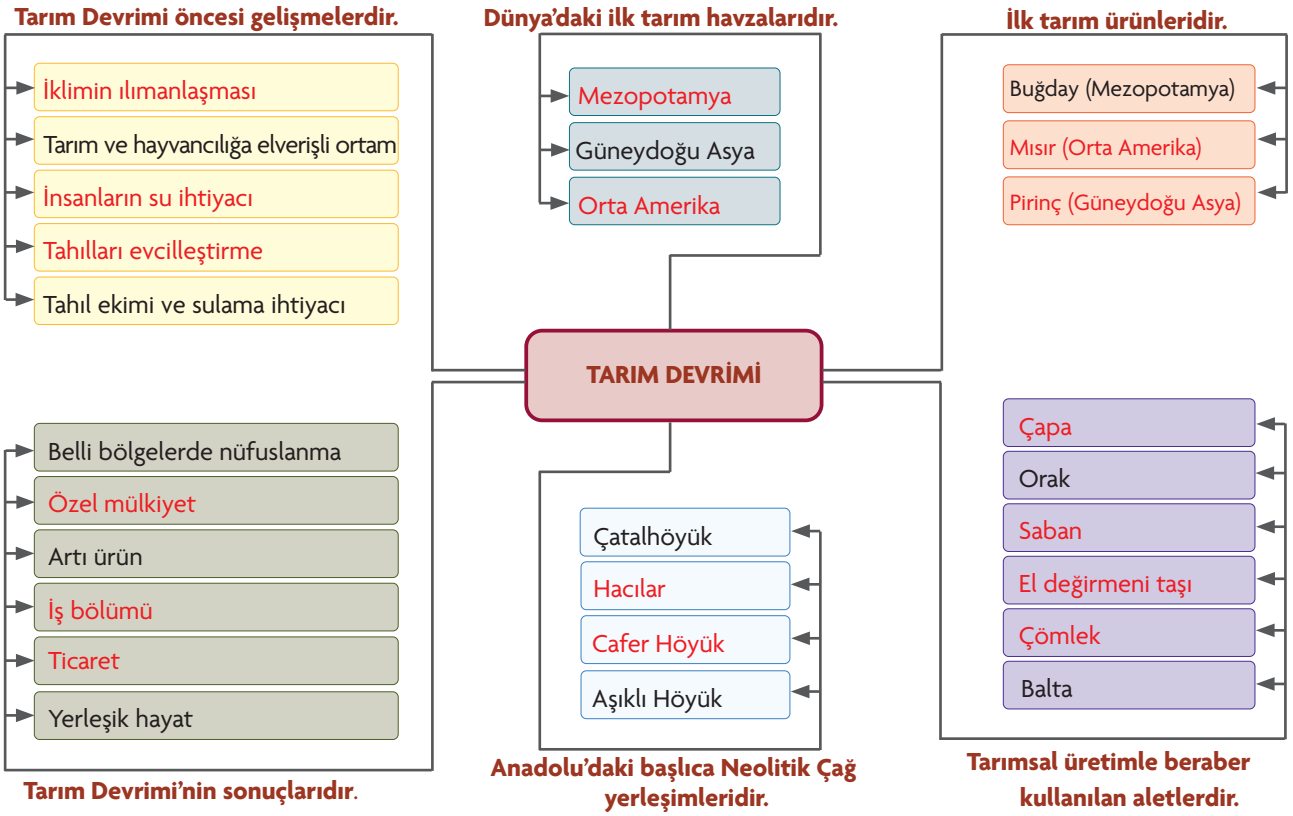
ETKİNLİK 1

Aşağıda yer alan Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a etkileri ile ilgili kavram haritasında, boş bırakılan kutucuklara örnekteki gibi verilen kavram ve cümleleri yerleştiriniz.

TARIM DEVRİMİ'NİN ESKİ ÇAĞ'A ETKİLERİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	
Mezopotamya	Cafer Höyük
Ticaret	Özel mülkiyet
Hacılar	Mısır (Orta Amerika)
El değirmeni taşı	Çömlek
Tahılları evcilleştirme	İnsanların su ihtiyacı
Pirinç (Güneydoğu Asya)	Orta Amerika
Çapa	İş bölümü
İklimin ılımanlaşması	Saban

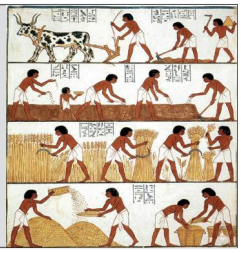
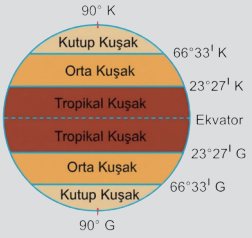

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Aşağıda "Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileri" ile ilgili yapılandırılmış bir grid verilmiştir. Burada yer alan kutucuklardaki numaraları kullanarak soruları cevaplandırınız. (Bir sorunun birden fazla doğru cevabı olabilir.)

1 Saban 	2 Çit / Özel mülkiyet 	3 Su kanalı / Nehirde yüzen kayık
4 Tuğladan ev kalıntısı 	5 Kerpiçten ev 	6 Artı ürün / Depo küpü
7 Çapa 	8 Çatalhöyük / Ev içinde boğa figürü 	9 Orak
10 El değirmeni 	11 İklim / Orta kuşak 	12 İş bölümü

1. **Eski Çağ uygarlıklarında toprağın işlenmesini sağlayarak tarımsal üretimi artıran araç ve uygulamalar hangisi / hangileridir?**

.....

2. **Eski Çağ uygarlıklarında hasat ve hasat sonrası üretim sürecinde kullanılan araçlar hangisi / hangileridir?**

.....

3. **Eski Çağ uygarlıklarında yerleşik yaşamın kalıcı hâle geldiğini gösteren mimari kanıtlar hangisi / hangileridir?**

.....

4. **Eski Çağ uygarlıklarında tarımsal üretimin güvence altına alınmasını ve sürekliliğini sağlayan unsurlar hangisi / hangileridir?**

.....

5. **Eski Çağ uygarlıklarında özel mülkiyet anlayışının geliştiğini gösteren kavramlar hangisi / hangileridir?**

.....

6. **Eski Çağ uygarlıklarında tarımsal üretimin artmasıyla birlikte iş bölümünün gelişmesine katkı sağlayan unsurlar hangisi / hangileridir?**

.....

7. **Eski Çağ uygarlıklarında tarım ile inanç sistemi arasındaki ilişkiyi yansıtan kanıtlar hangisi / hangileridir?**

.....

8. **Eski Çağ uygarlıklarında yerleşme alanlarının ortaya çıkmasında ve yoğunlaşmasında etkili olan faktörler hangisi / hangileridir?**

.....

9. **Eski Çağ uygarlıklarında tarıma dayalı ekonomik faaliyetlerin gelişmesini doğrudan destekleyen araçlar hangisi / hangileridir?**

.....

10. **Eski Çağ uygarlıklarında toplumsal ve ekonomik örgütlenmenin geliştiğini gösteren kavramlar hangisi / hangileridir?**

.....

11. **Eski Çağ uygarlıklarında hem yerleşmeyi hem de ekonomik etkileri içeren kavramlar hangisi / hangileridir?**

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	1 (Saban), 7 (Çapa)
2	9 (Orak), 10 (El değirmeni)
3	4 (Tuğladan ev kalıntısı), 5 (Kerpiçten ev)
4	3 (Su kanalı / Nehirde yüzen kayık), 6 (Artı ürün / Depo küpü)
5	2 (Çit / Özel mülkiyet), 6 (Artı ürün / Depo küpü), 8 (Çatalhöyük / Ev içinde boğa figürü)
6	10 (El değirmeni), 12 (İş bölümü)
7	8 (Çatalhöyük / Ev içinde boğa figürü)
8	11 (İklim / Orta kuşak), 3 (Su kanalı / Nehirde yüzen kayık)
9	1 (Saban), 7 (Çapa), 9 (Orak)
10	6 (Artı ürün / Depo küpü), 12 (İş bölümü), 2 (Çit / Özel mülkiyet)
11	2 (Çit / Özel mülkiyet), 3 (Su kanalı / Nehirde yüzen kayık), 4 (Tuğladan ev kalıntısı), 5 (Kerpiçten ev), 6 (Artı ürün / Depo küpü), 10 (El değirmeni), 11 (İklim / Orta kuşak), 12 (İş bölümü)

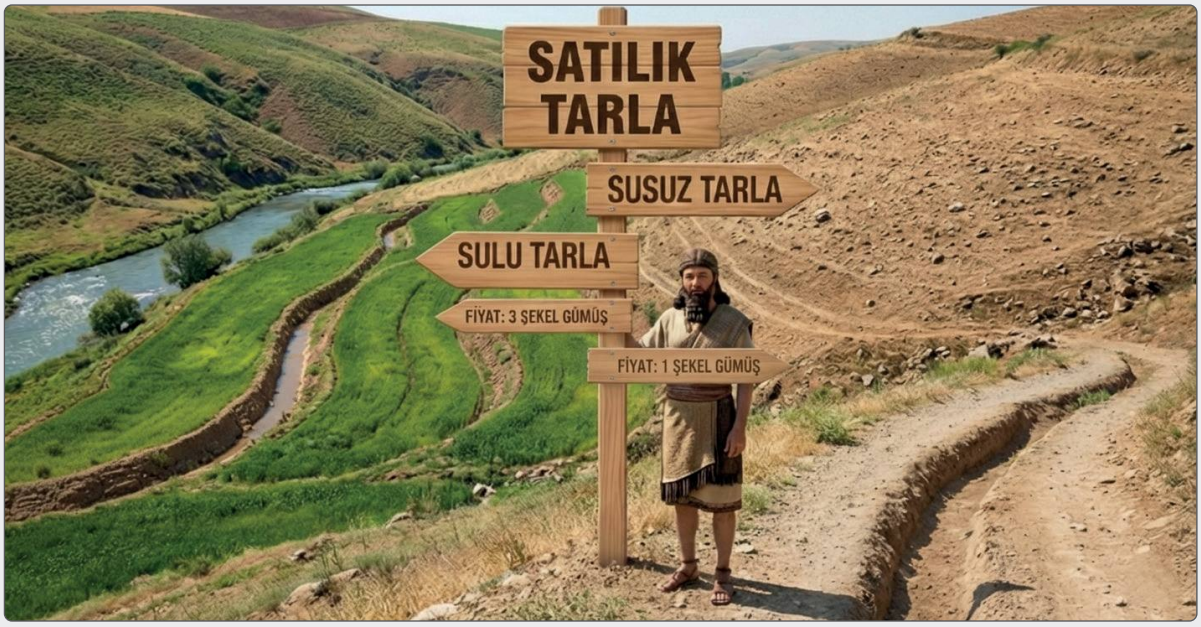
ETKİNLİK 3

Aşağıda verilen kaynakları dikkatlice inceleyerek soruları cevaplayınız.

BİLGİ NOTU

Çiftçiliğin başlamasıyla birlikte yerleşik yaşam yaygınlaşmış, üretilen besin miktarının artması nüfusun hızla çoğalmasına yol açmıştır. Göçebe yaşam süren avcı-toplayıcı topluluklarda sınırlı besin kaynakları ve sürekli hareket hâli, çocuk sahibi olmayı ve çocukların bakımını zorlaştırıyordu. Bu nedenle doğumlar seyrek gerçekleşiyordu. Ancak yerleşik hayata geçilmesi ve tarımsal üretimin artmasıyla bu durum değişmiş, besin güvenliği sağlandığı için nüfus artışı mümkün hâle gelmiştir. Nüfus çoğaldıkça tarım faaliyetlerini sürdürebilmek için daha fazla iş gücüne ihtiyaç duyulmuş, artan iş gücü ise daha fazla üretimi beraberinde getirmiştir. Böylece tarıma dayalı üretim ile nüfus artışı sürekli olarak birbirini besleyen bir süreç hâline gelmiştir.

KAYNAK A

Görsel: Fiyatları farklı satılık tarla görseli

Hitit kanunlarının 183. maddesine göre tarla fiyatları:

"Bir IKU (3600 m2) sulanmış ekin alanının üç şekel gümüş bedeli vardır." Bir IKU ekin alanının iki şekel gümüş bedeli vardır, eğer buna bitişik bir kurak ekin alanı ise, bir şekel gümüş bedeli vardır şeklinde düzenlenmiştir.

Pınar Bülbül, *"Hitit Kanunlarındaki Tarım ve Tarım Arazisi ile İlgili Hükümlerin Günümüz Modern Türk Hukuku ile Kıyaslanması"*, *History Studies*, s. 1811.

KAYNAK B

Yığın haline gelen hububat zahire deposuna, geriye kalan saman da samanlığa depolanmıştır. Böylece tahılın bir kısmı öğütülmek için, bir kısmı tohumluk bir kısmı yenmek ve Tanrılar için tüketilmek amacıyla ayrılmış olmalıdır. Kanunlar, hür bir kişinin depolardan buğday çalmasını yasaklamıştır.

Hitit kanunları 96. Madde hür insanlar için düzenlenmiştir:

• "Eğer özgür bir adam bir ambarda hırsızlık yaparsa ve ambarın buğdayını bulursa, ambarı buğdayla doldursun ve on iki şekel gümüş versin; ve böylece suçu evinden uzaklaştırır."

Hitit kanunları 97. Madde köleler için düzenlenmiştir:

• "Eğer bir köle bir ambarda hırsızlık yaparsa ve ambarın buğdayını bulursa, ambarı buğdayla doldursun ve altı şekel gümüş versin; ve böylece suçu evinden uzaklaştırır." şeklinde değerlendirilmiş ve cezası tespit edilmiştir.

Bu kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere hürler ve köleler için cezalar farklı uygulanmaktadır. Hitit kanunlarında suç ve cezalar, toplumun iki farklı sınıfı olan hürler ve köleler için farklı olarak belirlenmiştir. Kölelere verilen cezalar, hür insanlara verilen cezanın yarısı kadardı. Aynı şekilde kölelere karşı işlenen suçların cezası da yarıya ya da daha aza indirilmişti.

Pınar Bülbül, agm, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, s. 1814-1814.

KAYNAK C

Görsel: Başkasından tarla kiralayıp bu tarlayı ekmeyen ile tarla sahibinin tartışması

Hammurabi Kanunları

42. madde:

"Bir kimse işlemek üzere bir tarlayı kiralar ve o tarladan hiçbir mahsul elde edemezse bu onun tarlada çalışmadığını ispatlar ve komşusunun yetiştirdiği kadar tahılı tarla sahibine teslim etmelidir."

44. madde:

"Bir kimse çorak bir araziyi ekilebilir bir hale getirmek için kiralamış; ancak, tembellik yaparak o araziyi ekilebilir bir hale getirmemişse dördüncü yılda araziyi sabanla sürmeli, tırmıklamalı ve çift sürmeli ve ondan sonra sahibine geri vermeli ve ayrıca on gan (bir arazi ölçüm birimi)'lık bir arazi için on gur (bir ölçü birimi) tahılı arazi sahibine vermelidir."

E. Özgüner, *"Hammurabi Kanunları Işığında Eski Babil Devleti'nde Tarımsal Faaliyetler", Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi*-ViSBiD. 7, 159.

1. **Tarım Devrimi'nin yerleşik hayatı başlatmasının, toplumlar üzerinde ortaya çıkardığı olumlu ve olumsuz sonuçlar nelerdir?**

.....

.....

2. **Eski Çağ uygarlıklarında özel mülkiyet anlayışının geliştiğini gösteren kavramları yazınız.**

.....

.....

3. **Eski Çağ uygarlıklarında tarımsal üretimin artmasıyla birlikte iş bölümünün gelişmesine katkı sağlayan unsurları yazınız.**

.....

.....

4. **Eski Çağ uygarlıklarında tarım ile hukuk sistemi arasındaki ilişkiyi yansıtan kanıtları yazınız.**

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Tarım Devrimi ile birlikte yerleşik hayata geçilmesi, **besin güvenliğinin sağlanması** ve **nüfusun hızla çoğalması** gibi olumlu sonuçlar doğurmuştur. Göçebe yaşamdaki sınırlı kaynakların yerini **sürekli üretim** alırken, **artan iş gücü** daha fazla üretimi beraberinde getirerek toplumun ekonomik kapasitesini artırmıştır. Ancak bu durumun olumsuz yansımaları da olmuştur; özellikle üretilen artı ürünün ambarlarda depolanması, **mülkiyet suçlarını ve hırsızlık** gibi problemleri ortaya çıkarmıştır. Ayrıca, Hammurabi Kanunları'nda görüldüğü üzere, toprağını işlemeyen veya tembellik eden bireylere ağır ekonomik cezalar getirilerek üretim zorunluluğu üzerinde baskıcı bir toplumsal düzen kurulmuştur.

2. Tarım Devrimi'nin sağladığı nüfus artışı ve yerleşik düzen, **toplumsal sınıflaşma**nın belirginleşmesinde doğrudan etkili olmuştur. Kaynaklarda yer alan hukuk metinlerine göre toplum; mülkiyet sahipleri, hür insanlar ve köleler şeklinde keskin çizgilerle ayrılmıştır. Örneğin, Hitit Kanunları'nda ambar hırsızlığı yapan hür bir kişinin ödediği ceza, bir kölenin ödediği cezanın tam iki katıdır. Bu durum, hukukun bile insanın sosyal statüsüne göre şekillendiğini ve tarıma dayalı mülkiyet düzeninin **"hür-köle" ayrımı**nı yasalarla kurumsallaştırdığını göstermektedir.

3. Hitit Kanunları'nda bir tarlanın fiyatının sulu veya kurak olmasına göre 1 ile 3 şekel gümüş arasında değişmesi, arazinin ekonomik değerini belirleyen temel faktörün verimlilik ve su kaynaklarına erişim olduğunu gösterir. Kaynak A'daki görselde de vurgulandığı üzere, sulu tarım imkânı ürün miktarını doğrudan etkilediği için mülkiyetin değeri de bu teknolojik ve coğrafi avantaja göre hukuksal bir statü kazanmıştır. Bu durum, yerleşik toplumlarda ekonominin tamamen **doğaya ve toprağın üretim kapasitesi**ne bağımlı olduğunu kanıtlamaktadır.

4. Hammurabi Kanunları'nda tarlasını boş bırakan veya tembellik eden kişilere, komşusunun hasat ettiği miktar kadar **tazminat ödeme** zorunluluğu getirilmesi, devletin tarımsal üretimde denetim ve zorlama yöntemini izlediğini gösterir. Kaynak C'deki görselde betimlenen sorgulama sahnesinde olduğu gibi, bireyin çalışmaması sadece kişisel bir kayıp değil, toplumsal besin güvenliğini tehdit eden bir suç olarak kabul edilmiştir. Devlet, ağır ekonomik cezalar yoluyla üretimi bireyin inisiyatifinden çıkararak kurumsal bir zorunluluk haline getirmiştir.

ETKİNLİK 4

Aşağıda tarım devriminin Eski Çağ'a etkileri ile ilgili tanımlar ve kavramlar yer almaktadır. I. sütunda yer alan tanımları II. sütundaki kavramlarla eşleştiriniz.

	I. SÜTUN		II. SÜTUN	
1	İnsanların üretime başladığı, ekip biçme tekniklerini kullanarak tarımsal faaliyetleri başlattığı çağdır.	.....	**Artı Ürün**	A
2	Eski Çağ'da temel ihtiyaçlar (beslenme, barınma vb.) karşılandıktan sonra kalan fazla üründür.	.....	**Orak**	B
3	MÖ 10 binli yıllarda üretici yaşamın en erken başladığı, buğday, arpa gibi tarım ürünleriyle öne çıkan coğrafyadadır.	.....	**Mezolitik Çağ**	C
4	MÖ 8 binli yıllarda tarımsal faaliyetlerin başladığı ve ilk evcilleştirilen ürünün pirinç olduğu bölgedir.	.....	**Orta Amerika**	D
5	MÖ 7 binli yıllarda tarımsal faaliyetlerin başladığı ve ilk evcilleştirilen ürünün Mısır (Teosinte) olduğu bölgedir.	.....	**Güneydoğu Asya**	E
6	Tarımın başladığı andan itibaren tarlayı sürmek, toprağı havalandırmak için kullanılan tarım aletidir.	.....	**Mezopotamya**	F
7	Tarımsal faaliyetlerin başladığı andan itibaren tarlaları hasat etmek için kullanılan kesici tarım aletidir.	.....	**Neolitik Çağ**	G
8	Konya'nın Çumra ilçesinde yer alan ve insanlık tarihinin bilinen ilk şehir yerleşmesidir.	.....	**Çatalhöyük**	H
			Saban	I

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. G	2. A	3. F	4. E	5. D	6. I	7. B	8.H

ETKİNLİK 5

Aşağıdaki Kaynak A ve Kaynak B'yi inceleyerek etkinliği yapınız.

KAYNAK A

Tahıl ve Baklagillerin Evcilleştirilmesi

Evcilleştirme eylemi ve düşüncesi artık insanın yaşamına girmiştir. Gerisi gelecek, tahılların (Görsel 1) üretimini evcilleştirmeye uygun bitkilerin evcilleştirilmesi izleyecektir. Bunlar evcilleştirmenin ilk adağını oluşturan Batı Asya habitatında yetişen baklagiller, mercimek, susam gibi daha çok tarla bitkileridir. Zamanımızdan 12 bin yıl kadar önce evcilleştirilmişlerdir. Keten, bu bölgenin "endüstri bitkisi" olması nedeniyle anılması gereken bir başka evcil ürünü olmuştur. Evcilleştirmenin Eski Dünya'daki üç bölgesinden birincisi Batı Asya (Mezopotamya) olmuştur. Evcilleştirmenin birbirinden bağımsız olarak gelişmiş olabileceği üç bölgeden ikincisi "Doğu Asya Bölgesi" olarak görünür. Çin'de Sarı Irmak Bölgesi'nde, zamanımızdan 9 bin yıl önce pirincin evcilleştirildiği saptanmıştır (Görsel 2). Bu üretim süreci İndus ve Ganj nehirlerinin beslediği havzaya kadar genişlemiştir.

Amerika Kıtası'nda gerek bitkilerin gerek hayvanların evcilleştirilmesi (Eski Dünya'dakine göre) dört beş binyıl geç başlamıştır. Amerika Kıtası'nın üretime, birbirinden bağımsız geçilen iki bölgesi vardır: Orta Amerika'da Meksika ve Güney Amerika'da And Dağları bölgesi. Meksika'da mısır ipuçlarına bakılırsa, zamanımızdan 7 bin yıl önce evcilleştirilmeye kalkılmıştır. Mısır, tarla tarımı ile bahçe tarımı arası bir yöntemle üretilen bir bitkidir (Görsel 3). Amerika Kıtası'nın temel besin kaynağı üçlüsünden öteki ikisi, fasulye ve kabak, daha çok bahçe tarımı bitkisi özelliği gösterirler. Amerika Kıtası'nın ikinci evcilleştirme odağı And Dağları boyunca uzanan bölgedir. Burada, MÖ 8. bin yıldan başlanarak fasulye türleri üretilmiş görünüyor. Kanıtı, Guitarrano Mağarası içinde evcil fasulye türünün örneklerinin bulunmuş olması. Ne var ki And Dağları evcilleştirme bölgesine özgü bitki, patates türleridir. Kalıntılarına bakılırsa, MÖ 7.000-5.000 arasında bir tarihte evcilleştirilmiş olmalı.

Alaeddin Şenel, *İnsanlık Tarihi,* s. 253-254.

Görsel 1: Buğday tarlası

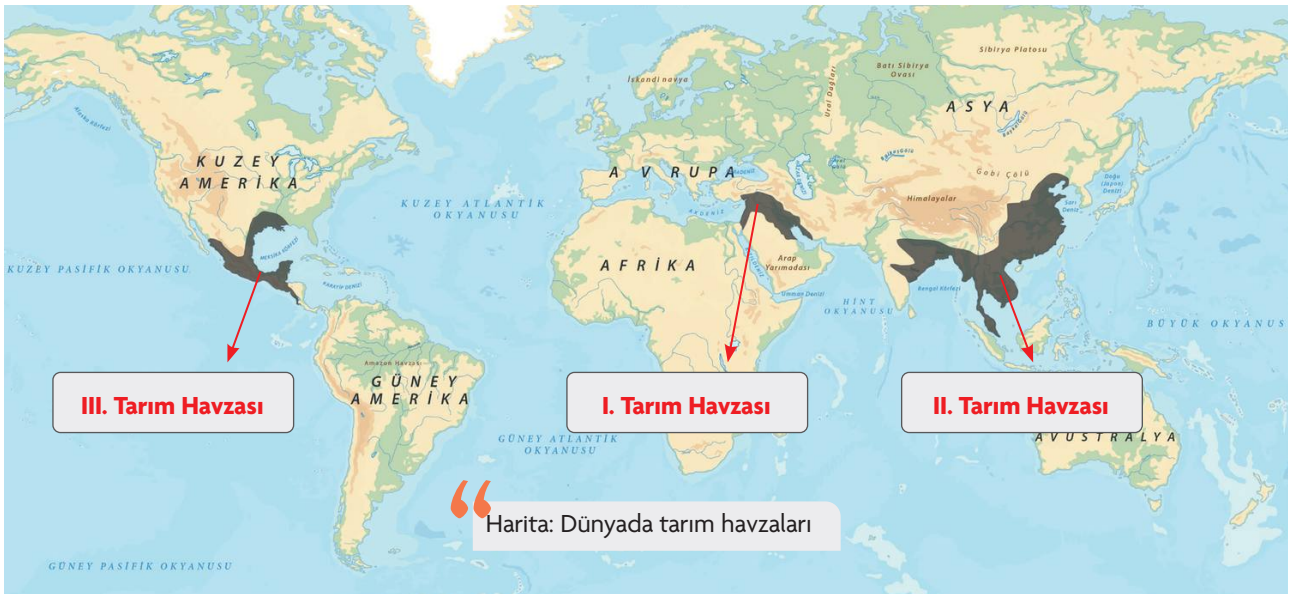

Görsel 2: Pirinç tarlası

Görsel 3: Mısır tarlası

KAYNAK B

Harita: Dünyada tarım havzaları

Haritada numaralandırılmış tarım havzalarının nerede olduklarını, farklı / ortak özelliklerini Kaynak A ve Kaynak B'den yararlanarak aşağıda verilmiş kartların ilgili yerlerine yazınız.

Farklı Özellikler		
Mezopotamya	**Güneydoğu Asya**	**Orta Amerika**
•	•	• .....
•	•	• .....
•	•	• .....
•	•	• .....
	•	• .....
	•	• .....
	•	

Ortak Özellikler		
•	•	• .....
•	•	• .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Farklı Özellikler		
Mezopotamya	**Güneydoğu Asya**	**Orta Amerika**
• I. Tarım havzası • Buğday ve arpa üretimi • Düzenli taşkınlar • Yağışın az olduğu iklim	• II. Tarım havzası • Pirinç üretimi • Sarı ve Gök Irmak • İndus ve Ganj nehirlerinin beslediği coğrafya • Sık ormanlık alanlar • Muson iklimi • Sulama imkânının çokluğu	• III. Tarım havzası • Mısır üretimi • Meksika ve And Dağları bölgesi • Tropikal iklim • Yoğun yağışlar • Patates

Ortak Özellikler		
• İklim etkisinin üretimi belirlemesi • Orta kuşakta yer almaları	• Verimli toprakların varlığı • Su kaynaklarının olumlu etkisi	• Tarımın öne çıkması • Üretimin başlaması

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Kelime bulutunda Tarım Devrimi'nin Eski Çağ medeniyetlerindeki yerleşmeye ve ekonomik faaliyetlere etkisini yansıtan kavramlar yer almaktadır. Kelime bulutunda bu kavramlar, önemine göre büyük ya da küçük boyutta gösterilmiştir. Aşağıdaki soruları cevaplarken kelime bulutunun bu özelliğine dikkat ediniz.

1. **Size göre kelime bulutunda yer alan en önemli üç kavramı tespit ederek seçiminizin nedenlerini birer cümle ile açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Kelime bulutunda yer alan kavramlardan yararlanarak tarımın, tarih öncesi devirlerde yaşayan insanların yaşam biçimleri üzerindeki etkileri ile ilgili bir metin yazınız.**

.....

.....

.....

3. **Kelime bulutunda yer alan kavramlardan yararlanarak Tarım Devrimi'nin örgütlenmeye (siyasal, toplumsal ekonomik vb.) etkileri nelerdir? Gerekçeleriyle açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **1) Üretim:** Çünkü üretimin başlaması, insanların sürekli besin kaynağı elde etmesini sağlayarak hem yerleşik yaşamı hem de tüm toplumsal gelişmeleri mümkün kılmıştır.

   2) Yerleşik Hayat: Çünkü yerleşik düzen, köylerin ve şehirlerin kurulmasına, nüfus artışına ve karmaşık toplumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

   3) Sosyal Tabakalaşma: Çünkü üretim fazlasının ve özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla gelişen sosyal tabakalaşma, toplumların yönetim biçimlerini, iş bölümlerini ve güç ilişkilerini belirleyerek medeniyetlerin yapısını şekillendirmiştir.

2. İlk insanlar varlıklarını sürdürebilmek için mağaralarda yaşıyor, avcılık ve toplayıcılıkla geçiniyordu. Buzulların erimesi ve dünyanın ısınmasıyla bazı coğrafyalarda daha rahat bir yaşam başladı. Bu bölgelerde yabani bitki türlerinin evcilleştirilmesi ile **tarımsal üretim** başladı. Tarımsal üretim beraberinde **yerleşik hayat**ı getirdi. Bu süreçte **ilk köyler** kuruldu, **iş bölümü arttı**, **özel mülkiyet** anlayışı doğdu.

3. Tarım Devrimi, insanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte örgütlenme biçimlerini köklü şekilde değiştirmiştir. Tarımsal üretimin başlaması **düzenli** ve **sürekli üretim**i mümkün kılmış, bu durum artı ürünün ortaya çıkmasına yol açmıştır. **Artı ürün**ün korunması ve dağıtılması ihtiyacı siyasal otoritenin ve ilk devletlerin oluşmasını sağlamıştır. Aynı zamanda **iş bölümü gelişmiş, üretime katılmayan yönetici, asker ve din adamı gibi toplumsal gruplar** ortaya çıkmıştır. Mülkiyet anlayışı, ticaret ve hukuk kuralları gelişmiş; böylece toplumsal, ekonomik ve siyasal örgütlenme daha karmaşık bir hâl almıştır.

ETKİNLİK 2

Tarım Devrimi'ne ilişkin görsel ve metinden yararlanarak soruları cevaplayınız.

MÖ 10.000 yılı civarında Mezopotamya'da yaşayan insanlar, tepelerin yamaçlarından topladıkları yabani buğdayı evcilleştirerek bilinen ilk tarımsal üretimi gerçekleştirdiler. Zamanla bu tahılları sulayabilmek için Fırat ve Dicle Nehirlerinin geçtiği düz ve verimli arazilere yerleştiler. Tarım Devrimi adı verilen bu süreçle birlikte insanlar, hem kendilerini hem de evcilleştirdikleri hayvanları beslemek için tarımsal üretim yapmaya devam ettiler.

MÖ 8 binli yıllarda Asya'nın güneydoğusunda Sarı Irmak ve Gök Irmak nehirlerinin suladığı arazilerde yaşayan insanlar da besin kaynakları olan bitkiyi evcilleştirdiler. Ancak burada yaşayan insanların iklim ve coğrafi şartlar gereği evcilleştirebildikleri bitki pirinç oldu.

Tarım Devrimi MÖ 7000 yılı dolaylarında da Orta Amerika'da gerçekleşti. Burada yaşayan insanlar teosinte adı verilen yabani bitkileri evcilleştirdiler. Böylece günümüzdeki mısır bitkisini yaşadıkları arazilerde ekip kendi besinlerini sağladılar.

1. Görsellerde tarımın başlamasıyla ilgili sizin en çok dikkatinizi çeken unsurları yazınız.

.....

.....

.....

2. Metni ve görselleri inceleyiniz. Görsellerde buğday tarımında kullanılan araç ve gereçlerde olduğu gibi Eski Çağ'da yaşayan insanlar pirinç ve mısır tarımı için ne gibi icatlar yapmış olabilirler?

.....

.....

.....

3. **Tarım Devrimi ile birlikte tarıma dayalı yaşam, takvim kavramıyla ilgili hangi gelişmeleri beraberinde getirmiş olabilir?**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Yoğun İnsan Emeği:** Tarımın ilk olarak çapa ile yapılması insan emeğinin yoğun olarak gerektiğini gösterir.

   Hayvan Gücüne Geçiş: İlerleyen aşamada tarımda verimliliği ve iş gücünü artıran öküz gibi hayvan gücünün kullanılmaya başlanması görülür.

   Coğrafi Bağımlılık: Nehir ve çevresindeki verimli topraklar, tarımın gelişimi için su kaynağı ve zengin alüvyon gibi hayati coğrafi koşulların zorunluluğunu gösterir.

   Teknolojik Gelişim: Alt kısımdaki ahşap saban (karasaban), sadece hasat değil, toprağı işleme (çiftçilik) faaliyetini başlatan temel teknolojik araçları simgeler.

   Yerleşik Hayatın Kuruluşu: Tarımın bir kez yerleştikten sonra, etrafı tarlalarla çevrili kalıcı yerleşimlerin (köy/çiftlik) kurulmasına yol açarak sosyal yapıyı tamamen değiştirdiğini açıkça gösterir.

2. **Örnek Cevap:** Eski Çağ'da yaşayan insanlar, buğday tarımında kullandıkları araçlara benzer şekilde pirinç ve mısır tarımının koşullarına uygun icatlar geliştirmiş olabilirler.

   Pirinç tarımı için bataklık ve sulak alanlara uygun su kanalları, bentler, ahşap sabanlar ve suyu yönlendirmeye yarayan basit setler yapılmış olabilir. Ayrıca pirinci kabuğundan ayırmak için havan–tokmak ve el değirmenine benzer araçlar kullanılmış olabilir.

   Mısır tarımı için toprağı gevşetmeye yarayan çapa benzeri aletler, hasat sırasında kullanılan oraklar, mısır koçanlarını ayırmak için elle ya da taşla yapılan ayıklama araçları geliştirilmiş olabilir. Ürünleri saklamak için de depo küpleri ve ambarlar kullanılmıştır.

   Sonuç olarak, insanlar yaşadıkları coğrafyanın iklimi ve tarım ürünlerinin özelliklerine göre araçlar icat ederek hem üretimi artırmayı hem de yerleşik yaşamı sürdürmeyi amaçlamışlardır.

3. Tarım Devrimi ile birlikte tarıma dayalı yaşama geçilmesi, takvim kavramının ortaya çıkmasını ve gelişmesini beraberinde getirmiştir. Bunun başlıca nedenleri ve sonuçları şunlardır:

   Ekim ve hasat zamanlarının belirlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Bu da mevsimlerin ve güneşin hareketlerinin düzenli biçimde takip edilmesini gerektirmiştir.

   Güneş ve Ay takvimleri geliştirilerek tarımsal faaliyetler belli bir düzene bağlanmıştır.

   Tarımsal üretimin sürekliliği için **yıllık planlama** yapılmaya başlanmıştır.

   Vergi toplama, ürün depolama ve iş gücü planlaması takvime bağlı hâle gelmiştir.

   Takvim sayesinde toplumda **zaman bilinci ve düzenli yaşam anlayışı** gelişmiştir.

   Sonuç olarak, Tarım Devrimi takvimi yalnızca zamanı ölçen bir araç olmaktan çıkarıp, **tarım, ekonomi, din ve yönetimi düzenleyen temel bir unsur** hâline getirmiştir.

ETKİNLİK 3

Harita: Tarım Devrimi'nin başladığı bölge

Tarım, Orta Doğu'da yaklaşık günümüzden 10.000 yıl önce, Güneydoğu Asya'da günümüzden 8000 yıl önce ve Orta Amerika'da ise günümüzden 5000 yıl önce başlamıştır. Orta Doğu'da arpa, buğday; Güneydoğu Asya'da pirinç ve Orta Amerika'da ise mısır tarımı yapılmaya başlanan ilk bitkilerdir. Tarım bu merkezlerde başladıktan sonra hızla diğer bölgelere de yayılmıştır. Tarımın başlamışıyla orak biçimli aletler ve tahılları işlemede kullanılan taştan öğütme taşları, havanlar ve dibekler yapılmıştır.

Buna göre tarım devriminin etkileriyle ilgili olarak aşağıdaki çıkarımlardan hangilerine ulaşılabilir? (Birden fazla kutucuk işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Tarımsal faaliyetlerle birlikte teknik gelişmeler hızlanmıştır.
- ☐ Tarım Devrimi'nin etkisiyle ilk şehir yerleşmeleri Anadolu'da kurulmuştur.
- ☐ İklimsel faktörler farklı bölgelerde farklı ürünlerin yetiştirilmesinde etkili olmuştur.
- ☐ Tarım Devrimi ilk kez Bereketli Hilal Bölgesi'nde ortaya çıkmıştır.
- ☐ Yerleşik hayata geçilmesiyle çok tanrılı inançlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

- [x] Tarımsal faaliyetlerle birlikte teknik gelişmeler hızlanmıştır.
- [ ] Tarım Devriminin etkisiyle ilk şehir yerleşmeleri Anadolu'da kurulmuştur.
- [x] İklimsel faktörler farklı bölgelerde farklı ürünlerin yetiştirilmesinde etkili olmuştur.
- [x] Tarım Devrimi ilk kez Bereketli Hilal Bölgesi'nde ortaya çıkmıştır.
- [ ] Yerleşik hayata geçilmesiyle çok tanrılı inançlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

- **Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileriyle ilgili etkinlikleri yaparken en çok dikkatimi ne çekti? Beni şaşırtan, üzen, heyecanlandıran veya düşündüren bir detay oldu mu?**

.....

.....

- **Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileriyle ilgili yaptığım etkinliklerde karşılaştığım zorluklar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileriyle ilgili yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki .....

.....

- **Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileriyle ilgili yaptığım etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki .....

.....

- **Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileri konusunu daha derinlemesine öğrenmek için hangi soruları sormaya devam etmeliyim? Merak ettiğim yeni şeyler nelerdir?**

.....

.....

- **Tarım Devrimi'nin Eski Çağ'a Etkileri konusuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanılabilirim?**

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR

Yazının İcadı ve Tarih Çağlarının Başlaması

1

Eski Taş Çağı (Paleolitik Çağ)

(Yarımburgaz-Karain-Öküzini ve Beldibi)

- İnsanlar avcılık ve toplayıcılık ile geçinmişlerdir.
- Mağaralarda yaşamışlardır.
- Ateş bu dönemde bulunmuştur.
- Taştan yapılma kaba aletler kullanmışlardır.
- Mağara duvarlarına resimler çizmişlerdir.

2

Orta Taş Çağı

(Mezolitik Çağ)

(Öküzini ve Beldibi-Baradız-Tekkeköy)

- İnsanlar avcılıkta ustalaşmışlardır.
- Mikrolit diye adlandırılan çakmak taşı ve obsidiyenden yapılmış geometrik biçimli küçük taş aletler dönemin karakterini yansıtmaktadır.
- Köpeğin evcilleştirilmesiyle ilk kez bu dönemde bir hayvanın evcilleştirildiği düşünülmektedir.

3

Yeni Taş Çağı (Neolitik Çağ)

(Çatalhöyük, Hacılar, Cafer Höyük, Aşıklı Höyük)

- İlk defa tahıl evcilleştirilmiştir. (Mezopotamya'da)
- Bu dönemin önemli özelliklerinden birisi de çanak çömlek yapımıdır.
- Özellikle çömlekçi çarkının kullanımı önemli bir gelişmedir.

4

Maden Çağları

(Bakır, Tunç, Demir)

- Kullanılan ilk maden olan bakırın dayanıksız olması yerini bakır ve kalayın alaşımı olan tunca bırakmasına neden olmuştur.
- Uzun bir süre sosyal ve askerî hayatta yoğun bir şekilde kullanılan tunç ise yerini çok daha dayanıklı bir maden olan demire bırakmıştır. Bu maden günümüzde dahi insan hayatını şekillendirmeye devam etmektedir.

5

Yazının İcadı ve Tarih Çağlarının Başlaması

- Tarım üretiminin fazlalığı sonucunda oluşan artı ürünün hem vergilendirilmesi hem de saklanması gerektiğinden kayıt altına alınması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.
- Bu durum yazının icat edilmesinin önemli nedenlerinden biri olmuştur.
- Yazının icadı ile insanlar kültürlerine dair tüm bilgi ve birikimlerini gelecek nesillere aktarmıştır, kurdukları medeniyetlerin gelişmesini ve devamını sağlamışlardır.

TARIM DEVRİMİ'NİN

GELİŞİMİ			ORTAYA ÇIKTIĞI ALANLAR
	1	İlk insanlar varlıklarını sürdürebilmek amacıyla önce akıllarını ve ellerini kullanmıştır.	Günümüzden yaklaşık 15.000 yıl önce dünyanın ısınması ve buzulların erimesiyle birlikte dünya üzerindeki bazı coğrafi bölgeler insanların daha rahat yaşayacağı yerler hâline gelmiştir.
	2	İşlerini kaba taş aletlerle yapan bu insanlar, zamanla avcılık yapmak için ilkel araçlar tasarlamaya başlamıştır.	Bu bölgelerin başında Mezopotamya, Güneydoğu Asya ve Orta Amerika bulunmaktadır. Buralarda gerçekleşen Tarım Devrimi'yle insanlar yerleşik hayata geçmeye başlamıştır.
	3	Doğadan topladıkları besinleri de parçalara ayırarak tahılların ve meyvelerin tohumlarını çıkarmışlardır.	**Orta Amerika** Burada irili ufaklı birçok göl ve nehir bulunmaktadır. Arazisi genellikle düzlüklerden oluşmaktadır ve tarıma elverişlidir. Yetiştirilen tarım ürünleri mısır başta olmak üzere avokado, fasulye ve bal kabağıdır.
	4	Çıkarılan tohumların toprağa ekilmesi ve farklı ürünlerin hasat edilmesiyle Tarım Devrimi adı verilen süreç başlamıştır.	**Güneydoğu Asya** Çok yağış alan bir bölgedir. Arazisi sulak ve verimlidir. Sarı Irmak, Gök Irmak, İndus ve Ganj Nehri gibi geniş ve uzun ırmakların suladığı bol, geniş ve genellikle düz bu araziler sulu tarıma çok elverişlidir. Yetiştirilen tarım ürünleri başta pirinç olmak üzere darı, soya fasulyesi ve muzdur.
	5	Yerleşik hayata geçen insanlar alet kullanımıyla başlayan birikimlerini Anadolu'da ve çeşitli yerlerde kurdukları medeniyetlerle nesilden nesile aktarmıştır.	**Mezopotamya** Zagros ve Toroslar Dağlarının etekleriyle Suriye Çölü'nün arasında Fırat ve Dicle nehirlerinin suladığı bereketli toprakları içeren bir coğrafyadır. Yazları genellikle kurak geçmektedir. Yetiştirilen tarım ürünleri başta buğday olmak üzere arpa, mercimek ve bezelyedir.
	6	Basit aletlerin kullanılmasıyla başlayan ve günümüze kadar devam eden bu birikim sayesinde insanlık tarihinde birçok büyük devrim, icat ve yenilik gerçekleşmiştir.	

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Ambar: .....

.....

.....

Eski Dünya: .....

.....

.....

Mikrolit: .....

.....

.....

Sosyal tabakalaşma: .....

.....

.....

Sosyal yapı: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

- ☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
- ☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
- ☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
- ☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
- ☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Ambar: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3
Eski Dünya: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 5
Mikrolit: Öğrendiklerim, Etkinlik 1
Sosyal tabakalaşma: Değerlendiriyorum , Etkinlik 1
Sosyal yapı: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

ESKİ ÇAĞ'DA YÖNETENLER VE SAVAŞANLAR

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında Eski Çağ'daki farklı medeniyetlerin yönetim ve ordu özelliklerini tanıyıp yorumlayabileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

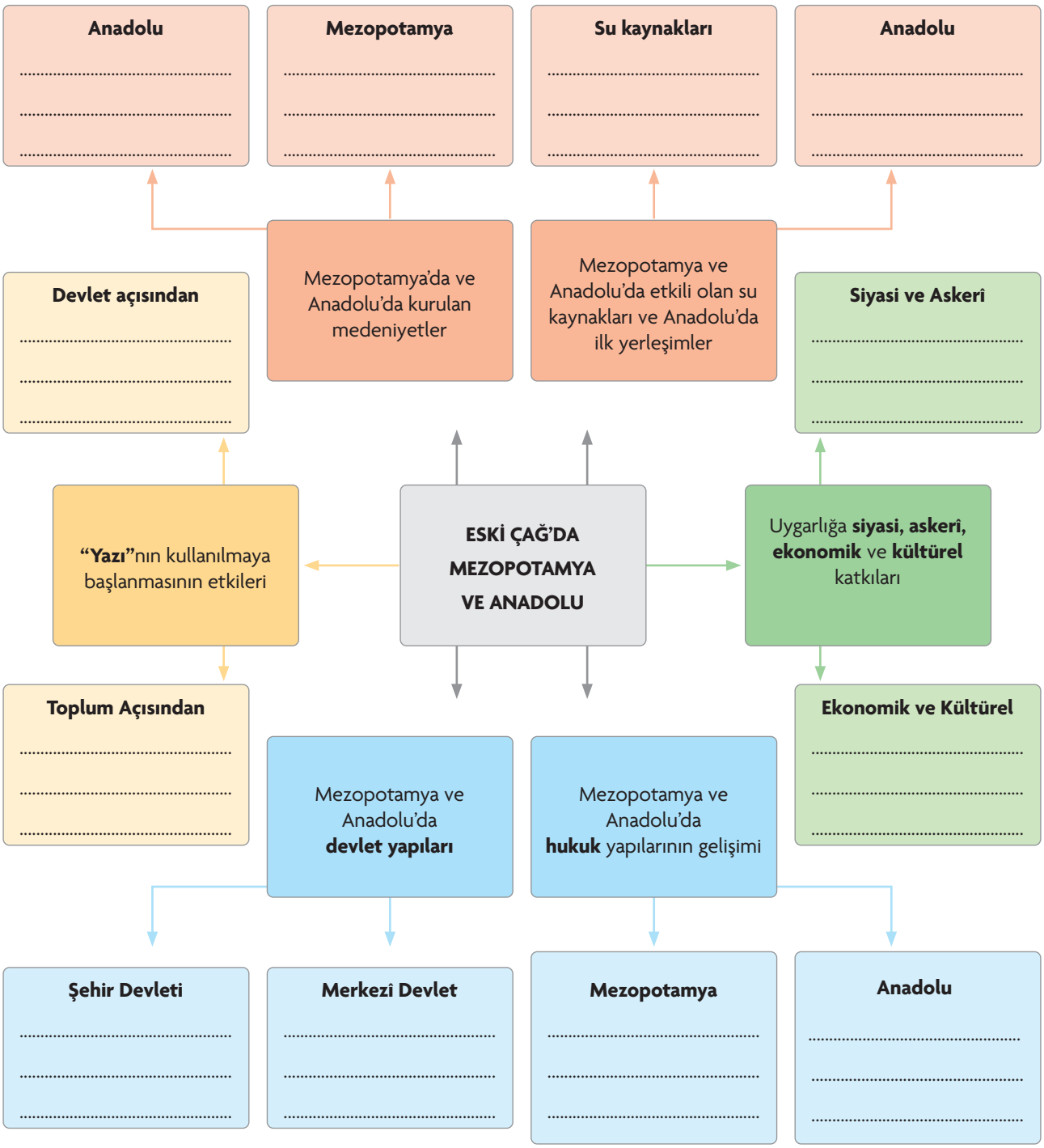
ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen metne göre soruları cevaplayınız.

ESKİ ÇAĞ'DA MEZOPOTAMYA VE ANADOLU

Anadolu ve Mezopotamya medeniyetleri, bulundukları coğrafi koşulların sunduğu imkânlarla insanlık tarihine yön veren önemli özellikler geliştirmiştir. Mezopotamya'da Fırat ve Dicle nehirleri arasındaki verimli topraklarda ortaya çıkan ilk yerleşmeler, sulama kanallarının geliştirilmesiyle tarımın ilerlemesine zemin hazırlamış; Sümerler yazıyı icat ederek bilgi aktarımını kalıcı hâle getirmiş ve şehir devletleriyle organize toplum yapısının temellerini atmıştır. Bu bölgedeki Akadlar, ilk merkezî imparatorluğu kurarak siyasi birliği güçlendirmiş; Babiller Hammurabi Kanunları ile hukukta düzen ve adalet anlayışını geliştirmiş; Asurlar ise ticaret kolonileri, gelişmiş kara ticaret yolları ve çivi yazılı arşivleriyle ekonomik ve kültürel etkileşimi artırmış, ayrıca güçlü bir askerî örgütlenme oluşturmuştur. Anadolu'da ise dünyadaki Çatalhöyük gibi ilk yerleşim yerleri kurulmuş ve insanlık tarihinin bazı konularda ilk örnekleri verilmiştir. Daha sonraki evrede doğal geçiş yolları ve verimli vadilere yakın konumlanan yerleşmeler, Hititlerin gelişmiş hukuk ve arşivcilik sistemini kurmasına; Friglerin tarım, hayvancılık ve dokuma teknolojilerinde yenilikler yapmasına; Urartuların ise Van Gölü çevresinde su kanalları ve bentlerle ileri mühendislik örnekleri sergilemesine imkân sağlamıştır. Bu uygarlıkların yerleşim konumları ve geliştirdikleri kültürel, ekonomik ve teknolojik özellikler, hem kendi dönemlerini şekillendirmiş hem de sonraki medeniyetlere kalıcı etkiler bırakmıştır.

1. Metne göre aşağıdaki şemada boş bırakılan yerleri doldurunuz.

2. Şemaya yazdıklarınızdan hareketle "Eski Çağ'da Mezopotamya ve Anadolu" başlığına uygun beş cümlelik metin yazınız.

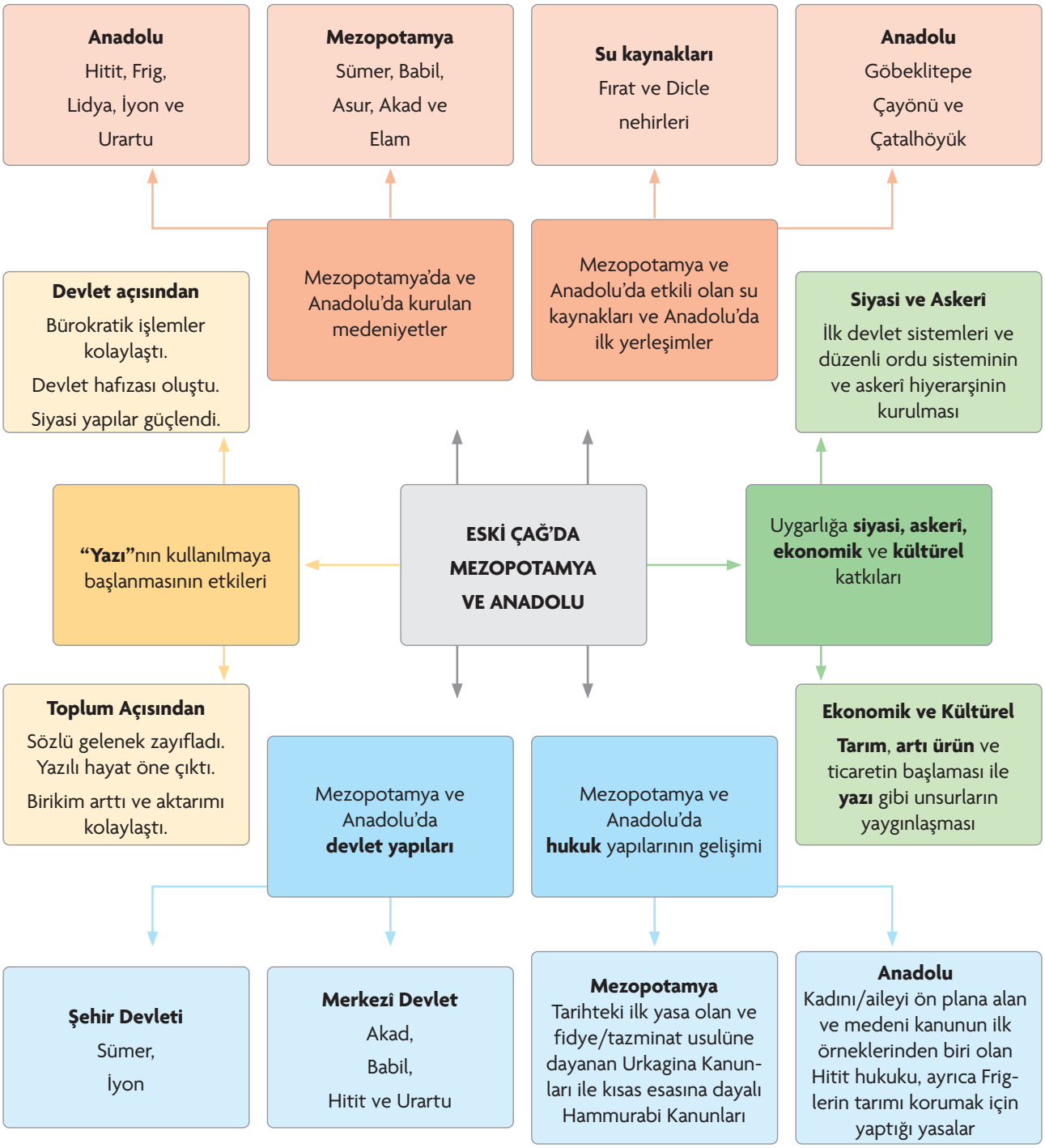
.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.

2. Mezopotamya ve Anadolu uygarlıkları, yazının kullanılmasıyla bilgi birikiminin kalıcı hâle gelmesini ve bürokratik işlerin kolaylaşmasını sağlamıştır. Siyasi ve askeri alanda ise, kurulan **ilk devlet sistemleri** ve düzenli ordular, ilerideki yönetim biçimlerine temel oluşturmuştur. Ekonomik ve kültürel katkıları, tarımsal üretimin ve ticaretin başlamasıyla yeni yaşam tarzlarının ve kültürel unsurların yayılması şeklinde kendini göstermiştir. Ayrıca, Mezopotamya'daki **Hammurabi Kanunları** ve **Anadolu'daki Hitit hukuku** gibi tarihin ilk kapsamlı hukuk metinleri, modern hukuk sistemlerine öncülük etmiştir. Bu medeniyetler, geliştirdikleri şehir devletleri ve merkezî devlet yapılarıyla hem yerel hem de bölgesel yönetim modellerine ilham kaynağı olmuştur.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Avam Kamarası:	Halk tarafından seçilen milletvekillerinden oluşan meclis (İngiltere)
Bürokratik:	Devlet işlerinin yazılı kurallar ve memurlar aracılığıyla yürütülmesine dayanan sistem
Fidye:	Esir alınan bir kişi veya el konulan mal karşılığında şeklinde düzeltilmesi önerilir
Hiyerarşi:	Yetki ve sorumlulukların alt-üst ilişkisine göre sıralandığı düzen
Kısas:	Suça karşılık aynı türden ceza verilmesini esas alan hukuk ilkesi
Koloni:	Başka bir devletin siyasi ve ekonomik denetimi altında bulunan ülke ya da bölge
Konsül:	Roma'da her yıl seçilen iki devlet başkanından her biri
Kurultay:	Türklerde devlet işlerinin görüşüldüğü meclis
Kut:	Eski Türklerde hükümdarlık yetkisinin Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılan anlayış
Lejyon:	Roma ordusunun temel askeri birliği
Lordlar Kamarası:	Soylular ve din adamlarından oluşan meclis (İngiltere)
Monarşik:	Devlet yönetiminin tek bir hükümdar tarafından yürütüldüğü sistem
Mutlak güç:	Yetkilerin hiçbir sınırlamaya tabi olmadan tek elde toplanması
Mutlakiyet:	Hükümdarın yetkilerinin sınırsız olduğu yönetim biçimi
Onluk sistem:	Mete Han tarafından uygulamaya koyulan ve orduyu birliklere bölerek komuta etme esasına dayanan sistem
Pankuş:	Hititlerde soylulardan oluşan danışma ve denetleme meclisi
Parlamenter demokrasi:	Yürütmenin parlamentoya karşı sorumlu olduğu demokratik yönetim biçimi
Polis:	Antik Yunan'da şehir devleti
Süvari:	Atlı asker birlikler
Teokratik:	Devlet yönetiminin dine dayandığı sistem
Töre:	Türklerde yazısız hukuk kuralları
Üniter:	Devlet yönetiminde yetkilerin merkezde toplandığı sistem
Yasa:	Devlet tarafından konulan ve uyulması zorunlu kurallar bütünü
Yasama:	Devletin kanun yapma yetkisi

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve Kaynak B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Eski Çağ Mısır Krallığı'nın ilk dönemlerinde krallar, mutlak güce sahip olarak tanrının yeryüzündeki temsilcisi olarak kabul edilirlerdi. Tüm kaynakların ve toprakların üzerindeki her şeyin tek hâkimiydi. Aynı zamanda en yüksek askerî komutandı ve devletin başkanıydı. Başlangıçta tanrı olarak görülmeyen firavunlar ilerleyen dönemlerde tanrı olarak görülmeye başlanmıştır. İnsan şeklinde tanrı sayılan firavunlar; toprakların, malların ve insanların sahibi olarak görülmüş ve tanrı-kral olarak kabul edilmiştir.

KAYNAK B

Günümüzde Birleşik Krallık; İskoçya, İngiltere, Galler ve Kuzey İrlanda olmak üzere dört ülkeden oluşmaktadır. Birleşik Krallık Monarşisi, anayasal monarşidir ve hükümdar 'Kral' veya 'Kraliçe' olarak adlandırılmaktadır. Birleşik Krallık, parlamenter demokrasi ve anayasal monarşi altında üniter (merkezi idarenin üstünlüğüne dayalı) bir devlettir. Birleşik Krallık Parlamentosu, Birleşik Krallıktaki yasama organıdır. Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası olarak çift meclisten oluşmaktadır. Üyeliği babadan oğula geçen asillerden oluşan bu kamarada günümüzde üyelik çeşitli yollarla ve tarzlarla Kraliçe veya partiler tarafından atanma yoluyla gerçekleşmektedir.

1. Buna göre iki dönemde uygulanan yönetim modellerinin benzer ve farklı yönleri nelerdir? Açıklayınız.

Benzer Yönler	
Özellik	**Açıklama**
Monarşik Yapı	....
.....	....
.....	Firavun, en yüksek askerî komutan olarak görev yapmıştır. Birleşik Krallık hükümdarı da geleneksel olarak silahlı kuvvetlerin başı sayılır.

Farklı Yönler		
Özellik	**Eski Çağ Mısır Krallığı (Kaynak A)**	**Birleşik Krallık (Kaynak B)**
.....	.....	.....
Otoritenin Kaynağı	**Teokratik/İlahi:** Firavun, tanrının yeryüzündeki temsilcisi ve hatta ilerleyen dönemlerde bizzat tanrı-kral olarak kabul edilmiştir. Otoritesinin kaynağı ilahidir.	**Hukuki/Demokratik:** Hükümdarın konumu anayasa ile belirlenir ve meşruiyeti parlamento (yasama organı) ve hukuk kurallarına dayanır.
.....	.....	.....
Hükümdarın Rolü	.....	.....

2. Günümüzde Türkiye/İngiltere/Almanya gibi siyasi yapıların devlet yönetimlerine bakıldığında nasıl bir değişim olmuştur? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.

Benzer Yönler	
Özellik	**Açıklama**
Monarşik Yapı	Her iki yönetim modelinin de başında tek bir hükümdar (Birleşik Krallık'ta kral/kraliçe, Eski Mısır'da firavun) bulunmaktadır. Bu durum, devletin en üst otoritesinin bir hanedan üyesi tarafından temsil edildiğini gösterir.
Merkezî İdare	Her iki devlette de merkezî idarenin üstünlüğü esastır. Birleşik Krallık üniter (merkezî idarenin üstünlüğüne dayalı) bir devlettir; Eski Mısır'da ise firavun, tüm kaynakların ve toprakların tek hâkimi olarak merkezi bir otoriteyi temsil etmiştir.
Askerî Komuta	Firavun, en yüksek askerî komutan olarak görev yapmıştır. Birleşik Krallık hükümdarı da geleneksel olarak silahlı kuvvetlerin başı sayılır.

Farklı Yönler		
Özellik	**Eski Çağ Mısır Krallığı (Kaynak A)**	**Birleşik Krallık (Kaynak B)**
Yetkinin Niteliği	**Mutlak Monarşi:** Firavun, mutlak güce sahiptir ve tüm kaynakların, malların ve insanların tek sahibidir. Yetkisi sınırsızdır.	**Anayasal Monarşi:** Hükümdarın yetkileri anayasa ve yasalarla sınırlanmıştır. Yönetim, parlamenter demokrasi ilkelerine dayanır.
Otoritenin Kaynağı	**Teokratik/İlahi:** Firavun, tanrının yeryüzündeki temsilcisi ve hatta ilerleyen dönemlerde bizzat tanrı-kral olarak kabul edilmiştir. Otoritesinin kaynağı ilahidir.	**Hukuki/Demokratik:** Hükümdarın konumu anayasa ile belirlenir ve meşruiyeti parlamento (yasama organı) ve hukuk kurallarına dayanır.
Yasama Organı	**Tek Kişi (Firavun):** Firavun, tüm kararları tek başına alır, yasama ve yürütme gücünü elinde toplar.	**Çift Meclisli Parlamento:** Yasama yetkisi, halkın seçtiği üyelerden oluşan Avam Kamarası ve atama ile belirlenen Lordlar Kamarası'ndan oluşan bir parlamento'ya aittir.
Hükümdarın Rolü	**Aktif Yönetici:** Devlet başkanı, en yüksek askerî komutan ve mutlak otorite olarak devlet yönetiminde aktif rol oynar.	**Sembolik Temsilci:** Hükümdar, devletin başı olmasına karşın, günlük siyasi yönetim başbakan ve parlamentonun elindedir; kural olarak yetkilerini anayasal sınırlar içinde kullanır.

2. Bu ülkelerin siyasi yönetimlerinde yaşanan en büyük dönüşüm, tek bir kişinin sınırsız otoritesine dayanan monarşik veya saltanat sistemlerinden (Osmanlı İmparatorluğu, İngiliz Monarşisi'nin erken dönemleri, Alman İmparatorluğu), halkın egemenliğine dayanan demokratik yönetimlere geçiştir.

Türkiye: Osmanlı İmparatorluğu'nun mutlak monarşisinden önce Meşruti Monarşiye (sınırlı padişah yetkileri), daha sonra ise Cumhuriyet ve farklı hükümet sistemlerine (parlamenter sistem, günümüzde cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi) geçiş yapmıştır.

İngiltere (Birleşik Krallık): XVII. yüzyıldaki gelişmelerle mutlak monarşiden kesin olarak ayrılarak, günümüzde yetkileri sembolik olan bir kraliyetin bulunduğu anayasal monarşi ve parlamenter demokrasi sistemini benimsemiştir.

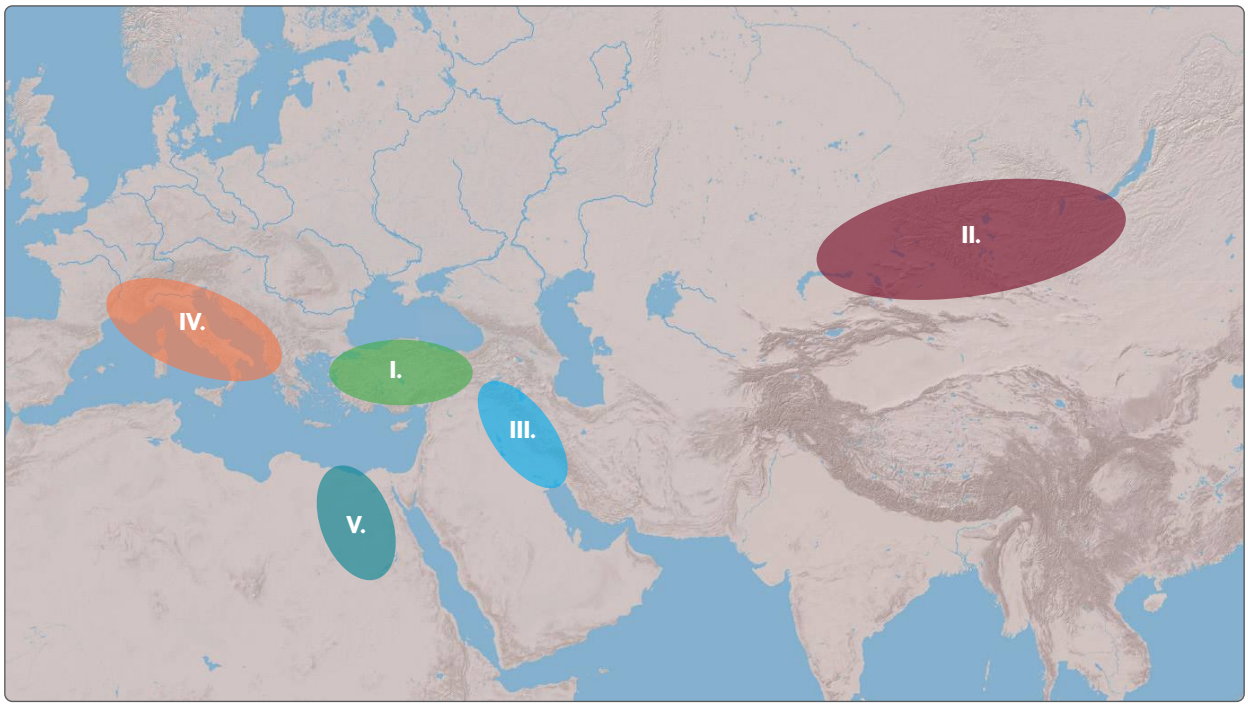
Almanya: Farklı imparatorluk ve rejim dönemlerinden sonra günümüzde federal parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki soruları harita ve metinden yararlanarak cevaplayınız.

İlk Çağ medeniyet havzalarından Mısır ve Mezopotamya, yönetim anlayışında mutlakiyetçi ve merkeziyetçi devlet geleneğini kurmuştur; özellikle Mısır'da firavun tanrı-kral olarak ilahi bir otoriteye sahipken, Mezopotamya'da yasalar (Hammurabi Kanunları) yönetimde önemli bir rol oynamıştır. Bu havzaların orduları genellikle daimi ve profesyonel nitelikte olup, sulama kanalları ve şehir surları gibi sabit yapıları korumaya odaklanmıştır. Anadolu'da ise Hititler gibi medeniyetler, merkeziyetçi bir krallık yapısını korumuş, ancak yönetimde Pankuş gibi meclislerle danışma geleneğini sürdürmüş ve orduları savaş arabalarıyla büyük üne kavuşmuştur. Türkistan'daki İlk Çağ yapıları, göçebe kültürün etkisiyle boylar birliği şeklinde örgütlenmiş, yönetim töreye ve kut inancına dayanmış; orduları ise çevik ve süvari ağırlıklı atlı savaşçı gruplarından oluşmuştur. Son olarak, bu dönemdeki Avrupa havzası, Mısır ve Mezopotamya'nın teokratik yapılarının aksine, şehir devletleri (polis) ve daha sonra Cumhuriyet gibi siyasi katılımı öne çıkaran yönetim modelleri geliştirmiş, orduları ise Roma'nın profesyonel lejyonları gibi disiplinli piyade birlikleriyle tüm havzada egemenlik kurmuştur.

1. Haritada verilen medeniyet havzalarının isimlerini numaralarının karşılarına yazınız.

I. .....

II. .....

III. .....

IV. .....

V. .....

2. Aşağıda verilen uygarlıklardan Anadolu medeniyet havzası içinde yer alanları işaretleyiniz.

☐ Hititler	☐ Romalılar	☐ Frigler
☐ İyonyalılar	☐ Makedonlar	☐ Lidyalılar
☐ Asya Hunları	☐ Urartular	☐ İskitler

3. Aşağıda yer alan a-b-c maddelerindeki başlıkları İlk Çağ medeniyet havzalarının yönetim ve ordu anlayışları, coğrafi yakınlığın getirdiği etkileşimler ve kültürel farklılıkların yol açtığı özgün gelişimler açısından **açıklayınız.**

a. Coğrafi Yakınlığın Etkileşimi (Mezopotamya, Anadolu, Mısır):

.....

.....

.....

b. Türkistan'ın Farklılaşan Etkisi:

.....

.....

.....

c. Avrupa'nın Yönetimde Özgün Gelişimi:

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **I.** Anadolu **II.** Türkistan **III.** Mezopotamya **IV.** Avrupa **V.** Mısır

2.

☑ Hititler	☐ Romalılar	☑ Frigler
☑ İyonyalılar	☐ Makedonlar	☑ Lidyalılar
☐ Asya Hunları	☑ Urartular	☐ İskitler

3. Verilen harita ve metin birlikte incelendiğinde, İlk Çağ medeniyet havzalarının yönetim ve ordu anlayışlarında hem coğrafi yakınlığın getirdiği etkileşimler hem de kültürel farklılıkların yol açtığı özgün gelişimler görülmektedir.

a. Coğrafi Yakınlığın Etkileşimi (Mezopotamya, Anadolu, Mısır)

Merkeziyetçilik Etkisi: Haritada yakın konumda olan Mezopotamya (III.) ve Mısır (V.), yönetimde mutlakiyetçi ve merkeziyetçi devlet geleneğini kurmuştur. Bu model, güçlü bir idare ve daimi bir ordu ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

Hukuk ve Düzen Etkisi: Mezopotamya'daki Urkagina ve Hammurabi Kanunları gibi yazılı hukuk sistemleri, bölgedeki düzenin sağlanması ve yöneticilerin yetkilerinin belirlenmesinde çevre medeniyetlere etki etmiştir.

Askerî Teknoloji Transferi: Anadolu (I.) medeniyetlerinin ordularında kullandığı savaş arabaları, bölgedeki askeri teknolojinin ve taktiklerin komşular arası transferine bir örnektir. Bu tür teknolojik üstünlükler, komşu havzaları savunma ve saldırı stratejilerini geliştirmeye zorlamıştır.

b. Türkistan'ın Farklılaşan Etkisi

Geleneksel Ordu Yapısının Farklılığı: Türkistan (II.) havzası, göçebe kültürün etkisiyle süvari ağırlıklı ve mobil bir ordu anlayışı geliştirmiştir. Bu, Mezopotamya, Mısır ve Avrupa'daki yerleşik medeniyetlerin piyade ve kale savunmasına dayalı ordularından temelden farklıdır. Bu mobil ordu yapısı, çevre yerleşik medeniyetler (özellikle Çin ve batıya doğru olanlar) üzerinde sürekli bir tehdit ve bazen bir askerî reform baskısı oluşturmuştur.

Yönetim Modelinin Farklılığı: Türkistan'da Kut inancına dayalı, boylar birliği şeklinde örgütlenmiş mobil yönetim anlayışı, yerleşik devletlerin karmaşık bürokratik yapılarının aksine, parçalı bir yapı etkisi yaratmıştır.

c. Avrupa'nın Yönetimde Özgün Gelişimi

Teokratik Olmama: Avrupa (IV.) havzası, özellikle şehir devletleri ve Roma Cumhuriyeti ile Mısır ve Mezopotamya'nın teokratik ve mutlakiyetçi yapılarının aksine, siyasi katılımı (polis, cumhuriyet) ve vatandaşlık kavramlarını öne çıkaran özgün yönetim modelleri geliştirmiştir.

Askerî Mükemmeliyet Etkisi: Roma'nın profesyonel lejyonları, disiplin ve taktik mükemmeliyet açısından, etkileşimde bulundukları diğer havzaların orduları üzerinde (örneğin Anadolu) kalıcı bir etki bırakmıştır.

Sonuç olarak: Medeniyet havzaları, coğrafi yakınlık oranında askerî teknoloji ve temel yönetim modellerini (merkeziyetçilik, daimi ordu) birbirlerinden devralmış veya taklit etmiş; ancak **Türkistan'ın göçebe yapısı** ve Avrupa'nın **siyasi katılımı öne çıkaran yönetim anlayışı**, İlk Çağ'daki **özgün gelişim ve farklılaşma süreçlerini** temsil etmiştir.

ETKİNLİK 2

Aşağıda verilen cümlelerdeki boşlukları, tabloda verilen kelimelerden uygun olanlarla doldurunuz.

Sümerler	Büyük İskender	Gordios
Polis	Pankuş Meclisi	Mısır
Mete Han	Hammurabi	Kadeş
Lidyalılar	Akadlar	Urartular

BOŞLUK DOLDURMA	
1	Ensi ya da Patesi adı verilen yerel yöneticilerin olduğu Mezopotamya uygarlığı ..... devletidir..
2	İyonlarda ve Yunan medeniyetlerinde devlet ..... adı verilen şehir devleti şeklindeki idari yapılanma ile yönetilmiştir.
3	Tarihte bilinen ilk imparatorluk ..... tarafından Mezopotamya ve çevresinde kurulmuştur.
4	Babillerin en önemli hükümdarlarından olan ..... toplumsal düzeni sağlamak için anayasa niteliğinde kanunlar hazırlamıştır.
5	Tarihçi Heredot, "Nil'in bize bir armağanıdır." ifadesini ..... medeniyeti için kullanmıştır.
6	MÖ 1280'de Mısır ile Hititler arasında imzalanan ..... Antlaşması tarihte bilinen ilk yazılı antlaşmadır.
7	MÖ 9-6 yüzyıllar arasında Doğu Anadolu'da hüküm süren ve başkenti Tuşpa olan devlet ..... dır.
8	Frigler, Kral ..... tarafından Orta Anadolu'da kurulmuştur.
9	Batı Anadolu'da hüküm sürmüş olan ..... parayı bularak ticarette takas yöntemine son vermiştir.
10	Makedonlar ..... liderliğinde Büyük Asya Seferi'ni başlatarak Hindistan'a kadar ilerlemiştir.
11	Devlet işlerinin görüşüldüğü ..... Hititlerde en önemli devlet kurumlarından biridir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

BOŞLUK DOLDURMA	
1	Ensi ya da Patesi adı verilen yerel yöneticilerin olduğu Mezopotamya uygarlığı .....**Sümerler**..... devletidir..
2	İyonlarda ve Yunan medeniyetlerinde devlet .....**Polis**..... adı verilen şehir devleti şeklindeki idari yapılanma ile yönetilmiştir.
3	Tarihte bilinen ilk imparatorluk .....**Akadlar** ..... tarafından Mezopotamya ve çevresinde kurulmuştur.
4	Babillerin en önemli hükümdarlarından olan .....**Hammurabi**..... toplumsal düzeni sağlamak için anayasa niteliğinde kanunlar hazırlamıştır.
5	Tarihçi Heredot, "Nil'in bize bir armağanıdır." ifadesini .....**Mısır**..... medeniyeti için kullanmıştır.
6	MÖ 1280'de Mısır ile Hititler arasında imzalanan .....**Kadeş**..... Antlaşması tarihte bilinen ilk yazılı antlaşmadır.
7	MÖ 9-6 yüzyıllar arasında Doğu Anadolu'da hüküm süren ve başkenti Tuşpa olan devlet .....**Urartular**..... dır.
8	Frigler, Kral .....**Gordios**..... tarafından Orta Anadolu'da kurulmuştur.
9	Batı Anadolu'da hüküm sürmüş olan .....**Lidyalılar**..... parayı bularak ticarette takas yöntemine son vermiştir.
10	Makedonlar .....**Büyük İskender**..... liderliğinde Büyük Asya Seferi'ni başlatarak Hindistan'a kadar ilerlemiştir.
11	Devlet işlerinin görüşüldüğü .....**Pankuş Meclisi**..... Hititlerde en önemli devlet kurumlarından biridir.

ETKİNLİK 3

Aşağıda verilen bilgi görsellerine göre soruları cevaplayınız.

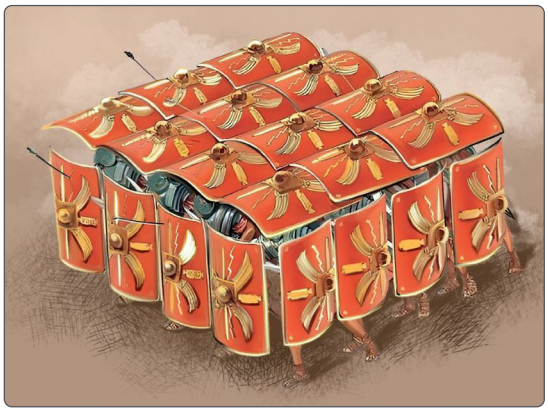
Görsel 1: Hitit piyadeleri (Temsili)

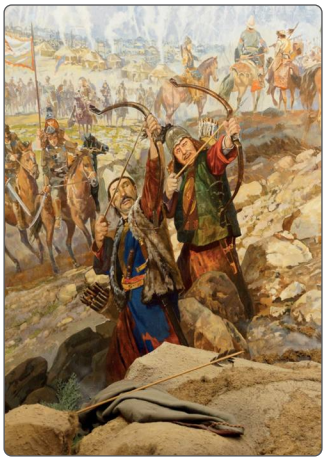
Görsel 2: Hitit ordusunda savaş arabası (Temsili)

Görsel 3: Roma askeri (Temsili)

Görsel 4: Roma birliklerinin uyguladığı kaplumbağa dizilişi (Temsili)

Görsel 5: Yaya okçuların da etkili bir şekilde kullanıldığı Asya Hun ordusunun Çin'e düzenledikleri bir sefer (Temsili)

Görsel 6: Okçu Türk süvarisi (Temsili)

1. **Bilgi görselinde dikkatinizi çeken temel unsurlar (silah, teçhizat, tarz ve yapı) nelerdir? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Bilgi görselini dikkate alarak Eski Çağ'daki farklı medeniyetlerin ordu özelliklerini teknik, disiplin, profesyonellik, hareketlilik ve yaşam biçimi açısından yorumlayınız.**

.....

.....

.....

3. **Günümüz ordularında benzer bir durum var mıdır? Kısaca yorumlayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Hititler:**

Piyadeler: Kılıç, mızrak ve kalkan. Yaya, sade teçhizat.

Savaş Arabası: Hız sağlayan atlı araç, okçu ve sürücü kullanımı.

Romalılar:

Asker: Ağır zırh, kısa kılıç, büyük kalkan. Disiplinli ve profesyonel ağır piyade.

Kaplumbağa Dizilişi: Kalkanlarla oluşturulan toplu, sıkı savunma tecrübesi.

Asya Hunları / Türkler:

Yaya Okçular: Yay ve okların etkili kullanımı.

Okçu Süvari: At üzerinde yay ve ok kullanan, hafif teçhizatlı, hızlı vur-kaç taktiklerine dayalı atlı savaşçılar.

2. **Hitit Ordusu:** Tekerleğin gücünü kullanarak çağın önemli aktörü haline geldi. Hititlerde ordunun ana gücü, piyadeler ve savaş arabalarından oluşuyordu. Hititler, hafif ve hızlı **iki tekerlekli savaş arabalarını** etkin bir şekilde kullanarak askerî tarihe damga vurdu. Bu arabalar, süvari birlikleri henüz gelişmemişken, savaş meydanında yüksek manevra kabiliyeti ve şok etkisi sağlıyordu. Taktik olarak savaş arabaları, düşman saflarını yarmada ve hızlı manevralarla düşmanı yıpratmada kullanılırdı. Piyadeler ise ana çarpışma gücünü oluştururdu.

   Roma Ordusu: Disiplin ve profesyonellik öne çıkan özelliğidir. Roma askerî ve **"Kaplumbağa Düzeni"** dünya askerî geleneğinde özel bir yere oturur. Yapı olarak Roma ordusu, askerliğin bir kariyer olarak görüldüğü, profesyonel ve disiplinli lejyonlardan oluşuyordu. Teçhizat; görseldeki asker de görüldüğü gibi, Romalı askerler ağır zırhlar, kalkanlar ve kısa kılıçlar ile donatılmıştı. Bu, yakın dövüşte üstünlük sağlamayı amaçlıyordu. Taktiksel düzen olarak; kaplumbağa düzeni, Romalıların birlik ve disipline ne kadar önem verdiğinin en çarpıcı kanıtıdır. Bu düzen, askerlerin kalkanlarını birleştirerek ok veya mızrak gibi fırlatılan silahlara karşı neredeyse geçilmez bir koruma duvarı oluşturmasını sağlardı. Bu tür düzenler, Romalıların muharebe mühendisliği konusundaki uzmanlığını gösterir.

   Asya Hun Ordusu (Türkler): Süvari üstünlüğü ve hareketliliğe dayalı bir ordu anlayışı hâkimdir. **Ok ve yayın** kullanıldığı Asya Hun ordusu okçu Türk süvarilerinin ve yaya okçularının etkili olduğu askerî düzene sahipti. Ordunun temel taşı atlı süvarilerdi. Göçebe yaşam tarzı, Hunları at üzerinde savaşta benzersiz kılmıştı. Savaş tarzına bakıldığında görseldeki okçu süvari, Hunların en etkili silahını temsil eder; at üzerinde dörtnala giderken bile isabetli ok atabilme yeteneği. Bu, yüksek hareket kabiliyeti, ani saldırılar ve düşmanı yormaya dayalı **vur-kaç** taktiklerini (**hilal taktiği**) mümkün kılıyordu. Teşkilatlanma olarak; Hun ordusu, Mete Han döneminde geliştirilen **onluk sistem**e göre teşkilatlanmıştı. Bu sistem, hızlı komuta-kontrol ve düzenli bir yapının kurulmasını sağlayarak askeri gücün etkinliğini artırmıştır.

   Yaşam Biçiminin Orduya Etkisi

   Eski Çağ'daki bu üç büyük gücün ordu özellikleri, yaşam biçimlerinin ve coğrafyanın askerî stratejiyi nasıl belirlediğini özetler.

   Yerleşik ve Tarımsal Medeniyetler (Hititler/Romalılar): Üretim fazlasıyla profesyonel ve sürekli bir ordu besleyebilmişlerdir. Romalılar ağır piyadeye, Hititler ise savaş arabası gibi masraflı teknolojilere yatırım yapmıştır. Odak noktaları disiplin, düzenli birlikler ve askerî amaçla inşa edilen yapılardır.

   Göçebe Medeniyetler (Türkler / Asya Hunları): Yaşam biçimleri gereği askerleri (süvarileri) at üzerinde doğup büyür. Bu, onlara doğal bir askerî üstünlük ve yüksek manevra kabiliyeti sağlamıştır. Ordunun odak noktası hız, okçuluk ve stratejik hareketlilik olmuştur.

3. Günümüz ordularında, tarihsel görselde gördüğümüz rollerdeki uzmanlaşma ve teçhizat farklılıkları devam etmektedir, ancak bu durum modern teknolojiyle yeniden şekillenmiştir. Antik Çağ'daki ağır zırhlı **Roma lejyonerleri**, günümüzdeki **tanklar**, **zırhlı birlikler** ve **mekanize piyade** gibi ağır teçhizatlı, koruma odaklı ve cephe hattını tutmaya yönelik kuvvetlere benzer. Öte yandan, at üzerinde çevikliği ve vur-kaç taktiklerini kullanan okçu süvarilerin rolü ise, modern savaş alanında özel kuvvetler, insansız hava araçları (**İHA**) ve hızlı hava indirme birlikleri gibi, esneklik, sürpriz ve bilgi üstünlüğüne dayalı operasyonlar gerçekleştiren çevik unsurlara evrilmiştir. Hitit savaş arabalarının sağladığı destek ve hız, günümüzde **savaş helikopterleri** ve **uçaklar** tarafından çok daha büyük bir ölçekte sağlanmaktadır. Dolayısıyla, temel askerî ihtiyaçlar (koruma, hareketlilik ve saldırı) değişmese de, bu ihtiyaçları karşılayan silah ve yapı tarzları teknolojik ilerlemeyle birlikte uzmanlaşmaya devam etmiştir ve orduların gücü, bu farklı uzmanlık alanlarının uyumlu entegrasyonuna bağlıdır.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen açıklamaların ilgili olduğu kavramları boş kutucuklara yazınız.

1 .....

Günümüzde Bağdat'ın güneyinde kalan bölgede MÖ 2350-2150 yılları arasında devlet olarak varlığını sürdüren, ilk daimî orduyu kurarak dünya tarihinde ilk imparatorluk olarak kabul edilen Mezopotamya uygarlığıdır.

MÖ XV. yüzyıldan itibaren mutlak güce sahip olan Mısır krallarının tanrının yeryüzündeki temsilcisi kabul edilmeleriyle birlikte kullanmaya başladıkları ve "büyük ev" anlamına da gelen ünvandır.

2 .....

3 .....

Suriye topraklarında hâkimiyet kurmak için Hititliler ile Mısırlılar arasında yapılan uzun savaşlardan sonra MÖ 1280'de iki devlet arasında imzalanan dünya tarihindeki ilk yazılı antlaşmadır.

Roma İmparatorluğu'nun cumhuriyet idaresi döneminde kralın yetkilerini paylaşarak, devleti yöneten iki yüksek devlet memurudur.

4 .....

5 .....

Eski Türk devletlerinde hakanın başkanlığında toplanan hatunun yanı sıra devletin ileri gelenlerinin katıldığı ve devletin en önemli işlerinin görüşülüp karara bağlandığı meclistir.

6

.....

Eski Türk devletlerinde ülkeyi yönetme yetkisinin hakana Gök Tanrı tarafından verildiği inancıdır.

Orduda onlu sistemi uygulayarak, ordunun düzenli bir şekilde organize olmasını sağlayan ve kendi icat ettiği ıslık çalan oku ile ordusundaki okçuları hızlı şekilde hareket ettiren Asya Hun Devleti hükümdarıdır.

7

.....

8

.....

MÖ 4000-2350 yılları arasında Mezopotamya'da yaşamış, yazıyı bulmaları başta olmak üzere dünya uygarlığına birçok alanda katkıda bulunmuşlardır. Kent devletleri şeklinde organize olan uygarlıktır.

Roma ordusunda askerlerin kalkanlarını birleştirerek oluşturduğu, ok ve mızrak saldırılarına karşı korunmayı amaçlayan askerî savunma düzenidir.

9

.....

10

.....

Savaşlarda genellikle sahte bir geri çekilmeyle pusu kurulduktan sonra düşman ordusunun çevrelenerek, yok edildiği "Hilal Taktiği" olarak da adlandırılan Türklere özgü bir savaş usulüdür.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Akad	2. Firavun	3. Kadeş	4. Konsül	5. Kurultay
6. Kut	7. Metehan	8. Sümerler	9. Testudo	10. Turan

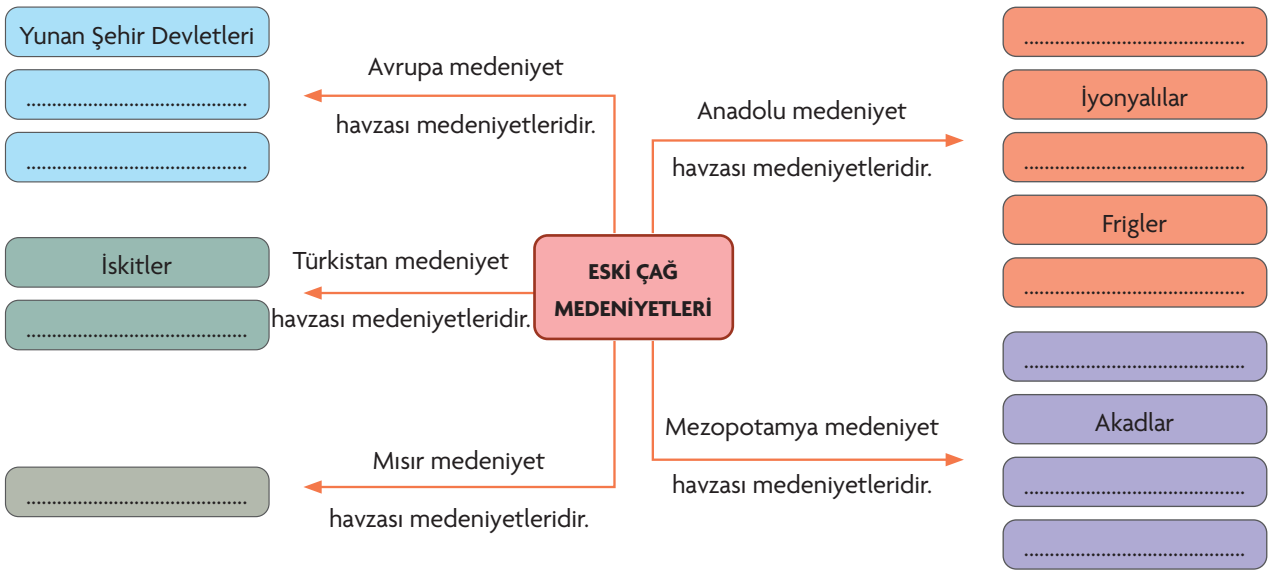
ETKİNLİK 2

Kavram haritasındaki boşluklara aşağıda verilen kavramları anlamlı bir cümle oluşturacak şekilde yerleştiriniz.

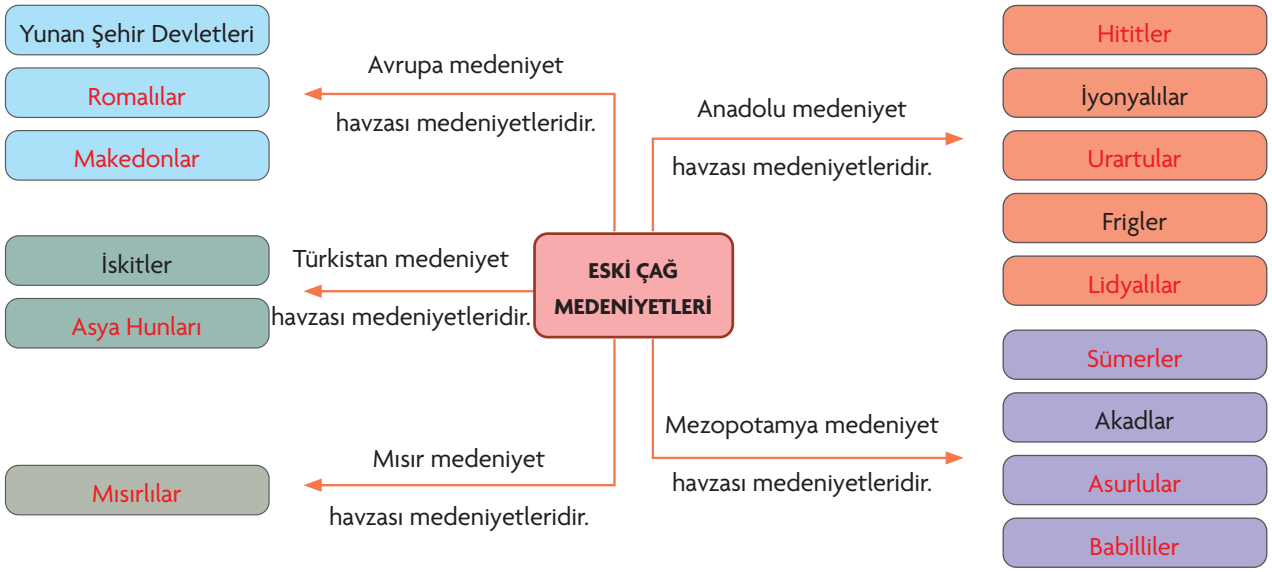
KAVRAM HARİTASI

Eski Çağ'da Yönetenler ve Savaşanlar İle İlgili Kavramlar.

Romalılar	Babilliler	Hititler	Asurlular	Lidyalılar
Asya Hunları	Mısırlılar	Sümerler	Makedonlar	Urartular

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 3

Tabloda Eski Çağ'da Yönetenler ve Savaşanlar ile ilgili verilen cümlelerin doğru olup olmadığına karar vererek ilgili kutucuğu "X" sembolüyle işaretleyiniz.

	Verilen eşleştirmelerin doğru olup olmadığına karar vererek ilgili kutucuğu işaretleyiniz.		D	Y
1.	Mezopotamya kültür havzasında kurulan ilk medeniyettir.	**Sümerler**		
2.	Hititlerin mensup olduğu medeniyet havzasıdır.	**Mezopotamya**		
3.	Madenî parayı kullanarak bölgede ticareti canlandıran uygarlıktır.	**İyonya**		
4.	Atı savaş alanlarında çok etkili kullandıkları için Anadolu'da süvari birliklerinin kurulmasına öncülük eden uygarlıktır.	**Asya Hunları**		
5.	Krallar için piramit denilen büyük anıt mezarlar inşa eden uygarlıktır.	**Mısır**		
6.	Ordusunda atlı savaş arabaları ve piyade unsurlarıyla öne çıkan Anadolu medeniyetidir.	**Hititler**		
7.	Türkler tarafından ilk kez uygulanan daha sonraları da dünya ordularına örnek olmuş sistemdir.	**Onlu sistem**		
8	Eski Çağ'ın ilk hukuk metinleri arasında yer alan Babil hukuk kurallarını yazan hükümdardır.	**Sargon**		
9.	Anadolu'da ticaret kolonileri kurarak bölgeye yazıyı getiren medeniyettir.	**Asurlular**		
10.	Efes, Milet, Teos, Phokaia (Foça), Smyrna (İzmir), Samos (Sisam) ve Khios (Sakız) gibi kentlerin oluşturduğu medeniyettir.	**Urartular**		
11.	Eski Türklerde boy beylerinden oluşan ve danışma meclisi konumunda bulunan yönetim organıdır.	**Pankuş**		
12.	Dünyada ilk kez daimî ordu kuran Mezopotamya medeniyetidir.	**Akad**		

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	Verilen eşleştirmelerin doğru olup olmadığına karar vererek ilgili kutucuğu işaretleyiniz.		D	Y
1.	Mezopotamya kültür havzasında kurulan ilk medeniyettir.	**Sümerler**	X	
2.	Hititlerin mensup olduğu medeniyet havzasıdır. (Hititlerin mensup olduğu medeniyet havzası Anadolu Medeniyet Havzası'dır.)	**Mezopotamya**		X
3.	Madenî parayı kullanarak bölgede ticareti canlandıran uygarlıktır. (Madenî parayı kullanarak bölgede ticareti canlandıran uygarlık Lidyalılardır.)	**İyonya**		X
4.	Atı savaş alanlarında çok etkili kullandıkları için Anadolu'da süvari birliklerinin kurulmasına öncülük eden uygarlıktır. (Atı savaş alanlarında çok etkili kullandıkları için Anadolu'da süvari birliklerinin kurulmasına Hititler öncülük eden uygarlıktır.)	**Asya Hunları**		X
5.	Krallar için piramit denilen büyük anıt mezarlar inşa eden uygarlıktır.	**Mısır**	X	
6.	Ordusunda atlı savaş arabaları ve piyade unsurlarıyla öne çıkan Anadolu medeniyetidir.	**Hititler**	X	
7.	Türkler tarafından ilk kez uygulanan daha sonraları da dünya ordularına örnek olmuş sistemdir.	**Onlu sistem**	X	
8	Eski Çağ'ın ilk hukuk metinleri arasında yer alan Babil hukuk kurallarını yazan hükümdardır. (Eski Çağ'ın ilk hukuk metinleri arasında yer alan Babil hukuk kurallarını yazan hükümdar Hammurabi'dir.)	**Sargon**		X
9.	Anadolu'da ticaret kolonileri kurarak bölgeye yazıyı getiren medeniyettir.	**Asurlular**	X	
10.	Efes, Milet, Teos, Phokaia (Foça), Smyrna (İzmir), Samos (Sisam) ve Khios (Sakız) gibi kentlerin oluşturduğu medeniyettir. (Efes, Milet, Teos, Phokaia (Foça), Smyrna (İzmir), Samos (Sisam) ve Khios (Sakız) gibikentlerin oluşturduğu medeniyet İyonlardır.)	**Urartular**		X
11.	Eski Türklerde boy beylerinden oluşan ve danışma meclisi konumunda bulunan yönetim organıdır. (Eski Türklerde boy beylerinden oluşan ve danışma meclisi konumunda bulunan yönetim organı "Kurultay"dır.)	**Pankuş**		X
12.	Dünyada ilk kez daimî ordu kuran Mezopotamya medeniyetidir.	**Akad**	X	

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

Eski Çağ'da Yönetenler ve Savaşanlar temasında öğrendiklerinizi yansıtacak bir öğrenme günlüğü yazınız. Öğrenme yolculuğundaki deneyim ve öğrenmeleriniz ile bu süreçte yaşadığınız önemli anları bu alana not ediniz.

Bu temada öğrendiğiniz en ilginç bilgi neydi?

.....

.....

.....

Bu temada öğrendiğiniz hangi bilgileri günlük hayatınızda kullanabilirsiniz?

.....

.....

.....

Eski Çağ'da Yönetenler ve Savaşanlar temasına başlarken tema adının sizde uyandırdığı duygu ve düşüncelerle tema sonundaki duygu ve düşünceleriniz arasında ne gibi değişiklikler oldu?

.....

.....

.....

Hangi konu hakkında daha fazla bilgi edinmek isterdiniz?

.....

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

İYONYA
Efes, Milet, Foça ve Smyrna gibi önemli şehir devletlerinden (polis) meydana gelirdi. Başlangıçta soylular tarafından yönetilen bir sistem vardı. Zamanla zenginleşen tüccar sınıfı güç kazandı ve yönetimde etkili olmaya başladı. Her şehir devleti kendi ordusunu kurardı. Donanmaları güçlüydü. Gemilerle savunma yaparlar ve ticaret yollarını korurlardı.

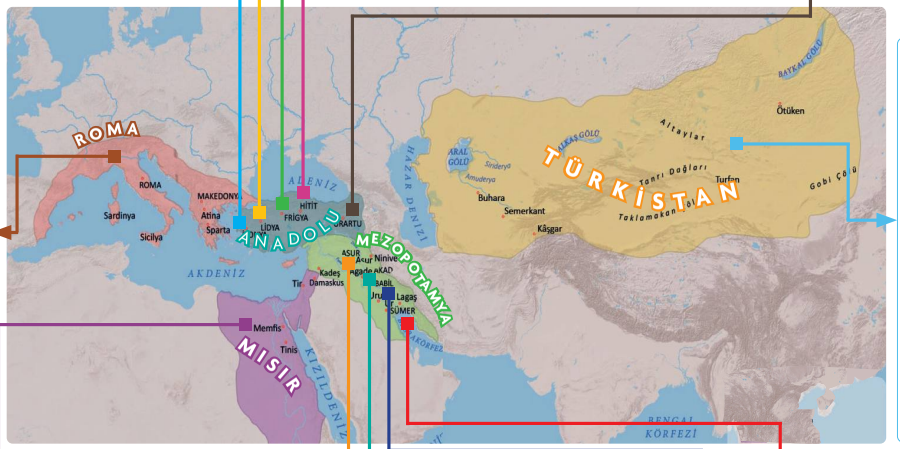
LİDYA
Devletin başında bir kral bulunurdu. Kralın çevresinde soylulardan oluşan bir yönetici sınıf bulunurdu. Kararlar genelde kral ve bu sınıf tarafından alınırdı. Başkent Sardes tüm yönetim işlerinin yürütüldüğü yerdi. Lidyalılar, özellikle kara ordusunda gelişmişlerdi. Lidya ordusu atlı birlikleri (süvariler) savaşlarda en etkili gruplardandı.

FRİGYA
Monarşi ile yani krallık sistemiyle yönetilirdi. Yönetimin merkezi Gordion şehriydi. Kral hem siyasi hem de dinî liderdi. Halk üzerinde büyük yetkilere sahipti. Şehirlerini korumak için kaleler ve surlar inşa etmişlerdir, ancak bu yapılar güçlü ordulara karşı yetersiz kalmıştır. Askerî yapılarının zayıf olması Kimmerlerin saldırısıyla kolayca yıkılmalarına neden olmuştur.

HİTİT
Hititler monarşi ile yönetilirdi. Devletin başında kral bulunurdu. Kral hem başkomutan, hem başrahip hem de başyargıçtı. Yani devletin her alanında yetkiliydi. Kralın kararlarını denetleyen Pankuş adlı bir soylular meclisi vardı. Hitit ordusu, düzenli ve disiplinliydi. Özellikle savaş arabaları ile ünlüydü. Hititlerde gerektiğinde halktan asker alınırdı.

URARTU
Devletin başında bir kral bulunurdu. Kral, hem yönetim, hem din, hem de ordu işlerinden sorumluydu. Krallar, ülkeyi baş tanrıları olan Haldi adına yönettiklerini söylerdi. Urartuların ordusu güçlü ve disiplinliydi. Savaşçı bir toplum oldukları için orduya büyük önem verirlerdi. Tunç ve demir işlemeciliğinde ileri oldukları için kaliteli silahlar üretmişlerdir.

ROMA
Roma, Krallık, Cumhuriyet ve İmparatorluk olmak üzere üç ayrı evre yaşamıştır. Cumhuriyet evresinde senato etkili iken sonrasında imparator tüm gücü ele geçirdi. Roma ordusu, çok disiplinli ve güçlüydü. Vatandaşlar belli bir süre zorunlu askerlik yapmak zorundaydı. İmparatorluk döneminde maaşlı, profesyonel askerlik yaygınlaştı. Roma ordusu, işgal edilen yerlere askerî yollar ve kaleler yaparak egemenliğini sürdürürdü.

ASYA HUN
Han, hakan, kağan denilen hükümdar tarafından yönetilirdi. Devlet ikiye ayrılırdı. Kut anlayışı hakanın yönetme yetkisini tanrıdan aldığını gösterirdi. Önemli devlet işleri, boy beylerinden oluşan kurultay adı verilen danışma meclisinde görüşülürdü. Atlı ve okçu birliklerden oluşan çok hızlı ve hareketli bir orduya sahipti. Ordu onlu sisteme göre düzenlenirdi. Turan taktiği denilen manevralarla önemli başarılar elde edilirdi.

MISIR
Yönetim, firavun denilen kralların elindeydi. Firavun, hem kral hem de tanrı kabul edilirdi. Tüm ülke, firavunun başkenti olan şehirden merkezi olarak yönetilirdi. Vergi toplama, hukuk ve tarım işlerini yürüten geniş bir memur sistemi vardı. Orduda hem maaşlı profesyonel askerler hem de gerektiğinde halktan toplanan askerler bulunurdu. Kılıç, mızrak, yay ve savaş arabaları kullanılırdı.

ASUR
Büyük yetkilere sahip kral, ülkeyi baş tanrıları Aşur adına yönettiğini söylerdi. Valiler, krala bağlı olarak şehirleri ve bölgeleri yönetirdi. Asurlar, tabelalar üzerine yazılmış yasalar kullanırdı. Hukuk sistemi sertti. Hem halktan asker alınırdı hem de parayla askerlik yapanlar vardı. Koçbaşları, kuşatma kuleleri gibi araçlar kullanarak şehir surlarını yıkarlardı.

AKAD
İlk merkezî imparatorluğu kurmuşlardır. Kralın sözleri yasa kabul edilirdi. Fethettikleri toprakları yönetmek için askerî yetkileri olan valiler atamışlardır. Akadlar, düzenli ve disiplinli bir orduya sahipti. İlk sürekli ve düzenli orduyu kuran uygarlık olarak kabul edilirler. Ele geçirilen yerlerde düzeni sağlamak için kalıcı birlikler bırakılırdı.

BABİL
Mutlak krallık ile yönetilirdi. Babil'in en ünlü kralı Hammurabi'dir. Yazdığı kanunlar, devlet yönetiminde düzeni sağlamak için kullanılırdı. Kral, tanrılar adına yönetir, din ve devlet işlerinde önemli bir rol oynardı. Savaşlarda başarılı olmak için düzenli ve iyi donanımlıydı. Orduda hem atlı askerler hem de piyadeler önemliydi.

SÜMER
Bağımsız şehir devletleri halinde yönetilirdi. Her şehrin (site) kendi yöneticisi vardı. Krallar hem siyasi hem de dinî liderdi. Kral, tanrıların yeryüzündeki temsilcisi sayılırdı. Şehir devletlerinin ordusu genellikle küçüktü ve kendi şehirlerini korumaya yönelikti. Savaş zamanı, halktan askerler toplanırdı. Genellikle çiftçiler savaşırdı.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Hiyerarşi: .....

.....

.....

Koloni: .....

.....

.....

Mutlak güç: .....

.....

.....

Pankuş: .....

.....

.....

Töre: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Hiyerarşi: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Koloni: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Mutlak güç: Öğrendiklerim, Etkinlik 2

Pankuş: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Töre: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

ESKİ ÇAĞ'DA HUKUK

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında Eski Çağ medeniyetlerinde hukukun toplumsal düzeni sağlamadaki rolünü sorgulayıp çıkarım yapabileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

I. Bölüm:

Aşağıda hukuk kavramı ile ilgili zihninizde çağrışım yapan kelimeleri/kavramları 1 dakika içinde yazınız.

Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....
Hukuk .....

II. Bölüm:

1. Bölümde verdiğiniz cevaplarınız ile hukuk kelimesini kullanarak anlamlı bir cümle yazınız.

1. Cümle .....
2. Cümle .....
3. Cümle .....
4. Cümle .....
5. Cümle .....
6. Cümle .....
7. Cümle .....
8. Cümle .....
9. Cümle .....
10. Cümle .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

I. Bölüm:

Hukuk: Adalet	Hukuk: Urkagina
Hukuk: Hammurabi	Hukuk: Mezopotamya
Hukuk: Töre	Hukuk: Roma
Hukuk: Eşitlik	Hukuk: Kanun
Hukuk: Yaptırım	Hukuk: Hak

II. Bölüm:

1. Cümle: **Adalet**in sağlanmasında, **hukuk**un üstünlüğü ilkesi önemlidir.
2. Cümle: Babil kralı **Hammurabi** tarafından hazırlanan **hukuk** kuralları kısasa kısas esasına dayanmaktadır.
3. Cümle: İlk Türk devletlerinde uygulanan yazısız **hukuk** kurallarına **töre** ismi verilmiştir.
4. Cümle: Eski Çağ'da ceza **hukuk**unda, toplumun sınıflı yapısı nedeniyle **eşitlik** ilkesi çoğu zaman göz ardı edilmiştir.
5. Cümle: Eski Çağ **hukuk**unda kısas, sürgün, para cezası ve köleliğe dönüştürme gibi çeşitli **yaptırım**lar uygulanmıştır.
6. Cümle: Sümer Kralı **Urkagina**'nın hazırlattığı kanunlar, tarihte bilinen ilk yazılı **hukuk** kurallarıdır.
7. Cümle: **Mezopotamya**'da Sümerlerin temelini attığı yazılı **hukuk** anlayışı, Anadolu uygarlıklarından Hititleri de etkilemiştir.
8. Cümle: **Roma**'da gelişen **hukuk** sistemi, yazılı kanunlar aracılığıyla hem yurttaşlık haklarını hem de devlet yönetimini düzenlemiştir.
9. Cümle: Eski Çağ toplumlarında **hukuk**, büyük ölçüde **kanun**ların tanrısal kökenli olduğuna dair inanç doğrultusunda şekillenmiştir.
10. Cümle: Modern **hukuk** sistemlerinde insanların temel **hak** ve özgürlükleri devlet koruması altındadır.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ataerkil: Aile ve toplum düzeninde erkeğin egemen olduğu yapı
Fidye: Bir tutsağın serbest kalması veya bir suçun cezadan muaf tutulması için ödenen kurtuluş parası
Hiyerarşi: Bir toplulukta veya kurumda kişilerin makam, rütbe veya yetki bakımından alt-üst ilişkisiyle sıralanması
Kısas: Suça karşılık aynı türden ceza verilmesi ilkesi
Meşruiyet: Bir yönetimin veya kararın hukuka ve halkın kabulüne uygunluğu
Özel mülkiyet: Bir mülkün devlete veya topluma değil, doğrudan bir kişiye ait olması hakkı
Şehir devleti: Siyasi ve ekonomik olarak sadece bir şehir ve çevresindeki topraklardan oluşan, bağımsız yönetim birimi
Tazminat: Verilen bir zararın giderilmesi amacıyla, sorumlu kişi tarafından ödenen bedel
Toy: Eski Türklerde devlet işlerinin görüşüldüğü meclis
Yaptırım: Kurallara uymamanın karşılığı olan ceza veya sonuç

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK 1

Themis (Temis), Yunan mitolojisinde adalet, düzen, hak ve doğruluk tanrıçasıdır. Adalet sistemi tarihsel süreçte Themis'le ilişkilendirilmiştir. Adaletin kişileştirilmiş hâli olarak kabul edilen Themis, ilahi düzeni, yasayı ve hakkı temsil eder. Tasvirlerinde genellikle elinde terazi ve kılıç bulunur; gözleri bağlıdır. Roma mitolojisinde ise Themis'in karşılığı Justitiadır.

Hukukun evrensel ilkelerini simgesel olarak taşıyan Eski Çağ'a ait Themis (Temis) heykeli görselinde verilen; kılıç, terazi, kadın ve gözünün bağlı olması neleri temsil etmektedir? Kısaca açıklayınız.

Kılıç : .....

Terazi : .....

Kadın : .....

Gözünün bağlı olması : .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Kılıç : Adaletin verdiği cezaların caydırıcılığını ve gücünü simgeler.

Terazi : Adaletin tarafsızlık ve denge içinde ölçüldüğünü simgeler.

Kadın : Bağımsızlığı simgeler.

Gözünün bağlı olması: Tarafsızlığını simgeler.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda birbirleriyle ilgili olan uygarlıklarla, görsel ve cümleleri eşleştirip en alttaki kutucuklara yazınız.

1 Sümerler | 2 Mısırlılar | 3 Asya Hun Devleti | 4 Babilliler | 5 Romalılar | 6 Hititler

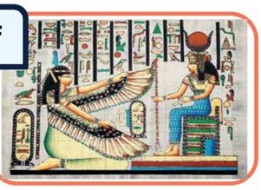
a

b

c

d

e

f

- Hammurabi Kanunları "dişe diş, göze göz" şeklinde değerlendirilen ve suçu işleyene aynı ağırlıkta cezayı içeren kanunlardır.
- Hukukun temelini, örf, âdet, gelenek ve ahlaki değerlerden beslenerek ortaya çıkan ve sözlü hukuk kuralları denilen "töre" oluşturmuştur.
- Ağır suçları hapis ve idamla, hafif suçları ise sakatlama ve kırbaçlamayla cezalandırmışlardır.
- Lagaş'ın kralı Urkagina, halkını korumak ve toplumsal düzeni sağlamak amacıyla tarihte bilinen ilk yazılı kanunları oluşturmuştur.
- İşlenen suçların cezası daha çok maddi nitelik taşımaktadır. Ölüm ve işkence cezaları yerine tazminat cezaları konmuştur.
- 12 Levha Kanunları soylular ile halk arasındaki sınıf mücadeleleri sonucunda hazırlanmış ve on iki adet bronz levhaya yazılmıştır.

CEVABINIZ

1 ☐☐ 3 ☐☐ 5 ☐☐
2 ☐☐ 4 ☐☐ 6 ☐☐

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1 d ★ | 3 e ■ | 5 a ▼
2 f ▲ | 4 c ● | 6 b ♥

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki soruları diyagrama göre cevaplayınız.

a) Zaman çizelgesinde genel sırası karışık verilen medeniyet isimlerini hukuk çalışmaları açısından kronolojik olarak sıralayınız.

b) Metin kutularındaki boşluklara kendi bilgilerinizi ekleyiniz.

c) Metin kutularının harflerini dikkate alarak ilgili medeniyetle eşleştiriniz.

Mezopotamya hukuku, tarihte bilinen en eski hukuk sistemlerinden biridir. Bu sistemin temelleri, Sümer şehir devletlerinden biri olan Lagaş'ta kral Urukagina Dönemi'nde atılmıştır. .....

.....

..... A .....Daha sonra Babil kralı Hammurabi, ...

.....

.....

.....

.....

..... günümüz hukuk sistemlerine ilham vermiştir.

Hititler, yazılı kanunlara sahip ilk Anadolu uygarlığıdır. Hitit kanunları, Mezopotamya'daki sert cezalara göre daha yumuşaktı; .....

.....

.....

..... B ..... Frigler de toplum düzenini sağlamak için kurallar koymuşlardır.

.....

.....

.....

..... Hititler ve Frigler, Eski Anadolu'da hukuk düzeninin temellerini atmış ve toplum yaşamını kurallarla şekillendirmiştir.

Türkistan'da, yani eski Türklerin yaşadığı Türkistan bölgesinde hukuk anlayışı sözlü kurallara dayanıyordu. .....

.....

.....

.....

..... C .....

.....

.....

.....

.....

..... Adalet, ahlak ve sevgi-saygı değişmez unsurlar olarak benimsenmişti.

Avrupa	Anadolu	Türkistan	Eski Mısır	Mezopotamya
1	2	3	4	5

Eski Mısır'da hukuk anlayışı, krallık düzenine ve toplumdaki hiyerarşiye dayanıyordu. Mısır'da firavun hem kral hem de tanrı olarak kabul edildiği için, ...

.....

.....

..... D .....

.....

.....

.....

.....

.....Bütün bunların yanında firavunların ağzından çıkan her şey kanun kabul edildiğinden hukuk anlayışı gelişmemiştir.

Eski Yunan ve Roma'da hukuk, günümüz hukuk sistemlerinin temelini atan önemli kurallar içeriyordu. Eski Yunan'da hukuk, şehir devletlerinde (polis) uygulanırdı .....

.....

.....

..... E .....

12 Levha Kanunları, Roma hukukunun temelini oluşturdu. .....

.....

.....

..... Eski Yunan ve Roma'da hukuk, hem halkı korumayı hem de devleti güçlü tutmayı amaçlamıştır.

Kronolojik sıralamayı, medeniyet isimlerini ve metin kutularının harflerini ilk örnekte verildiği şekliyle doğru bir şekilde yazınız.

1	Mezopotamya	A
2	.....	.....
3	.....	.....
4	.....	.....
5	.....	.....

Mezopotamya hukuku, tarihte bilinen en eski hukuk sistemlerinden biridir. Bu sistemin temelleri, Sümer şehir devletlerinden biri olan Lagaş'ta kral Urukagina döneminde atılmıştır. Urukagina, bilinen ilk yazılı hukuk kurallarını ortaya koymuş ve halkı korumaya yönelik düzenlemeler yapmıştır. Özellikle yoksul halkı haksız vergilere ve kötü yönetime karşı savunmuştur. Daha sonra Babil kralı Hammurabi, bu geleneği sürdürerek ünlü Hammurabi Kanunları'nı hazırlamıştır. Bu kanunlar, "göze göz, dişe diş" anlayışıyla suç ve cezalara net kurallar getirmiştir. Hem Urukagina'nın reformları hem de Hammurabi'nin yasaları, Mezopotamya'da adaletin sağlanması için önemli adımlar olmuştur ve günümüz hukuk sistemlerine ilham vermiştir.

Hititler, yazılı kanunlara sahip ilk Anadolu uygarlığıdır. Hitit kanunları, Mezopotamya'daki sert cezalara göre daha yumuşaktı; suç işleyen kişilere para cezası verme gibi daha insancıl yöntemler uygulanabiliyordu. Ayrıca aile hukukunun temelleri de bu dönemde atılmıştır. Hititlerden sonra Anadolu'da kurulan Frigler de toplum düzenini sağlamak için kurallar koymuşlardır. Frigler özellikle tarıma çok önem verdikleri için, tarım alanlarına zarar verenlere ağır cezalar uygulamışlardır. Frigler'in hukuk anlayışında üretimi ve emeği korumanın ne kadar önemli olduğunu gösterir. Hititler ve Frigler, Eski Anadolu'da hukuk düzeninin temellerini atmış ve toplum yaşamını kurallarla şekillendirmiştir.

Türkistan'da, yani eski Türklerin yaşadığı Türkistan bölgesinde hukuk anlayışı sözlü kurallara dayanıyordu. Yazılı kanunlar pek kullanılmazdı; bunun yerine töre adı verilen geleneksel kurallar toplumda düzeni sağlardı. Töre, Türklerin adalet anlayışını, hak ve cezaları belirleyen kurallar bütünüdür. Bu kurallar, halkın ortak değerlerine göre şekillenir ve toy adı verilen kurultaylarda yeniden şekillendirilirdi. Suç işleyen kişiye ceza verilirken adaletli olmaya, toplumun huzurunu korumaya dikkat edilirdi. Türklerde hukuk, hem bireyi hem de toplumu korumayı amaçlayan, geleneklere dayalı güçlü bir sistemdi. Adalet, ahlak ve sevgi-saygı değişmez unsurlar olarak benimsenmişti.

Mezopotamya 1

Eski Mısır 2

Eski Mısır'da hukuk anlayışı, krallık düzenine ve toplumdaki hiyerarşiye dayanıyordu. Mısır'da firavun hem kral hem de tanrı olarak kabul edildiği için, onun verdiği kararlar en yüksek kanun sayılırdı. Hukuk kuralları yazılıydı ve toplumda düzeni sağlamak, suçları önlemek amacıyla uygulanırdı. Eski Mısır hukukunda adalet, doğruluk ve düzen anlayışı çok önemliydi. Buna göre insanlar birbirine karşı dürüst, adil ve saygılı olmalıydı. Mahkemelerde tanıklar dinlenir ve delillere göre karar verilirdi. Eski Mısır'da hukuk, hem firavunun otoritesini korumak hem de halk arasında adaleti sağlamak için kullanılmıştır. Bütün bunların yanında firavunların ağzından çıkan her şey kanun kabul edildiğinden hukuk anlayışı gelişmemiştir.

Anadolu 3

Avrupa 4

Eski Yunan ve Roma'da hukuk, günümüz hukuk sistemlerinin temelini atan önemli kurallar içeriyordu. Eski Yunan'da hukuk, şehir devletlerinde (polis) uygulanırdı ve her şehir devletinin kendi kuralları vardı. Halk, mahkemelerde yargılama sürecine katılabiliyordu, bu da demokrasinin gelişmesine katkı sağladı. Roma'da ise hukuk daha sistemli ve yazılı hale getirildi. MÖ 451 yılında hazırlanan 12 Levha Kanunları, Roma hukukunun temelini oluşturdu. Bu kanunlar sayesinde herkesin uyması gereken kurallar açıkça yazılmıştı. Roma hukuku, kişilerin haklarını korumaya önem verdi ve zamanla Avrupa hukuk sistemlerini etkiledi. Eski Yunan ve Roma'da hukuk, hem halkı korumayı hem de devleti güçlü tutmayı amaçlamıştır.

Türkistan 5

Medeniyetlerdeki hukuk çalışmalarının kronolojik olarak sıralaması ve uygun olan açıklamaların eşleştirilmesi.

1	Mezopotamya	A
2	Eski Mısır	D
3	Anadolu	B
4	Avrupa	E
5	Türkistan	C

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 3

> Sümer ve Babilliler; evlilik, eşlerin ve çocukların hukuki sorumlulukları, soyun devamı, evlatlık edinme, aile ekonomisi, miras, boşanma, velayet ve nafaka gibi konularda hazırladıkları kanunlar ile aile birliğini korumayı amaçlamıştır. Urkagina ve Hammurabi Kanunlarında bu konular düzenlenirken kadın ve erkeklere eşit cezalar öngörmemiştir. Daha çok erkeklerin lehine olan maddeler içermiştir.

Buna göre aşağıdakilerden hangileri söylenebilir? (Birden fazla kutucuk işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Bu kanunlarla aile kurumu düzenlenmeye çalışılmıştır.
- ☐ Ataerkil bir hukuk sistemi söz konusudur.
- ☐ Hammurabi Kanunları, Urkagina Kanunları'na göre daha sert kanunlardır.
- ☐ Aile kurumuna zarar verenlere idam kararları verilmiştir.
- ☐ Çok eşlilik bu kanunlarla yasaklanmıştır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

- ☑ Bu kanunlarla aile kurumu düzenlenmeye çalışılmıştır.
- ☑ Ataerkil bir hukuk sistemi söz konusudur.
- ☐ Hammurabi Kanunları, Urkagina Kanunları'na göre daha sert kanunlardır.
- ☐ Aile kurumuna zarar verenlere idam kararları verilmiştir.
- ☐ Çok eşlilik bu kanunlarla yasaklanmıştır.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki tabloda verilen Eski Çağ hukuk sistemlerinin özelliklerini inceleyiniz. Her bir özelliğin ilgili olduğu alanları işaretleyiniz. (Bir özellik birden fazla alanla ilişkili olabileceği için birden fazla alanı işaretleyebilirsiniz.)

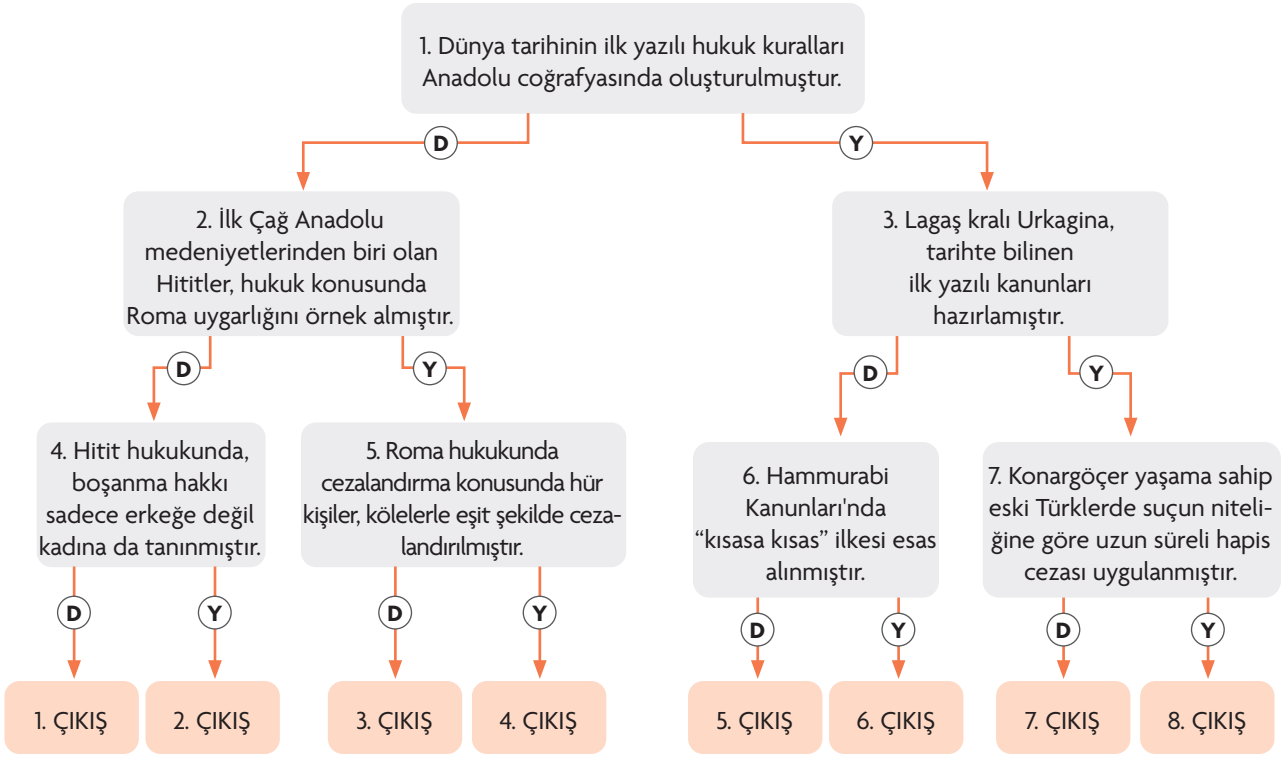
Eski Çağ Uygarlıklarına Ait Kanunların Özellikleri	Urkagina Kanunları	Hammurabi Kanunları	Hitit Kanunları	12 Levha Kanunları	Töre Hukuku
Meşruiyetinin kaynağı Türkistan coğrafyasında ortaya çıkan geleneklere dayanır.					
Meşruiyetinin kaynağı halka dayanır.					
Meşruiyetinin kaynağı dine dayanır.					
Cezalar, genellikle hafif ve tazminat cezası yaygındır.					
Cezalar, genellikle ağır ve ölüm cezası yaygındır.					
Cezalar belirlenirken sosyal sınıf farklılıkları esas alınmıştır.					
Uzun hapis cezaları uygulanmamıştır.					
Sözlü hukuk kurallarıdır.					
Yazılı hukuk kurallarıdır.					
Özel mülkiyet kavramına önem verilir.					
Ataerkil anlayışa uygun düzenlemelere sahiptir.					
Kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahiptir.					
Kanunlarda erkekler daha üstün konumda yer alır.					

Eski Çağ Uygarlıklarına Ait Kanunların Özellikleri	Urkagina Kanunları	Hammurabi Kanunları	Hitit Kanunları	12 Levha Kanunları	Töre Hukuku
Meşruiyetinin kaynağı Türkistan coğrafyasında ortaya çıkan geleneklere dayanır.					✓
Meşruiyetinin kaynağı halka dayanır.				✓	✓
Meşruiyetinin kaynağı dine dayanır.	✓	✓	✓		
Cezalar, genellikle hafif ve tazminat cezası yaygındır.	✓		✓		
Cezalar, genellikle ağır ve ölüm cezası yaygındır.	✓			✓	✓
Cezalar belirlenirken sosyal sınıf farklılıkları esas alınmıştır.	✓	✓	✓	✓	
Uzun hapis cezaları uygulanmamıştır.					✓
Sözlü hukuk kurallarıdır.					✓
Yazılı hukuk kurallarıdır.	✓	✓	✓	✓	
Özel mülkiyet kavramına önem verilir.	✓	✓	✓	✓	✓
Ataerkil anlayışa uygun düzenlemelere sahiptir.	✓	✓	✓	✓	✓
Kadınlar, erkeklerle eşit haklara sahiptir.					✓
Kanunlarda erkekler daha üstün konumda yer alır.	✓	✓	✓	✓	

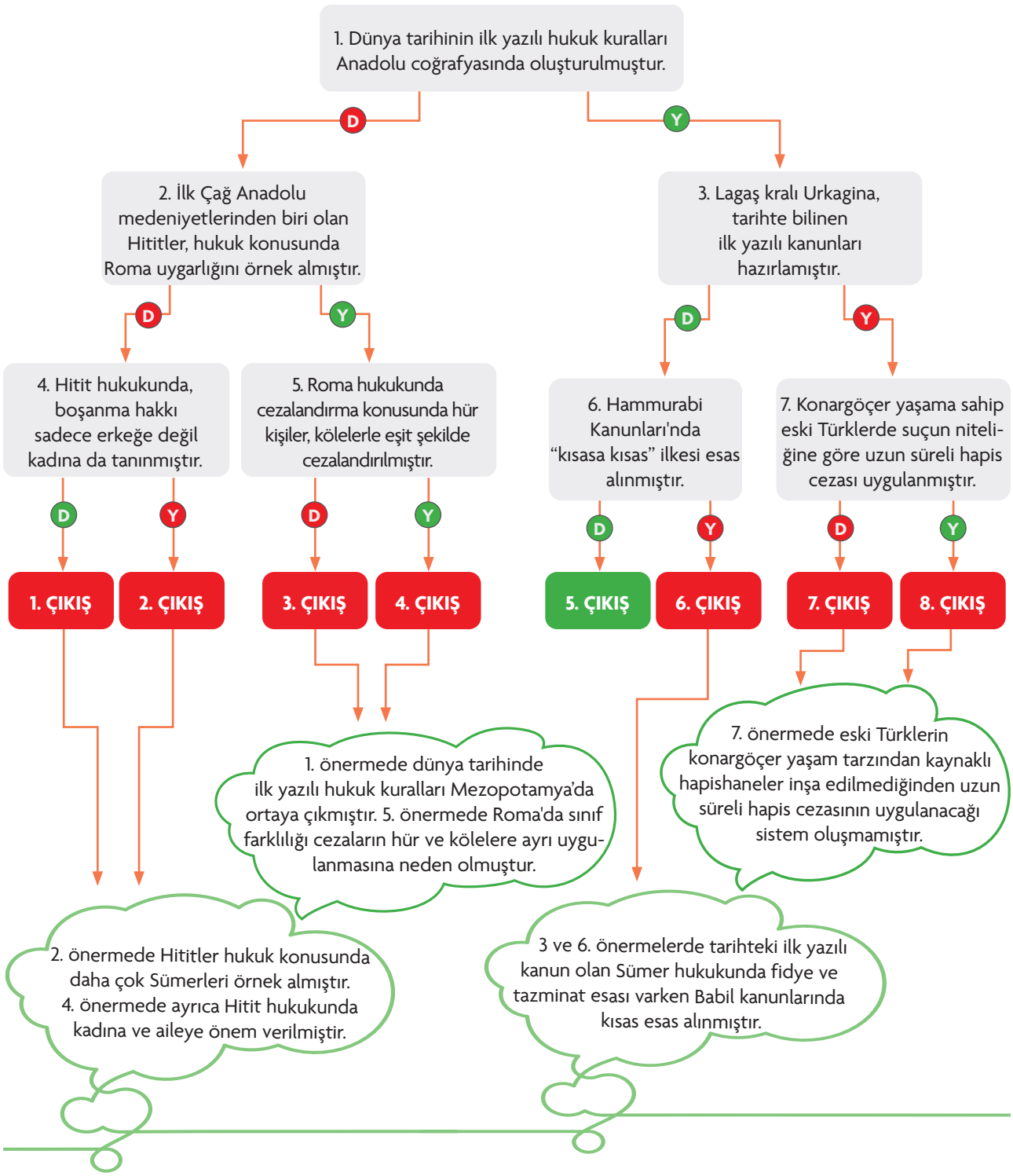
ETKİNLİK 2

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle, sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ETKİNLİK 3

Sümerler

Hiç bir yerin rahibi, artık fakirin anasının bahçesine giremez, eğer kralın tebaasının eşeği doğurursa, onun beyi ona "Bunu ben senden alacağım" derse, eğer o onunla satışta anlaşırsa, ona "istediğim parayı bana ver!" der.

Hititler

Bir köle bir evi ateşe verirse köle sahibi ev sahibine tazminat ödeyecektir. Ayrıca köle, burnunun ve kulaklarının şekli bozulduktan sonra sahibine iade edilecektir. Ancak köle sahibi tazminat ödeyemezse o köleye el konulacaktır.

Hunlar

Bir kişi eğer adam öldürmek maksadıyla bıçağını sıyırırsa idam edilir. Hırsızlık yapanın mallarına el konulur. Bir suçluya hafif bir ceza verilecekse bir uzvu ezilir. Ağır ceza verilecekse idam edilirdi.

Romalılar

Köleler bir Romalıya fiziksel zarar verdikleri takdirde aynı suçu işlemiş özgür bir yurttaşa kıyasla iki katı ceza öderler; benzer şekilde, hırsızlık yaparken suçüstü yakalanan yurttaşlar malını çaldıkları kişiye hizmet etmek zorunda kalırken köleler kırbaçlanır ve ölüm cezasına çarptırılır.

1. **İlk Çağ uygarlıklarının hukuk uygulamalarından verilen bu örneklere göre adaleti sağlamak için başvurulan yöntemleri yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Siz olsaydınız İlk Çağ uygarlıklarında uygulanan idam cezası yerine nasıl bir ceza yöntemi uygulardınız? Neden?**

.....

.....

.....

.....

.....

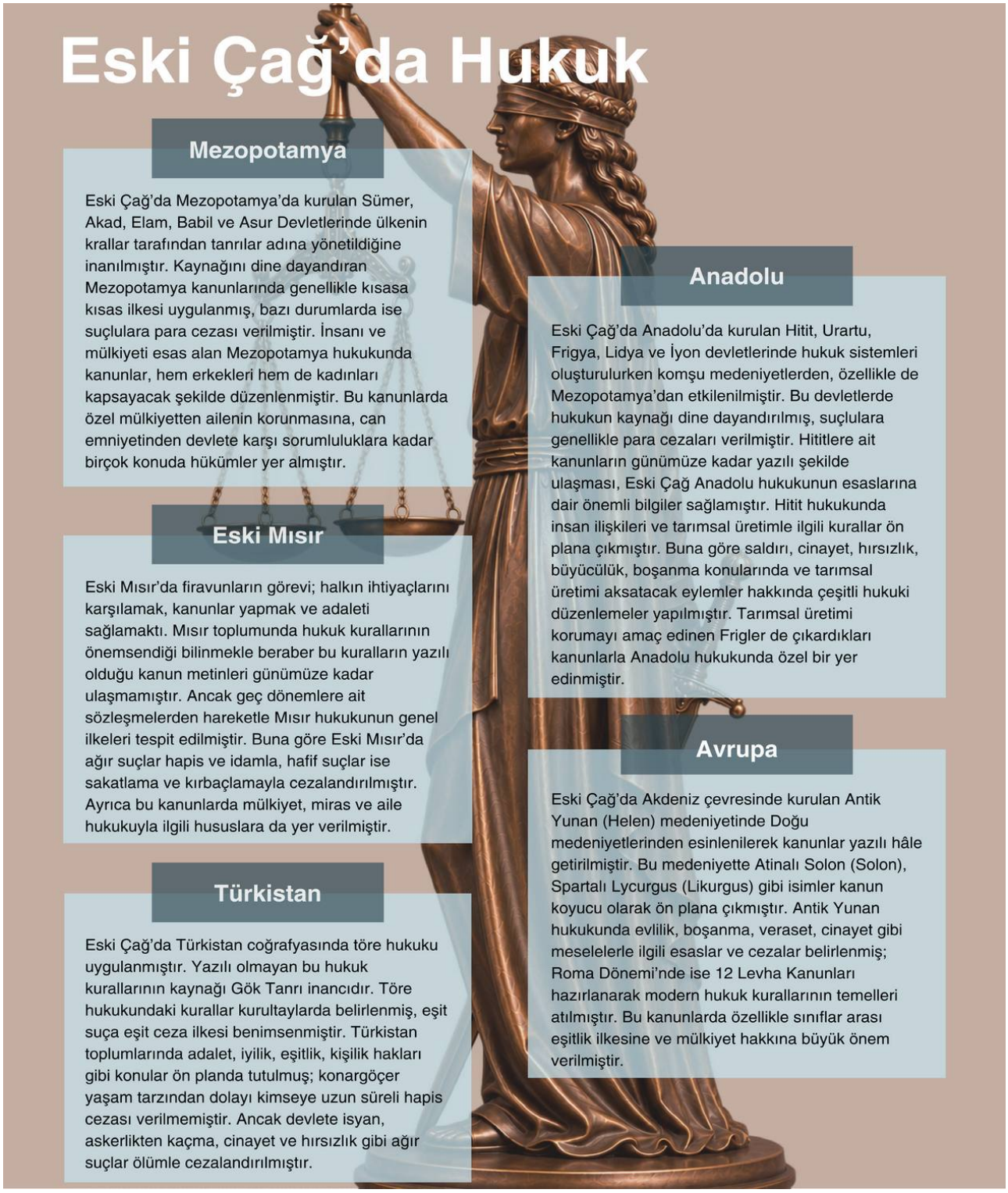
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Metinlerde verilen bilgilere bakıldığında Sümer ve Hitit medeniyetlerinde **fidye**, Hunlarda **uzuv kesme** ve **idam**, Romalılarda ise **fidye** ve **idam** cezalarının uygulandığı anlaşılmaktadır.

2. **İdam cezası** yerine suçu işleyen kişinin tehlike oluşturmasını engellemek için işlenen suçun türüne göre ceza verilmesini sağlardım. **Hırsızlık**, **gasp** gibi suçlarda **hapis cezası** verirdim, fakat ceza alan suçlunun serbest kaldığında tekrar suç işlemesini önleyecek adımlar atardım. Ağır suçlarda ise idam yerine uzun süreli ya da **ömür boyu hapis** cezası gibi yöntemler seçerdim. Böylece hem suçun tekrar işlenmesini engeller, **toplumsal düzeni sağlardım** hem de suç bir hata yapılması durumunda düzeltme şansı vermiş olurdum.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde, öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

Eski Çağ'da Hukuk

Mezopotamya

Eski Çağ'da Mezopotamya'da kurulan Sümer, Akad, Elam, Babil ve Asur Devletlerinde ülkenin krallar tarafından tanrılar adına yönetildiğine inanılmıştır. Kaynağını dine dayandıran Mezopotamya kanunlarında genellikle kısasa kısas ilkesi uygulanmış, bazı durumlarda ise suçlulara para cezası verilmiştir. İnsanı ve mülkiyeti esas alan Mezopotamya hukukunda kanunlar, hem erkekleri hem de kadınları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu kanunlarda özel mülkiyetten ailenin korunmasına, can emniyetinden devlete karşı sorumluluklara kadar birçok konuda hükümler yer almıştır.

Eski Mısır

Eski Mısır'da firavunların görevi; halkın ihtiyaçlarını karşılamak, kanunlar yapmak ve adaleti sağlamaktı. Mısır toplumunda hukuk kurallarının önemsendiği bilinmekle beraber bu kuralların yazılı olduğu kanun metinleri günümüze kadar ulaşmamıştır. Ancak geç dönemlere ait sözleşmelerden hareketle Mısır hukukunun genel ilkeleri tespit edilmiştir. Buna göre Eski Mısır'da ağır suçlar hapis ve idamla, hafif suçlar ise sakatlama ve kırbaçlamayla cezalandırılmıştır. Ayrıca bu kanunlarda mülkiyet, miras ve aile hukukuyla ilgili hususlara da yer verilmiştir.

Türkistan

Eski Çağ'da Türkistan coğrafyasında töre hukuku uygulanmıştır. Yazılı olmayan bu hukuk kurallarının kaynağı Gök Tanrı inancıdır. Töre hukukundaki kurallar kurultaylarda belirlenmiş, eşit suça eşit ceza ilkesi benimsenmiştir. Türkistan toplumlarında adalet, iyilik, eşitlik, kişilik hakları gibi konular ön planda tutulmuş; konargöçer yaşam tarzından dolayı kimseye uzun süreli hapis cezası verilmemiştir. Ancak devlete isyan, askerlikten kaçma, cinayet ve hırsızlık gibi ağır suçlar ölümle cezalandırılmıştır.

Anadolu

Eski Çağ'da Anadolu'da kurulan Hitit, Urartu, Frigya, Lidya ve İyon devletlerinde hukuk sistemleri oluşturulurken komşu medeniyetlerden, özellikle de Mezopotamya'dan etkilenilmiştir. Bu devletlerde hukukun kaynağı dine dayandırılmış, suçlulara genellikle para cezaları verilmiştir. Hititlere ait kanunların günümüze kadar yazılı şekilde ulaşması, Eski Çağ Anadolu hukukunun esaslarına dair önemli bilgiler sağlamıştır. Hitit hukukunda insan ilişkileri ve tarımsal üretimle ilgili kurallar ön plana çıkmıştır. Buna göre saldırı, cinayet, hırsızlık, büyücülük, boşanma konularında ve tarımsal üretimi aksatacak eylemler hakkında çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır. Tarımsal üretimi korumayı amaç edinen Frigler de çıkardıkları kanunlarla Anadolu hukukunda özel bir yer edinmiştir.

Avrupa

Eski Çağ'da Akdeniz çevresinde kurulan Antik Yunan (Helen) medeniyetinde Doğu medeniyetlerinden esinlenilerek kanunlar yazılı hâle getirilmiştir. Bu medeniyette Atinalı Solon (Solon), Spartalı Lycurgus (Likurgus) gibi isimler kanun koyucu olarak ön plana çıkmıştır. Antik Yunan hukukunda evlilik, boşanma, veraset, cinayet gibi meselelerle ilgili esaslar ve cezalar belirlenmiş; Roma Dönemi'nde ise 12 Levha Kanunları hazırlanarak modern hukuk kurallarının temelleri atılmıştır. Bu kanunlarda özellikle sınıflar arası eşitlik ilkesine ve mülkiyet hakkına büyük önem verilmiştir.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Ataerkil: .....

.....

.....

Kısas: .....

.....

.....

Meşruiyet: .....

.....

.....

Şehir devleti: .....

.....

.....

Toy: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Ataerkil: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3

Kısas: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Meşruiyet: Değerlendiriyorum, Etkinlik 1

Şehir devleti: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Toy: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

ESKİ ÇAĞ'DA İNANÇ, BİLİM VE SANAT

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında Eski Çağ toplumlarındaki inançlar ile bilim ve sanat anlayışları arasındaki ilişkiyi açıklayabileceksiniz.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

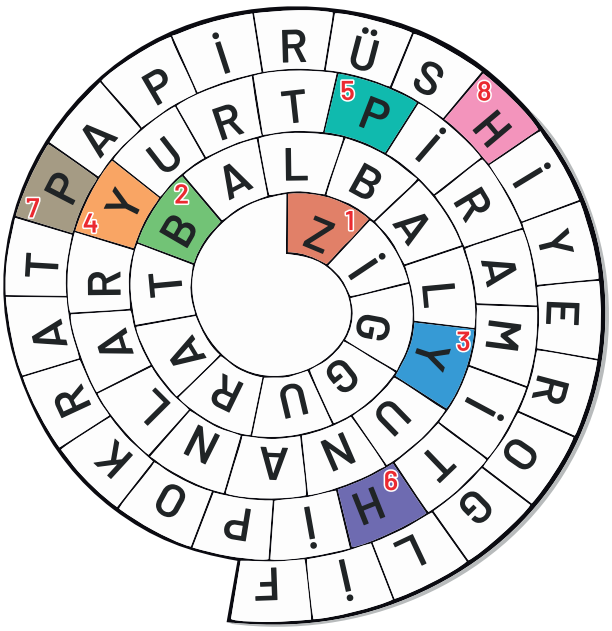
ETKİNLİK 1

Aşağıda tanımları verilen kavramları bularak sarmal bulmaca üzerine yazınız.

1. Mezopotamya uygarlıklarında ibadet yeri olarak kullanılan yapı
2. Türklerde mezarların üzerine dikilen taşlar
3. Fenike alfabesi üzerinde çalışarak günümüz Latin alfabesinin temelini atan uygarlık
4. Türklerin, evreni kubbe şeklinde düşünerek tasarladıkları çadırlara verilen isim
5. Eski Mısır'da firavunlar için anıt mezar olarak inşa edilen edilen yapı
6. Antik Yunan'da modern tıbbın temelini atan bilim insanı
7. Mısırlıların üzerine yazı yazmak için kullandıkları Nil Nehri kıyısında yetişen bir tür bitki
8. Mısır'da kullanılan yazı çeşidi

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Astronomi: Gökyüzündeki gök cisimlerini inceleyen bilim

Çivi yazısı: Mezopotamya'da Sümerler tarafından geliştirilen ve kil tabletlere yazılan yazı

Kerpiç: Güneşte kurutulmuş toprak ve saman karışımı tuğla

Kümbet: Genellikle taş veya tuğladan yapılan silindirik veya çokgen gövdeli, konik çatılı anıt mezar

Lahit: Ölüleri koymak için yapılan taş sanduka

Mumyalama: Cesetlerin bozulmasını önlemek amacıyla iç organların çıkarılıp vücudun çeşitli kimyasallar ve bezlerle korunması işlemi

Parşömen: Yazı yazmak için özel olarak hazırlanan, kağıda göre çok daha dayanıklı olan işlenmiş hayvan derisi

Patesi: Mezopotamya'da hem dini hem siyasi yetkileri olan rahip-kral veya yerel yönetici

Rölyef: Taş veya başka malzeme üzerine kabartmalı yapılan sanat çalışması

Şamanizm: Doğa ve ruh inançlarına dayalı eski dini inanış

Tamga: Bir kişinin veya boyun işaretleyici sembolü

Tapınak: Dini törenlerin yapıldığı kutsal yapı

Zanaatkâr: El ile üretim yapan usta kişi

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki kaynak A, B, C ve D'den yararlanarak soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

Mezopotamya coğrafyasında tapınaklara ziggurat denilmektedir. Zigguratlar, şehir devletlerinin siyasi ve ekonomik merkezleri olarak kentin tüm yaşamını yönlendirmiştir. Mezopotamya toplumları zigguratlarını yedi katlı olarak inşa etmişlerdir. Bu yapılar topluma ait artık ürünün kentlerde toplanmasını simgelemiştir. Tapınak çevresinde yer alan depolar, zanaatkârların çalıştıkları atölyeler, içerisinde ibadetlerin yapıldığı odalar ve okul ile birlikte şehrin en önemli merkezi durumuna gelmiştir.

KAYNAK B

Mezopotamya'da ilmin doğuşunda genel olarak kehanetin yani gelecek olayları önceden belirlemenin büyük önem taşıdığı görülmektedir. Kehanet bahsinde en büyük rolü astronomi üstlenmektedir. Tapınaklarda yapılan astronomik faaliyetlerin gelişmesi ile tahıl ekiminin ne zaman yapılacağı, ürünün ne zaman toplanacağı konusunda takvimler hazırlanmış; bu bilgilerin varlığı da tıpkı yazı gibi uygarlığın temel göstergelerinden biri olmuştur.

KAYNAK C

- Zigguratlar, tanrılara daha yakın olmayı simgeleyen yüksek yapılar olduğundan dinî ve siyasi otoritenin gücünü pekiştirmiştir.
- Şehrin her yerinden görülebilecek şekilde inşa edildikleri için halk üzerinde görsel bir hâkimiyet kurmuştur.
- Yapı malzemesi olarak kerpiç kullanılmıştır. Yapı, basamaklı bir tasarıma sahip olup ağırlığın dengeli biçimde dağıtılmasını sağlayan katmanlı bir düzenle inşa edilmiştir.
- Geniş ve açık teraslar ile yukarı katlarda havalandırma kolaylığı sağlanmış, bu da içerideki sıcaklığı azaltmıştır.
- Zigguratlar genellikle şehirlerin merkezinde konumlandırılarak hem fiziksel hem de sosyal bir merkez işlevi görmüştür.

KAYNAK D

Ziggurat şeklinde inşa edilen University of East Anglia yurt binası, İngiltere

1. **Kaynak A ve Kaynak B' de yer alan bilgilerden yararlanarak zigguratların hangi alanlarda işlevleri olduğu söylenebilir?**

.....

.....

.....

2. **Kaynak C'deki bilgilerden ve Kaynak D'deki görselden yararlanarak İngiltere'deki University of East Anglia (UEA)'da yer alan ziggurat şeklindeki yurt binaları ile Sümer zigguratlarını biçim, amaç, yapı malzemesi ve kültürel bağlam açısından karşılaştırınız.**

.....

.....

.....

3. **Günümüzdeki bazı modern yapıların antik dönem mimari eserlerinden esinlenerek yapılmasının sebepleri neler olabilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.
- İbadethane olarak kullanılmaları > **dinî**,
- Üretim merkezi ve tahıl ambarı olmaları > **ekonomik**,
- Çivi yazısının icat edildiği bu yapıların aynı zamanda okul olarak da kullanılmaları > **eğitim ve kültür**,
- Astronomi çalışmalarına ev sahipliği yapmaları > **bilimsel** işlevlerini göstermektedir.

2.
- Her iki yapıda da yukarıya doğru **katman katman** yükselen bir tasarım bulunur. Bu yapı formu, ağırlığın dengeli dağılması ve yukarıdan aşağıya doğru estetik bir görünüm sağlar.
- Mezopotamya'daki zigguratlar gibi İngiltere'deki binalar da bulunduğu kampüs alanında merkezi ve dikkat çekici bir konumda yer alır. Her iki yapı da bulunduğu **çevreye hâkim olacak** şekilde tasarlanmıştır.
- Ziggurat biçiminde tasarlanan yurt binaları da farklı katlar farklı yaşam alanlarına sahiptir. Ayrıca katlar işlevsel olarak ayrılmıştır (odalar, ortak alanlar, balkonlar vb.).
- Mezopotamya'daki zigguratlar **dinî** ve **sembolik** yapılar olarak inşa edilirken günümüzdeki yurt binaları modern konut/öğrenci yurdu olarak hizmet vermektedir.
- Mezopotamya'daki zigguratlarda yapı malzemesi olarak pişmiş tuğla ve kerpiç kullanılırken günümüzdeki yurt binasında beton, çelik ve cam kullanılmıştır.
- Mezopotamya'daki zigguratlar dinî ve toplumsal hayatı sembolize ederken İngiltere'deki yurt binası modern eğitimin ve mimari değerlerin bir örneği olarak dikkat çekmektedir.

3. **Tarihsel Bağ:** Antik mimariden esinlenilmesi, yapıya bir kimlik ve aidiyet duygusu kazandırılması ve geçmişle günümüz arasında bir köprü kurulduğunun gösterilmesi.

Estetik Görünüm ve Turistik Çekicilik: Antik Çağ mimarisinin orantı, simetri ve uyum ilkelerinin günümüzde hâlâ güzel ve etkileyici kabul edilmesinin yanı sıra Antik Çağ mimari eserlerin ziyaretçiler için ilgi çekici olması.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Metin içindeki yanlışları tespit ederek, altlarını çiziniz.

ESKİ ÇAĞ'DA İNANÇ, BİLİM VE SANAT

Mezopotamya

Mezopotamya uygarlığının temeli Sümerler tarafından atılmıştır ancak bu coğrafyada taş ve ağacın az bulunmasından dolayı kerpiç kullanıldığı için Sümerlerin ortaya koyduğu sanat eserleri günümüze ulaşmamıştır. Asur Devleti; inanç, bilim ve sanat alanlarında Sümerleri takip ederek göz alıcı eserler ortaya koymuşlardır. Asurlar, Mezopotamya'daki inanç geleneğini kendi baş tanrıları Marduk'un etrafında şekillendirerek devam ettirmiştir. Bu dönemde özellikle anatomi ve tıp alanlarında önemli gelişmelere imza atılmış ve parşömenlere kaydedilmiştir. Mezopotamya uygarlıkları, piramit adı verilen tapınaklarda gözlem yaparak gök biliminde bilimsel gözlem yöntemini keşfetmiş ve bilgileri tablolaştırmıştır. Ayrıca güneş yılı esaslı ilk takvimi icat etmişlerdir

Mısır

Eski Mısır medeniyetinde tıp, astronomi, geometri ve aritmetik alanlarında önemli çalışmalara imza atılmıştır. Ölümden sonraki yaşama inandıkları için ölülerini mumyalamışlardır. Böylelikle insan vücudunu tanıyarak tıp ve astronomide gelişmişlerdir. Tanrı-kral anlayışına bağlı olarak Patesi için ziggurat adı verilen saray yapılmıştır. Gök cisimlerinin hareketlerini gözlemleme konusunda büyük ilerleme kaydeden Mısırlılar, günümüzde kullanılan ay yılı esaslı takvimi icat etmişler.

Anadolu

Anadolu'da bilinen ilk devleti kuran Hititler, çok tanrılı bir inanç sistemine sahiptir. Binlerce tanrıya inandıkları düşünülen Hitit halkı, tanrılar adına çok sayıda tapınak inşa etmiştir. Astronomi ve tıp alanlarında ilerleme kaydetmişlerdir. Yaptıkları çömlek ve heykellerde, fildişi nesnelerde, kabartma ve mühürlerde, madenden üretilmiş hayvan biçimli kaplarda Hitit kültürünün izleri görülmüştür. Ayrıca fibula adı verilen ilk çengelli iğneleri de yapmışlardır.

MÖ IX. yüzyılda Güney Anadolu Bölgesi'nde Hakkari merkezli kurulan Urartu Devleti, Anadolu'daki ilk uygarlıklardan biridir. İnşa ettikleri yapıların duvarlarını çeşitli motiflerle süslemiş, maden işleme tekniklerini geliştirmişlerdir. Çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olan Urartular, dinî yaşantılarını savaş tanrısı olan baş tanrıları Kibele'nin etrafında şekillendirmişlerdir.. İçinde yaşadıkları coğrafyanın çetin koşullarına rağmen tarım yapmak için çeşitli teknikler geliştirmiş olmaları, Urartuların bilime verdiği önemi göstermektedir. Günümüze kadar ulaşan Van'daki Bozdoğan Su Kemeri, bunun en güzel örneğidir.

Yunan

Antik Yunanlar, diğer Eski Çağ toplulukları gibi çok tanrılı inanç sistemini benimsemiştir. Tanrıları adına sekiz yılda bir olimpiyat oyunları düzenlemişlerdir. Birçok tapınak, tiyatro, agora, hazine binası ve stadyum inşa eden Yunanlar; tanrı ve insan heykelleri yapmışlar, tapınaklarının duvarlarını kabartma ve resimlerle süslemişlerdir. Başta Aristoteles (Aristo) olmak üzere Yunan bilginleri, bitkilere ve hayvanlara ilişkin bilimsel bilgileri derleyerek botanik ve zooloji alanlarının temellerini atmıştır. Miletli Thales (Tales), Herodotos (Herodot), Sokrates (Sokrat), Platon, Pythagoras (Pisagor), Cezeri, Hipokrat; tarih, tıp, matematik, astronomi ve felsefe alanında önemli çalışmalar yapmıştır.

Türk

Eski Çağ'da Türkistan'da yaşayan Türkler, yaygın olarak Gök Tanrı inancını benimsemelerinin yanı sıra Şamanizm, atalar kültü ve tabiat güçlerine de inanmışlardır. Ölümden sonra yaşama inandıkları için ölenleri atları ve değerli eşyalarıyla beraber kümbet adı verilen mezarlara gömmüşler ve bu mezarların üzerine lahit adı verilen taşlar dikmişlerdir. O dönemde kemer tokaları, hançerler, kılıçlar ve yemek kapları çeşitli hayvan figürleriyle ve her boy için özel tasarlanan tamgalarla süslenmiştir. Ayrıca ağaç ve maden işlemeciliğinde, demircilikte ve dokumacılıkta da ilerleme kaydedilmiştir. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ve dünyanın en eski halısı kabul edilen Pazırık halısı, Türklerin halı ve kilim dokumacılığına verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca tarihte atı ilk kez evcilleştiren Türkler, koşum takımını ve at arabasını da icat ettikleri gibi ayılı esaslı On İki Hayvanlı Türk Takvimi'ni de oluşturmuşlardır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ESKİ ÇAĞ'DA İNANÇ, BİLİM VE SANAT

Mezopotamya

Mezopotamya uygarlığının temeli Sümerler tarafından atılmıştır ancak bu coğrafyada taş ve ağacın az bulunmasından dolayı kerpiç kullanıldığı için Sümerlerin ortaya koyduğu sanat eserleri günümüze ulaşmamıştır. Asur Devleti; inanç, bilim ve sanat alanlarında Sümerleri takip ederek kalıcı ve göz alıcı eserler ortaya koymuşlardır. Asurlar, Mezopotamya'daki inanç geleneğini kendi baştanrıları **Marduk'un** etrafında şekillendirerek devam ettirmiştir. Bu dönemde özellikle **anatomi** ve tıp alanlarında önemli gelişmelere imza atılmış ve **parşömenlere** kaydedilmiştir. Mezopotamya uygarlıkları, **piramit** adı verilen tapınaklarda gözlem yaparak gök biliminde bilimsel gözlem yöntemini keşfetmiş ve bilgileri tablolaştırmıştır. Ayrıca **güneş yılı** esaslı ilk takvimi icat etmişlerdir.

Açıklama: Marduk, Asurluların değil Babillerin baştanrısıdır. Asurların baştanrısı ise Assur'dur. Mezopotamya'da anatomide değil astronomi biliminde önemli gelişmelere imza atılmış ve kil tabletlere kaydedilmiştir. Parşömen çok sonraları Anadolu'da kurulan Bergama Krallığı zamanında icat edilmiştir. Mezopotamya'da inşa edilen tapınaklar piramit değil zigguratlardır. Bu bölgede icat edilen takvim ay yılı esaslıdır.

Mısır

Eski Mısır medeniyetinde tıp, astronomi, geometri ve aritmetik alanlarında önemli çalışmalara imza atılmıştır. Ölümden sonraki yaşama inandıkları için ölülerini mumyalamışlardır. Böylelikle insan vücudunu tanıyarak tıp ve **astronomide** gelişmişlerdir. Tanrı-kral anlayışına bağlı olarak **Patesi** için **ziggurat** adı verilen **saray** yapılmıştır. Gök cisimlerinin hareketlerini gözlemleme konusunda büyük ilerleme kaydeden Mısırlılar, günümüzde kullanılan **ay yılı** esaslı takvimi icat etmişler.

Açıklama: Mumyalama sayesinde Mısır'da tıp ve eczacılık alanında gelişmeler yaşanmıştır. Astronomi bilimindeki gelişmeler mumyalamaya bağlı değildir. Patesi, Sümer şehir devletlerinin yöneticilerine verilen ünvanlardan biridir. Mısır'da tanrı-kral kabul edilen firavundur. Onlar için piramit adı verilen büyük anıt mezarlar inşa edilmiştir. Mısırlıların icat ettiği takvim güneş yılı esaslıdır.

Anadolu

Anadolu'da bilinen ilk devleti kuran Hititler, çok tanrılı bir inanç sistemine sahiptir. Binlerce tanrıya inandıkları düşünülen Hitit halkı, tanrılar adına çok sayıda tapınak inşa etmiştir. Astronomi ve tıp alanlarında ilerleme kaydetmişlerdir. Yaptıkları çömlek ve heykellerde, fildişi nesnelerde, kabartma ve mühürlerde, madenden üretilmiş hayvan biçimli kaplarda Hitit kültürünün izleri görülmüştür. Ayrıca **fibula** adı verilen ilk çengelli iğneleri de yapmışlardır.

MÖ IX. yüzyılda **Güney** Anadolu Bölgesi'nde **Hakkari** merkezli kurulan Urartu Devleti, Anadolu'daki ilk uygarlıklardan biridir. İnşa ettikleri yapıların duvarlarını çeşitli motiflerle süslemiş, maden işleme tekniklerini geliştirmişlerdir. Çok tanrılı bir inanç sistemine sahip olan Urartular, dinî yaşantılarını savaş tanrısı olan baş tanrıları **Kibele'nin** etrafında şekillendirmişlerdir. İçinde yaşadıkları coğrafyanın çetin koşullarına rağmen tarım yapmak için çeşitli teknikler geliştirmiş olmaları, Urartuların bilime verdiği önemi göstermektedir. Günümüze kadar ulaşan Van'daki **Bozdoğan Su Kemeri,** bunun en güzel örneğidir.

Açıklama: Fibula Frigyalılar tarafından icat edilmiştir. Urartular Doğu Anadolu'da Van merkezli olarak kurulmuş olup baş tanrıları Haldi'dir. Urartulardan günümüze ulaşan Van'daki Şamran Su Kanalı'dır. Bozdoğan Su Kemeri ise İstanbul'da olup Roma İmparatorluğu Dönemi'nde inşa edilmiştir.

Yunan

Antik Yunanlar, diğer Eski Çağ toplulukları gibi çok tanrılı inanç sistemini benimsemiştir. Tanrıları adına sekiz yılda bir olimpiyat oyunları düzenlemişlerdir. Birçok tapınak, tiyatro, agora, hazine binası ve stadyum inşa eden Yunanlar; tanrı ve insan heykelleri yapmışlar, tapınaklarının duvarlarını kabartma ve resimlerle süslemişlerdir. Başta Aristoteles (Aristo) olmak üzere Yunan bilginleri, bitkilere ve hayvanlara ilişkin bilimsel bilgileri derleyerek botanik ve zooloji alanlarının temellerini atmıştır. Miletli Thales (Tales), Herodotos (Herodot), Sokrates (Sokrat), Platon, Pythagoras (Pisagor), **Cezeri**, Hipokrat; tarih, tıp, matematik, astronomi ve felsefe alanında önemli çalışmalar yapmıştır.

Açıklama: Cezeri Antik Yunan Dönemi'nde değil XIII. yüzyılda Artuklu Beyliği Dönemi'nde yaşamış İslam âlimidir.

Türk

Eski Çağ'da Türkistan'da yaşayan Türkler, yaygın olarak Gök Tanrı inancını benimsemelerinin yanı sıra Şamanizm, atalar kültü ve tabiat güçlerine de inanmışlardır. Ölümden sonra yaşama inandıkları için ölenleri atları ve değerli eşyalarıyla beraber **kümbet** adı verilen mezarlara gömmüşler ve bu mezarların üzerine **lahit** adı verilen taşlar dikmişlerdir. O dönemde kemer tokaları, hançerler, kılıçlar ve yemek kapları çeşitli hayvan figürleriyle ve her boy için özel tasarlanan tamgalarla süslenmiştir. Ayrıca ağaç ve maden işlemeciliğinde, demircilikte ve dokumacılıkta da ilerleme kaydedilmiştir. Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ve dünyanın en eski halısı kabul edilen Pazırık halısı, Türklerin halı ve kilim dokumacılığına verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca tarihte atı ilk kez evcilleştiren Türkler, koşum takımını ve at arabasını da icat ettikleri gibi **ay yılı** esaslı On İki Hayvanlı Türk Takvimi'ni de oluşturmuşlardır.

Açıklama: Eski Türklerde ölen kişiler kurgan adı verilen mezarlara gömülürdü. Mezarların üzerlerine balbal ismi verilen taşlar dikilirdi. Kümbet, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra yaptıkları anıt mezarlardan biridir. Lahit, Eski Çağ'da duvarları taş veya tuğladan üstü taş bir kapakla örtülü mezarlardır. Türklerin bulduğu On İki Hayvanlı Türk Takvimi güneş yılı esaslıdır.

ETKİNLİK 2

Aşağıda Eski Çağ'daki inanç, bilim ve sanat ile ilgili verilen cümlelerin ilgili olduğu alanları tablodaki kutucuğa (✓) işaretleyiniz.

	İNANÇ	BİLİM	SANAT
Antik Yunanlar, yirmi iki harften oluşan Fenike alfabesini geliştirerek günümüzdeki latin alfabesinin temelini atmıştır.			
Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ve dünyanın en eski halısı kabul edilen Pazırık halısı, Türklerin halı ve kilim dokumacılığına verdiği önemi göstermektedir.			
Mezopotamya medeniyetleri aritmetik işlemlerde çarpım tablosunu kullanmış ve dört işlem yapmıştır.			
Atalarının ruhlarına büyük saygı duyan Türkler, ölülerin hayatta kalanları korumaya devam ettiğine inanmışlar; mezarlarına yapılan herhangi bir saygısızlığı savaş nedeni saymışlardır.			
Asurlarda inşa edilen sarayların duvarları kabartmalarla süslenmiş ve bu sarayların giriş kapılarına lamassu adı verilen heykeller dikilmiştir.			
Urartular, içinde yaşadıkları coğrafyanın çetin koşullarına rağmen tarım yapmak için çeşitli teknikler geliştirmişlerdir.			
Babiller, mimaride gelişmiş; Babil Kulesi, Babil'in Asma Bahçeleri gibi eserler inşa etmişlerdir.			
Mezopotamya uygarlıkları, ziggurat adı verilen tapınaklarda gözlem yaparak gök biliminde bilimsel gözlem yöntemini keşfetmiş ve elde ettiği bilgileri tablolaştırmıştır.			
Çok tanrılı bir inancı benimseyen Hititler, bu tanrılar adına kabartma duvar resimleri yapmıştır.			
Mısırlıların ölüleri mumyalamaları, insan vücudunu tanımalarına böylece tıp ve eczacılığın gelişmesine sebep olmuştur.			

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	İNANÇ	BİLİM	SANAT
Antik Yunanlar, yirmi iki harften oluşan Fenike alfabesini geliştirerek günümüzdeki Latin alfabesinin temelini atmıştır.		✓	
Pazırık Kurganı'ndan çıkarılan ve dünyanın en eski halısı kabul edilen Pazırık halısı, Türklerin halı ve kilim dokumacılığına verdiği önemi göstermektedir.	✓		✓
Mezopotamya medeniyetleri aritmetik işlemlerde çarpım tablosunu kullanmış ve dört işlem yapmıştır.		✓	
Atalarının ruhlarına büyük saygı duyan Türkler, ölülerin hayatta kalanları korumaya devam ettiğine inanmışlar; mezarlarına yapılan herhangi bir saygısızlığı savaş nedeni saymışlardır.	✓		
Asurlarda inşa edilen sarayların duvarları kabartmalarla süslenmiş ve bu sarayların giriş kapılarına lamassu adı verilen heykeller dikilmiştir.			✓
Urartular, içinde yaşadıkları coğrafyanın çetin koşullarına rağmen tarım yapmak için çeşitli teknikler geliştirmişlerdir.		✓	
Babiller, mimaride gelişmiş; Babil Kulesi, Babil'in Asma Bahçeleri gibi eserler inşa etmişlerdir.			✓
Mezopotamya uygarlıkları, ziggurat adı verilen tapınaklarda gözlem yaparak gök biliminde bilimsel gözlem yöntemini keşfetmiş ve elde ettiği bilgileri tablolaştırmıştır.	✓	✓	✓
Çok tanrılı bir inancı benimseyen Hititler, bu tanrılar adına kabartma duvar resimleri yapmıştır.	✓		✓
Mısırlıların ölüleri mumyalamaları, insan vücudunu tanımalarına böylece tıp ve eczacılığın gelişmesine sebep olmuştur.	✓	✓	

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

"...Eski Mısır'da ölüm hadisesiyle ruhun bedeni terk ettiği ve daha sonrasında tekrar o bedene geri döndüğüne inanılmıştır... Nitekim mezar alanlarında yapılan arkeolojik kazılar sonucu, ölmüş bir kişinin iç organlarının konulduğu kanopik olarak adlandırılan kapların yanı sıra günlük kullanım eşyaları ortaya çıkarılmıştır. Bu eşyalar arasında; minyatür tabutlar, ushabitler (büyülü küçük heykel) , süs eşyaları, giysi, takı, savaş araç-gereçleri ve yiyeceklerin yer aldığı görülmektedir."

Ateş, A. ve Ören, H., Eski Mısır Mumyalama Geleneğinde Kanopik Kaplar, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (6), s. 2582-2602.

KAYNAK B

Eski Mısır tarihi uzmanlarının Mısır'da yaptığı araştırmalar esnasında tespit ettikleri papirüsleri çözümlemeleriyle şu bilgilerle karşılaşmışlardır: ..."Eğer kafa deri altı hasarı olan bir adamı incelersen yara yerini palpe (elle yapılan muayene) et şişlik ve çıkıntılık görürsün. Hastanın gözleri yana doğru kaymıştır. Yürüyüşü ise dolambaçlıdır. Bu hastalarda burundan kulaktan kan gelir ve boyun ağrısı çekerler. Hastalık tedavi edilemez. Renkleri ve noktaları ayrıma varana kadar beklenmelidir..."Bir adamın mide ağzındaki bir hastalığını incelediğin zaman kollarını ve bacaklarını fazla zayıflıktan dolayı taşıyamaz durumda ise, onun midesi üzerine elini koyacaksın eğer midesini davul gibi şişmiş bulursan ve midesi parmaklarının altında gidip gelirse o zaman hastanın midesi hakkında şunları söylemelisin; hastada yemek yemeyi önleyen sindirim bozukluğu vardır, onun boşaltım yapmasını sağlayacaksın. Bunun için hurma tohumları mayalanmış tahıl suyu ile birlikte hamur yapılır ve iştah açıcı olarak hastaya yedirilir. Bu tedaviden sonra hastayı muayene edersen onun göğüs kenarını sıcak ve göbeğini serin bulursun. O zaman hastaya şunu söylemen gerekir: Sindirim rahatsızlığın geçti, bundan sonra alacağın besinlere dikkat etmelisin."

Mustafa Hayırlıdağ, Mısır Tıbbının Gizemi Papirüsler, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, 4(4), 2021, s. 74-81.

1. Eski Mısır'daki mezarların içinde ölülerin yanında günlük kullanılan eşyalarında bulunması neyin kanıtı olabilir?

.....

.....

.....

2. Eski Mısır'da tıp bilimi hakkında düşünceleriniz nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

3. Eski Mısır'da tıp biliminin gelişmesinde etkili olan faktörler nelerdir?

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Eski Çağ Mısır toplumundaki **ahiret inancı**na bir kanıt olarak gösterilebilir.

2. **Papirüs**te yer alan bilgiler dikkate alındığında hastalıkların tanı ve tedavilerinde bilimsel yöntemler kullanılmıştır. Bu nedenle Eski Mısır'daki tıp biliminin çağına göre ileri seviye olduğu söylenebilir.

3. Eski Mısır'da tıbbın gelişmesinde ahiret inancı etkili olmuştur; çünkü ölümden sonra yaşama devam edileceğine inanılması ve bedenin korunma isteği, **mumyalama** yöntemlerinin gelişmesini sağlamıştır.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda Eski Çağ'da inanç, bilim ve sanat ile ilgili numaralandırılmış olarak verilen görsellerin yer aldığı yapılandırılmış gridi inceleyerek soruları cevaplayınız. Her sorunun cevabında birden çok numara yer alabilir.

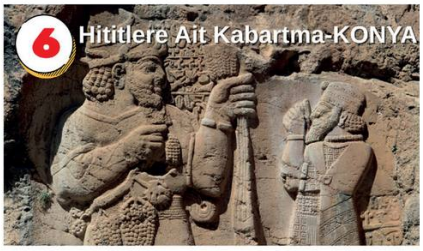

I. Görsellerden hangisi/hangileri insanların ibadetlerini yerine getirmeleri için tasarlanmıştır?

.....

II. Görsellerden hangisi/hangileri anıt mezar olarak inşa edilmiştir?

.....

III. Görsellerden hangisi/hangileri Anadolu medeniyet havzasına ait eserlerdir?

.....

IV. Görsellerden hangisi/hangileri Eski Çağ'da kurulan medeniyetlerin ahiret inancına sahip olduklarını gösterir?

.....

V. Görsellerden hangisi/hangileri Eski Çağ'da kralın gücünü doğrudan temsil eden unsurlardandır?

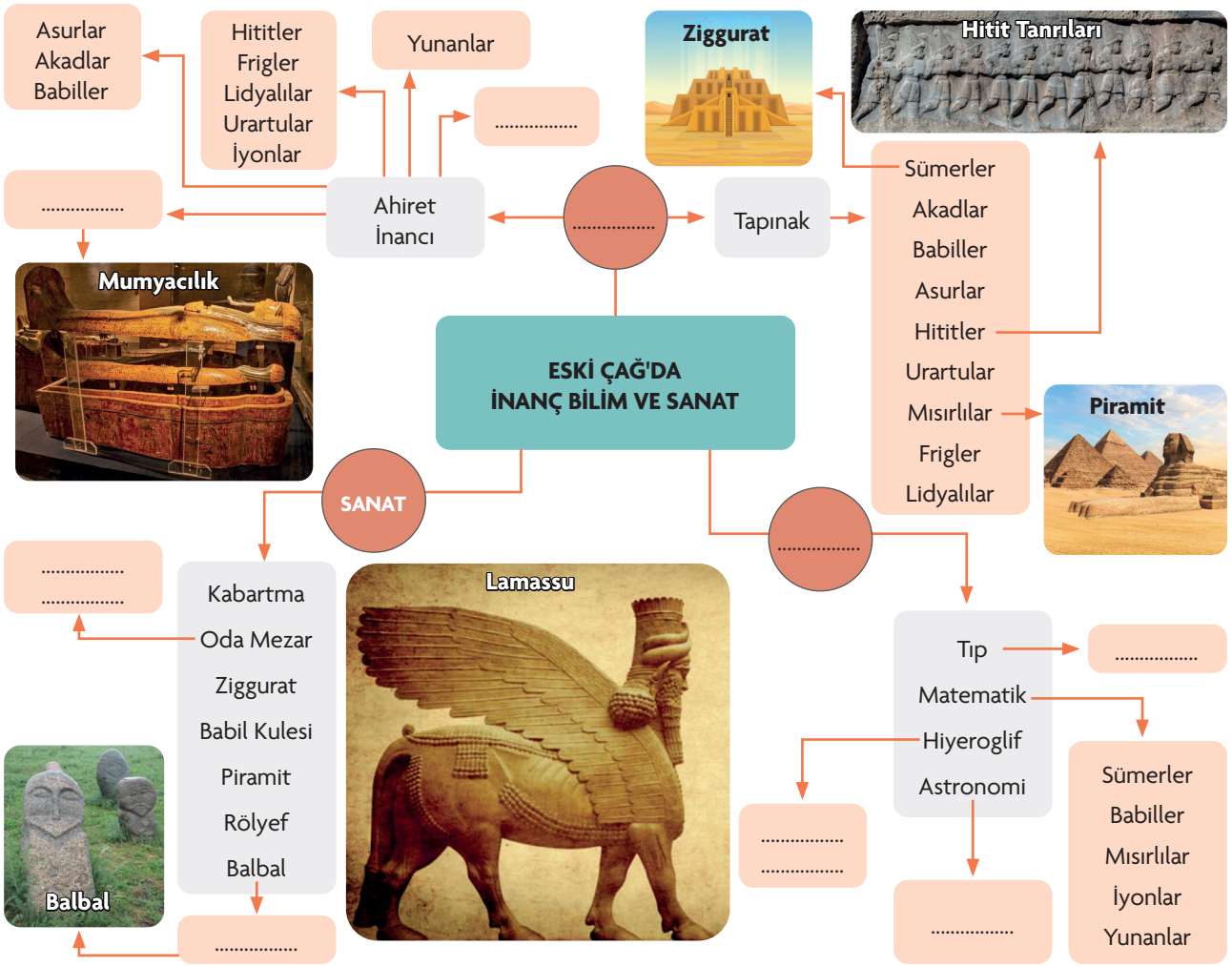
.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

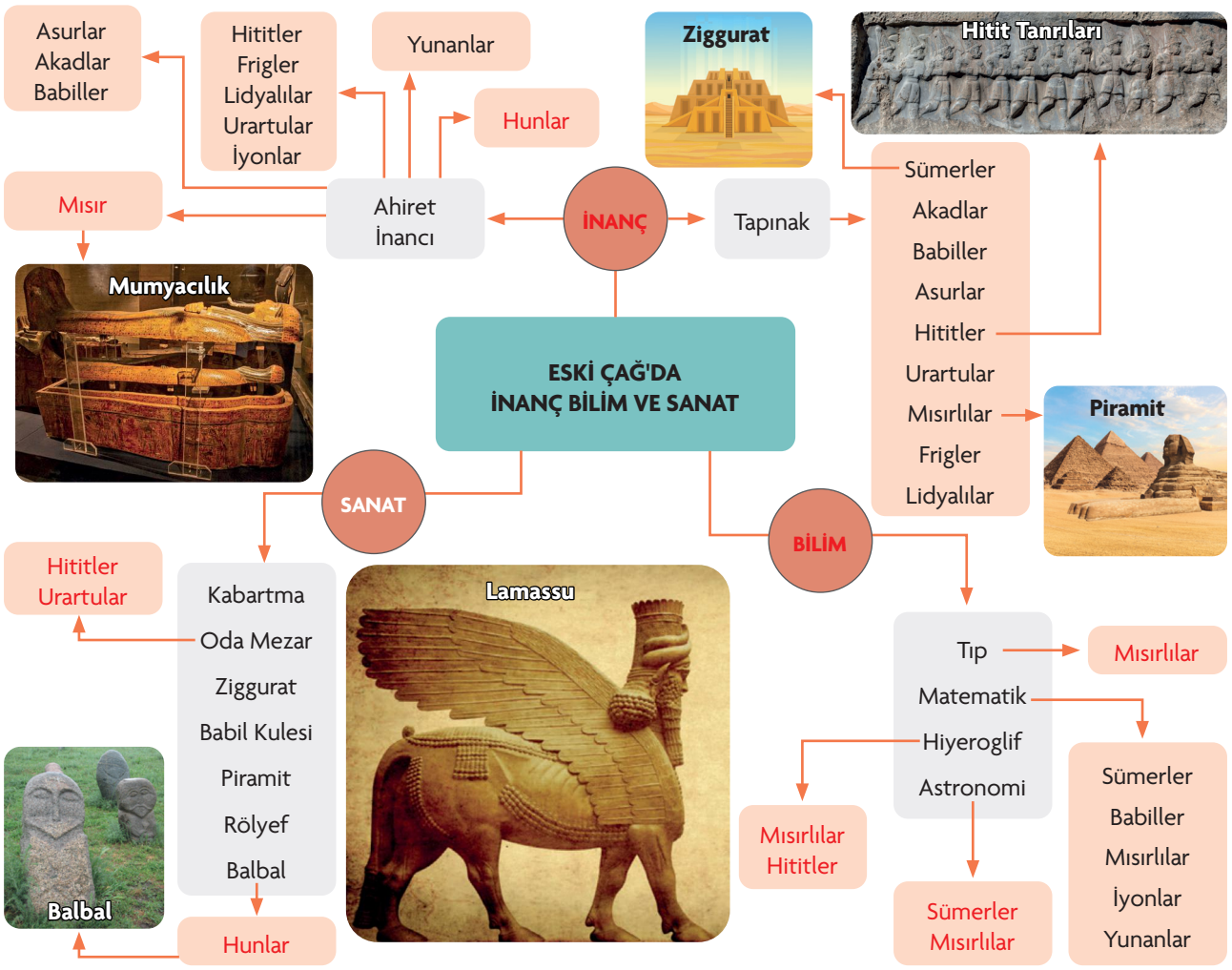
I.	3 ve 5	**Zigguratlarda** bir bölüm ibadet yeri olarak ayrılmıştır. MÖ V. yüzyılda Antik Yunanlar tarafından inşa edilen Concordia (Kinkordia) Tapınağı da adından da anlaşılacağı gibi dinî ihtiyaçların karşılanması için yapılmıştır.
II.	4	**Piramitler**: Mısır'da firavunlar için anıt mezar olarak inşa edilmiştir.
III.	1 ve 6	Anadolu havzasına ait olan medeniyetler **İyonyalılar**, **Lidyalılar**, **Frigler**, **Hititler** ve **Urartular**dır.
IV	2 ve 7	**Balballar** İlk Türk devletlerinde mezarların etrafına dikilen ve ölen kişinin hayattayken öldürdüğü düşmanları sembolize etmektedir. Mezarın etrafına dikilen savaşçının öldürdüğü bu düşmanlarının öbür dünyada kendilerine hizmetçi olacağına inanılmaktadır. Mısır'da ölülerin ruhlarının öteki dünyada dirileceğine inanılmaktadır. Bu nedenle dirilip bedenlerine geri döneceklerinden bedenlerinin bozulmadan kalması amacıyla **mumyacılık** gelişmiştir.
V	6 ve 8	Hititlere ait **kabartmada**, yöneticinin otoritesinin kutsal güçlerle desteklendiği ve bu sayede gücünün arttığı anlatılmaktadır. Asurlulara ait görselde ise **Lamassu** (kanatlı boğa) figürü kralın gücünü temsil etmektedir.

ETKİNLİK 2

Zihin haritası üzerindeki boş bırakılan yerlere ilgili medeniyet isimlerini yazınız.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 3

Aşağıda verilen boşlukları, kelime kutusundaki uygun olan kelimelerle doldurunuz.

heykel	**Türkler**	**mimarlık**
Kibele	**hiyeroglif**	**ziggurat**
piramit	**Mezopotamya**	**Babiller**
ahiret inancı	**balbal**	**Urartular**

BOŞLUK DOLDURMA	
1	Hititler, hiyeroglif dışında ..... medeniyetinden öğrendikleri çivi yazısını da kullanmışlardır.
2	Sümerler, ... adını verdikleri çok amaçlı yapıların üst katında astronomi çalışmaları yapmışlardır.
3	Antik Yunan'da tanrıların insan gibi düşünülmesi ..... sanatının gelişmesini sağlamıştır.
4	Türkler kurganlara (mezar) ..... denilen taşlar dikerek inançlarına dair somut örnekler vermişlerdir.
5	Antik Yunan kentlerinde tapınak, agora, tiyatro ve stadyum gibi yapılar kendilerinden sonra gelen uygarlıklara .... alanında ilham kaynağı olmuştur.
6	Eski Mısır'da firavunlar için hazırlanan anıt mezarlar, ... olarak adlandırılmıştır.
7	Doğu Anadolu'da hâkimiyet kuran ..... kale, sur ve oda mezarlar inşa etmişlerdir.
8	Eski Mısır'da dikili taşlar, tapınak ve mimari yapıların duvarlarına kazınan ..... yazısı günümüze birçok bilginin aktarılmasını sağlamıştır.
9	Mezopotamya uygarlıklarından ..... asma bahçeleri ve kulesi ile ön plana çıkmıştır.
10	Kurganlara konulan günlük eşyalar Türk toplumunda ..... olduğunu göstermektedir.
11	Frigler, ... adı verilen ana tanrıçanın mevsimlerin döngüsüne yön verdiğine inanmışlardır.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

BOŞLUK DOLDURMA	
1	Hititler, hiyeroglif dışında ..... **Mezopotamya** ..... medeniyetinden öğrendikleri çivi yazısını da kullanmışlardır.
2	Sümerler, ... **ziggurat** ..... adını verdikleri çok amaçlı yapıların üst katında astronomi çalışmaları yapmışlardır.
3	Antik Yunan'da tanrıların insan gibi düşünülmesi ..... **heykel** ..... sanatının gelişmesini sağlamıştır.
4	Türkler kurganlara (mezar) ..... **balbal** ..... denilen taşlar dikerek inançlarına dair somut örnekler vermişlerdir.
5	Antik Yunan kentlerinde tapınak, agora, tiyatro ve stadyum gibi yapılar kendilerinden sonra gelen uygarlıklara ..... **mimarlık** ..... alanında ilham kaynağı olmuştur.
6	Eski Mısır'da firavunlar için hazırlanan anıt mezarlar, ... **piramit** ..... olarak adlandırılmıştır.
7	Doğu Anadolu'da hâkimiyet kuran ..... **Urartular** ....., kale, sur ve oda mezarlar inşa etmişlerdir.
8	Eski Mısır'da dikili taşlar, tapınak ve mimari yapıların duvarlarına kazınan ..... **hiyeroglif** ..... yazısı günümüze birçok bilginin aktarılmasını sağlamıştır.
9	Mezopotamya uygarlıklarından ..... **Babiller** ..... asma bahçeleri ve kulesi ile ön plana çıkmıştır.
10	Kurganlara konulan günlük eşyalar Türk toplumunda ..... **ahiret inancı** ..... olduğunu göstermektedir.
11	Frigler, ... **Kibele** ..... adı verilen ana tanrıçanın mevsimlerin döngüsüne yön verdiğine inanmışlardır.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

Eski Çağ'da İnanç, Bilim ve Sanat temasında öğrendikleriniz ile size yöneltilen soruları boş bırakılan noktalı alana yazınız.

1. Şu ana kadar öğrendiğiniz bilgiler arasında en ilginç olanı hangisiydi? Açıklayınız.

.....

.....

.....

2. Bu konuda öğrendiğiniz hangi bilgileri günlük hayatınızda kullanabilirsiniz?

.....

.....

.....

3. Hangi konu hakkında daha fazla bilgi edinmek isterdiniz? Gerekçeleriyle açıklayınız.

.....

.....

.....

4. Eski Çağ'da İnanç, Bilim ve Sanat temasına başlarken tema adının sizde uyandırdığı düşüncelerle tema sonundaki düşünceleriniz arasında ne gibi değişiklikler oldu?

.....

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

ESKİ ÇAĞ'DA İNANÇ, BİLİM ve SANAT

MEZOPOTAMYA

İnanç:

- Çok tanrılı inancın olduğu Mezopotamya'da dinî törenler ziggurat adı verilen çok katlı tapınaklarda yapılmıştır.

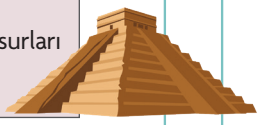

Bilim:

- Sümerler, inşa ettikleri zigguratlarda gök cisimlerini gözlemleyerek ay takvimini icat etmiştir.

Sanat:

- Sümerler, inşa ettikleri büyük sarayları, surları ve kaleleri kabartmalarla süslemiştir.

TÜRKİSTAN

İnanç:

- Türkler, mezarların üzerine balbal adı verilen taşlar dikmiştir.

Bilim:

- Türkler, atı evcilleştirmiş ve at arabasını icat etmiştir.

Sanat:

- Türkler, konargöçer yaşam tarzından dolayı halı, kilim gibi kolay taşınabilen eşyalar kullanmıştır.

ANADOLU

İnanç:

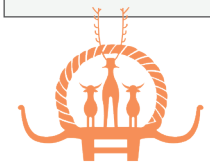
- Çok tanrılı bir inancı benimseyen Hititler, bu tanrılar adına kabartma duvar resimleri yapmıştır.

Bilim:

- Hititler, Mezopotamya medeniyetlerinden öğrendikleri çivi yazısını kullanmıştır.

Sanat:

- Dağlık bölgelerde kaleler ve surlar inşa eden Urartulardan günümüze kalan en önemli eser Van Kalesi'dir.

MISIR

İnanç:

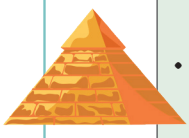
- Ölümden sonra yeni bir hayatın başlayacağına inanan Eski Mısırlılar, ölenlerin bedenini korumak için mumyalama işlemi yapmıştır.

Bilim:

- Eski Mısırlılar, MÖ 3000'lerde hiyeroglif adı verilen bir duvar yazısı kullanmış ve güneş takvimini icat etmiştir.

Sanat:

- Eski Mısırlılar, firavunlara anıt mezar olarak inşa ettikleri piramitlerin içini fresklerle süslemiştir.

AVRUPA

İnanç:

- Eski Çağ'da Yunanlar, yaptıkları tanrı heykellerini korumak amacıyla tapınaklar inşa etmiştir.

Bilim:

- Eski Çağ'da Yunanlar, Fenike alfabesinden etkilenerek Grek alfabesini oluşturmuşlardır.

Sanat:

- Eski Çağ'da Yunanlar, Doğu kültüründen etkilenerek yaptıkları vazoları mitolojik figürlerle süslemiştir.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Kümbet: .....

.....

.....

Mumyalama: .....

.....

.....

Parşömen: .....

.....

.....

Patesi: .....

.....

.....

Şamanizm: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Kümbet: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Mumyalama: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Parşömen: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Patesi: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Şamanizm: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

TÜRKLERDE KONARGÖÇER YAŞAM

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

Bu çalışma kartında Türklerde konargöçer yaşamla ilgili kendi bakış açınızı ifade edebileceksiniz.

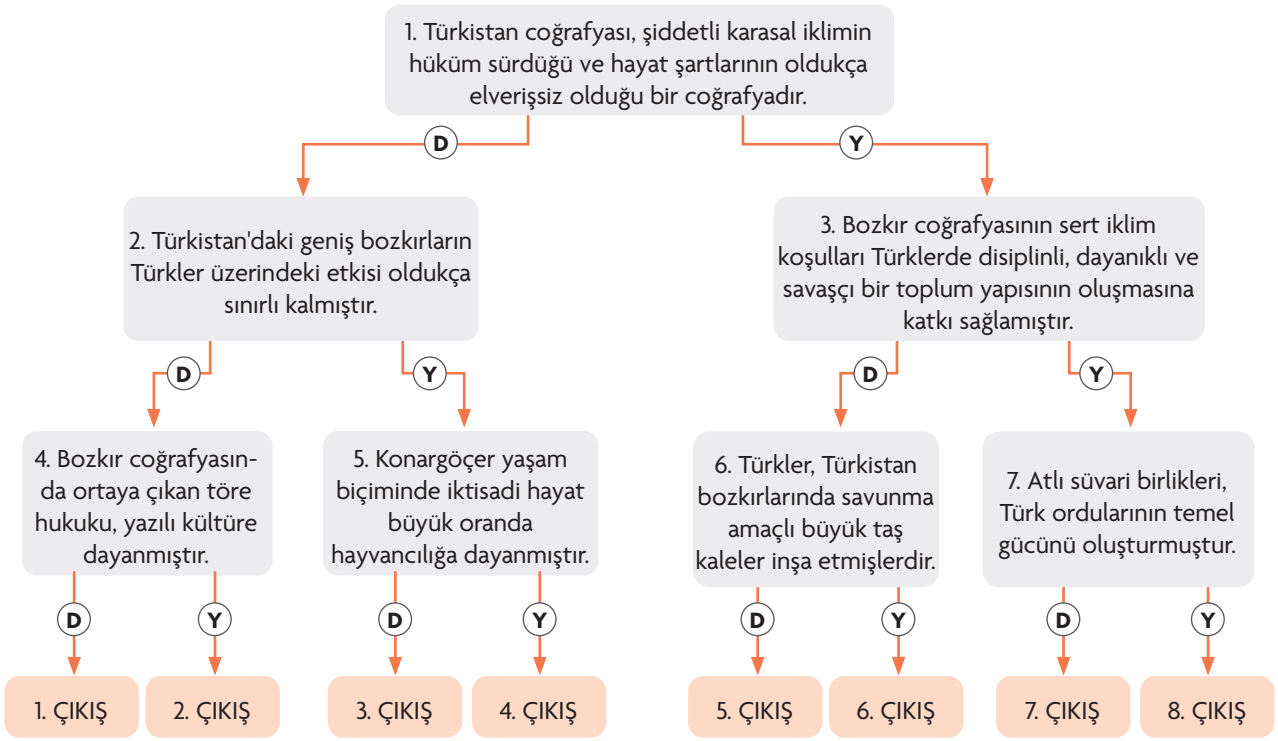
HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

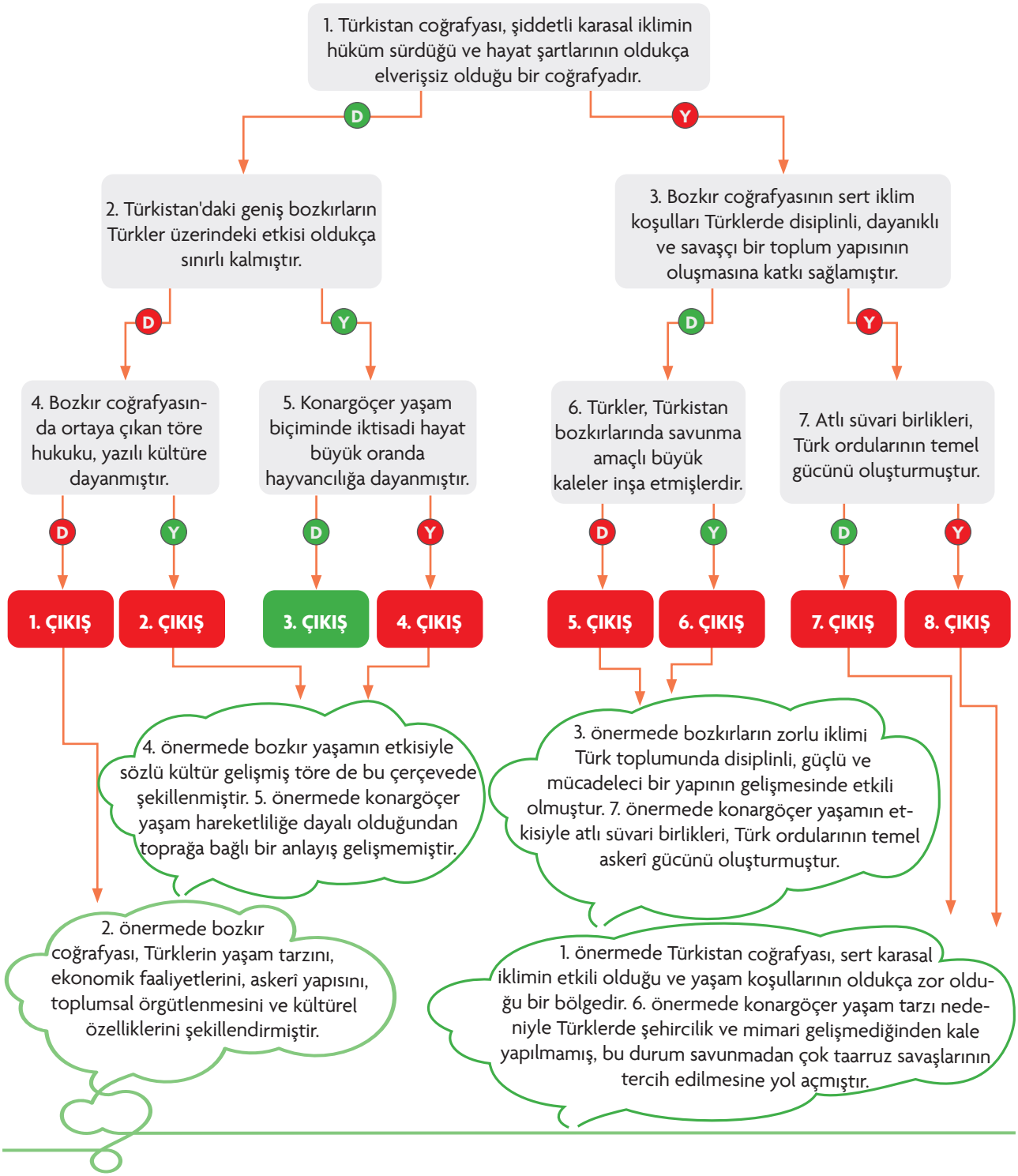
ETKİNLİK

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Maniheizm:	Işık ve karanlığın savaşını esas alan, et yemeyi ve savaşmayı yasakladığı için Uygurların yaşam tarzını kökten değiştiren din
Bozkır:	Ağaçsız, geniş otlak alan
Cirit:	At üzerinde oynanan çeviklik ve binicilik gerektiren geleneksel Türk sporu
Çevgan:	At üzerinde, ucu eğri sopalarla bir topu rakip kaleye sokmaya dayanan eski bir oyun
Gökbörü:	At sırtında bir oğlağın postunun kaçırılmasına dayanan geleneksel bir oyun.
Hayvan üslubu:	Eski Türk sanatında eşyaların, silahların ve takıların üzerine hayvan figürlerinin işlenmesi sanatı
Keçe:	Yün veya hayvan tüyünden yapılan kumaş
Kışlak:	Göçebelerin kış mevsimini geçirmek, soğuktan korunmak ve hayvanlarını barındırmak için seçtikleri daha kuytu ve ılık yerler
Konargöçer:	Mevsimlere göre yaylak ve kışlak arasında yer değiştiren, hayvancılığa dayalı bir yaşam süren topluluklar
Yaylak:	Göçebe toplulukların hayvanlarını otlatmak için yaz mevsimini geçirdikleri, serin ve otu bol yüksek yerler

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Görsel: Günümüz konargöçerlerinden Sarıkeçili Yörüklerinin yaylaya göçü (Temsili)

KAYNAK B

Yörüklerin Göçü

Zeynep, kasım ayı başlarında sosyal medyada gezerken bir haber ve görsel dikkatini çekmişti. Haberde mayıs ayında Denizli'nin Çal ilçesinden hareket ederek Uşak'ın Banaz ilçesindeki Bulkaz Dağı ile Murat Dağı eteklerindeki yaylalara göç eden Karakeçili Yörüklerinin, havaların soğumasıyla kışlak bölgelerine ulaşmak için çıktıkları kış göçünü tamamladıkları belirtiliyordu. 3'ü kadın 5 çoban, yaklaşık 1200 keçiyi Bulkaz Dağı'ndan sürerken küçük çocukları ve çadırları taşıyan 2 traktör, kış aylarının geçirileceği Denizli'nin Çal ilçesine hareket etmişti. Sürüleriyle dik tepeleri, karlı dağları aşarak günde ortalama 20 kilometre yol alan çobanlar, yüzyıllardır aynı rotanın kullanılması dolayısıyla barakaların oluşturulduğu konaklama bölgelerinde gecelemişti. Yörükler, tüm güçlüklere rağmen yaklaşık 120 kilometrelik zorlu yolculuğu 7 günde tamamlayarak bu senede kışlaklarına ulaşmayı başarmıştı. Yine aynı haber içeriğinde bir diğer konargöçer topluluk olan Sarıkeçili Yörüklerinin de yüzlerce keçileriyle birlikte Konya'nın Seydişehir'deki yaylaklarından Mersin'deki kışlaklarına ulaştıkları belirtiliyordu. Onlar da 279 kilometrelik zorlu yolu 26 günde tamamlamışlardı. Göç yürüyüşleri esnasında 3 il ve 10 ilçe geçmişlerdi.

1. **Yörüklerin göçü ile ilgili haberin Zeynep'in dikkatini çekmesinin nedenleri neler olabilir?**

.....

.....

.....

2. Karakeçili Yörükleri ile Sarıkeçili Yörüklerinin göç yolculuklarının benzer ve farklı yönleri nelerdir?

.....

.....

.....

3. Yörüklerin yılın belli dönemlerinde farklı bölgeler arasında göç etmelerinin sebepleri neler olabilir?

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.
- Büyüklerinden ailesinin bir zamanlar Yörük olduğuna dair bilgiler edindiğinden.
- XXI. yüzyılda insanların hâlâ internet, elektrik vb. şeylerden uzak olarak **konargöçer** bir yaşam sürmelerini dikkat çekici bulduğundan.
- Yörüklerin yüzlerce hayvan ile uzun **göç** yolculuklarını nasıl ve ne şekilde yaptıklarını merak ettiğinden.

2.

Benzerlikleri:
- Her iki **Yörük** topluluğun da çok sayıda hayvan ile birlikte göç hareketinde bulunmaları
- Her iki Yörük **topluluğunun** da mevsimsel olarak **yayla** ve **kışlak** bölgelerine göç etmeleri

Farklılıkları:
- Karakeçili Yörüklerin göç sırasında eşyalarını taşırken traktör gibi modern araç-gereçlerden faydalanırken Sarıkeçili Yörükleri ise hâlâ geleneksel yük taşıma hayvanı olan develerden faydalanmaktadır.
- Karakeçili Yörüklerinin yolculukları bir hafta sürüp iki ili kapsarken Sarıkeçili Yörüklerinin yolculuklarının neredeyse bir ay sürüp üç ili kapsamaktadır.

3. Yörüklerin mevsimsel olarak yazın yaylaklara kışın ise kışlaklara göç etmelerindeki en büyük etken **temel geçim kaynakları olan hayvanlarıdır**. Yaylaklar, daha yüksek ve serin bölgeler olmaları nedeniyle yaz aylarında **otlak** yönünden kışlaklara göre daha zengindir. Bu durum, hayvanların beslenmesi için hayati önem taşır. Yaylaklar genellikle **su kaynakları** açısından da yaz aylarında zengindir. Bu durum hem insanlar hem de hayvanlar için su ihtiyacını karşılama noktasında önemlidir. Ayrıca yaz aylarında yaylaklar serin yerler olmaları sebebiyle hayvanların ve insanların sıcaktan korunması için de uygun yerlerdir. Kış mevsiminde kışlaklar, yaylaklara göre daha ılıman bir iklime sahiptir. Kışlaklar kış aylarında yaylaklara göre ot yönünden daha zengindirler. Ayrıca kışlaklar genellikle alçak rakımlı olup su kaynaklarına da yakın bölgelerdir.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda I. sütunda yer alan açıklamaları II. sütundaki kavramlarla eşleştiriniz.

	I. SÜTUN		II. SÜTUN	
1	Eski Türklerde ordunun hilal şeklinde pozisyon aldığı savaş düzeni	.....	**Boy**	A
2	Eski Türklerde çadırın ortasında bulunan ocak	.....	**Yörük**	B
3	Eski Türklerde en küçük toplumsal yapı	.....	**Konargöçer**	C
4	Kurultay sonrası yapılan ziyafet, şölen, şenlik	.....	**Korluk**	D
5	Eski Türklerde en üst sosyal ve siyasal yapı	.....	**Toy**	E
6	Eski Türklerde ailelerin birleşimiyle oluşan sosyal yapı	.....	**Oğuş**	F
7	Eski Türklerde aşiret olarak tanımlanabilecek en küçük siyasi yapı	.....	**Turan Taktiği**	G
8	Yaylak ve kışlak olarak da tanımlanan yaşam tarzı	.....	**Budun**	H
9	Günümüzde daha çok Akdeniz Bölgesi'ndeki yaylalarda yaşayan konargöçer Türk toplulukları	.....	**İl (El)**	I
			Urug	K

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. G	2. D	3. F	4. E	5. I	6. K	7. A	8. C	9. B

"**Budun:** Eski Türklerde boyların bir araya gelmesiyle oluşan yapıdır."

ETKİNLİK 2

Yönerge: Aşağıda verilen cümlelerin ilgili oldukları alanları tabloda işaretleyiniz.

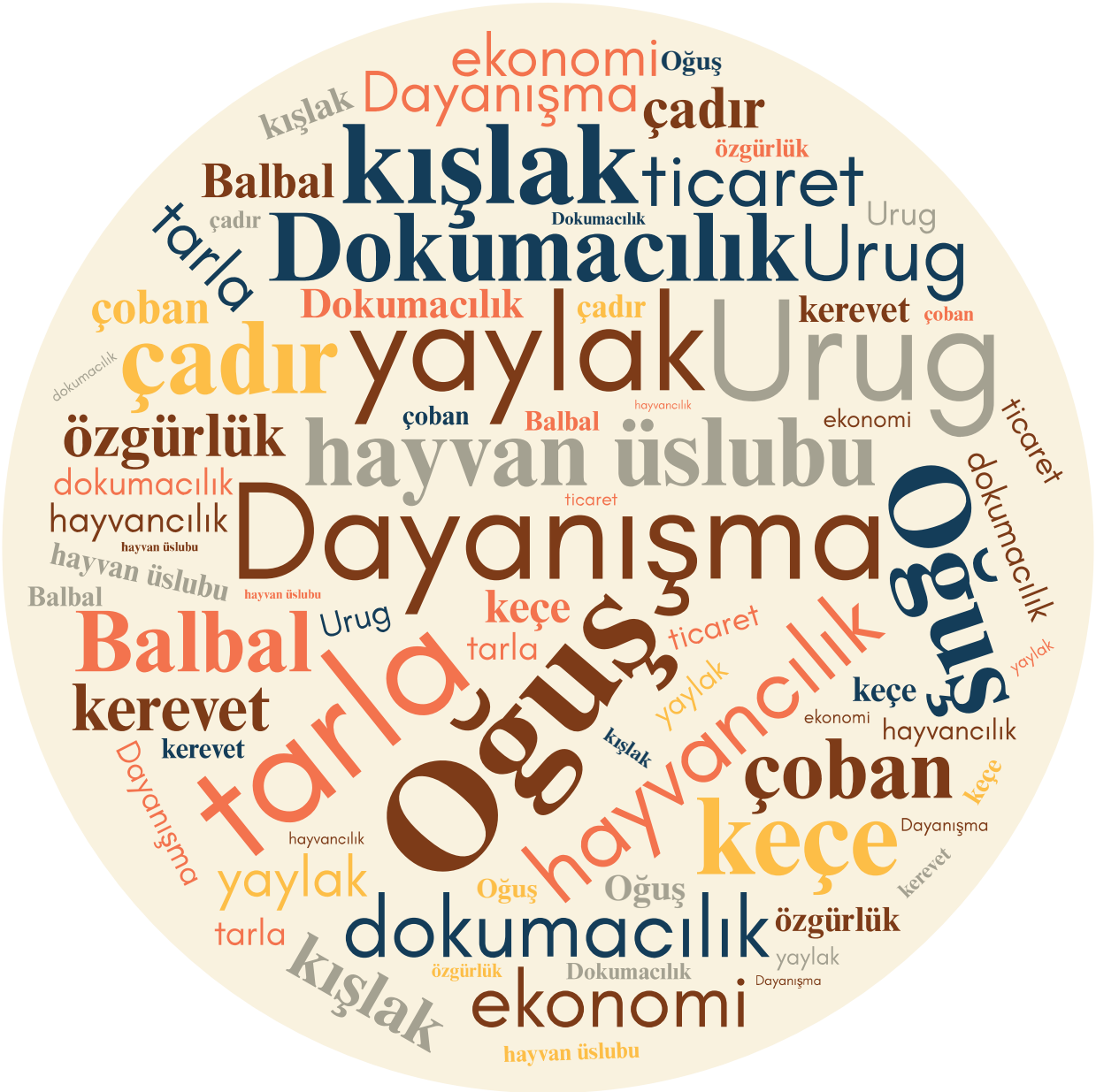
	SOSYAL ve KÜLTÜREL	EKONOMİK	ASKERÎ
Türkistan'ın bozkır coğrafyası, iklim koşulları ve hayvancılığa dayalı iktisadi yapısı, Türklerde konargöçer bir yaşam tarzının oluşmasına neden olmuştur.			
Eski Türkler, yaşadıkları coğrafyanın çetin koşulları nedeniyle geçimlerini genellikle hayvancılıkla sağlamıştır.			
Eski Türkler, hayvancılık dışında dokumacılık, demircilik ve ticaretle de uğraşmışlardır.			
Konargöçer Türklerde en önemli toplum birimi ailedir.			
Eski Türkler demirden ürettikleri çeşitli eşyaları satarak karşılığında pirinç, hububat ve ipek kumaşlar almışlardır.			
Eski Türkler, yaşadıkları coğrafyanın zorlu koşulları sebebiyle küçük yaşlardan itibaren birer savaşçı olarak yetiştirilmiştir.			
Eski Türklerde çadır, barınma alanı olmanın ötesinde yaşamın tüm ihtiyaçlarının karşılandığı temel mekân olmuştur.			
Türkler ağırlıklı olarak etle beslenmiş, bunun yanında tahıl ve bitkisel ürünler de tüketmiş; özellikle yahni ve tutmaç en çok tercih edilen yemekleri olmuştur.			
Türkler küçük yaşlardan itibaren hayvancılık ve atla iç içe yetişmiş, zamanla binicilikte ustalaşarak okçulukta da büyük başarılar göstermiştir.			
Türklerin demiri işleyebildikleri, dört tekerlekli arabalar ürettikleri, keçe çadırlarda yaşadıkları ve giysilerinde koyun yününden dokunmuş kumaşlar kullandıkları belirlenmiştir.			
Türkler, ton (don) adı verilen giysilerini kuzu, koyun, sığır ve tilki derilerinin yanı sıra koyun, keçi ve deve yününden üretmiştir.			
Konargöçer Türk toplumunda belirgin bir sınıf ayrımı bulunmamış, silah kullanabilen herkes savaşçı sayılmıştır.			
Türkler cirit, gülle ve labut atma, güreş yapma ile gökbörü ve çevgan gibi oyunlar sayesinde bedensel ve askerî becerilerini geliştirmişlerdir.			

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

	SOSYAL ve KÜLTÜREL	EKONOMİK	ASKERÎ
Türkistan'ın bozkır coğrafyası, iklim koşulları ve hayvancılığa dayalı iktisadi yapısı, Türklerde konargöçer bir yaşam tarzının oluşmasına neden olmuştur.	✓	✓	
Eski Türkler, yaşadıkları coğrafyanın çetin koşulları nedeniyle geçimlerini genellikle hayvancılıkla sağlamıştır.		✓	
Eski Türkler, hayvancılık dışında dokumacılık, demircilik ve ticaretle de uğraşmışlardır.		✓	
Konargöçer Türklerde en önemli toplum birimi ailedir.	✓		
Eski Türkler demirden ürettikleri çeşitli eşyaları satarak karşılığında pirinç, hububat ve ipek kumaşlar almışlardır.		✓	
Eski Türkler, yaşadıkları coğrafyanın zorlu koşulları sebebiyle küçük yaşlardan itibaren birer savaşçı olarak yetiştirilmiştir.			✓
Eski Türklerde çadır, barınma alanı olmanın ötesinde yaşamın tüm ihtiyaçlarının karşılandığı temel mekân olmuştur.	✓		
Türkler ağırlıklı olarak etle beslenmiş, bunun yanında tahıl ve bitkisel ürünler de tüketmiş; özellikle yahni ve tutmaç en çok tercih edilen yemekleri olmuştur.	✓		
Türkler küçük yaşlardan itibaren hayvancılık ve atla iç içe yetişmiş, zamanla binicilikte ustalaşarak okçulukta da büyük başarılar göstermiştir.			✓
Türklerin demiri işleyebildikleri, dört tekerlekli arabalar ürettikleri, keçe çadırlarda yaşadıkları ve giysilerinde koyun yününden dokunmuş kumaşlar kullandıkları belirlenmiştir.	✓	✓	
Türkler, ton (don) adı verilen giysilerini kuzu, koyun, sığır ve tilki derilerinin yanı sıra koyun, keçi ve deve yününden üretmiştir.	✓	✓	
Konargöçer Türk toplumunda belirgin bir sınıf ayrımı bulunmamış, silah kullanabilen herkes savaşçı sayılmıştır.	✓		✓
Türkler cirit, gülle ve labut atma, güreş yapma ile gökbörü ve çevgan gibi oyunlar sayesinde bedensel ve askerî becerilerini geliştirmişlerdir.	✓		✓

ETKİNLİK 3

Kelime bulutunda Türklerde konargöçer yaşam konusuna ilişkin özgün fikirler üretebilmenize yardımcı olacak kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar, önem derecelerine göre farklı büyüklüklerde gösterilmiştir. Aşağıdaki soruları cevaplarken kelime bulutunun bu özelliğine dikkat ediniz.

1. **Kelime bulutundan konargöçer yaşamın sosyal örgütlenmesinde en etkili olduğunu düşündüğünüz <u>üç kavramı</u> seçiniz. Neden bu kavramları seçtiğinizi açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Bulutta yer alan kelimelerden yararlanarak Türkistan'da ortaya çıkan Türk sanatının özelliklerini yansıtan dört cümlelik bir metin oluşturunuz.**

.....

.....

.....

3. **Bulutta verilen kelimelerden yararlanarak hayvancılığın konargöçer yaşamda temel ekonomik faaliyet olmasının nedenlerini açıklayan bir paragraf oluşturunuz.**

.....

.....

.....

4. **Bulutta verilen kelimelerden yararlanarak yaylak–kışlak düzeninin günlük yaşama etkilerini açıklayan kısa bir metin yazınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Konargöçer yaşamın sosyal örgütlenmesinde en etkili olduğunu düşündüğüm üç kavram **oguş**, **urug** ve **dayanışma**dır. **Oguş**, aile birimini temsil ettiği için konargöçer toplumun en küçük ve en güçlü sosyal çekirdeğini oluşturur. **Urug**, birden fazla oguşun birleşmesiyle oluşan daha geniş topluluk yapısını ifade ederek sosyal örgütlenmenin bir üst basamağını meydana getirir. **Dayanışma** ise bu toplulukların zor doğa koşullarında ayakta kalmasını sağlayan temel davranış biçimidir ve sosyal yapının sürdürülebilirliğini güvence altına alır.

2. **Yaylak-kışlak** düzenine dayanan konargöçer yaşam tarzı, toplumun sürekli yer değiştirmesini gerektirmiş; bu da sanat ürünlerinin taşınabilir olmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum, süslemelerin özellikle gündelik eşyalar üzerine işlenmesine yol açmış ve **hayvan üslubu**nun gelişmesini sağlamıştır. Konargöçer yaşam aynı zamanda **çadır**, **keçe** ve **dokumacılık** temelli bir estetik anlayışın gelişmesinde de etkili olmuştur. Ayrıca **balbal** adı verilen mezar taşları heykel sanatının erken örneklerini oluşturur.

3. Konargöçer yaşamda **hayvancılık**, geniş bozkır coğrafyasına en uygun ekonomik faaliyet olduğu için temel geçim kaynağı hâline gelmiştir. Hayvan sürüleri hem **çoban**lıkla sürdürülen bir iş bölümünü oluşturmuş hem de toplumun **ekonomi**, **ticaret** ve beslenme düzeninin merkezine yerleşmiştir. Hayvanlardan elde edilen süt, et, yün ve deri; **keçe**, **dokumacılık**, **kerevet (tahta sedir)** ve diğer gündelik eşyaların üretiminde kullanılarak ekonomik faaliyeti kültürle bütünleştirmiştir. Ayrıca hayvancılık, konargöçerlerin **özgürlük** anlayışını ve sürekli hareket hâlindeki yaşam tarzlarını destekleyen en esnek üretim biçimi olmuştur.

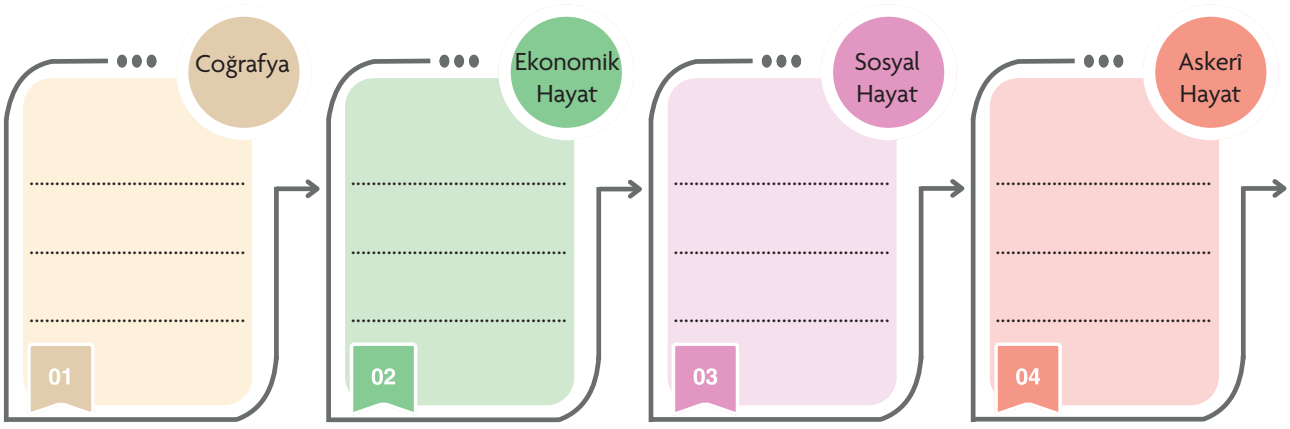
4. Konargöçer topluluklarda **yaylak-kışlak** düzeni, mevsimlere göre değişen yaşam alanlarını belirlediği için günlük hayatın temel ritmini oluşturmuştur. Yaz aylarında **yayla**klara çıkılması, hayvanların daha verimli otlaklarda beslenmesini sağlarken topluluğa hareket özgürlüğü kazandırmıştır. Kış aylarında **kışlak**lara dönülmesi ise barınma, güvenlik ve sosyal yaşamın **çadır**, **oguş**, **urug** yapıları etrafında yeniden örgütlenmesini mümkün kılmıştır. Bu düzen sayesinde Türk boyları hem ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmiş hem de sosyal dayanışmayı güçlendiren bir yaşam döngüsü kurmuştur.

DEĞERLENDİRİYORUM

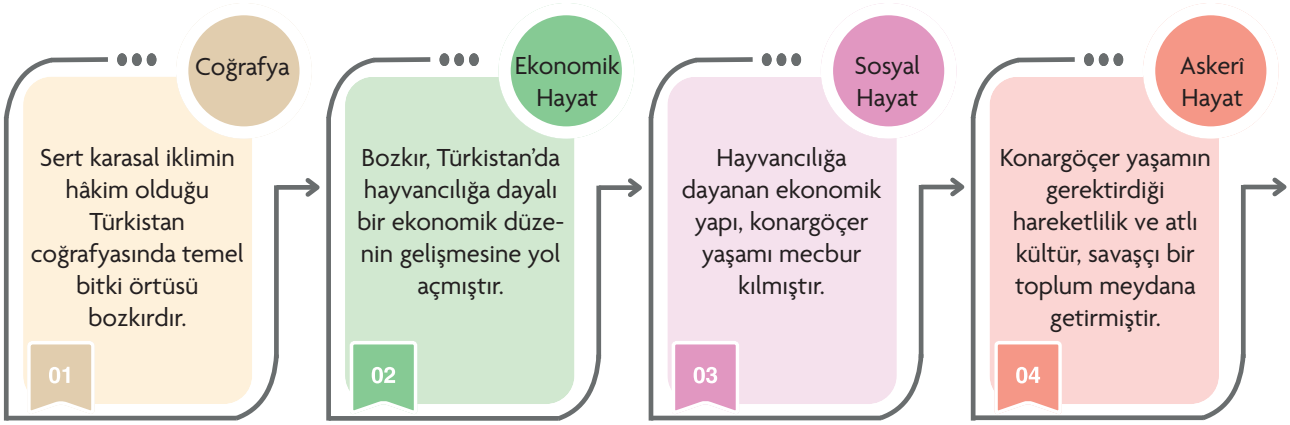
Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Türklerde konargöçer yaşamla ilgili aşağıdaki dört alanı (coğrafya, ekonomik hayat, sosyal hayat, askerî hayat) inceleyiniz. Bu alanlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurarak birbirini takip eden ve birbiriyle bağlantılı birer cümle oluşturunuz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Türklerde Konargöçer Yaşam teması hakkında öğrendiğiniz üç bilgiyi üçgenin, bu temada ilk defa karşılaştığınız dört temel kavramı karenin, aklınıza takılan bir soruyu çemberin içine yazınız.

1. Öğrendiğim
.....
.....
.....
2. Öğrendiğim
.....
.....
.....
3. Öğrendiğim
.....
.....
.....

1. Kavram
.....
2. Kavram
.....
3. Kavram
.....
4. Kavram
.....

Aklıma Takılan Soru
.....
.....
.....
.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Öğrendiğim
Bozkırda at, Türkler için vazgeçilmez bir unsurdur.
2. Öğrendiğim
Konargöçer yaşam, Türklerin askerî karakterini güçlendirmiştir.
3. Öğrendiğim
Konargöçer yaşam, Türklerde yardımlaşma ve dayanışma duygusunu arttırmıştır.

1. Kavram
Bozkır
2. Kavram
Yörük
3. Kavram
Oğuş
4. Kavram
Konargöçer

Aklıma Takılan Soru
Türklerin bozkırda sürdürdükleri konargöçer yaşam tarzının kadınların toplumdaki yeri üzerindeki etkileri nelerdir?

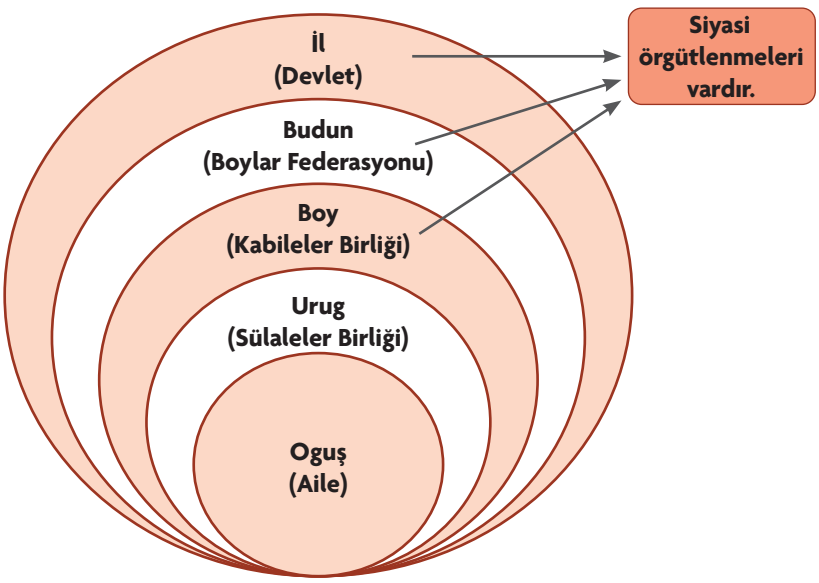
ETKİNLİK 3

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

"Konargöçer Türk toplumlarında en temel toplumsal birim aile olup bu yapı çoğunlukla anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile formunda görülmektedir. Aileden başlayarak devlete kadar uzanan toplumsal örgütlenme modeli, Türklerin siyasal ve sosyal bütünlüğünü korumasında belirleyici bir rol oynamıştır. Bu hiyerarşik yapı içerisinde ailelerin birleşmesiyle sülale, sülalelerin birleşmesiyle kabile, kabilelerin bir araya gelmesiyle boy ve boyların birleşmesiyle de siyasi bir teşkilatlanma olarak devlet ortaya çıkmıştır. Türk topluluklarında sınıfsal bir ayrım bulunmamakta, savaşma yeterliliğine sahip bireylerin tamamı asker kabul edilerek toplumsal görev paylaşımında eşitlikçi bir yaklaşım benimsenmektedir. Konargöçer yaşam biçimi, Türk toplumunda cesaret, sabır, disiplin ve teşkilatçılık gibi niteliklerin gelişmesini sağlamış; ayrıca hızlı hareket etme ve kolektif davranma kapasitesini güçlendirmiştir.

KAYNAK B

1. "Aile"den "Devlet"e uzanan sürecin güçlü ve zayıf yönleri neler olabilir? Yazınız.

.....

.....

.....

2. Eski Türk toplumunda sınıfsal ayrımın bulunmaması ve eli silah tutan herkesin asker kabul edilmesini günümüz modern toplumlarındaki eşitlik ve vatandaşlık kavramlarıyla karşılaştırınız.

.....

.....

.....

3. Aynı dönemde yaşayan bir konargöçer Türk ile yerleşik tarım toplumunu temsil eden bir Çinli karşılaşsaydı birbirlerine toplumlarını tanıtırken en çok hangi yönleri şaşırtıcı bulurlardı?

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Konargöçer yaşamda aile, ekonomik üretimin ve güvenliğin temelini oluşturduğu için toplumsal yapı en küçük birim olan **oguş** ile başlamıştır. Çetin bozkır koşullarında yaşamı sürdürebilmek için ailelerin birleşerek **urug**, **boy** ve **budun** gibi daha büyük birlikler oluşturması hem **dayanışmayı** güçlendirmiş hem de dış tehditlere karşı daha etkili bir savunma örgütlenmesi sağlamıştır. Bu modelin en güçlü yönü, toplulukların esnek, hızlı ve dayanışma temelli bir şekilde yönetilebilmesidir ancak bu yapının zayıf yönü, farklı boy ve budunların bağımsızlık eğilimleri nedeniyle zaman zaman **birlik içinde kalmakta zorlanmaları** ve siyasi istikrarın lider karizmasına bağlı olmasıdır.

2. Konargöçer Türk toplumlarında sınıfsal ayrımın olmaması, toplumdaki herkesin **ortak bir sorumluluk** çevresinde birleşmesini sağlamıştır. Bu durum, modern toplumlarda görülen **vatandaşlık temelli eşitlik** anlayışıyla benzerlik gösterir ancak bugün eşitlik daha çok bireylerin sahip olduğu hak ve özgürlükler üzerinden tanımlanırken konargöçer toplumlarda eşitlik; herkesin asker sayılması ve topluluğa karşı görevlerini yerine getirmesiyle ortaya çıkmıştır. Modern toplumlarda bireyin hakları ön plandayken **konargöçer** toplumlarda topluluğun güvenliği ve **dayanışma** daha önemli görülmüştür. Bu nedenle iki toplum yapısı arasında hem benzerlikler hem de önemli farklılıklar bulunmaktadır.

3. Konargöçer yaşamın en belirgin özellikleri arasında mevsimlik **yaylak–kışlak** göçleri, hayvancılığa dayanan hareketli bir ekonomi ve çadır kültürüne bağlı **esnek yerleşim düzeni** bulunur. Buna karşılık yerleşik Çin toplumunda geniş tarım alanları, **yüksek surlarla çevrili şehirler**, güçlü bir bürokrasi ve **keskin sosyal sınıflar** hâkimdir. Bu iki kişinin karşılaştığını düşünürsek konargöçer Türk, Çinlinin **devasa pirinç tarlaları**nın arasında hiç yer değiştirmeden yaşamasına ve devlet işlerinin sayısız kural tarafından yönetilmesine şaşkınlıkla bakabilirdi. Çinli ise Türk'ün rüzgârın yönüne göre yer değiştiren **çadır**larına, at üstündeki çevikliğine ve herkesin gerektiğinde asker sayıldığı **sınıfsız yapı**ya hayretle yaklaşarak bu yaşamın nasıl sürdürülebildiğini merak edebilirdi.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi özetlemenizi, günlük hayatta ve farklı derslerde kullanabileceğiniz bilgileri belirlemenizi amaçlıyoruz.

TÜRKLERDE KONARGÖÇER YAŞAM

Çadır

Çadırlar, geleneksel konargöçer yaşamın en belirgin unsurlarındandır. Göçebe toplulukların barınma ihtiyacını karşılamak için kullanılan bu taşınabilir yapılar, aynı zamanda kültürel bir sembol olarak da büyük önem taşır.

Coğrafi Dağılım

Konargöçer Türkler, tarihsel süreçte farklı coğrafyalara yayılmışlardır. İslamiyet Öncesi ve İslami Dönem'de Asya ve Avrupa'da büyük devletler kurmuşlardır.

Hayvancılık

Hayvancılık, bu yaşam tarzının sürdürülebilmesi için hayati öneme sahiptir.

At

At, konargöçer yaşamın merkezinde yer alır. Hem ulaşım hem de savaşta kullanılan bu hayvanlar, toplumun güç ve hareket kabiliyetini simgeler.

Türkistan'da Konargöçer Olarak Yaşamış Türk Toplulukları

Kimmerler
İskitler (Sakalar)
Sarmatlar
Hun Türkleri

Sosyal Yapı ve Topluluk

Bir araya gelmiş insanlar, konargöçer toplumların güçlü topluluk yapısını gösterir. Aile ve kabile bağları, sosyal yapının temelini oluşturur.

Doğa ile Uyum

Konargöçer toplumlar, doğanın döngüleri ve iklim koşullarına göre hareket eder. Mevsimsel göçler, bu uyumun bir sonucudur.

Yayla Kültürü

Konargöçerler için yaylalar yaz aylarında serinlemek, hayvanlarını otlatmak ve yaşamlarını sürdürmek için vazgeçilmez mekânlardır.

Geleneksel Yaşam Biçimi

Sarıkeçili Yörükleri gibi topluluklar, günümüzde bile geleneksel konargöçer yaşam biçimini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Çadır, hayvancılık, el sanatları gibi unsurlar bu yaşam biçiminin önemli parçalarıdır.

Yörük Kültürü

Anadolu'da konargöçer yaşamı benimseyen Türkler, genel olarak "Yörük" olarak adlandırılır. Bu kimlik, yüzyıllardır süregelen bir kültürel mirasın ifadesidir.

Tarihî Süreklilik

Türklerin Anadolu'ya göçleriyle başlayan konargöçer yaşam biçimi, günümüze kadar kesintisiz olarak devam etmektedir. Sarıkeçili Yörükleri gibi topluluklar, bu geleneği yaşatan önemli temsilcilerdir

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Maniheizm: .....

.....

.....

Bozkır: .....

.....

.....

Çevgan: .....

.....

.....

Kışlak: .....

.....

.....

Konargöçer: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz, bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Maniheizm: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Bozkır: Hazırlanıyorum, Etkinlik 1

Çevgan: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Kışlak: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3

Konargöçer: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

ORTA ÇAĞ'DAKİ KİTLESEL GÖÇLER

BAŞLARKEN

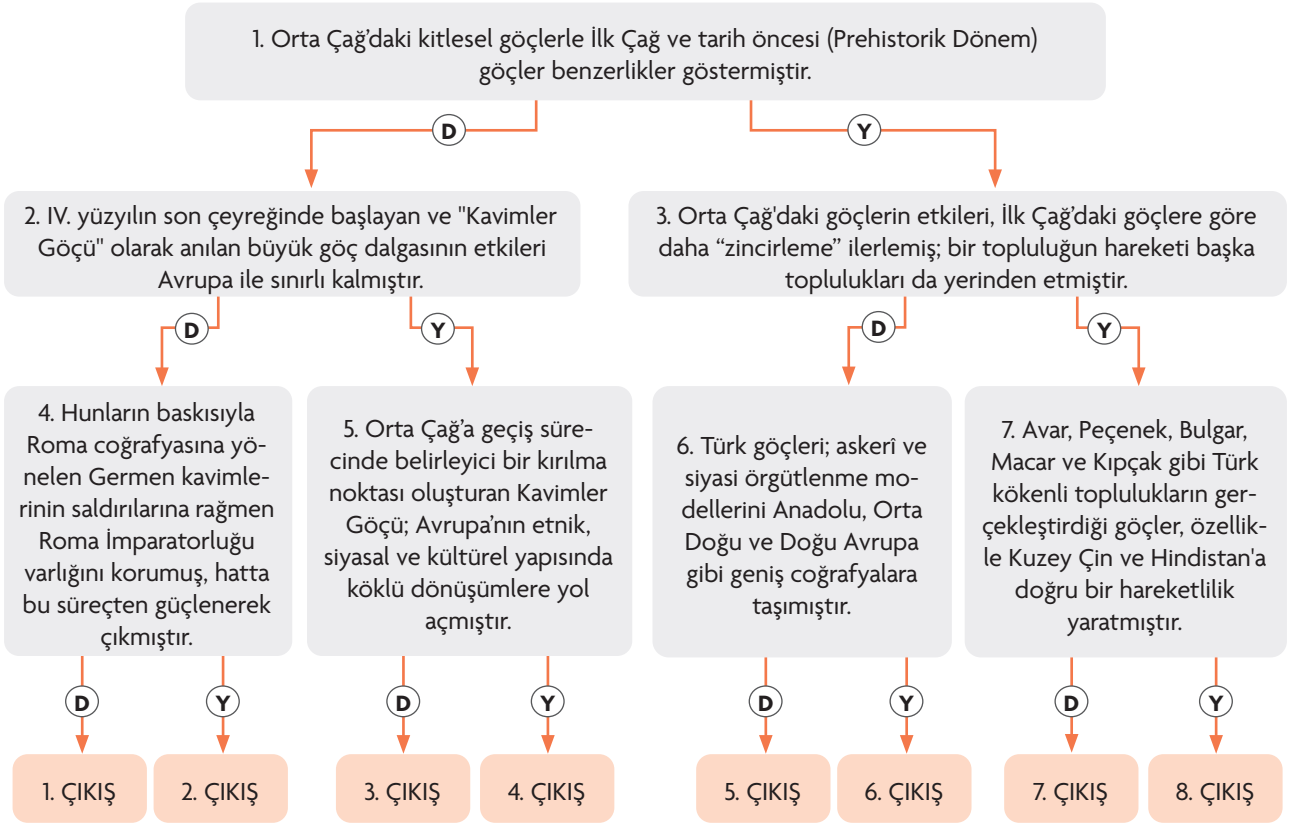
Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle, sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

1. Orta Çağ'daki kitlesel göçlerle İlk Çağ ve tarih öncesi (Prehistorik Dönem) göçler benzerlikler göstermiştir.

D → 2. IV. yüzyılın son çeyreğinde başlayan ve "Kavimler Göçü" olarak anılan büyük göç dalgasının etkileri Avrupa ile sınırlı kalmıştır.

Y → 3. Orta Çağ'daki göçlerin etkileri, İlk Çağ'daki göçlere göre daha "zincirleme" ilerlemiş; bir topluluğun hareketi başka toplulukları da yerinden etmiştir.

D → 4. Hunların baskısıyla Roma coğrafyasına yönelen Germen kavimlerinin saldırılarına rağmen Roma İmparatorluğu varlığını korumuş, hatta bu süreçten güçlenerek çıkmıştır.

Y → 5. Orta Çağ'a geçiş sürecinde belirleyici bir kırılma noktası oluşturan Kavimler Göçü; Avrupa'nın etnik, siyasal ve kültürel yapısında köklü dönüşümlere yol açmıştır.

D → 6. Türk göçleri; askerî ve siyasi örgütlenme modellerini Anadolu, Orta Doğu ve Doğu Avrupa gibi geniş coğrafyalara taşımıştır.

Y → 7. Avar, Peçenek, Bulgar, Macar ve Kıpçak gibi Türk kökenli toplulukların gerçekleştirdiği göçler, özellikle Kuzey Çin ve Hindistan'a doğru bir hareketlilik yaratmıştır.

4. Hunların baskısıyla Roma coğrafyasına yönelen Germen kavimlerinin saldırılarına rağmen Roma İmparatorluğu varlığını korumuş, hatta bu süreçten güçlenerek çıkmıştır.
- D → **1. ÇIKIŞ**
- Y → **2. ÇIKIŞ**

5. Orta Çağ'a geçiş sürecinde belirleyici bir kırılma noktası oluşturan Kavimler Göçü; Avrupa'nın etnik, siyasal ve kültürel yapısında köklü dönüşümlere yol açmıştır.
- D → **3. ÇIKIŞ**
- Y → **4. ÇIKIŞ**

6. Türk göçleri; askerî ve siyasi örgütlenme modellerini Anadolu, Orta Doğu ve Doğu Avrupa gibi geniş coğrafyalara taşımıştır.
- D → **5. ÇIKIŞ**
- Y → **6. ÇIKIŞ**

7. Avar, Peçenek, Bulgar, Macar ve Kıpçak gibi Türk kökenli toplulukların gerçekleştirdiği göçler, özellikle Kuzey Çin ve Hindistan'a doğru bir hareketlilik yaratmıştır.
- D → **7. ÇIKIŞ**
- Y → **8. ÇIKIŞ**

3. önermede Orta Çağ'daki kitlesel göçler zincirleme ilerlemiş; özellikle Kavimler Göçü sırasında bir topluluğun yer değiştirmesi, Avrupa ve Asya'da geniş çaplı nüfus ve siyasal değişimleri tetiklemiştir. 6. önermede Orta Çağ'da Türk topluluklarının göç ve fetihleri, bozkır kökenli askerî-siyasi örgütlenmeyi Türkistan dışına taşıyarak Anadolu, Orta Doğu ve Doğu Avrupa'da yeni Türk devletlerinin kurulmasına ve bu bölgelerin siyasal yapılarının etkilenmesine yol açmıştır.

2 ve 5. önermelerde IV. yüzyılın sonlarında Hunların batıya doğru ilerlemesiyle başlayan Kavimler Göçü, Avrupa ve Asya'yı etkileyen; geniş bir coğrafyada siyasal, toplumsal ve kültürel dönüşümlere yol açan çok yönlü bir tarihsel süreçtir. 4. önermede Germen kavimlerinin göç ve saldırıları Roma İmparatorluğu'nu zayıflatmış; Roma önce 395'te Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmış; ardından 476'da Batı Roma, Germen saldırıları sonucunda yıkılmıştır.

1. önermede, göç olgusu, tarihsel dönemler değişse de iklim, kaynak arayışı ve güvenlik gibi benzer temel nedenlere dayanmaktadır. Prehistorik (tarih öncesi çağlar) ve İlk Çağ'daki bu dinamikler Orta Çağ'da da devam etmiş ancak Orta Çağ'da göçler, savaşlar ve siyasi baskılar nedeniyle daha geniş ölçekli ve etkileri daha belirgin hâle gelmiştir. 7. önermede, Avar, Peçenek, Bulgar, Macar ve Kıpçak gibi Türk kökenli toplulukların göçleri Kuzey Çin ve Hindistan'a değil ağırlıklı olarak Türkistan'dan Batı'ya (Doğu Avrupa, Balkanlar ve Orta Avrupa) yönünde gerçekleşmiştir.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Cihan Hâkimiyeti:	Bir devletin veya hükümdarın tüm dünyaya hükmetme, dünya düzenini tek elden sağlama ideali.
Dogma:	Doğruluğu tartışılmaz kabul edilen, sorgulanamayan düşünce.
Etnik:	Aynı kültüre, dile veya soya dayanan; ortak bir geçmişi paylaşan insan topluluğu.
Feodalite (Derebeylik):	Orta Çağ Avrupası'nda toprağa dayalı, siyasi gücün yerel beyler arasında paylaşıldığı yönetim sistemi.
Fütuhat:	İslam devletlerinde yeni topraklar kazanma, genişleme ve İslam'ı yayma amacıyla yapılan fetih hareketleri.
Germen:	Antik Çağ ve Orta Çağ'da Avrupa'da yaşayan; günümüzdeki Alman, İngiliz, İskandinav gibi halkların kökenini oluşturan topluluklar.
Senyör:	Feodal düzende toprağın sahibi olan derebeyi.
Skolastisizm:	Orta Çağ'da din merkezli, sorgulamaya kapalı düşünce sistemi.
Şövalye:	Orta Çağ'da feodal beylerin hizmetindeki ağır zırhlı atlı asker.
Ulus Devlet:	Aynı ulusa mensup insanların egemen olduğu, sınırları belirli devlet.
Vassal:	Feodal düzende senyöre bağlı olan, toprak karşılığı hizmet eden kişi.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

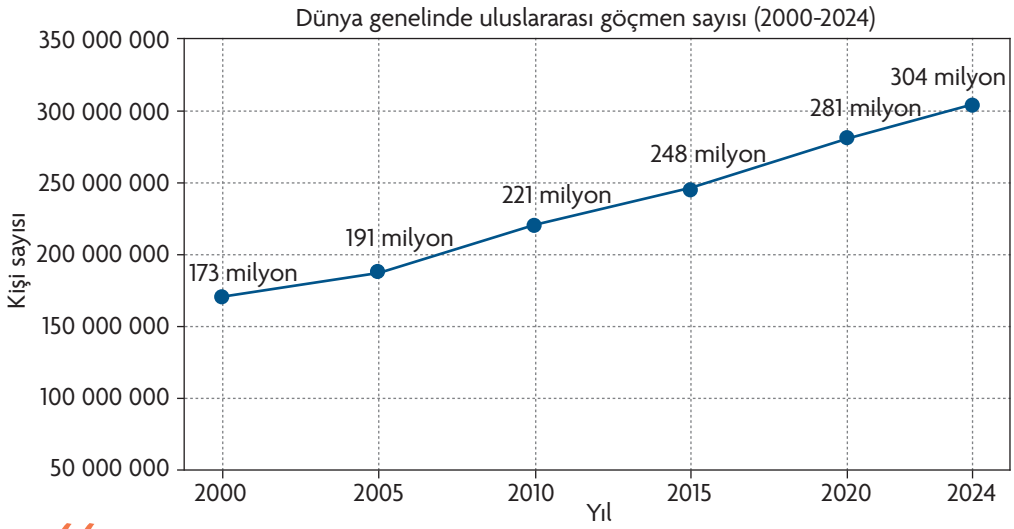
ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A, B ve C'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

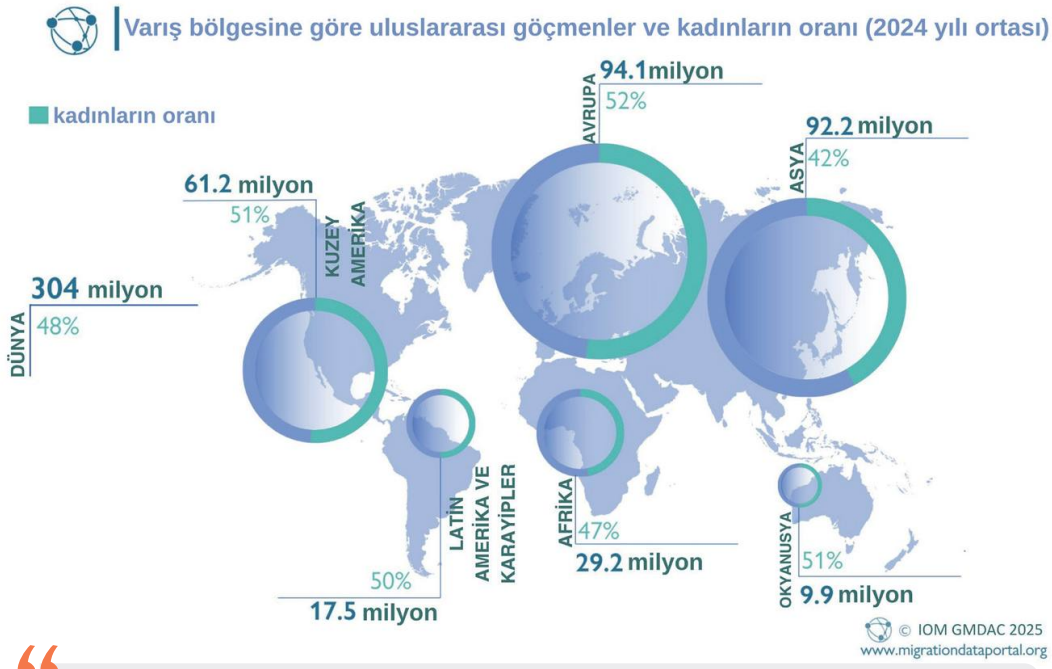
Göç, bir topluluğun yaşadığı bölgeyi ya da yurdunu terk ederek farklı bir yere yerleşmesi veya çeşitli nedenlerle bulunduğu mekânı değiştirmesi olarak tanımlanır. Sosyal bir olgu olan göç, çoğunlukla hayati ve zorlayıcı sebeplerin sonucunda ortaya çıkar. Tarihsel süreç incelendiğinde hiçbir toplumun nedensiz şekilde yurdunu terk ederek sonucu belirsiz bir yolculuğa çıkmadığı görülmektedir. Savaşlar ve iç çatışmalar, ekonomik eşitsizlikler, işsizlik, siyasi baskılar, iklim değişikliği, kuraklık ve doğal afetler gibi etkenler göçlerin nedenleri olmuştur. Eski çağlarda göç eden topluluklar, yerleştikleri bölgelerde çoğu zaman yerli halklarla ya da mevcut siyasi otoritelerle mücadele etmek durumunda kalmıştır. Bu mücadeleler, toplumların psikolojik yapısını etkilemiş; aynı zamanda ekonomik, siyasi ve askerî alanda çeşitli sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

KAYNAK B

Grafik 1: Uluslararası Göç Örgütü ve Birleşmiş Milletler'in güncel verilerine göre 2000-2024 yılları arasında dünya genelindeki göçmen sayıları.

KAYNAK C

Grafik 2: Uluslararası Göç Örgütü ve Birleşmiş Milletler'in güncel verilerine göre, 2024 yılı ortasında varış bölgelerine göre uluslararası göçmen sayıları ve kadınların oranı.

1. **Kaynak A'ya göre Orta Çağ'da göçlere sebep olan unsurları yazınız. Size göre bu unsurlar arasında en etkili olan hangisidir? Gerekçelendirerek açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak A ve B'yi dikkate aldığınızda 2000–2024 yılları arasında uluslararası göçmen sayılarında görülen artışı ve bu artışta etkili olan temel nedenleri belirleyiniz. Bu nedenlerden hangilerinin gelecekte daha belirleyici olacağını düşünüyorsunuz? Yazınız.**

.....

.....

.....

3. **Kaynak C'de belirtilen Avrupa'ya yönelen kadın göçmen oranının %52, Asya'ya yönelen kadın göçmen oranının ise %42 olması; göçün nedenleri ve göçmen profili açısından nasıl yorumlanabilir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Orta Çağ'da göçlerin sebepleri arasında savaşlar ve iç çatışmalar, ekonomik eşitsizlikler ve işsizlik, siyasi baskılar, iklim değişikliği, kuraklık ve doğal afetler yer almaktadır. Bu nedenler insanların yaşadıkları yerleri terk etmelerine ve daha güvenli ya da daha iyi şartlara sahip bölgelere gitmelerine yol açmıştır. Bana göre en etkili sebep savaşlar ve iç çatışmalardır. Çünkü savaş ortamında insanların can ve mal güvenliği kalmaz, evleri yıkılır ve yaşam şartları çok zorlaşır. İnsanlar hem kendilerini hem de ailelerini korumak için göç etmek zorunda kalır. Ayrıca savaşlar ekonomiyi de bozduğu için işsizlik ve yoksulluk artar, bu da göçü hızlandırır. Bu yüzden savaşların göçler üzerinde en güçlü etkiye sahip olduğu düşünülebilir.

2. 2000–2024 yılları arasında uluslararası göçmen sayısındaki artışta; savaşlar ve iç çatışmalar, ekonomik eşitsizlikler, işsizlik, siyasi baskılar, iklim değişikliği, kuraklık ve doğal afetler etkili olmuştur. Ayrıca küreselleşme ile birlikte ulaşım ve iletişimin gelişmesi de göçü kolaylaştıran bir unsur olmuştur. Gelecekte ise özellikle iklim değişikliğine bağlı çevresel sorunlar ile bölgesel savaşlar ve siyasi istikrarsızlıkların daha belirleyici olacağı söylenebilir çünkü yaşam alanlarını doğrudan etkileyen bu sorunlar, insanları zorunlu göçe daha fazla yöneltmektedir.

3. Avrupa'ya gelen kadın göçmen oranının daha yüksek olması bu bölgeye yönelik göçün aile birleşimi, çalışma, eğitim ve daha iyi yaşam koşulları gibi nedenlere dayandığını göstermektedir.

Asya'da kadın göçmen oranının daha düşük olması ise göçün daha çok zorunlu, geçici ve erkek ağırlıklı iş gücü göçü şeklinde gerçekleştiğini düşündürmektedir. Bu durum, göç edilen bölgelerin ekonomik yapısı ve göç nedenlerinin farklılığını ortaya koymaktadır.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

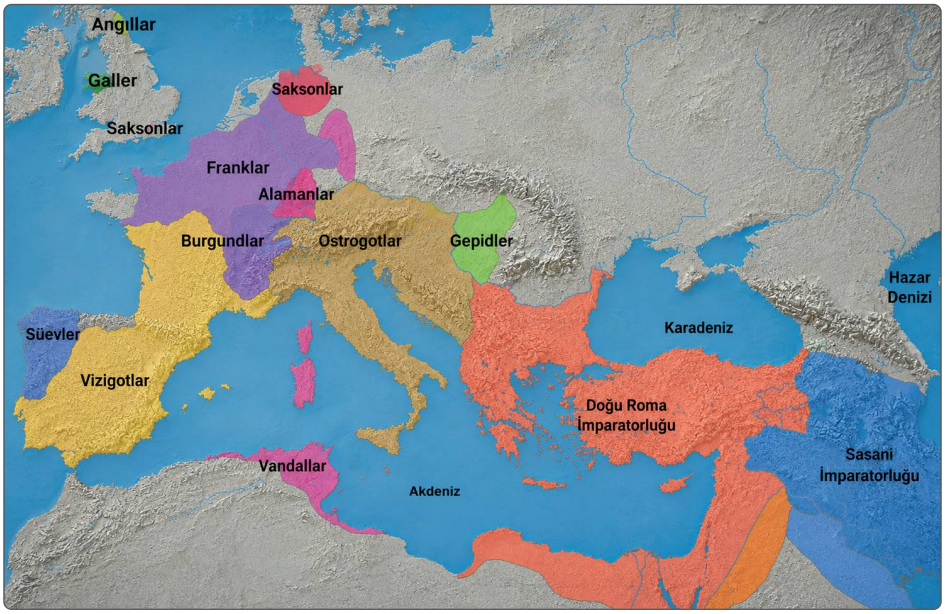
Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen haritaları inceleyerek soruları cevaplayınız.

Harita 1: Kavimler Göçü (375) öncesinde Avrupa. Hunların batıya doğru ilerleyişi, Doğu Avrupa'da yaşayan Germen kavimleri üzerinde bir baskı unsuru oluşturmuş; bu kavimler, güvenlik ve yeni yaşam alanları arayışıyla Roma İmparatorluğu sınırlarına saldırılarda bulunmuşlardır.

Harita 2: Kavimler Göçü sonrasında (VI. yy. başları) Erken Orta Çağ'da Avrupa. Kavimler Göçü'nden sonra Avrupa'nın etnik yapısı büyük ölçüde değişmiştir. Germen kavimlerinden Anglo-Saksonlar Britanya'ya, Franklar Galya'ya, Vizigotlar İspanya'ya, Ostrogotlar ve Lombardlar ise Kuzey İtalya'ya yerleşmişlerdir.

Harita 3: Günümüz Avrupa ülkeleri.

1. **Harita 1, 2 ve 3'ü inceleyerek göçlerin coğrafi sınırları nasıl değiştirdiğini örnek vererek açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Harita 1, 2 ve 3'ü inceleyerek Kavimler Göçü'nün günümüz Avrupa uluslarının ortaya çıkmasında nasıl bir rolü vardır? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Kavimler Göçü öncesinde (Harita 1), Avrupa'da Akdeniz çevresinde Roma İmparatorluğu ve kuzeyde Germen kavimlerinin belirli bölgelerde yaşadığı görülüyor. Örneğin Vizigotlar Doğu Avrupa'da, Franklar Ren Nehri çevresinde, Anglo-Saksonlar ise Kuzey Almanya'da bulunuyordu. Kavimler Göçü sonrasında (Harita 2), bu kavimler yer değiştirerek Roma topraklarına yerleşmiş; örneğin Anglo-Saksonlar Britanya'ya, Franklar Galya'ya (günümüz Fransa'sına), Vizigotlar İspanya'ya, Lombardlar ise Kuzey İtalya'ya geçmiştir. Bu yer değişiklikleri, siyasi ve kültürel sınırların yeniden şekillenmesine yol açmıştır. Günümüzde (Harita 3) ise bu yerleşimlerin izleri, modern ulus devletlerin sınırları ve etnik-kültürel yapılarında görülebilir (örneğin Fransa-Frank, İngiltere-Anglo-Sakson bağlantısı). Bu durum, göçlerin sınırları kalıcı olarak etkilediğini gösterir.

2. Kavimler Göçü ile birlikte Germen kavimleri, Avrupa'nın farklı bölgelerine yerleşerek bugünkü Avrupa uluslarının etno-kültürel temellerinin oluşmasında önemli rol oynamıştır. Anglo-Saksonlar Britanya'ya, Franklar Galya'ya, Vizigotlar İber Yarımadası'na, Ostrogotlar ve Lombardlar ise İtalya topraklarına yerleşmiştir. Bu Germen topluluklarının, Latinlerin başını çektiği Roma halklarıyla zaman içinde karışması, kaynaşması ve kültürel etkileşime girmesi; İngiliz, Fransız, İspanyol ve İtalyan gibi modern Avrupa milletlerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

MS 375 yılında Balamir önderliğinde batıya göç eden Hunlar, askerî güç ve gelişmiş tekniklerinin de etkisiyle ciddi bir yenilgi almadan pek çok bölgeyi ele geçirmiş ve önemli başarılar elde etmiştir. Macaristan ovalarına yerleşen Hunlar, kısa sürede Orta Avrupa'daki Germen kavimlerini egemenlikleri altına almış ve V. yüzyılın başlarında, Kafkaslardan Elbe Irmağı'na kadar uzanan geniş topraklar üzerinde Avrupa Hun İmparatorluğu'nu kurmuşlardır. Balamir'den sonra hükümdar olan Uldız, Hun dış politikasının ana hatlarını belirlemiştir. Bu politika, Doğu Roma İmparatorluğu'nu baskı altında tutmak ve Batı Roma İmparatorluğu ile dostluk kurmak üzerine temellenmiştir. 422 yılında tahta çıkan Rua ise Doğu Roma'nın entrikalarını etkisiz hâle getirmek amacıyla Balkan Seferi'ne çıkmış ve Doğu Roma'yı ağır bir vergiye bağlamıştır. Avrupa Hunlarının en güçlü dönemi Attila zamanında yaşanmıştır. Attila, Margus ve Anatolius antlaşmalarıyla Doğu Roma'yı siyasi ve ekonomik açıdan baskı altında tutmuştur. Attila'nın Galya (451) ve İtalya (452) seferleri, Batı Roma'nın zayıflığını açıkça ortaya koymuştur. Her ne kadar Roma şehri doğrudan işgal edilmemişse de Batı Roma İmparatorluğu, Hun baskısı altında siyasi otoritesini büyük ölçüde yitirmiştir. Attila'nın ölümünden sonra Hun tahtına sırasıyla oğulları İlek, Dengizik ve İrnek geçmiştir. Bu dönemde Avrupa'da kalıcı olamayacaklarını anlayan Hunlar, İrnek Dönemi'nde Karadeniz'in kuzeyine çekilmiştir. Hunların geliştirdiği atlı süvari taktikleri ve hareketli savaş anlayışı, Roma orduları başta olmak üzere Avrupa'daki askerî yapıları derinden etkilemiştir. Hun baskısı, Roma İmparatorluğu'nun otoritesini zayıflatmış ve Kavimler Göçü sürecini hızlandırarak Avrupa'nın siyasi haritasının değişmesine yol açmıştır. Bu göçler, farklı kavimlerin yer değiştirmesine, yeni toplumların oluşmasına ve Avrupa'nın etnik yapısının şekillenmesine katkı sağlamıştır.

KAYNAK B

MACARİSTAN

Macaristan Havzası, Orta ve Doğu Avrupa'nın kavşak noktasında yer almakta olup topoğrafik yapısı, iklim özellikleri ve ekolojik koşulları bakımından Türkistan coğrafyasıyla benzerlikler göstermektedir.

1. **Avrupa Hunlarının geniş bir coğrafyada hâkimiyet kurmasına rağmen Macaristan ovalarını merkez edinmelerini coğrafi koşullar, askerî ve sosyoekonomik hedefler bağlamında nasıl yorumlarsınız? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Uldız'ın Doğu Roma'yı baskı altında tutup Batı Roma ile dostluk kurma politikasını, dönemin siyasi dengeleri açısından nasıl açıklarsınız? Gerekçelendirerek açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Attila'nın dış politikası, Uldız Dönemi'nde izlenen dış politikayla karşılaştırıldığında hangi benzerlik ve değişimleri içermektedir? Yazınız.**

.....

.....

.....

4. Asya Hun hükümdarı Mete Han, Çin imparatorunu mağlup etmesine rağmen Çin'i doğrudan topraklarına katmamıştır. Avrupa Hun hükümdarı Attila ise Galya ve İtalya seferlerinin Batı Roma'nın zayıflığını ortaya koymasına rağmen Roma şehrini ele geçirmemiş ve Batı Roma'nın siyasi varlığını sürdürmesine imkân tanımıştır. **Sizce iki Hun hükümdarının bu yönde bir siyaset izlemesinde hangi faktörler etkili olmuştur? Yazınız.**

.....

.....

.....

5. **Hunların Avrupa tarihinde askerî, siyasi ve toplumsal alanlarda ortaya çıkardığı etkilerden en belirleyici olduğunu düşündüğünüz iki alanı seçerek bu etkileri tarihî örneklerle açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Macaristan Havzası, Orta ve Doğu Avrupa'nın kavşak noktasında yer alması sayesinde Hunlara hem Roma dünyasına hem de Germen kavimlerine kolay erişim imkânı sağlamıştır. Bölgedeki geniş ve düz ovalar, Hunların temel askerî gücünü oluşturan atlı birliklerin hızlı ve etkili biçimde hareket etmesine olanak tanımıştır. Bunun yanı sıra bölgenin iklim koşulları ve zengin otlakları, konargöçer yaşam tarzına uygun bir ortam sunarak hayvancılığın sürdürülebilirliğini desteklemiştir.

2. Doğu Roma İmparatorluğu, Hunlar açısından daha güçlü ve tehditkâr bir konumda bulunduğu için baskı altında tutulmuş; Batı Roma topraklarına saldırarak huzursuzluk yaratan Germen kavimleri ise her iki devletin ortak düşmanı olduğundan Batı Roma ile dostane ilişkiler geliştirilmiştir.

3. Benzerlik: Her iki dönemde de Hun dış politikasının temel hedeflerinden biri Doğu Roma İmparatorluğu'nu baskı altında tutmak olmuştur.

Değişim: Uldız Dönemi'nde Doğu Roma İmparatorluğu'na baskı uygulanırken Batı Roma ile dostane ilişkiler sürdürülmüştür. Attila Dönemi'nde ise bu yaklaşımdan farklı olarak Batı Roma'ya karşı da Galya ve İtalya seferleri düzenlenerek doğrudan askerî güç kullanılmıştır.

4. Mete Han ve Attila'nın, askerî başarılarına rağmen Çin ve Roma gibi büyük ve yerleşik devletleri doğrudan topraklarına katmamaları, Hun devlet anlayışı ve dönemin şartlarıyla yakından ilişkilidir:

- Hunlar, konargöçer devlet geleneğine sahipti. Geniş, kalabalık ve yerleşik nüfusa sahip Çin ve Roma gibi merkezî devletlerin doğrudan yönetilmesi, Hunların idari yapısına uygun değildi. Bu nedenle Mete Han ve Attila, bu devletleri yönetmek yerine onları baskı altında tutmayı tercih etmiştir.
- Her iki hükümdar için de amaç kalıcı işgalden çok vergi, tazminat elde etmekti. Çin'in Hunlara vergi vermesi, Attila Dönemi'nde Roma'nın ağır vergilere bağlanması, ekonomik hedeflerin fetihlerden daha öncelikli olduğunu göstermektedir.
- Hun ordusunun hareketli yapısı ve askerî anlayışı şehirlerin savunulmasıyla bağdaşmamaktadır. Uzun süreli işgal ve savunma, Hunların en büyük avantajı olan hız ve manevra kabiliyetini sınırlayabilirdi.
- Mete Han ve Attila, karşılarındaki devletlerin tamamen yıkılmasının yeni ve daha karmaşık sorunlar doğuracağını öngörmüştür. Bu devletlerin varlığını sürdürmesi, Hunlar için kontrol edilebilir bir denge unsuru oluşturmuştur.

5. Hunların Avrupa tarihinde bıraktıkları etkilerden en belirleyici olan ikisi askerî ve siyasi etkileridir. Askerî alanda Hunların geliştirdiği atlı süvari taktikleri ve hızlı manevraya dayalı savaş anlayışı, Roma orduları başta olmak üzere Avrupa'daki askerî yapıları etkilemiş ve Avrupa savaş geleneğinde önemli değişimlere yol açmıştır. Siyasi alanda ise Hun baskısı, Roma İmparatorluğu'nun otoritesini zayıflatmış; Kavimler Göçü'nü hızlandırarak Batı Roma'nın çözülme sürecini derinleştirmiştir. Bu süreç, Avrupa'da yeni krallıkların (feodalite gibi) ve siyasi yapıların ve ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

ETKİNLİK 3

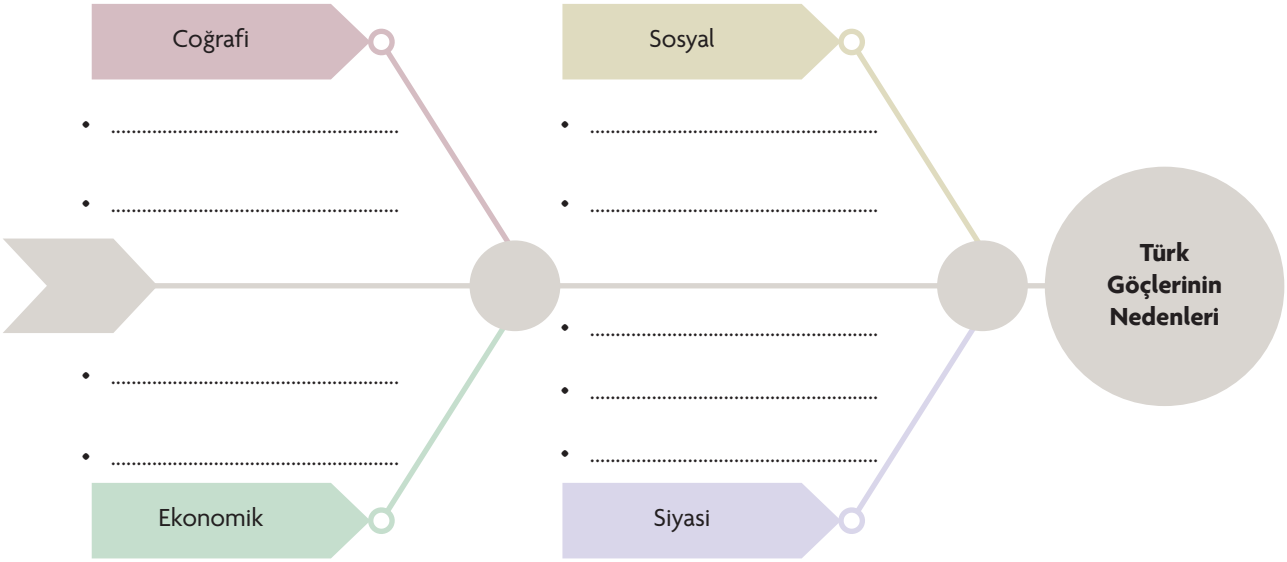
Aşağıdaki soruları Kaynak A'ya göre cevaplayınız.

KAYNAK A

İnsanların yaşadıkları coğrafyadan etkilenmeleri kaçınılmazdır. (...) Türklerin tarihine şöyle bir baktığımızda, onların pek yerlerinde sabit durmadıkları ve değişik coğrafyalarda hayat sürdükleri kolayca anlaşılır. Bununla birlikte, tarihteki hiçbir kavim sebepsiz yere vatanından ayrılmaz ve oturduğu toprakları bırakarak, başka ülkelere gitmez. Araştırmacıların belirttiğine göre, büyük çaplı yurt değiştirmelerin olması için olağanüstü şartların doğması gerekir. Bu yüzden Türk göçlerini incelediğimizde, genellikle açlık ve kuraklık gibi tabiî felaketlerin yanı sıra kendi aralarında ve komşu kavimlerle yapılan savaşlar, onları vatanlarından ayrılmaya zorlamıştır. Mesela doğudan batıya doğru gerçekleşen göçlerin başlıca sebeplerinden birisi bu kavgalardır. Türklerin Çinliler, Moğollar ve diğer bazı halklarla giriştikleri mücadelelerin bir kısmı kötü sonuçlanınca, onlar da zaman zaman toplu göçlere başvuruyorlardı ama bu yer değiştirmeler sanıldığı gibi gelişigüzel değil, umumiyetle batı istikametinde ve belirli güzergâhlardan oluyordu. Ülke topraklarının kalabalıklaşan nüfusu besleyememesi, temel ekonomisi hayvancılığa dayalı bir toplumun sürüleri için gerekli, otu ve suyu bol arazilerin savaş pahasına aranması, ayrıca çevrede nüfus bakımından az olan bölgelere kayma, bu göçlerin temelini teşkil etmekle birlikte, Türk fütuhat anlayışının gereği olarak yurt değiştirmelere de rastlanıyordu. Bunu en güzel şekilde "güneşin doğduğu yerden battığı topraklara kadar Türk adaletini hâkim kılma" veya diğer bir deyişle "Kızıl Elma" ülküsüyle birleştirebiliriz. Bunu eski Türk inanç sistemiyle de özdeşleştirenler vardır. (...) Yeni yerler fethedip, buraların nimetlerinden yararlanarak, halkı refah içerisinde yaşatmak, milleti ve devleti dünyada söz sahibi bir konuma getirmek, milletlerarası politikalara yön vermek, herhalde Türk devleti ve devlet adamının başlıca amaçlarındandı. İbn Haldun, Türkler ve bazı kavimler hakkında bilgi verirken şöyle diyor: "Bunların bereketli toprakları ve sığınacak şehirleri yoktur. Onlar için her bölge ve yurt birdir. Bundan dolayı sahip oldukları ülkelerle yetinmedikleri bir yana, komşu devletleri ele geçirmekle de kanaat etmezler. Hiçbir sınır tanımazlar (...). Çince belgelerde ise; "Dağlar ve vadiler Türklerin şehirleri, sular ile otlar yiyecek ambarlarıdır. Yasaları basit, fakat cezaları katı bu insanlar, çok az şey ile rahatça geçinirler." deniyor. Batılı ve Doğulu birtakım yazarlar da "Türkler bir kere ata binip, kılıç sallamak için yola çıktıklarında, artık hiçbir şeyi gözleri görmez ancak korkulması gerekenden korkarlar." diyorlar ama savaşı da barış ve huzur için yaparlar. Lüzumsuz harpler günah yani "yazuk" (suç veya günah) sayılırdı.

GÖMEÇ, Prof. Dr. Saadettin Yağmur, Tarihî Türk Coğrafyasının Genel Hatları, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 120 Sayı: 237 Sayfa: 103-114

1. Okuduğunuz metinden yararlanarak Türkistan dışına yapılan Türk göçlerinin nedenlerini belirleyiniz ve bu nedenleri balık kılçığı diyagramındaki ilgili bölümlere yazınız.

2. Türk göçlerinin sonucunda yerel halklarla kültürel etkileşim yaşanmıştır. **Türklerin diğer toplumları etkilediği ve onlardan etkilendiği durumları birer tarihî örnek vererek değerlendiriniz.**

.....

.....

.....

3. Çin tarihinin belirli dönemlere ayrılarak bir bütün hâlinde incelenebilmesine karşın Türk tarihinin bu şekilde ele alınmasının daha zor olduğu görülmektedir. **Bu durumun Türk göçleriyle ilişkisini açıklayınız.**

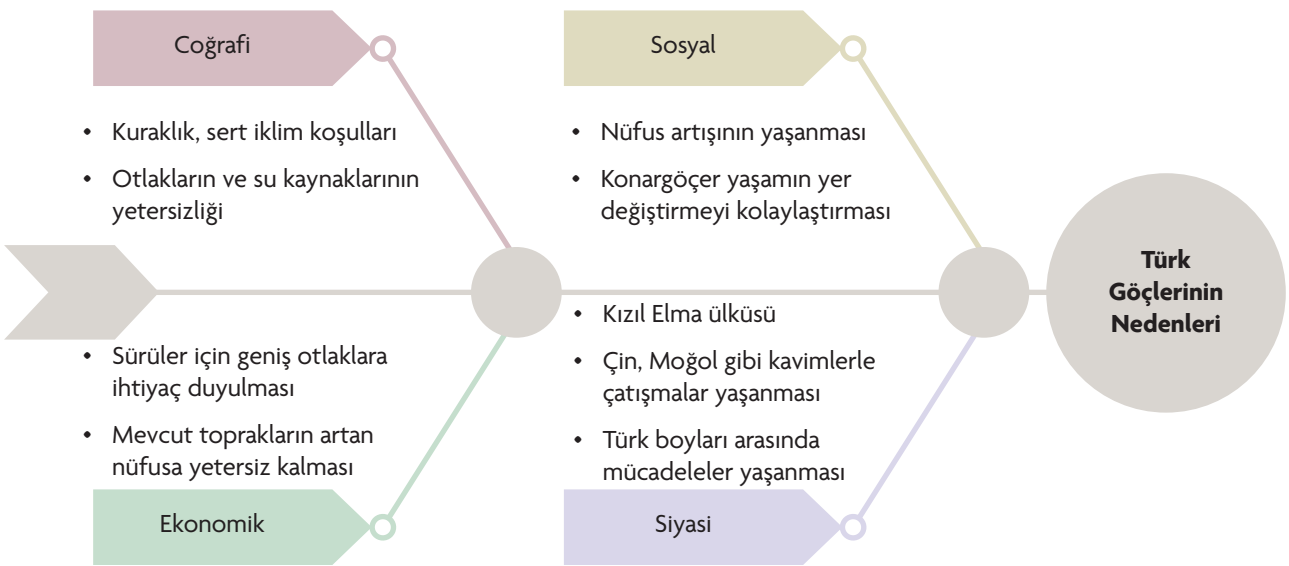
.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.

2. Konargöçer Türk toplulukları, göç ettikleri bölgelerde yerel halkları askerî alandaki üstünlükleriyle etkilemişlerdir. Örneğin Türklerin onlu askerî teşkilat ve atlı süvari geleneği gibi unsurları, yerleşik toplumların ordularında benimsenmiştir. Buna karşılık Türkler de yerel halklardan şehirleşme, mimari ve yerleşik yaşam düzeni gibi unsurları alarak şehir kültüründen etkilenmişlerdir.

3. Çin tarihi, büyük ölçüde aynı coğrafyada ve yerleşik bir devlet geleneği içinde geliştiği için belirli dönemlere ayrılarak bütünlük içinde incelenebilmektedir. Buna karşılık Türkler, tarih boyunca farklı zamanlarda ve farklı yönlere göç etmiş; Asya, Avrupa ve Orta Doğu gibi geniş coğrafyalara dağılmıştır. Bu göçler sonucunda aynı anda birden fazla Türk devleti ve topluluğu ortaya çıkmış, Türk tarihi farklı bölgelerde paralel şekilde gelişmiştir. Bu durum, Türk tarihinin tek bir merkez ve süreklilik üzerinden ele alınmasını zorlaştırmış, dönemlendirme yapmayı güçleştirmiştir.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki soruları Kaynak A'ya göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Roma'nın çöküşüyle Avrupa'da oluşan devasa iktidar boşluğu, köklü devlet geleneği olmayan küçük barbar krallıklar ve yerel feodal beylikler tarafından dolduruldu. Bu süreçte Romalılar kültürel birikimlerini korurken Germenler idari ve askerî kontrolü ele geçirerek yeni bir toplumsal sentez oluşturdular. Şehir hayatının yerini kırsal yerleşime bıraktığı bu dönemde, ticaret ve eğitim gibi unsurlar gerilerken yoksulluk ve güvensizlik arttı. Değerler sisteminin sarsıldığı bu yeni düzende, toplum sadece soylular ve ruhbanlar etrafında şekillendi; kaba kuvvete dayalı şövalyelik ve paralı askerlik ön plana çıktı.

Germen kabileler Roma eyaletlerine akın ederek klasik şehirciliği sona erdirmiş ve Avrupa'da yeni kırsal yerleşim türleri görülmeye başlanmıştır. Avrupa'daki bu dönüşümü Batılı tarihçilerin bir kısmı felaket, bir medeniyetin yok olması ve Avrupa'yı bin yıl geriye götüren "Karanlık Çağ'ın başlangıcı" olarak görürken kimileri içinse yorgun bir toplumun savaşçı bir kültürle yenilenmesi olarak nitelendirdi.

1. **Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından Batı Roma'nın yıkılışına uzanan süreçte etkili olan iç ve dış faktörleri değerlendiriniz.**

.....

.....

.....

2. **Kavimler Göçü sonrasında Avrupa'da yaşanan değişimi bazı tarihçilerin** "Karanlık Çağ" **bazılarının ise** "Yeni Bir Medeniyetin Doğuşu" **olarak görmesini nasıl değerlendirirsiniz? Bu iki yorumdan hangisine daha yakın olduğunuzu gerekçesiyle belirtiniz.**

.....

.....

.....

3. Kavimler Göçü sonrasında Avrupa'da yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal dönüşümün soylular, din adamları, köylüler ve tüccarlar üzerindeki etkileri olmuştur. **Sizce bu süreçte hangi toplumsal gruplar güçlenmiş, hangileri zayıflamıştır? Gerekçeleriyle belirtiniz.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye ayrılması ve Batı Roma'nın 476 yılında yıkılması sürecinde iç ve dış faktörler birbirini karşılıklı olarak etkilemiştir. **İç faktörler** arasında merkezî otoritenin zayıflaması, taht kavgaları, ekonomik sorunlar ve sınır savunmasındaki yetersizlikler yer alırken **dış faktörler** arasında Germen kavimlerinin baskıları ve Kavimler Göçü'nün yarattığı hareketlilik bulunmaktadır. Roma'nın iç sorunları, sınır güvenliğini zayıflatmış; bu durum Germen ve Hun baskılarını artırarak süreci hızlandırmıştır. Böylece iç zayıflıklar dış tehditleri, dış baskılar da iç çözülmeyi derinleştirmiştir.

2. Bazı tarihçiler bu süreci **"Karanlık Çağ"** olarak nitelendirmiştir. Çünkü Avrupa'da;

- şehir hayatı ve ticaret gerilemiş,
- eğitim, sanat ve üretim büyük ölçüde azalmış,
- güvensizlik, yoksulluk ve içe kapanma artmıştır.

Buna karşılık bazı tarihçiler ise bu dönemi **"Yeni Bir Medeniyetin Doğuşu"** olarak görür. Çünkü:

- Roma ve Germen unsurları kaynaşarak yeni Avrupa toplumlarının temeli atılmıştır.
- Feodalizm gibi Orta Çağ Avrupası'na özgü siyasal ve sosyal yapılar ortaya çıkmıştır.
- Bugünkü birçok Avrupa devletinin etnik ve siyasal çekirdeği bu dönemde oluşmuştur.

Bu iki görüşten "Yeni Bir Medeniyetin Doğuşu" yorumuna daha yakınım çünkü kısa vadede yıkım ve gerileme yaşansa da uzun vadede Avrupa'nın siyasi, sosyal ve kültürel temelleri bu süreçte atılmıştır.

3. **Güçlenen Gruplar**

- **Soylular:** Feodal yapı içerisinde askerî ve toprak gücünü ellerinde toplayarak krallar karşısında yarı bağımsız bir konuma gelmişlerdir.
- **Din Adamları (Ruhban Sınıfı):** Kilise kurumu (din adamları), halk üzerindeki etkisini artırarak manevi bir otorite hâline gelmiştir.

Zayıflayan Gruplar

- **Köylüler:** Güvenlik ve geçim sorunları gibi nedenlerle toprak sahiplerine (feodal beylere) bağımlı hâle gelerek özgürlüklerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir.
- **Tüccarlar:** Ticaretin gerilemesi ve şehir yaşamının çökmesi nedeniyle ekonomik güçlerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki uygulama basamaklarını takip ederek etkinliği tamamlayınız.

1. **Aşağıda verilen** "konargöçer, Kavimler Göçü, Roma, Attila, skolastisizm, feodalite" **kavramlarından her birinin tarihsel bağlamda çağrıştırdığı dört temel kavramı tablodaki ilgili örnekteki gibi bölümlere yazınız.**

KONARGÖÇER	KAVİMLER GÖÇÜ	ROMA
1. Yaylak	1.	1. .....
2. At	2.	2. .....
3. Çadır	3.	3. .....
4. Savaşçılık	4.	4. .....

ATTİLA	SKOLASTİSİZM	FEODALİTE
1.	1.	1. .....
2.	2.	2. .....
3.	3.	3. .....
4.	4.	4. .....

2. "Konargöçer, Kavimler Göçü, Roma, Attila, skolastisizm ve feodalite" **kavramlarının tümünü kullanarak Orta Çağ'da yaşanan kitlesel göçlerin Avrupa ve Asya'daki etkilerini neden-sonuç ilişkisi içinde açıklayan beş cümlelik tarihsel bir metin oluşturunuz.** (Metninizde kavramlar arasında neden-sonuç ilişkisi kurmaya ve tarihsel süreci bütüncül bir bakış açısıyla yorumlamaya özen gösteriniz.)

.....

.....

.....

.....

3. **Feodalite kavramı için yazdığınız çağrışım kavramlarının tamamını kullanarak feodal yönetim anlayışını açıklayan dört cümlelik tarihsel bir metin oluşturunuz.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

KONARGÖÇER	KAVİMLER GÖÇÜ	ROMA
1. Yaylak	1. Orta Çağ	1. İmparatorluk
2. At	2. Hunlar	2. Doğu-Batı
3. Çadır	3. Germen	3. Akdeniz
4. Savaşçılık	4. Roma	4. İstanbul

ATTİLA	SKOLASTİSİZM	FEODALİTE
1. Tanrının Kırbacı	1. Kilise	1. Şato
2. Papa	2. Dogma	2. Toprak
3. Margos	3. Avrupa	3. Senyör
4. Nibelungen	4. Aristo	4. Avrupa

2. Orta Çağ'da **konargöçer** toplulukların hareketliliği, **Kavimler Göçü**'nün temel nedenlerinden biri olmuştur. Konargöçer bir yaşam tarzına sahip olan Hunların batıya doğru ilerlemesi, **Roma İmparatorluğu** üzerinde büyük bir baskı oluşturmuş ve Roma'nın siyasi ve askerî gücünü zayıflatmıştır. Avrupa Hunları, **Attila** Dönemi'nde hem Doğu Roma hem de Batı Roma üzerinde etkili bir baskı kurmuştur. Bu göçler sonucunda Avrupa'da merkezî otoritenin çökmesi ve güvensizlik ortamının oluşması, **feodalite** adı verilen yerel ve toprak temelli bir yönetim anlayışının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Aynı dönemde yaygınlık kazanan **skolastisizm**, Kilise'nin etkisiyle Avrupa'da düşünce hayatını şekillendirmiştir.

3. Feodalite, Orta Çağ'da **Avrupa**'da ortaya çıkan tarım temelli bir yönetim anlayışıdır. Bu sistemde **toprak**, siyasi ve ekonomik gücün temel kaynağı olmuş ve toprak sahibi olan **senyör**ler toplumda söz sahibi hâline gelmiştir. Senyörler, güvenliği sağlamak amacıyla genellikle **şato**larda yaşamış ve çevresindeki halkı koruma karşılığında himaye altına almışlardır. Böylece feodalite, kralın otoritesinin zayıf olduğu Avrupa'da yerel güçlerin egemen olduğu bir düzen hâlini almıştır.

ETKİNLİK 3

Harita: Türkistan dışına yapılan göçlerin yönleri.

1. **Yukarıdaki haritaya göre Türkistan coğrafyasında yer alan doğal unsurların (dağ, çöl, ova) Türk göçlerinin yönü ve hızı üzerindeki etkisini neden-sonuç ilişkisi içinde yorumlayınız.**

.....

.....

.....

2. Aşağıda verilen Türk toplulukları listesi ile tabloyu birlikte inceleyiniz. **Tabloda yer alan "Göçün Tarihi/Dönemi" ve "Yerleştikleri Coğrafya/Bölge" bilgilerini dikkate alarak her satırda boş bırakılan "Göç Eden Türk Topluluğu" bölümünü doğru topluluk adıyla doldurunuz.**

Avarlar	Bulgarlar	Hunlar	Macarlar
Ogurlar	Oğuzlar	Peçenekler	Kumanlar (Kıpçaklar)
Uzlar	Sabarlar (Sibirler)	Uygurlar	

Göç Eden Türk Topluluğu	Göçün Tarihi/Dönemi	Yerleştikleri Coğrafya/Bölge
.....	I. yüzyıl sonları-II. yüzyıl ortaları	Orhun Bölgesi'nden Güney Kazakistan bozkırlarına, Türkistan'a göç etmişlerdir.
	350'li yıllar	Afganistan ve Kuzey Hindistan'a göç ederek Akhun Devleti'ni kurmuşlardır. Kuzey Çin'e göç edip Tabgaç Devleti'ni kurmuşlardır.
	375 ve sonrası	Güney Kazakistan ve Türkistan'dan Avrupa'ya göç ederek Kavimler Göçü'ne neden olmuşlardır.
.....	461-465 yılları arası	Güneybatı Sibirya'dan Güney Rusya'ya göç etmişlerdir.
.....	V. yüzyıl ikinci yarısı	Aral Gölü'nün kuzeyinden Kafkaslara göç etmişlerdir.
.....	VI. yüzyıl ortaları	Batı Türkistan'dan Orta Avrupa'ya göç etmişlerdir.
.....	668'den sonraki yıllar	Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara ve Volga Nehri kıyılarına göç etmişlerdir.
.....	830'dan sonraki yıllar	Kafkasların kuzeyinden Orta Avrupa'ya göç etmişlerdir.
.....	840'ı takip eden yıllar	Orhun Bölgesi'nden İç Asya'ya göç etmişlerdir.
.....	IX ve XI. yüzyıllar	Hazar Denizi'nin kuzeyinden Doğu Avrupa ve Balkanlara göç etmişlerdir.
.....	X ve XI. yüzyıllar	Orhun Bölgesi'nden Seyhun Nehri kenarlarına, Maveraünnehir üzerinden İran'a ve Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Dağlar (Altay, Tanrı, Hindikuş):** Doğu ve güneydoğu yönlü göçleri zorlaştırmış, yüksek ve geçit vermeyen yapıları nedeniyle göçleri yavaşlatmıştır. Bu yüzden göçler daha çok batı ve kuzeybatı yönüne kaymıştır.

   Çöller (Gobi, Taklamakan): Doğu ve güneydoğu yönlü göçleri sınırlamış, su kaynaklarının azlığı nedeniyle bu yönlerde kalıcı ilerlemeyi zorlaştırmıştır. Türk toplulukları çölleri aşmak yerine kuzey ve batıdaki bozkır hatlarını takip etmiştir.

   Ovalar ve bozkırlar (Kazak bozkırları, Güney Rusya stepleri): Hayvancılığa elverişli yapıları sayesinde batı ve kuzeybatı yönlü göçleri kolaylaştırmış ve yoğunlaştırmıştır. Bu alanlar göçlerin daha hızlı ve sürekli olmasını sağlamıştır.

   Sonuç olarak dağlar ve çöller doğu-güney yönlü göçleri zorlaştırırken geniş ovalar Türk göçlerinin batı ve kuzeybatı yönünde yoğunlaşmasına neden olmuştur.

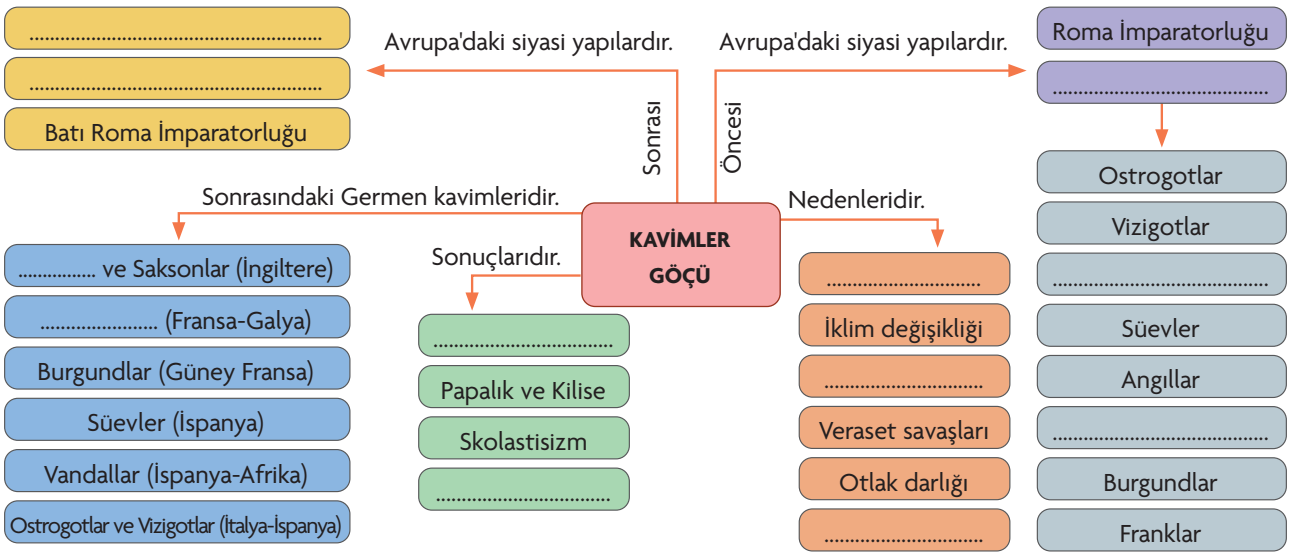
2.

Göç Eden Türk Topluluğu	Göçün Tarihi/Dönemi	Yerleştikleri Coğrafya/Bölge
Hunlar	I. yüzyıl sonları-II. yüzyıl ortaları	Orhun Bölgesi'nden Güney Kazakistan bozkırlarına, Türkistan'a göç etmişlerdir.
	350'li yıllar	Afganistan ve Kuzey Hindistan'a göç ederek Akhun Devleti'ni kurmuşlardır. Kuzey Çin'e göç edip Tabgaç Devleti'ni kurmuşlardır.
	375 ve sonrası	Güney Kazakistan ve Türkistan'dan Avrupa'ya göç ederek Kavimler Göçü'ne neden olmuşlardır.
Ogurlar	461-465 yılları arası	Güneybatı Sibirya'dan Güney Rusya'ya göç etmişlerdir.
Sabarlar (Sibirler)	V. yüzyıl ikinci yarısı	Aral Gölü'nün kuzeyinden Kafkaslara göç etmişlerdir.
Avarlar	VI. yüzyıl ortaları	Batı Türkistan'dan Orta Avrupa'ya göç etmişlerdir.
Bulgarlar	668'den sonraki yıllar	Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlara ve Volga Nehri kıyılarına göç etmişlerdir.
Macarlar	830'dan sonraki yıllar	Kafkasların kuzeyinden Orta Avrupa'ya göç etmişlerdir.
Uygurlar	840'ı takip eden yıllar	Orhun Bölgesi'nden İç Asya'ya göç etmişlerdir.
Peçenekler, Kumanlar (Kıpçaklar) ve Uzlar	IX ve XI. yüzyıllar	Hazar Denizi'nin kuzeyinden Doğu Avrupa ve Balkanlara göç etmişlerdir.
Oğuzlar	X ve XI. yüzyıllar	Orhun Bölgesi'nden Seyhun Nehri kenarlarına, Maveraünnehir üzerinden İran'a ve Anadolu'ya göç etmişlerdir.

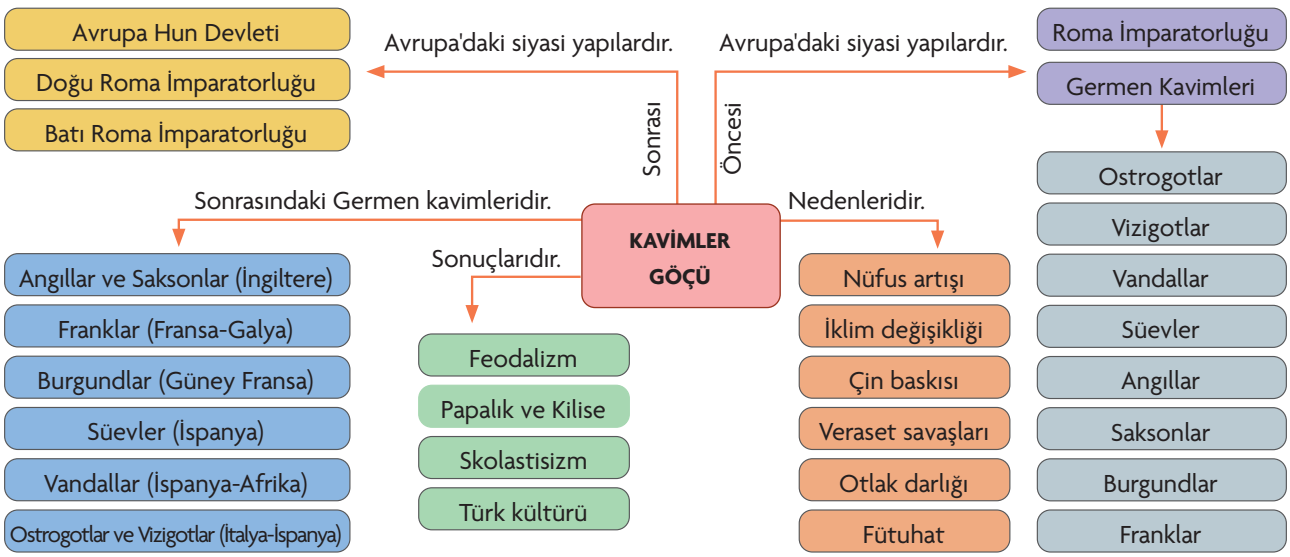
ETKİNLİK 4

Aşağıda "Orta Çağ'daki Kitlesel Göçler" ile ilgili kavramlar ve kavram haritası iskeleti verilmiştir. Kavram haritasındaki boşluklara aşağıda verilen kavramları doğru olacak şekilde yerleştiriniz.

ORTAÇAĞ'DAKİ KİTLESEL GÖÇLER			
Germen Kavimleri	Avrupa Hun Devleti	Angıllar	Çin baskısı
Doğu Roma İmparatorluğu	Vandallar	Franklar	Fütuhat
Saksonlar	Nüfus artışı	Feodalizm	Türk kültürü

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ÖĞRENME GÜNLÜĞÜ

- **Etkinlikleri yaparken en çok dikkatimi ne çekti? Beni şaşırtan, üzen, heyecanlandıran veya düşündüren bir detay oldu mu?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerde karşılaştığım zorluklar nelerdi? Anlamakta güçlük çektiğim bir nokta var mıydı?**

.....

.....

- **Yaptığım etkinliklerden önce düşüncelerim nasıldı?**

Eskiden düşünürdüm ki .....

.....

- **Etkinliklerden sonra düşüncelerim nasıl değişti?**

Şimdi biliyorum ki .....

.....

- **Bu konuyu daha derinlemesine öğrenmek için hangi soruları sormaya devam etmeliyim? Merak ettiğim yeni şeyler nelerdir?**

.....

.....

- **Bu konuyla ilgili öğrendiklerimi günlük yaşamda veya toplumda nasıl kullanabilirim?**

.....

.....

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Verilen bilgileri dikkatle okuyunuz. Konunun temel kavramlarını, önemli noktalarını ve bağlantılarını gözden geçirerek öğrenmenizi pekiştiriniz.

ETKİNLİK 1

Avrupa'da Hunlar

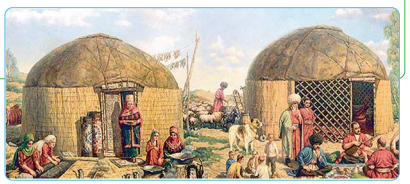
- Avrupa'ya doğru göçün itici gücü oldu.
- Germen kavimlerini Roma'ya doğru itti.
- Attila; Balkanlar, Orta Avrupa ve Batı Roma topraklarında baskı kurdu.
- Attila, Batı'da "Tanrı'nın Kırbacı" olarak anıldı.
- Avrupa Hunları, Türklerin Avrupa'daki ilk büyük siyasi organizasyonu oldu.

Kavimler Göçü'nden Sonra Germenler

- Vizigotlar, İspanya'ya yerleştiler.
- Ostrogotlar, İtalya'da devlet kurdular.
- Franklar, Frank Krallığı'nı kurdular.
- Anglo-Saksonlar, İngiltere'ye yerleştiler.
- Burgundlar ve Alamanlar, Orta Avrupa'ya yerleştiler.

Türkistan'da Göçlerin Sebepleri

- Kuraklık, hayvan otlaklarının daralması.
- Nüfus artışı, boylar arası mücadele ve Çin'in baskısı.
- Yeni topraklar fethetme düşüncesi.
- Cihan hâkimiyeti ve Kızıl Elma düşüncesi

ORTA ÇAĞ'DA KİTLESEL GÖÇLER

Avrupa'da Değişim

- Batı Roma 476'da yıkıldı.
- Avrupa'da kırsal ve tarıma dayalı bir feodal düzen kuruldu.
- Günümüz Avrupası'nın etnik temeli atıldı.
- Avrupa'nın siyasi haritası değişti.
- Kilise ve skolastik düşünce Orta Çağ boyunca etkili oldu.

Kavimler Göçü'nün Genel Etkileri

Avrupa'da feodalite, Katolik Kilisesi'nin yükselişi ve yeni etnik devletler ortaya çıktı.

- Asya'da büyük imparatorluklar kurulup ticaret yolları yeniden şekillendi.
- Kültürel etkileşim ve sentez, bugünkü medeniyetlerin temelini oluşturdu.

Göçler Sonrası Asya'da Yaşananlar

- Türk ve Moğol akınları Çin, Türkistan ve Hindistan''la temas kurarak kültürel ve ticari alışverişi artırdı.
- Göktürkler, Uygurlar, Selçuklular ve daha sonra Moğol İmparatorluğu gibi büyük devletler kuruldu.
- Türklerin İslamiyet'i benimsemesiyle yeni bir dinî ve kültürel birlik ortaya çıktı.

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki örnek kavram kartını inceleyerek ve ön bilgilerinizden yararlanarak diğer kartlardaki ilgili bölümleri doldurunuz.

Feodalite

Tanımı

Orta Çağ Avrupası'nda toprağa dayalı, siyasi ve askerî gücün yerel derebeylerin elinde toplandığı yönetim ve toplum düzenidir.

Özellikleri

Toprak en temel güç ve zenginlik kaynağıdır.

Merkezî otorite zayıftır.

Senyör-vassal ilişkisine dayanır.

Örnekler

Orta Çağ Fransası

Orta Çağ İngilteresi

Orta Çağ Almanyası

Örnek Olmayanlar

Halk yönetime dâhil edilmez.

Sosyal eşitlik yoktur.

Siyasi birlik yoktur.

Skolastik Düşünce

Tanımı

Özellikleri

Örnekler

Örnek Olmayanlar

Germen

Tanımı

Özellikleri

Örnekler

Örnek Olmayanlar

Göç

Tanımı

Özellikleri

Örnekler

Örnek Olmayanlar

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Feodalite

Tanımı

Orta Çağ Avrupası'nda toprağa dayalı, siyasi ve askerî gücün yerel derebeylerin elinde toplandığı yönetim ve toplum düzenidir.

Özellikleri

- Toprak en temel güç ve zenginlik kaynağıdır.
- Merkezî otorite zayıftır.
- Senyör–vassal ilişkisine dayanır.

Örnekler

- Orta Çağ Fransası
- Orta Çağ İngilteresi
- Orta Çağ Almanyası

Örnek Olmayanlar

- Halk yönetime dâhil edilir.
- Sosyal eşitlik vardır.
- Siyasi birlik vardır.

Skolastik Düşünce

Tanımı

Orta Çağ'da aklı ve bilimi, dinî otoritenin ve kilise öğretilerinin hizmetine sokan düşünce sistemidir.

Özellikleri

- Kilise ve din merkezlidir.
- Sorgulama ve eleştiriye kapalıdır.
- Deney ve gözleme önem verilmez.

Örnekler

- Kilise dogmalarına dayalı eğitim anlayışı
- Orta Çağ'da açılan manastır okulları
- Engizisyon mahkemeleri

Örnek Olmayanlar

- Rönesans
- Pozitif bilim
- Özgür düşünce

Germen

Tanımı

Kuzey ve Orta Avrupa kökenli olup, Kavimler Göçü sürecinde Hunların baskısıyla Roma topraklarına yönelen kavimler topluluğudur.

Özellikleri

- Boylar hâlinde yaşamışlardır.
- Savaşçı bir yapıya sahiptirler.
- Roma İmparatorluğu üzerinde etkili olmuşlardır.

Örnekler

- Vizigotlar
- Ostrogotlar
- Franklar

Örnek Olmayanlar

- Hunlar
- Slavlar
- Basklar

Göç

Tanımı

Bir topluluğun yaşadığı bölgeyi ya da yurdunu terk ederek başka bir yere gitmesine veya çeşitli sebeplerle yer değiştirmesine denir.

Özellikleri

- Ekonomik, siyasi veya doğal nedenlere dayanabilir.
- Kısa ya da uzun süreli olabilir.
- Toplumsal ve kültürel değişime yol açar.

Örnekler

- Ege göçleri (MÖ XII. yy-MÖ VIII. yy.)
- Kavimler Göçü (375)
- Hicret (622)

Örnek Olmayanlar

- Diplomatik ziyaretler
- Geçici askerî seferler
- Turistik seyahatler

ETKİNLİK 3
Kavram Öğreniyorum
Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Cihan Hâkimiyeti: .....

.....

.....

Feodalite (Derebeylik): .....

.....

.....

Fütuhat: .....

.....

.....

Skolastisizm: .....

.....

.....

Ulus Devlet: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.
☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.
☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.
☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Cihan Hâkimiyeti: Öğrendiklerim, Etkinlik 1
Feodalite (Derebeylik): Değerlendiriyorum, Etkinlik 2
Fütuhat: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3
Skolastisizm: Değerlendiriyorum, Etkinlik 2
Ulus Devlet: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

ORTA ÇAĞ'DAKİ SİYASİ VE ASKERÎ GELİŞMELER

BAŞLARKEN

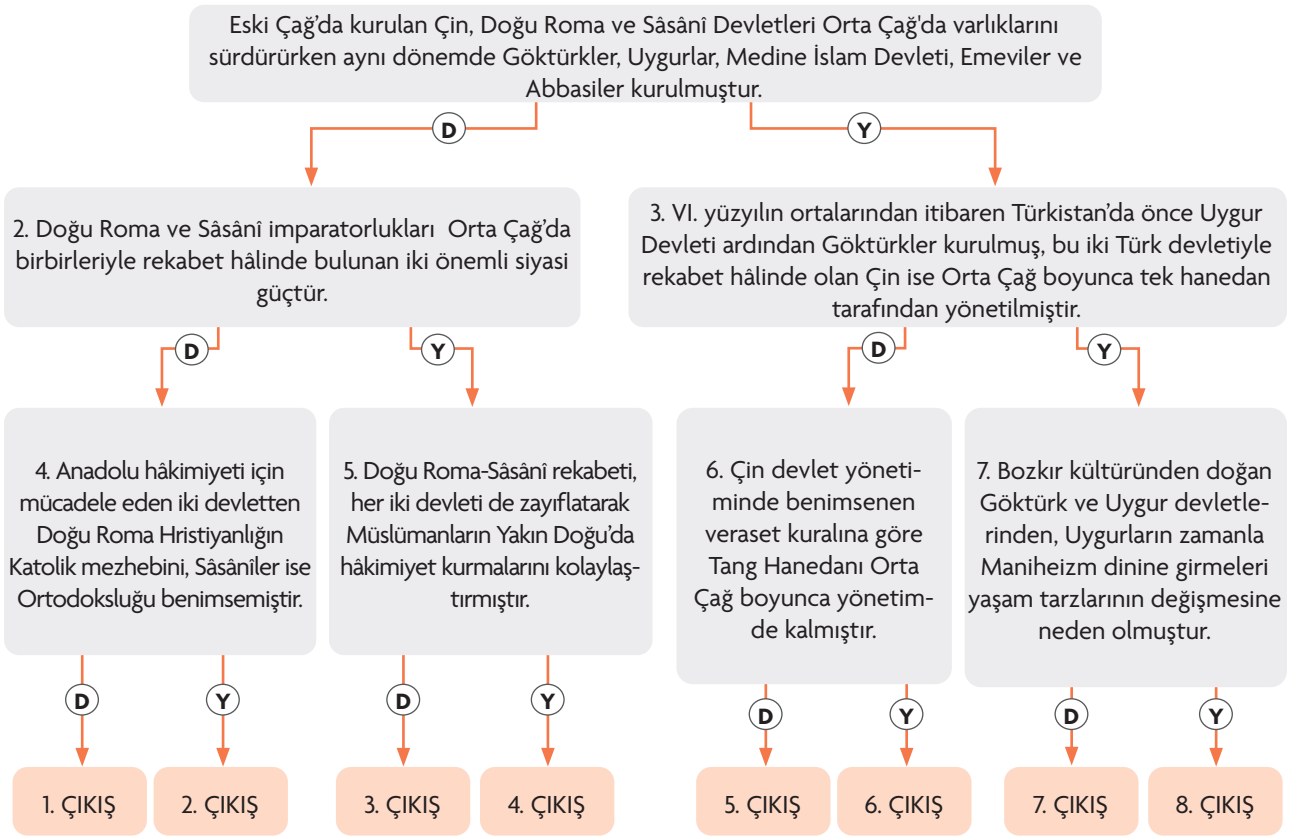
Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle, sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

1. Eski Çağ'da kurulan Çin, Doğu Roma ve Sâsânî Devletleri Orta Çağ'da varlıklarını sürdürürken aynı dönemde Göktürkler, Uygurlar, Medine İslam Devleti, Emeviler ve Abbasiler kurulmuştur.

D → 2. Doğu Roma ve Sâsânî imparatorlukları Orta Çağ'da birbirleriyle rekabet hâlinde bulunan iki önemli siyasi güçtür.

Y → 3. VI. yüzyılın ortalarından itibaren Türkistan'da önce Uygur Devleti ardından Göktürkler kurulmuş, bu iki Türk devletiyle rekabet hâlinde olan Çin ise Orta Çağ boyunca tek hanedan tarafından yönetilmiştir.

D → 4. Anadolu hâkimiyeti için mücadele eden iki devletten Doğu Roma Hristiyanlığın Katolik mezhebini, Sâsânîler ise Ortodoksluğu benimsemiştir.

Y → 5. Doğu Roma-Sâsânî rekabeti, her iki devleti de zayıflatarak Müslümanların Yakın Doğu'da hâkimiyet kurmalarını kolaylaştırmıştır.

D → 6. Çin devlet yönetiminde benimsenen veraset kuralına göre Tang Hanedanı Orta Çağ boyunca yönetimde kalmıştır.

Y → 7. Bozkır kültüründen doğan Göktürk ve Uygur devletlerinden, Uygurların zamanla Maniheizm dinine girmeleri yaşam tarzlarının değişmesine neden olmuştur.

4. Anadolu hâkimiyeti için mücadele eden iki devletten Doğu Roma Hristiyanlığın Katolik mezhebini, Sâsânîler ise Ortodoksluğu benimsemiştir.
- D → 1. ÇIKIŞ
- Y → 2. ÇIKIŞ

5. Doğu Roma-Sâsânî rekabeti, her iki devleti de zayıflatarak Müslümanların Yakın Doğu'da hâkimiyet kurmalarını kolaylaştırmıştır.
- D → 3. ÇIKIŞ
- Y → 4. ÇIKIŞ

6. Çin devlet yönetiminde benimsenen veraset kuralına göre Tang Hanedanı Orta Çağ boyunca yönetimde kalmıştır.
- D → 5. ÇIKIŞ
- Y → 6. ÇIKIŞ

7. Bozkır kültüründen doğan Göktürk ve Uygur devletlerinden, Uygurların zamanla Maniheizm dinine girmeleri yaşam tarzlarının değişmesine neden olmuştur.
- D → 7. ÇIKIŞ
- Y → 8. ÇIKIŞ

1. ÇIKIŞ

2. önermede bu dönemde Doğu Roma ve Sâsânî imparatorlukları Balkanlar, Anadolu, Mezopotamya, Kuzey Afrika ve İran'da hâkimiyet kuran, birbirleriyle sürekli rekabet hâlinde olan iki büyük devletti. 4. önermede Doğu Roma Hristiyanlığın Ortodoks mezhebini benimserken Sâsânîler Zerdüştî idi. 5. önermede iki devlet arasında yaşanan uzun süreli rekabet her iki devleti zayıflatarak Dört Halife ve Emeviler dönemlerinde Müslümanların Yakın Doğu'da hâkimiyet kurmasını kolaylaştırdı.

2. ÇIKIŞ

3. önermede VI. yüzyılın ortalarından itibaren Türkistan'da bozkır geleneğine uygun olarak önce Göktürkler, ardından Uygurlar tarafından büyük devletler kurulmuştur. 6. önermede Göktürkler ve Uygurların önemli rakiplerinden biri olan Çin ise Orta Çağ boyunca farklı hanedanlar tarafından yönetilmiştir. Çin'de verasete ilişkin kesin bir kural bulunmazken Tang Hanedanı Orta Çağ'ın tamamında değil belirli bir bölümünde iktidarda kalmıştır. 7. önermede Uygurlar, Maniheizm inancını benimseyerek ordu ve yönetim yapısında bazı değişiklikler yapmıştır.

3. ÇIKIŞ

1. önermede Çin, Doğu Roma ve Sâsânî devletleri Eski Çağ'da kurulup Orta Çağ'da varlıklarını sürdürürken Göktürkler, Uygurlar ile İslam Devleti Emeviler ve Abbasiler Orta Çağ'da kurulmuştur.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Avâsım: Abbasiler Dönemi'nde İslam Devleti'ni Doğu Roma İmparatorluğu saldırılarına karşı korumak amacıyla sınır boylarında kurulan tampon şehirler.

Hanedan: Devleti yönetme hakkını elinde bulunduran soylu aile.

İaşe: Bir kişinin veya bir topluluğun beslenmesi, barınması ve geçinmesi için gerekli olan ihtiyaçların karşılanması.

Kast Sistemi: Hindistan kökenli, toplumu kesin çizgilerle sınıflara ayıran ve sınıflar arası geçişe izin vermeyen katı toplumsal yapı.

Liyakat: Bir görevin veya makamın, kişisel ilişkilere değil ehliyet ve yetenek sahibi olan kişiye verilmesi ilkesi.

Lojistik: Bir operasyonun başarılı olması için gerekli olan kaynak, malzeme ve personelin doğru zamanda doğru yere ulaştırılması süreci.

Maniheizm: MS 3. yüzyılda ortaya çıkan ve birbirine zıt iki tanrının varlığını öngören Uygurların yerleşik hayata geçişini hızlandıran dini inanış.

Monarşi: Siyasi otoritenin tek bir kişinin elinde bulunduğu ve babadan oğula geçen yönetim biçimi.

Müşrik: Allah'a ortak koşan veya başka varlıklara da ilahlık atfeden kişi.

Piyade: Yaya olarak savaşan asker.

Saltanat: Hükümdarlık hakkının babadan oğula veya aile üyelerine geçtiği sistem.

Samarra: Abbasiler tarafından sadece Türk askerleri ve aileleri için inşa edilmiş özel askeri şehir.

Satrap: Pers İmparatorluğu'nda eyalet yöneticisi.

Senato: Roma'da danışma ve karar organı olan meclis.

Veraset: Bir kimsenin ölümüyle yönetim hakkının kanuni varislerine geçme usulü.

Zerdüştlük: Antik İran kökenli olan, iyilik ve kötülüğün sürekli savaşını esas alan, ateşi kutsal sayan inanç sistemi.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

KAYNAK B

İslamiyet'in Doğduğu Dönemde Asya-Avrupa-Afrika

İslamiyet'in doğduğu dönemde Avrupa'da Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla siyasi birlik bozulmuş ve feodalite güç kazanırken Doğu Roma İmparatorluğu ile Sâsânî İmparatorluğu Anadolu ve Mezopotamya üzerinde uzun süren mücadelelere girişmiştir. Habeş Krallığı Hristiyanlığı resmî din olarak benimsemiştir. VII. yüzyılda ortaya çıkan İslamiyet, Hz. Muhammed'in hicretiyle siyasi bir güç hâline gelmiş; Dört Halife ve Emeviler dönemlerinde Sâsânî Devleti yıkılmış, Kuzey Afrika ve İspanya fethedilmiştir. Aynı dönemde Asya'da Göktürk ve Uygur devletleri kurulmuş, Çin Tang Hanedanlığı ile güçlü bir dönem yaşamış, Hindistan'da ise kast sistemi nedeniyle siyasi birlik sağlanamamıştır.

Günümüzde ise Asya, Avrupa ve Afrika'da siyasi yapı imparatorluklardan ulus devlet sistemine evrilmiş; Avrupa Birliği gibi bölgesel iş birlikleri ortaya çıkmış; Asya küresel ekonominin önemli merkezlerinden biri hâline gelmiş; Afrika'da ise sömürgecilik sonrası kurulan bağımsız devletler siyasi ve ekonomik gelişim süreçlerini sürdürmektedir. Böylece geçmişte daha çok hanedan ve imparatorluk temelli olan siyasi düzen, günümüzde uluslararası hukuk, çok taraflı diplomasi ve küresel ekonomik ilişkiler çerçevesinde şekillenen bir yapıya dönüşmüştür.

1. **Doğu Roma ve Sâsânî İmparatorlukları arasında uzun süredir devam eden siyasi ve askerî rekabetin, VII. yüzyılda İslamiyet'in Arabistan Yarımadası dışına hızla yayılmasında nasıl bir rol oynadığını değerlendiriniz.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak A ve B'ye göre Orta Çağ'dan günümüze devlet anlayışındaki değişimi tespit ederek açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Doğu Roma ile Sâsânî İmparatorlukları arasında Yakın Doğu'da uzun yıllar süren siyasi ve askerî rekabet, her iki devleti de ekonomik, askerî ve idari açıdan yıpratmıştır. Bu durum, İslam ordularının Arabistan Yarımadası dışındaki Suriye, Filistin, Irak, İran ve Kuzey Afrika bölgelerinde gerçekleştirdiği fetihleri ve İslamiyet'in bu coğrafyalarda hızla yayılmasını kolaylaştırmıştır.

2. Orta Çağ'da devlet anlayışı genellikle hanedan temelliydi; siyasi güç hükümdarın ve ailesinin otoritesine dayanır, sınırlar fetihlerle genişletilir ve yönetim kişisel egemenlik anlayışıyla yürütülürdü. İmparatorluk yapısı hâkim olup çok uluslu topluluklar merkezî otorite altında toplanırdı.

   Günümüzde ise devlet anlayışı ulus devlet modeli üzerine kuruludur. Egemenlik millete ait kabul edilir, yönetim anayasa ve hukuk kurallarıyla sınırlandırılır. Devletler arası ilişkiler fetih yerine diplomasi, uluslararası hukuk ve ekonomik iş birlikleri çerçevesinde yürütülmektedir. Böylece kişisel egemenliğe dayalı imparatorluk anlayışından, hukuk ve vatandaşlık temelli modern devlet anlayışına geçiş yaşanmıştır.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

MS 220'de Çin'de siyasi birlik bozulmuş, 580'de Sui Hanedanlığı ülkeyi yeniden birleştirmiş, 618'de ise yönetim Tang Hanedanlığı'na geçmiştir. Çin'de imparator "Gök'ün Oğlu" kabul edilir, en yüksek otorite sayılır ve yönetim babadan oğula geçerdi. Tang Dönemi'nde başbakanlık sistemi vardı. Sınır bölgeleri duhu zhidu sistemiyle yönetilmiş, İpek Yolu için Anxi Genel Valiliği kurulmuş ve tuntian sistemiyle askerî tarım yapılarak hem güvenlik hem de kültürel etki sağlanmıştır. Öte yandan yerleşik anlayışla örgütlenen Çin düzenli ordular kurmuş; surlar, kaleler inşa ederek savunma hatları oluşturmuştur.

Türkistan'da yönetim "kut" anlayışına dayanıyordu. Göktürklerde kağan gücünü Gök Tanrı'dan alır ve devlet yönetimi babadan oğula geçerdi. Kağan, toy adlı meclisle birlikte yönetirdi; gerektiğinde devlet işleri ayuk tarafından yürütülürdü. Uygurlarda da benzer yönetim anlayışı sürmüş, hatun yönetimde söz sahibi olmuş ve Göktürklerden birçok idari ünvan aynen kullanılmıştır. Konargöçer yaşamın getirdiği zorunluluklar Türkistan'daki siyasi, askerî ve toplum düzenini derinden etkilemiştir. Hafif silahlar kullanan çoğunluğu süvarilerden oluşan ordu, toplumla iç içe geçmiştir. Bu durum kağanın otoritesinin temel kaynaklarından birini oluşturmuştur.

KAYNAK B

"Çin Halk Cumhuriyeti, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'nde uyguladığı politikaları terörle mücadele, aşırılığın önlenmesi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması gerekçeleriyle açıklamaktadır. Yetkililer, mesleki eğitim ve öğretim merkezleri olarak tanımlanan yapıların, bireylerin iş gücü piyasasına katılımını artırmayı ve toplumsal istikrarı güçlendirmeyi amaçladığını belirtmektedir. Bununla birlikte, elde edilen bilgiler; keyfî gözaltılar, hareket özgürlüğünün kısıtlanması, kültürel ve dinî pratikler üzerindeki sınırlamalar ile zorlayıcı nitelik taşıyan uygulamaların varlığına işaret etmektedir. Bu durum, uluslararası insan hakları hukukunun bazı hükümleriyle uyumluluk konusunda ciddi soru işaretleri doğurmaktadır. Mevcut bulgular, güvenlik politikaları ile temel hak ve özgürlüklerin korunması arasında daha dengeli ve şeffaf bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır."

(Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin 2022'de yayımladığı Sincan-Uygur Bölgesi Değerlendirme Raporu'ndan özetlenmiştir.)

1. Orta Çağ'da egemenliğin meşruiyet kaynağı sıklıkla inançlar olmuştur. **Çin'deki "Gök'ün Oğlu" (Tian Ming) ve Göktürklerdeki "kut" anlayışına dayalı yönetim sistemleri çerçevesinde, bu tür kutsal kaynaklı meşruiyetin hükümdarlara sağladığı güçler ve beraberinde getirdiği zaaflar neler olabilir? Yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Çin ve Türkistan'da hükümdarın yetki kaynağı ve yönetim anlayışı bakımından benzerlik ve farklılıklar nelerdir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Çin ve Türkistan'daki yaşam tarzının askerî yapıya etkisini açıklayınız, aralarındaki farkları belirtiniz.**

.....

.....

.....

4. **Göktürk Devleti'nde kağanın danışmanı olduğunuzu hayal edin. Kağanınız, Çin'in merkezî ve bürokratik devlet modelini tamamen benimsemeyi düşünüyor. Bu radikal değişimin, Göktürk devlet yönetiminin verimliliği, sosyal yapıya uyumu ve askerî kapasitesi açısından olası iki güçlü ve iki zayıf yönünü yazınız.**

.....

.....

.....

5. **Tang Hanedanı'nın hâkimiyet alanlarını kalıcı hâle getirme çabaları ile Çin'in günümüzde Sincan (Uygur) Özerk Bölgesi'nde uyguladığı politikalar arasındaki benzerlikleri tartışınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Sağladığı Güçler:**

   Orta Çağ'da Çin'de "Gök'ün Oğlu" ve Göktürklerde "kut" anlayışına dayalı meşruiyet sistemi, hükümdara ilahi kaynağa dayandığına inanılan kutsal bir otorite kazandırmıştır. Bu durum, hükümdarın kararlarının sorgulanmasını zorlaştırarak merkezî otoritenin güçlenmesine katkı sağlamıştır.

   Çin'de imparatorun mukaddes kabul edilmesi, feodal prensler üzerinde mutlak üstünlük kurmasına imkân tanırken Göktürklerde kağanın Kök Tengri'den kut aldığına inanılması, devlet yönetiminde birlik, itaat ve siyasal meşruiyeti güçlendirmiştir.

   Beraberinde Getirdiği Zaaflar:

   Bu meşruiyet anlayışı bazı zaafları da beraberinde getirmiştir. Hükümdarın başarısızlıkları, ilahi iradenin geri çekildiği şeklinde yorumlanmış; bu durum isyanları ve iktidar mücadelelerini meşrulaştırmıştır.

   Hanedan içi veraset her zaman sorunsuz işlememiştir. Çin'de farklı hanedanların iktidara gelmesi sürecinde yoğun taht mücadeleleri yaşanmış; Göktürklerde ise kut inancı ve veraset anlayışının etkisiyle hanedan üyeleri arasında çıkan taht kavgaları, devletin zayıflamasında ve yıkılmasında etkili olmuştur.

2. Benzerlik olarak hem Çin'de hem de Türkistan'da hükümdarın yetkisinin kutsal bir kaynağa dayandırılması gösterilebilir. Çin'de imparator "Gök'ün oğlu" sayılırken, Göktürklerde kağan gücünü Gök Tanrı'dan aldığına inanılan kut anlayışına dayandırmıştır.

   Farklılık olarak ise Çin'de daha yerleşik ve bürokratik bir yönetim anlayışı (başbakanlık sistemi, genel valilikler, düzenli ordu ve savunma hatları) görülürken Türkistan'da konargöçer yaşamın etkisiyle yönetim daha çok askerî güce ve kağanın başkanlık ettiği toy meclisine dayanmıştır.

3. Çin'de yerleşik yaşam tarzı, düzenli ve kalabalık piyade ordularının kurulmasını sağlamıştır. Tarıma dayalı ekonomik yapı sayesinde sürekli asker beslenebilmiş, surlar ve kaleler inşa edilerek savunmaya önem verilmiştir. Ordu daha planlı, disiplinli ve savunma ağırlıklı bir yapıya sahip olmuştur.

   Türkistan'da ise konargöçer yaşam tarzı askerî yapıyı hareketlilik üzerine kurmuştur. Ordu büyük ölçüde atlı birliklerden (süvarilerden) oluşmuş, hafif silahlar kullanılmış ve hızlı saldırı taktikleri geliştirilmiştir.

   Fark olarak Çin ordusu yerleşik düzenin etkisiyle savunma ve bürokrasiye dayalıyken Türk ordusu hareket kabiliyeti yüksek, savaşçı toplum yapısına dayalı ve hücum gücü ön planda olan bir özellik taşımıştır.

4. Göktürk Devleti'nin Çin'in merkezî ve bürokratik modelini tamamen benimsemesi durumunda

   Güçlü Yönler:

   - Devlet yönetiminde yazılı kuralların artmasıyla idari düzen ve süreklilik sağlanabilir.
   - Vergi ve kaynakların daha sistemli toplanmasıyla ekonomik verimlilik artabilir.

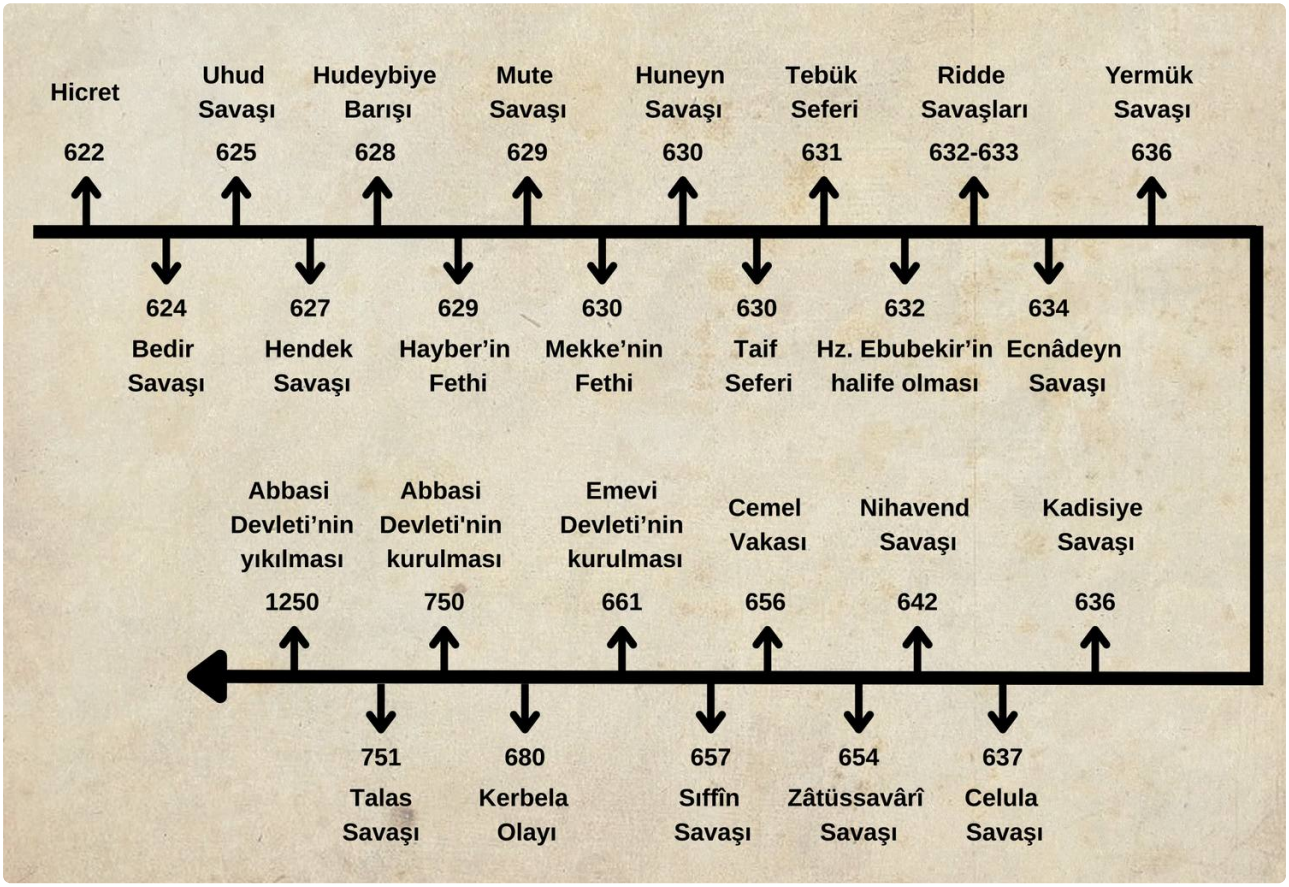
   Zayıf Yönler:

   - Göktürk toplumu, boyların özerkliğine alışkındır. Merkezî Çin modeli, boy beylerinin gücünü ve toydaki söz hakkını elinden alarak onları isyana teşvik edebilir. Göçebe yaşam tarzına uymayan sabit bürokratik merkezler, toplumsal huzursuzluğa neden olabilir.
   - Göktürklerin askerî gücü, atlı ve hafif süvarilerin çevikliğine ve boyların kendi savaşçılarını getirmesine dayanıyordu. Ağır, merkezî ve piyade ağırlıklı bir Çin ordusu modeli, bu çevikliği ve hızı kaybettirerek Göktürkleri askerî avantajlarından mahrum bırakabilir.

5. Tang Hanedanı, sınır bölgelerinde duhu zhidu sistemi, Anxi Genel Valiliği ve tuntian uygulamalarıyla güvenliği sağlayarak merkezî otoriteyi kalıcı hâle getirmeye çalışmıştır. Amaç, stratejik bölgeleri kontrol altında tutmak ve merkeze bağlılığı güçlendirmektir.

Günümüzde Çin'in Sincan'da uyguladığı politikalar da güvenlik, istikrar ve ekonomik kalkınma gerekçelerine dayandırılmaktadır. Her iki dönemde de sınır bölgelerinde merkezi kontrolü artırma çabası görülmekte ancak günümüzdeki uygulamalar insan hakları açısından uluslararası düzeyde tartışılmaktadır.

Yönerge: Aşağıdaki İslam tarihine ait tarih şeridini inceleyerek öğrenmenizi pekiştiriniz.

ETKİNLİK 2

Kelime bulutunda, Hz. Muhammed, Dört Halife, Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde yaşanan siyasi ve askerî gelişmelere ilişkin kelimeler yer almaktadır. Kelimeler, önem derecelerine göre farklı büyüklüklerde gösterilmiştir.

Aşağıdaki soruları cevaplarken kelimeler arasında ilişki kurarak yorumlarınızı bir paragraf içinde ifade ediniz. Sorularda belirtilen kelimelerin her birini cevabınızda en az bir kez kullanınız.

1. "Cemel Vakası, Sıffîn, Hakem Olayı, Kerbela" **kavramları, İslam tarihindeki iç siyasi gelişmeler hakkında neyi çağrıştırmaktadır? Cevabınızı kronolojiye uygun, beş cümlelik bir paragraf hâlinde yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Kelime bulutunda** "Kadisiye, Nihavend, Yermük, Ecnâdeyn" **gibi savaş adları ile** "Şam, Bağdat, İran" **gibi şehir, ülke adlarının yer alması İslam fetihlerinin siyasi ve coğrafi sonuçları hakkında hangi ipuçlarını sunmaktadır? Cevabınızı üç cümlelik bir paragraf hâlinde yazınız.**

.....

.....

.....

3. **Bu kelime bulutunda yer almayan ancak eklenmesi gerektiğini düşündüğünüz bir kavramı yazınız ve bu tercihinizin nedenini açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra ortaya çıkan olaylar nedeniyle Hz. Ali Dönemi'nde fetih hareketleri durmuş ve İslam Devleti'nde iç karışıklıklar yaşanmıştır. Hz. Ali halife seçildiğinde Müslümanlar farklı eğilim ve tutumları nedeniyle farklı gruplara ayrılmıştı. Bu dönemde yaşanan ilk iç çatışma **Cemel Vakası** (656) olmuş ardından Hz. Ali ile Şam Valisi Muaviye arasında yapılan **Sıffîn Savaşı** (657), halifelik konusundaki anlaşmazlıkları derinleştirmiştir. Sıffîn Savaşı'ndan sonra yaşanan **Hakem Olayı**, sorunların çözülememesi nedeniyle ayrılıkların daha da artmasına neden olmuştur. Hz. Ali'den sonra halife olan Muaviye'nin veliaht ilan ettiği Yezid'in halifeliğine karşı çıkan Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edildiği **Kerbela Olayı** (680), İslam toplumunda derin ve kalıcı etkiler bırakmıştır.

2. Dört Halife Dönemi'nde **Ecnadeyn** (634) ve **Yermük** (636) savaşlarında Doğu Roma kuvvetlerine karşı üstünlük sağlanmış ve günümüzde **Şam** ve çevresini kapsayan Suriye toprakları fethedilmiştir. Hz. Ömer Dönemi'nde gerçekleştirilen **Kadisiye** (636) ve **Nihavend** (642) savaşları sonucunda Sâsânî Devleti ortadan kaldırılmış, günümüzde **Bağdat** ve çevresini kapsayan Irak toprakları ile **İran** coğrafyası İslam Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir. Bu fetihler, İslam Devleti'nin hem siyasi gücünü artırmış hem de coğrafi sınırlarının önemli ölçüde genişlemesini sağlamıştır.

3. **Mevali** kavramı eklenebilir çünkü mevali uygulaması, Emeviler Dönemi'nde İslam toplumunun sosyal ve siyasi yapısını doğrudan etkilemiştir. Hz. Muhammed ve Dört Halife Dönemi'nde Arap olmayan Müslümanlar Araplarla eşit kabul edilirken Emeviler Dönemi'nde Kur'an ve sünnete aykırı olarak Araplar üstün tutulmuştur. Mevali olarak adlandırılan Arap olmayan Müslümanlara ek vergiler yüklenmiş, fetihlere katılmalarına rağmen askerî maaş sistemine dâhil edilmemeleri toplumsal huzursuzluklara yol açmıştır.

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Ordular, siyasi örgütlenmelerin kurulmasında ve devamlılığının sağlanmasında temel bir unsurdur. Yerleşik toplumlarda ordu ayrı bir kurum olarak örgütlenirken konargöçer toplumlarda savaş zamanı eli silah tutan herkesin asker olması söz konusudur. Bu nedenle konargöçerlerde askerlik ayrı bir meslek olarak görülmezdi.

Çin ordularında piyadeler çoğunluğu oluştursa da süvari birlikleri ön plana çıkmıştır. Piyadeler daha çok lojistik, erzak taşıma ve kale koruma gibi görevlerde kullanılmıştır. Süvariler zırh, kılıç ve miğfer gibi teçhizatlarla donatılmıştır. Tuntian sistemiyle tarım gelirleri sayesinde askerlerin iaşesi sağlanmış ve sınır bölgelerinde devletin nüfuzu güçlendirilmiştir.

Sâsânîlerde ordu, süvari ve piyade olmak üzere iki ana sınıftan oluşmuştur. Süvariler, piyadelerden daha üstün ve saygın kabul edilmiştir. Askerlerin bir kısmı maaş, bir kısmı ikta (toprak) karşılığında hizmet etmiştir. Sâsânî ordusunda ok, yay, mızrak, kılıç, yuvarlak kalkan, gürz, zırh, miğfer gibi silah ve teçhizatlar kullanılmış; ordunun ana gücünü süvariler oluşturmuştur. Kaynaklara göre Sâsânîlerin savaş kazanmasının en önemli nedeni, ordunun en etkin güçlerinden olan savaş fillerini kullanmalarıdır.

Doğu Roma İmparatorluğu'nda ordu iki temel askerî yapıdan oluşur: Thema birlikleri ve Tagma birlikleri. Thema askerleri toprağa bağlı çiftçi-askerlerden oluşan yerel kuvvetlerdir. Tagma birlikleri ise başkent İstanbul'da konuşlanmış profesyonel askerlerdir.

Sâsânî ordusuna mensup askerler

Göktürk ordusuna mensup hafif zırhlı asker

KAYNAK B

Göktürkler; konargöçer yaşamın etkisiyle hareketli, süvari ağırlıklı ve hızlı bir ordu yapısına sahipti. Türk ordusu daimî ve ücretli bir yapıya sahip değildi. Eli silah tutan herkes asker sayılırdı. Barış zamanında günlük yaşamını sürdüren halk, savaş döneminde kısa sürede seferber olabiliyordu. Türk ordusu, daimî ve ücretli olmayan bir yapıya sahipti. Ordu, onlu sisteme göre örgütlenmiş olup temel askerî birim on bin askerden oluşan tümendi. Ok, yay, kılıç, hançer, sadak, kın, kalkan ve süngü Türk ordusunun başlıca savaş araçlarıydı. Uygurlar, başlangıçta Göktürkler gibi atlı ve hareketli bir ordu yapısına sahipti ancak Maniheizm'in benimsenmesiyle birlikte Uygurlarda askerî disiplin zayıflamıştır.

1. **Kaynak B'de yer alan** "Eli silah tutan herkes asker sayılırdı." **ve** "Barış zamanında günlük yaşamını sürdüren halk, savaş döneminde kısa sürede seferber olabiliyordu." **ifadelerinden hareketle Göktürklerdeki "ordu-millet" anlayışını açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Göktürk ordularında süvari birliklerinin ön plana çıkmasında, bozkır coğrafyasının ve konargöçer yaşam tarzının nasıl bir etkisi olmuştur? Anlatınız.**

.....

.....

.....

3. **Doğu Roma ordusunda uygulanan thema sistemi ile Çin'deki tuntian sistemi arasında amaç ve işleyiş açısından hangi benzerlikler bulunmaktadır? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

4. **Yerleşik (ör. Çin, Doğu Roma, Sâsânî) ve konargöçer (Göktürk) devletlerin ordu yapıları arasındaki en belirgin üç farkı açıklayınız.**

.....

.....

.....

5. **Bir devletin siyasi yapısı ile ordu teşkilatı arasındaki ilişkiyi, Orta Çağ örneklerinden yararlanarak dört cümleyle açıklayınız. Cevabınızda neden-sonuç ilişkisi kurmaya özen gösteriniz.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Göktürklerde ordu-millet anlayışı, askerlik ile sivil hayatın birbirinden ayrılmamasına dayanır. "Eli silah tutan herkes asker sayılırdı." ifadesi, toplumun tamamının savunma gücünün parçası olduğunu gösterir. Bu anlayış sayesinde barış zamanında hayvancılığa dayalı bir ekonomi meydana getiren halk, savaş döneminde hızlı biçimde seferber olmuş, böylece masraflı ve profesyonel bir orduya gerek duyulmadan güçlü bir savunma sistemi oluşturulmuştur.

2. Bozkır coğrafyasının geniş ve açık yapısı, Göktürklerde hızlı hareketi ve süvari birliklerini zorunlu kılmıştır. Konargöçer yaşam tarzı, at binme ve ok kullanma becerilerini günlük hayatın parçası hâline getirerek güçlü bir süvari potansiyeli oluşturmuştur. Hayvancılığa dayalı ekonomik yapı ise yeterli at teminini sağlayarak ordunun hareketliliğini artırmıştır.

3. Doğu Roma'daki **thema** sistemi ile Çin'deki **tuntian** sistemi arasındaki temel benzerlik, askerî ihtiyaçların yerel kaynaklar (tarımsal üretim) aracılığıyla karşılanmasıdır. Her iki sistemde de askerler toprağa bağlanarak hem üretim yapmış hem de bulundukları bölgelerin savunmasını üstlenmiştir. Bu sayede ordu iaşesi tarımsal üretimle güvence altına alınmış, sınır bölgelerinde devlet otoritesi güçlendirilmiştir. Ayrıca askerlerin nakit maaş yerine toprak geliriyle desteklenmesi, merkezî hazineye yük oluşturmadan daimî bir savunma gücü kurulmasını sağlamıştır.

4. I. Yerleşik devletlerde ordu, maaşlı veya toprak karşılığı hizmet eden ayrı bir meslek grubu/sınıfı iken konargöçerlerde askerlik, tüm yetişkinlerin yükümlü olduğu bir vatandaşlık görevi (ordu-millet) şeklindedir.

II. Yerleşik devletlerde ordular çoğunlukla piyade ağırlıklı veya karma bir yapıdayken konargöçer orduların ana gücü ve stratejisinin merkezinde yüksek hareket kabiliyetine sahip süvariler bulunmuştur.

III. Yerleşik devletlerde ordu, kale, erzak deposu ve karmaşık tedarik zincirleriyle (tuntian, thema gibi) desteklenirken konargöçer ordular, hafif ve hızlı olmaya odaklanmış; büyük ölçüde hayvan sürülerinden (at, koyun) sağlanan bir lojistiğe dayanmıştır.

IV. Yerleşik devletlerde (Çin, Doğu Roma, Sâsânî) ordu; maaşlı, profesyonel ya da toprağa bağlı askerlerden oluşurken Göktürklerde askerlik ayrı bir meslek değildir. Konargöçer Göktürklerde toplumun tamamı, ihtiyaç hâlinde orduya dönüşebilecek bir yapıdadır.

5. Bir devletin siyasi yapısı, ordunun teşkilatlanmasını doğrudan etkiler. Güçlü ve merkezî devletlerde ordu, profesyonel ve düzenli bir yapıya sahipken konargöçer ve boy temelli siyasi yapılarda toplumun tamamına dayanan daha esnek bir ordu anlayışı görülür. Orta Çağ'da siyasi otorite güçlendikçe ordunun da kurumsallaştığı anlaşılmaktadır.

ETKİNLİK 4

Aşağıdaki soruları Kaynak A, B ve C'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A I. GÖKTÜRK DEVLETİ

Türk milletine adını veren I. Göktürk Devleti, Bumin Kağan önderliğinde 552 yılında Ötüken merkezli olarak kurulmuştur. 553–573 yılları arasında hüküm süren Mukan Kağan Dönemi'nde, doğuda Kore'den batıda Karadeniz'e kadar uzanan geniş bir coğrafyadaki Türk boyları Göktürk hâkimiyeti altına alınmış ve devlet en parlak dönemini yaşamıştır. Bu süreçte batı kanadını yöneten İstemi Yabgu, Sâsânî İmparatorluğu ile ittifak yaparak 557 yılında Ak Hun Devleti'ni ortadan kaldırmış ve İpek Yolu'nun denetimini ele geçirmiştir. Zamanla bu ittifakın bozulması üzerine Göktürkler, Doğu Roma İmparatorluğu ile diplomatik ilişkilere yönelmiştir. Bu kapsamda 567 yılında İstanbul'a, 569 yılında ise Göktürk ülkesine karşılıklı elçiler gönderilmiştir. Söz konusu diplomatik temaslar Sâsânîleri zor durumda bırakmış ve İran'ın ilerleyen dönemde İslam orduları tarafından fethedilmesini kolaylaştıran bir ortam oluşturmuştur.

Taspar Kağan'ın 581 yılında ölümüyle başlayan taht mücadeleleri ve Çin'in kışkırtmaları sonucunda Göktürk Devleti, 582 yılında Doğu ve Batı Göktürkler olarak ikiye ayrılmıştır. Çin, 630 yılında Doğu Göktürk Devleti'ni yıkmış; Batı Göktürkleri ise beyliklere ayırarak siyasi varlıklarını zayıflatmıştır.

KAYNAK B II. GÖKTÜRK DEVLETİ

Yaklaşık elli yıl Çin egemenliği altında kalan Göktürkler, Kutluk önderliğinde 682 yılında bağımsızlıklarını yeniden kazanarak II. Göktürk Devleti'ni kurmuştur. Kutluk, İlteriş Kağan ünvanını almış; Tonyukuk ise kağanın başdanışmanı olmuştur. Tonyukuk'un izlediği stratejiler sayesinde devlet sağlam temeller üzerine oturtulmuştur.

Kapgan Kağan Dönemi'nde Türk boyları yeniden birleştirilmiş ve Çin baskı altına alınmıştır. Onun ardından tahta çıkan İnel, başarısız yönetimi nedeniyle tepki çekmiş ve kurultay tarafından tahttan indirilerek yerine Kutluk Kağan'ın oğlu Bilge, kağan ilan edilmiştir. Bilge Kağan, kardeşi Kül Tigin ve Tonyukuk ile birlikte devleti yeniden güçlendirmiştir ancak Bilge Kağan'ın 734 yılında ölümüyle birlikte devlet zayıflamış; 742'de Karluk, Basmıl ve Uygur isyanları başlamış; bu süreç 745 yılında II. Göktürk Devleti'nin yıkılmasıyla sonuçlanmıştır.

KAYNAK C UYGUR DEVLETİ

Göktürklerin yıkılmasının ardından Basmıllar, Karluklar ve Uygurlar ön plana çıkmıştır. 744 yılında Uygurlar, Kutluğ Bilge Kül Kağan önderliğinde Uygur Devleti'ni kurmuş; devletin merkezi daha sonra Ötüken'den Karabalgasun'a taşınmıştır. Moyen-Çor Kağan Dönemi'nde devlet güçlenmiş ve Tang Hanedanı'na askerî destek verilmiştir. Bögü Kağan zamanında Uygurlar ekonomik açıdan gelişmiş, 764 yılında Maniheizm resmî din olarak kabul edilmiştir. Maniheizm'in benimsenmesi, Uygurların yerleşik hayata geçiş sürecini hızlandırmıştır.

IX. yüzyıldan itibaren zayıflayan Uygur Devleti, 840 yılında Kırgız saldırıları sonucunda yıkılmıştır. Dağılan Uygurlar, Kansu (Sarı) Uygurları ve Turfan Uygur Devleti gibi yeni siyasi oluşumlar kurarak tarih sahnesindeki varlıklarını sürdürmüştür.

1. **Kaynak A, B ve C'de yer alan gelişmeler arasından Göktürk ve Uygur tarihi açısından önemli olduğunu düşündüğünüz 10 gelişmeyi belirleyerek kronolojik bir sıralama oluşturunuz.**

.....

.....

.....

2. **Kaynak A, B ve C'ye göre I. Göktürk, II. Göktürk ve Uygur devletlerinin yıkılış süreçlerinde dikkatinizi çeken benzerlik ve farklılıklar nelerdir? Yazınız.**

.....

.....

3. Kaynak A'ya göre Göktürklerin batı kanadını yöneten İstemi Yabgu'nun Sâsânîlerle ittifak yapıp daha sonra Doğu Roma ile ilişki geliştirmesi, Göktürk dış politikasının hangi özelliklerini yansıtmaktadır? Bu siyasetin İran'ın geleceği üzerindeki etkisi ne olmuştur? Anlatınız.

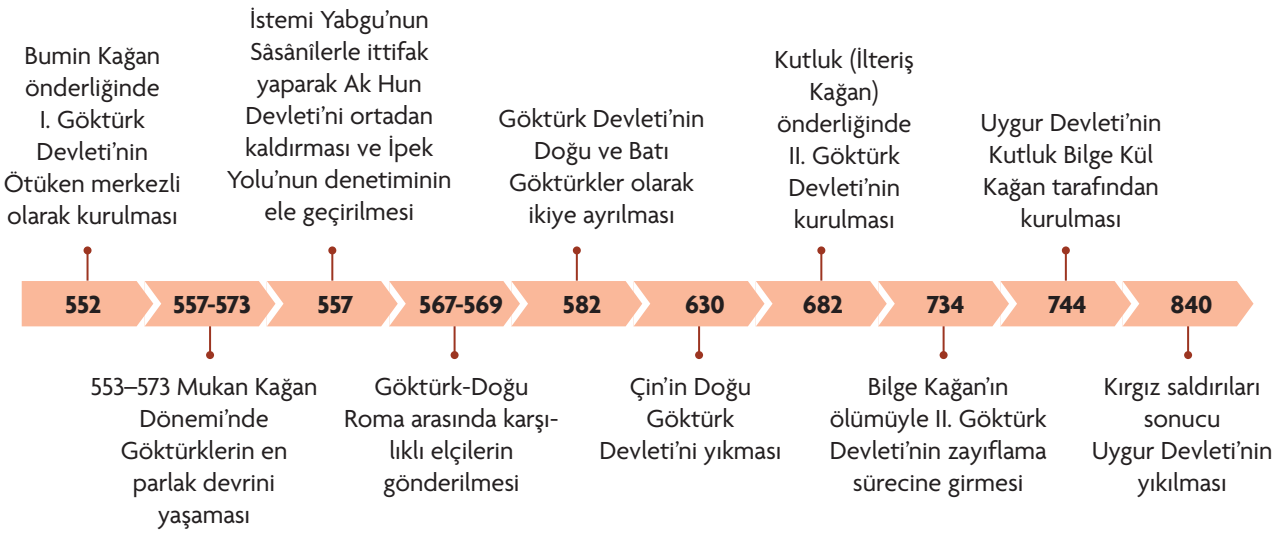
.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.

2. İstemi Yabgu'nun önce Ak Hunlara karşı Sâsânîlerle, ardından Sâsânîlere karşı Doğu Roma ile ittifak kurması; Göktürk dış politikasının çıkar temelli, pragmatik (faydacı) ve güç dengelerine dayalı bir anlayışa sahip olduğunu göstermektedir. Göktürkler, ekonomik çıkarları (İpek Yolu hâkimiyeti) ve siyasi menfaatleri doğrultusunda ittifaklarını değiştirebilmiştir. Bu politika; Ak Hun Devleti'nin yıkılmasına, Sâsânî Devleti'nin zayıflamasına ve İran'ın ilerleyen dönemde İslam orduları tarafından fethedilmesini kolaylaştıran bir zeminin oluşmasına katkı sağlamıştır.

3. Benzerlikler:

- Her üç devlette de **taht kavgaları** yıkılışın önemli bir sebebidir (I. Göktürk'te Taspar'dan sonraki mücadeleler, II. Göktürk'te Bilge Kağan sonrası zayıflama, Uygurlarda IX. yüzyıldaki zayıflama süreci).
- Merkezî otoritenin zayıfladığı dönemlerde **boyların (Basmıl, Karluk, Uygur, Kırgız) isyan etmesi** veya **başkaldırması** yıkılışı hızlandıran ortak bir unsurdur.
- Dış baskılar (Çin gibi) yıkılış sürecini hızlandırmıştır.

Farklılıklar:

- I. Göktürk Devleti, taht mücadeleleri ve Çin kışkırtmaları sonucu ikiye ayrılarak zayıflamıştır. II. Göktürk Devleti, boy isyanları (iç isyanlar) nedeniyle yıkılmıştır. Uygur Devleti ise dıştan gelen bir saldırı (Kırgızlar, 840) ile yıkılmıştır. Uygurların yıkılışında, yerleşik hayata geçişi hızlandıran **Maniheizm** inancının benimsenmesi gibi kültürel bir faktörden de söz edilebilir.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda verilen uygulama basamaklarını takip ederek etkinliği tamamlayınız.

Orta Çağ'da hüküm süren Çin, Doğu Roma, Sâsânî, Emevi, Abbasi ve Göktürk devletleri için tabloda verilen örnek dışında üç temel kavram yazınız.

ÇİN	DOĞU ROMA	SÂSÂNÎ
1. Tang Hanedanı	1. I. Konstantin	1. Şahanşah
2.	2.	2. .....
3.	3.	3. .....
4.	4.	4. .....

EMEVİ	ABBASİ	GÖKTÜRK
1. Şam	1. Bağdat	1. Ötüken
2.	2.	2. .....
3.	3.	3. .....
4.	4.	4. .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ÇİN	DOĞU ROMA	SÂSÂNÎ
1. Tang Hanedanı	1. I. Konstantin	1. Şahanşah
2. İpek Yolu	2. I. Iustinianos	2. Divan
3. Duhu Zhidu	3. Senato	3. Satrap
4. Tuntian	4. Thema	4. Persler

EMEVİ	ABBASİ	GÖKTÜRK
1. Şam	1. Bağdat	1. Ötüken
2. Muaviye	2. Harun Reşid	2. Bumin
3. Saltanat	3. Samarra	3. İlteriş
4. Mevali	4. Talas	4. Orhun Kitabeleri

ETKİNLİK 2

Aşağıdaki Orta Çağ'daki siyasi ve askerî gelişmelere ait kavramların yer aldığı yapılandırılmış gridi inceleyiniz. Verilen soruları cevaplandırırken kutucuklardaki kavramlardan uygun olanları yazınız.

- Her sorunun cevabında birden çok kavram yer alabilir.
- Bazı kavramlar birden fazla sorunun cevabı olarak kullanılabilir.

1 Avâsım	2 Ayuk	3 Divan	4 Duhu Zhidu
5 Kağan	6 Puvatya	7 Satrap	8 Senato
9 Şahanşah	10 Tagma	11 Talas	12 Thema
13 Toy	14 Tuntian	15 Vezir	16 Zâtüssavârî

1. Kutucuklardan hangisi/hangileri Çin İmparatorluğu'nun idari ve askerî yapısıyla ilgili kurum, makam ve ünvanları ifade etmektedir?

.....

2. Kutucuklardan hangisi/hangileri Sâsânî İmparatorluğu'nun idari ve askerî yapısıyla ilgili kurum, makam ve ünvanları ifade etmektedir?

.....

3. Kutucuklardan hangisi/hangileri Doğu Roma İmparatorluğu'nun idari ve askerî yapısıyla ilgili kurum, makam ve ünvanları ifade etmektedir?

.....

4. Kutucuklardan hangisi/hangileri Göktürk ve Uygur devletlerinin idari ve askerî yapısıyla ilgili kurum, makam ve ünvanları ifade etmektedir?

.....

5. Kutucuklardan hangisi/hangileri Orta Çağ devletlerinin merkezî idaresinde yer alan idari ve askerî kurum, makam ve ünvanları ifade etmektedir?

.....

6. Kutucuklardan hangisi/hangileri Orta Çağ devletlerinin eyalet (taşra) yönetiminde yer alan idari ve askerî kurum, makam ve ünvanları ifade etmektedir?

.....

7. Kutucuklardan hangisi/hangileri Orta Çağ'da hükümdarların kullandığı ünvanları ifade etmektedir?

.....

8. Kutucuklardan hangisi/hangileri İslam tarihinde yaşanan ve Müslümanların zaferiyle sonuçlanan savaşları ifade etmektedir?

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	4 Duhu Zhidu, 14 Tuntian
2	3 Divan, 7 Satrap, 9 Şahanşah, 15 Vezir
3	8 Senato, 10 Tagma, 12 Thema
4	2 Ayuk, 5 Kağan, 13 Toy
5	2 Ayuk, 3 Divan, 5 Kağan, 8 Senato, 9 Şahanşah, 10 Tagma, 13 Toy, 15 Vezir
6	1 Avâsım, 4 Duhu Zhidu, 7 Satrap, 12 Thema, 14 Tuntian
7	5 Kağan, 9 Şahanşah
8	6 Puvatya, 11 Talas, 16 Zâtüssavârî

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki her bir metni inceleyiniz. Metinlerde vurgulanan Orta Çağ'daki siyasi ve askerî gelişmelere ait önemli kelimeleri belirleyerek ilgili kutucuğa yazınız.

Bu antlaşma sonucunda Mekkeli müşrikler, İslam Devleti'ni resmen tanımıştır. Antlaşma hükümlerine uyulmaması ise Hz. Muhammed'in Mekke'yi fethetmesine zemin hazırlamıştır.

1 .....

Bögü Kağan Dönemi'nde benimsenen Maniheizm, devletin siyasi ve askerî yapısında değişime yol açmış; Çin sarayının etkisiyle zayıflayan kağanlık ailesi, 840 yılındaki Kırgız saldırıları karşısında varlığını sürdürememiştir.

2 .....

Hun, Göktürk ve Uygur devletlerinde hükümdarlık yetkisi, ilahi bir kaynağa dayandırılmıştır. Yönetme hakkının Tanrı tarafından verildiğine inanılması, hükümdarın meşruiyetini güçlendirmiştir.

3 .....

226 yılında İran'da Part egemenliğine son vererek Şehinşah (Şahanşah) ünvanını alan Erdeşir tarafından kurulan bu devlet, Orta Çağ'ın önemli siyasi güçlerinden biri hâline gelmiştir. Devletin en parlak dönemi, 531–579 yılları arasında hüküm süren I. Hüsrev zamanında yaşanmıştır.

4 .....

Abbasiler merkezdeki otoriteyi güçlendirmek ve askerî unsurları kontrol altında tutmak amacıyla Bağdat yakınlarında yeni bir yönetim merkezi kurmuştur. Bu merkez, devlet içinde Türk askerlerinin etkinliğini artırmıştır.

5 .....

İran coğrafyasında ortaya çıkan bu inanç sistemi, iyi ile kötünün mücadelesini esas almıştır. Devlet yönetimi ve toplum yapısı üzerinde etkili olmuş, İslamiyet'ten önce bölgede yaygın olarak benimsenmiştir.

6 .....

Arap Yarımadası'nda İslamiyet'in ortaya çıkışından önceki dönem genellikle kabile savaşları, sosyal eşitsizlik ve putperestliğin yaygın olduğu bir zaman olarak tanımlanır. Bu dönem, daha sonraki dinî ve sosyal dönüşümle tezat oluşturur.

7 .....

Mekke'de müşriklerin baskılarına maruz kalan Müslümanlar, inançlarını özgürce yaşayabilecekleri Medine şehrine göç etmiştir. Bu olay, İslam tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı kabul edilmiştir.

8 .....

Hz. Muhammed, Hicret'in hemen ardından Yahudilerin başını çektiği topluluklarla bir antlaşma yapmıştır. Bu düzenleme, hukuk devleti anlayışının erken bir örneği olarak kabul edilen bu belge katılımcıların hak ve sorumluluklarını düzenleyerek barış içinde bir arada yaşamanın kurallarını ortaya koymuştur.

9 .....

Türkistan'da Orhun vadisinde bulunan bu bölge, siyasi birliğin ve devlet otoritesinin simgesi olmuştur. Burayı kontrol eden gücün devleti yönetme hakkına sahip olduğu düşünülmüştür.

10 .....

Kendisini Roma imparatorlarının mirasçısı olarak gören bu hükümdar, Doğu Roma'yı eski sınırlarına ulaştırmak amacıyla Kuzey Afrika'yı Vandallardan, İtalya'yı Ostrogotlardan geri almış; İspanya'nın güneydoğusunda da hâkimiyet kurmuştur. Yaptığı hukuki düzenlemelerin yanı sıra Nika İsyanı sırasında yanan Ayasofya'yı yeniden inşa ettirmesiyle öne çıkmıştır.

11 .....

Yaklaşık elli yıl Çin egemenliği altında kalan Göktürklere yeniden bağımsızlık kazandırmış ve bu nedenle "İlteriş" ünvanını almıştır. Apa Tarkan olarak tayin ettiği Tonyukuk'un desteğiyle devleti sağlam temellere oturtmuştur.

12 .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1	Hudeybiye Antlaşması	**5**	Samarra	**9**	Medine Sözleşmesi (Vatandaşlık Antlaşması)
2	Uygurlar	**6**	Zerdüştlük	**10**	Ötüken
3	Kut İnancı	**7**	Cahiliye Dönemi	**11**	I. Iustinianos
4	Sâsânî	**8**	Hicret	**12**	Kutluk Kağan

ETKİNLİK 4

Aşağıdaki bulmacada Orta Çağ'daki siyasi ve askerî gelişmelerle ilgili kavramlar verilmiştir. Bulmacada yer alan her bir kavrama yönelik tarihsel bağlama uygun bir soru hazırlayınız.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1													T	H	E	M	A			
2																E				
3																V				
4																A		T		
5														V	E	L	İ	A	H	T
6														E		İ		G		
7														R				M		
8														A				A		
9														S						
10											M			E						
11								H	İ	L	A	F	E	T						
12											N									
13					T					H	İ	C	R	E	T					
14	Y	A	B	G	U						H									
15					N						E									
16				O	T	O	K	R	A	S	İ									
17					İ						Z									
18		D	İ	V	A	N					M									
19																				

DİKEY	
5	**TUNTİAN:**
11	**MANİHEİZM:**
14	**VERASET:**
16	**MEVALİ:**
18	**TAGMA:**

YATAY	
1	**THEMA:**
5	**VELİAHT:**
11	**HİLAFET:**
13	**HİCRET:**
14	**YABGU:**
16	**OTOKRASİ:**
18	**DİVAN:**

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

DİKEY	
5	**TUNTİAN:** Çin'de tarımı canlandırmak için asker ve halkın üretime yerleştirildiği askerî tarım kolonisi sistemi.
11	**MANİHEİZM:** Uygurların Bögü Han Dönemi'nde resmî din olarak benimsediği inanç sistemi.
14	**VERASET:** Hükümdarlığın soy yoluyla ilerlemesi.
16	**MEVALİ:** Emeviler Dönemi'nde Arap olmayan Müslümanlara verilen ad.
18	**TAGMA:** Doğu Roma'da başkentte bulunan doğrudan imparatora bağlı düzenli askerî birlikler.

YATAY	
1	**THEMA:** Doğu Roma'da hem askerî hem idari özellik taşıyan eyalet/bölge düzeni.
5	**VELİAHT:** Tahta geçmesi beklenen hükümdarın resmen belirlediği kişi.
11	**HİLAFET:** Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam toplumunun başına geçerek dinî ve siyasi yetkileri üstlenen yönetim kurumu.
13	**HİCRET:** Hz. Muhammed'in ve Müslümanların Mekke'den Medine'ye göçü (622).
14	**YABGU:** İslamiyet öncesi Türk devletlerinde uygulanan ikili yönetim anlayışında, ülkenin batı bölümünü yöneten hanedan üyesi.
16	**OTOKRASİ:** Yönetim gücünün tek kişinin elinde toplandığı yönetim biçimi.
18	**DİVAN:** İslam devletlerinde devlet işlerinin görüşüldüğü danışma kurulu.

ÖĞRENDİKLERİM

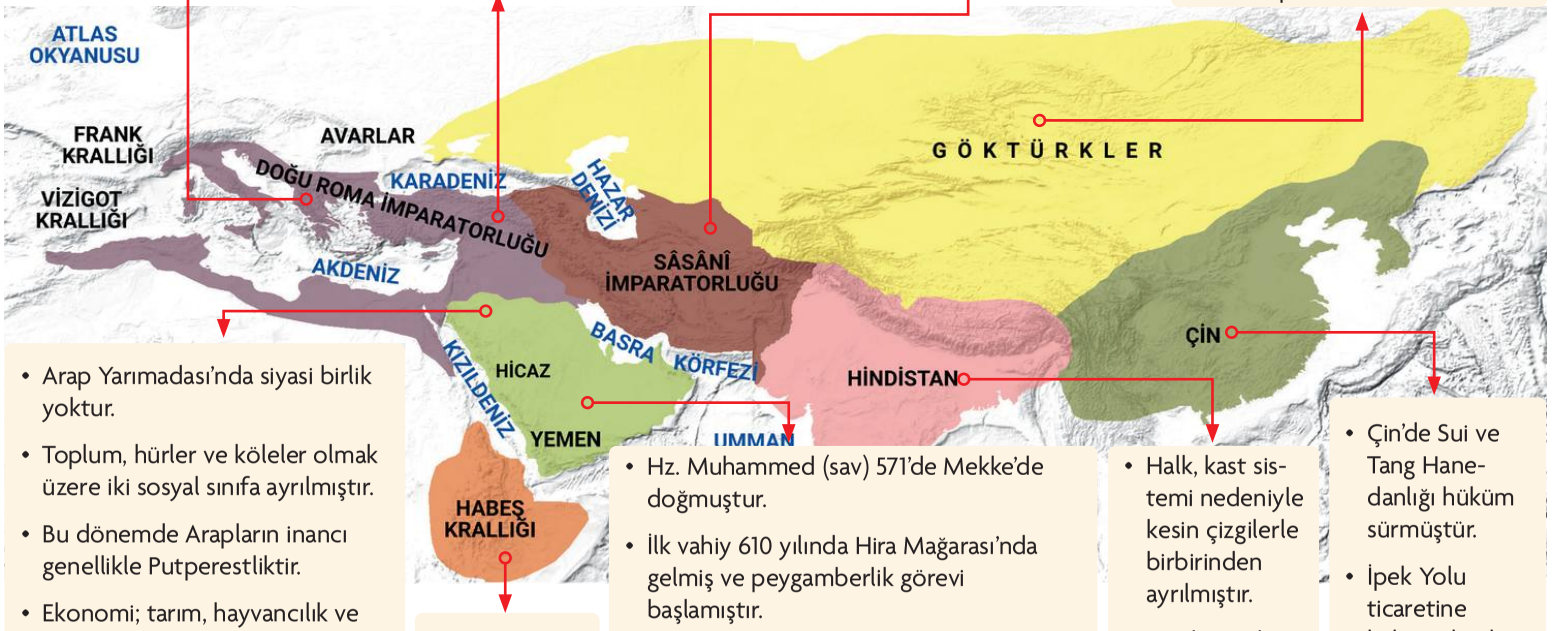
Amaç: Verilen bilgileri dikkatle okuyunuz. Konunun temel kavramlarını, önemli noktalarını ve bağlantılarını gözden geçirerek öğrenmenizi pekiştiriniz.

- Batı Roma İmparatorluğu yıkılmıştır.
- Avrupa'da merkezî otoriteden yoksundur.
- Küçük krallıklar kurulmuştur.

- Balkan, Anadolu, Suriye ve Kuzey Afrika topraklarında hüküm sürmüştür.
- Büyük bir monarşi devletidir.
- Sâsânîler ile Anadolu toprakları için sürekli bir mücadele içerisindedir.
- Hristiyanlardır.

- Sasani İmparatorluğu İran, Mezopotamya, Kafkasya'nın güneyinde hüküm sürmüştür.
- Büyük bir monarşi devletidir.
- Sâsânîler Zerdüştîliğe mensuptur.

- Türk adı VI. yüzyılın ortalarında Türkistan bozkırlarında yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır.
- Bu yüzyıldan itibaren Türkistan'da, önce Göktürkler ardından da Uygurlar tarafından büyük devletler kurulmuştur.
- Göktürkler Gök Tanrı inancına, Uygurlar ise Maniheizm'e mensuptur.

- Arap Yarımadası'nda siyasi birlik yoktur.
- Toplum, hürler ve köleler olmak üzere iki sosyal sınıfa ayrılmıştır.
- Bu dönemde Arapların inancı genellikle Putperestliktir.
- Ekonomi; tarım, hayvancılık ve ticarete dayanmaktadır. Ticaret en önde gelen geçim kaynağıdır.
- Mekke, en önemli ticaret merkezidir.
- Panayırlar, ekonomik hayatın yanı sıra sosyal ve kültürel hayatın da önemli bir parçasıdır.

- Hristiyanlığı resmî din olarak kabul etmiştir.

- Hz. Muhammed (sav) 571'de Mekke'de doğmuştur.
- İlk vahiy 610 yılında Hira Mağarası'nda gelmiş ve peygamberlik görevi başlamıştır.
- 622 yılında Medine'ye hicret etmiş ve burada İslam Devleti'nin temellerini atmıştır.
- Vefatına kadar ki sürede İslamiyet tüm Arap Yarımadası'nda yayılmıştır.
- 632 yılında Hac İbadeti sırasında tüm insanlığa Veda Hutbesi'yle seslenmiş ve 632 yılında Medine'de vefat etmiştir.

- Halk, kast sistemi nedeniyle kesin çizgilerle birbirinden ayrılmıştır.
- Hindistan'da siyasi birlik sağlanamamıştır.
- Hintliler, Brahmanizm ve Budizm'e inanmıştır.

- Çin'de Sui ve Tang Hanedanlığı hüküm sürmüştür.
- İpek Yolu ticaretine hâkim olmak için Göktürkler ve Uygurlarla mücadele eden Çinliler, Konfüçyüsçülük inancını benimsemiştir.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Avâsım: .....

.....

.....

Kast Sistemi: .....

.....

.....

Liyakat: .....

.....

.....

Saltanat: .....

.....

.....

Veraset: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Avâsım: Değerlendiriyorum , Etkinlik 2
Kast Sistemi: Öğrendiklerim, Etkinlik 1
Liyakat: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2
Saltanat: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2
Veraset: Değerlendiriyorum , Etkinlik 4

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

ORTA ÇAĞ'DA TİCARET YOLLARI

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK

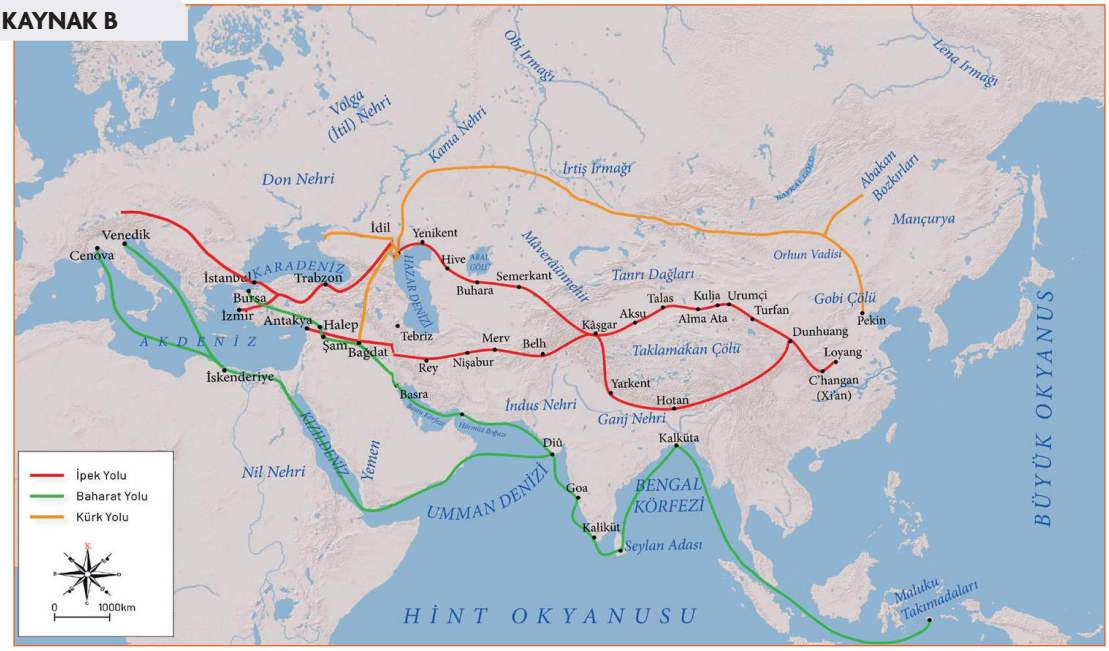
Kaynak A ve B'ye göre aşağıdaki soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

Orta Çağ'da dünya ekonomisi; İpek Yolu, Baharat Yolu ve Kürk Yolu gibi ağlar üzerinden şekillenerek kıtalar arası bir köprü işlevi görmüştür. Bu yollar üzerinde Çin'den gelen zarif ipekler, porselenler ve kâğıt; Hindistan ve Güneydoğu Asya'dan yayılan karabiber, tarçın ve karanfil gibi değerli baharatlar ile Afrika'nın derinliklerinden taşınan altın ve fil dişi sürekli bir dolaşım hâlindeydi. Kervansaraylar ve limanlar, sadece bu lüks tüketim mallarının değişim noktası değil aynı zamanda pusula ve barut gibi teknolojik buluşların Doğu'dan Batı'ya aktarıldığı, farklı kültürlerin ve inanç sistemlerinin harmanlandığı küresel merkezler hâline gelmiştir.

Ancak bu yoğun mal trafiği ve insan hareketliliği, beraberinde ticaret kervanları ve gemileriyle taşınan Kara Ölüm (Veba) gibi yıkıcı salgınları da getirerek kıta nüfuslarını köklü bir şekilde sarsmıştır. XV. yüzyıla gelindiğinde mevcut kara ve deniz yollarının kontrolünün büyük imparatorlukların elinde toplanması, Avrupalı tüccarları ve krallıkları bu değerli ürünlere daha doğrudan ulaşabilecekleri alternatif yollar aramaya sevk etmiştir. Bu arayış, Orta Çağ'ın sonunu hazırlayan Sömürgeciliğin Başlangıcı temel motivasyonunu oluşturmuş ve ticaretin merkezini Akdeniz'den uçsuz bucaksız okyanuslara taşıyarak dünya tarihinin akışını değiştirmiştir.

KAYNAK B

1. Kaynak A ve B'ye göre bilgi görselindeki boşlukları doldurunuz.

1. Ticaret Yolları

- İpek Yolu
- .....
- .....

2. Coğrafya-Güzergâh Bilgileri

- Asya, Türkistan, ..., ..., ...
  .....
- Önemli şehirler: .....
  .....
- Günümüzdeki bazı ülkeler: Çin,
  .....

3. Ticari Mallar

- İpek, ...
- Baharatlar: karabiber, ...
- Kürk: samur, ...

ORTA ÇAĞ'DA TİCARET YOLLARI

4. Siyasi Etkiler

- Siyasi güç ve zenginlik
- .....
- Abbasiler, Selçuklular, Moğollar gibi devletlerin güçlenmesi
- .....

5. Ekonomik Etkiler

- Vergi gelirlerinin artması
- .....
- Üretim ve tüketimin artması
- .....

6. Kültürel Etkiler

- Kültürel etkileşim
- .....
- .....
- .....

2. **Ticaret yollarının Anadolu'da yoğunlaşmasının nedeni ne olabilir? Kaynak B'yi dikkate alarak yorumlayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Ticaret Yolları

- İpek Yolu
- Baharat Yolu
- Kürk Yolu

2. Coğrafya – Güzergâh Bilgileri

- Asya, Türkistan, İran, Anadolu, Afrika, Avrupa
- Önemli şehirler: Xi'an, Semerkand, Bağdat, Halep, Bursa, İstanbul, Venedik
- Günümüzdeki bazı ülkeler: Çin, Hindistan, İran, Türkiye, İtalya, Rusya

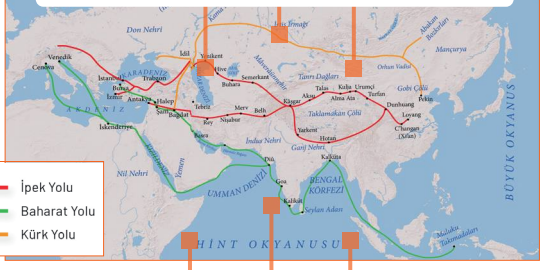
3. Ticari Mallar

- İpek, porselen, çay
- Baharatlar: karabiber, tarçın, zencefil
- Kürk: samur, sansar, tilki

ORTA ÇAĞ'DA TİCARET YOLLARI

4. Siyasi Etkiler

- Siyasi güç ve zenginlik
- Devlet otoritesi ve düzen
- Abbasiler, Selçuklular, Moğollar gibi devletlerin güçlenmesi
- Diplomatik ilişkilerin yoğunlaşması

5. Ekonomik Etkiler

- Vergi gelirlerinin artması
- Ticaret yolu üzerindeki şehirlerin büyümesi
- Üretim ve tüketimin artması
- Paranın daha etkin kullanılması

6. Kültürel Etkiler

- Kültürel etkileşim
- Dinlerin yayılması
- Bilim ve teknolojinin yayılması
- Dil, sanat ve mimaride etkileşimin artması

2. Haritadaki veriler incelendiğinde Anadolu'nun ticaret yollarının merkezinde yer almasının temel nedeni; Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında doğal bir "jeopolitik köprü" vazifesi görmesidir. İpek Yolu'nun ana kollarının Türkistan'dan gelerek İstanbul, Trabzon ve Bursa gibi limanlarda düğümlenmesi, Baharat Yolu'nun denizden gelen ürünlerinin Antakya üzerinden Akdeniz'e açılması ve kuzeyden gelen Kürk Yolu'nun Karadeniz kıyılarına inmesi, tüm bu devasa rotaların Anadolu coğrafyasında kesişmesine yol açmıştır. Bu yoğunluk, Anadolu'nun sadece bir geçiş güzergahı değil üç tarafı denizlerle çevrili olması sayesinde kara ve deniz ticaretinin birbirine bağlandığı, malların depolanıp dağıtıldığı dünyanın en stratejik aktarma merkezi hâline gelmesini sağlamıştır.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Budizm: Buda'nın öğretilerine dayanan din ve felsefe sistemi.

Güzergâh: Bir yerden bir yere giderken izlenen yol, hat veya rota.

Kervan: Uzak mesafeler arasında ticaret malları taşıyan, genellikle develerden oluşan yolcu veya tüccar grubu.

Küresel: Dünya genelini kapsayan, evrensel.

Transit: Bir malın veya yolcunun, çıkış noktasından varış noktasına giderken arada başka bir bölgeden/ülkeden geçip gitmesi.

Uygarlık: Bir toplumun maddi ve manevi birikimlerinin bütünü.

Vakıf: Bir malın veya mülkün, hayır işlerinde kullanılmak üzere kişisel mülkiyetten çıkarılarak topluma hizmet amacıyla tahsis edilmesi.

Veba: Tarih boyunca büyük salgınlara neden olan, fareler ve pireler yoluyla bulaşan ölümcül hastalık.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A ve B'ye göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Selçuklular Dönemi'nde Anadolu'daki başlıca ticaret yolları

KAYNAK B

KERVANSARAY

Binlerce kilometrelik yolda ulaşım, o zamanlar sabır ve cesaretle ve develi kervanlarla yapılıyordu. Bu ıssız yolların geçtiği Türk illerindeki topraklar üzerinde 30-40 kilometre aralıklarla hanlar, kervansaraylar inşa edilmiştir. Bunlar ticari konaklama merkezleri olup bugünkü otellerin görevlerini yerine getirmektedir. Sultanlar ve devlet adamları tarafından inşa ettirilen bu vakıf yapılarında yolcular, üç gün boyunca kervansaray kurucusunun misafiri sayılır ve ücret alınmazdı. Kervanlar burada geçici olarak konaklar, beraberlerinde getirdikleri malları pazarlar ve para işlemlerini yaparlardı.

1. **Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'ya gelen yabancı bir tüccarın bakış açısıyla kervansarayların ticaret, sosyal yaşam ve güvenlik üzerindeki etkilerini açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. Kervansarayların tarihî süreç içerisinde eski önemlerini kaybederek günümüzde birer tarihî eser olarak kalmalarının sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Kervansaray, uzun ve tehlikeli yolculuklarda güvenli bir sığınaktı. Bizi eşkıyadan, soğuktan ve vahşi hayvanlardan korurdu. Hayvanlarımızın bakımı yapılır, yüklerimiz kontrol edilirdi. Bu yapılar yalnızca birer konaklama yeri değil aynı zamanda ticaretin merkezleriydi. Mallar takas edilir, pazar bilgisi edinilir, devlet güvencesi sermayemizi korurdu. Kervansaraylarda farklı ülkelerden gelen tüccarlarla buluşurduk. Haber, bilgi ve kültür alışverişi yapılır; yeni bağlantılar kurulurdu.

2. Bir kervan günlük 30-40 kilometre yol katetmektedir. Kervansaraylar da bu mesafe aralıklarında inşa edilmiştir. XIX. yüzyılda trenlerin ortaya çıkması ve XX. yüzyılda ise karayollarının gelişmesine bağlı olarak motorlu taşıtların yaygınlaşmasıyla kervana olan ihtiyaç ortadan kalkmıştır. Çünkü kara yolu yük taşımacılığında motorlu araçlar durmaksızın yüzlerce kilometre gidebilmekte ve durmaksızın varış noktasına ulaşılmaktadır. Bu nedenle 30-40 km aralıklarla inşa edilmiş olan kervansaraylara ihtiyaç kalmamıştır.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıdaki tabloda ticaret yolları ve güzergâhlarına ait bazı bilgiler verilmiştir. Bu bilgileri ait olduğu ticaret yolu ile eşleştiriniz.

BİLGİ	İPEK YOLU	BAHARAT YOLU	KÜRK YOLU
İlk Çağ'dan itibaren Orta Çağ'ın sonuna kadar Doğu Batı kara transit ticaretinde kullanılan en işlek yoldur. Bu yolun en önemli ticaret ürünlerini, Çin'de bol miktarda üretilen ipek ve ipekli kumaşlar oluşturmuştur.			
Doğu Avrupa'nın ana su yolları olan İdil ile Kama'nın birleştiği yerde kurulmuş olan İtil Bulgar Devleti, bu önemli konumundan dolayı uluslararası ticaretin önemli bir merkezine dönüşmüş, siyasi anlaşmazlık yaşadıkları Ruslar dâhil ilişki kurdukları bütün milletlerle ticari ilişki kurmuşlardır.			
İskenderiye, Romalılar Dönemi'nde dünyanın en büyük ticaret merkezi, Hindistan'ın güzel kokulu ve acılı baharatlarının satış merkezi hâline gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun Orta Doğu'dan çekilmesinin ardından bölge Müslümanların kontrolüne geçmiş, Araplar ticaretlerine Orta Çağ'da da devam etmiştir.			
V. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Çin'e ve bu yolun büyük bir kısmına Tabgaç Türkleri hâkimken Tabgaçlar bir asır sonra parçalanmasının ardından bütün arazileri Çin hanedanına kalmıştır.			
Deniz yoluyla Mısır'dan gelen baharat hep Haliç'e indirilmiştir. Bu baharatlar, İstanbul'a vardığında önce sarayın ihtiyacı karşılanmış, geriye kalan da piyasaya dağıtılmıştır. Mısır Çarşısı'na bu adın koyulması Mısır'dan gelen malların ticaretinin yapıldığı yer olarak bilinmesindendir.			
Güney Sibirya ormanları boyunca devam eden bu yolda katırlarla ve diğer yük hayvanlarıyla taşınan deriler ve postlar; İdil üzerinden Karadeniz'in kuzeyine, Bağdat üzerinden de güneydeki ülkelere ulaştırılmıştır. Bu yolun doğu kanadı, Türk devletlerinin merkezi olan Orhun Bölgesi'nden geçerek Çin topraklarına kadar uzanmıştır.			

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

BİLGİ	İPEK YOLU	BAHARAT YOLU	KÜRK YOLU
İlk Çağ'dan itibaren Orta Çağ'ın sonuna kadar Doğu Batı kara transit ticaretinde kullanılan en işlek yoldur. Bu yolun en önemli ticaret ürünlerini, Çin'de bol miktarda üretilen ipek ve ipekli kumaşlar oluşturmuştur.	✓		
Doğu Avrupa'nın ana su yolları olan İdil ile Kama'nın birleştiği yerde kurulmuş olan İtil Bulgar Devleti, bu önemli konumundan dolayı uluslararası ticaretin önemli bir merkezine dönüşmüş, siyasi anlaşmazlık yaşadıkları Ruslar dâhil, ilişki kurdukları bütün milletlerle ticari ilişki kurmuşlardır.			✓
İskenderiye, Romalılar Dönemi'nde dünyanın en büyük ticaret merkezi, Hindistan'ın güzel kokulu ve acılı baharatlarının satış merkezi hâline gelmiştir. Roma İmparatorluğu'nun Orta Doğu'dan çekilmesinin ardından bölge Müslümanların kontrolüne geçmiş, Araplar ticaretlerine Orta Çağ'da da devam etmiştir.		✓	
V. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Çin'e ve bu yolun büyük bir kısmına Tabgaç Türkleri hâkimken Tabgaçlar bir asır sonra parçalanmasının ardından bütün arazileri Çin hanedanına kalmıştır.	✓		
Deniz yoluyla Mısır'dan gelen baharat hep Haliç'e indirilmiştir. Bu baharatlar, İstanbul'a vardığında önce sarayın ihtiyacı karşılanmış, geriye kalan da piyasaya dağıtılmıştır. Mısır Çarşısı'na bu adın koyulması Mısır'dan gelen malların ticaretinin yapıldığı yer olarak bilinmesindendir.		✓	
Güney Sibirya ormanları boyunca devam eden bu yolda katırlarla ve diğer yük hayvanlarıyla taşınan deriler ve postlar; İdil üzerinden Karadeniz'in kuzeyine, Bağdat üzerinden de güneydeki ülkelere ulaştırılmıştır. Bu yolun doğu kanadı, Türk devletlerinin merkezi olan Orhun Bölgesi'nden geçerek Çin topraklarına kadar uzanmıştır.			✓

ETKİNLİK 2

Orta Çağ'daki ticaret yolları ile ilgili aşağıda verilen metin içerisindeki yanlışları bularak altlarını çiziniz.

İpek Yolu, İlk ve Orta Çağlarda Çin ve Orta Doğu ile Batı ülkeleri arasındaki transit deniz ticaretinde kullanılan en işlek ticaret yoludur. Orta Çağ'da Hindistan'dan başlayıp Doğu Türkistan, Moğolistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Rusya'yı geçip Hazar Denizi'ne ulaşan İpek Yolu'nun bir kolu İran üzerinden Suriye'nin Hürmüz Boğazı'na ulaşmıştır. Diğer bir büyük kolu ise Karakurum Dağları'nı aşarak Yunanistan üzerinden Anadolu topraklarına girmiştir. Anadolu'dan da deniz yolu veya Trakya üzerinden kara yolu ile Avrupa'ya uzanmıştı. İpek Yolu insan eliyle açılmış bir yol olmayıp tabiatın ve iklimin hazırladığı geniş vadi yatakları ile kervanların konaklamalarına yarayacak vahalardan oluşmuştur.

Kral Yolu, Don Nehri'nin denize döküldüğü yerden başlayıp Ural Dağları ve Güney Sibirya ormanları sınırından Altaylara, Sayan Dağları üzerinden Çin'e ve Amur Nehri'ne ulaşan yoldur. Bu yoldan kamyonlarla getirilen deri ve postlar, Fırat Nehri vasıtasıyla Hazar Devleti'nin merkezi Hanbalık'a (Etil) ulaştırılmıştır. Daha sonra da Güney Sibirya'dan geçerek Avrupa'ya ve İslam ülkelerine gönderilmiştir. Bu yolun doğu ucu ise Türk devletlerinin merkezi Orhun Bölgesi'nden Moğolistan'a kadar uzanmıştır.

Günümüzden binlerce yıl önce Doğu ülkelerinde kullanılan baharat, Avrupalılar tarafından fazlaca bilinmiyordu. Kısıtlı miktarda İpek Yolu üzerinden Avrupa'ya gelen baharat çeşitleri Çin ve Seylan'dan (Sri Lanka) Kızıldeniz'deki Basra Körfezi'ne, Yemen kıyılarına ya da Basra Körfezi'ne deniz yoluyla taşınırdı. Bu kıyılardaki limanlarda gemilerden boşaltılan baharat kara yoluyla Fenike ve Filistin kıyılarına, Mısır'da İskenderiye'ye ve Karadeniz'e ulaştırılır; daha sonra yine deniz yoluyla Asya'ya taşınırdı. Hindistan'dan başlayarak Asya'ya ulaşan bu ticaret yoluna Baharat Yolu denmiştir. Bu yol, Haçlı Saldırıları sonucunda önemini kaybetmiştir.

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

İpek Yolu, İlk ve Orta Çağlarda Çin ve Orta Doğu ile Batı ülkeleri arasındaki transit ~~deniz~~ / **kara** ticaretinde kullanılan en işlek ticaret yoludur. Orta Çağ'da ~~Hindistan~~ / **Çin**'den başlayıp Doğu Türkistan, Moğolistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve ~~Rusya~~ / **Türkmenistan**'ı geçip Hazar Denizi'ne ulaşan İpek Yolu'nun bir kolu İran üzerinden Suriye'nin ~~Hürmüz Boğazı~~ / **Lazkiye Limanı**'na ulaşmıştır. Diğer bir büyük kolu ise Karakurum Dağları'nı aşarak ~~Yunanistan~~ / **İran** üzerinden Anadolu topraklarına girmiştir. Anadolu'dan da deniz yolu veya Trakya üzerinden kara yolu ile Avrupa'ya uzanmıştı. İpek Yolu insan eliyle açılmış bir yol olmayıp tabiatın ve iklimin hazırladığı geniş vadi yatakları ile kervanların konaklamalarına yarayacak vahalardan oluşmuştur. Bu vahalarda zamanla Turfan, Aksu, Kaşgar, Hotan, Yarkent gibi şehirler kurulmuştur.

~~Kral~~ / **Kürk** Yolu, Don Nehri'nin denize döküldüğü yerden başlayıp Ural Dağları ve Güney Sibirya ormanları sınırından Altaylara, Sayan Dağları üzerinden Çin'e ve Amur Nehri'ne ulaşan yoldur. Bu yoldan ~~kamyonlarla~~ / **hayvanlarla** getirilen deri ve postlar, ~~Fırat~~ / **İtil** Nehri vasıtasıyla Hazar Devleti'nin merkezi Hanbalık'a (Etil) ulaştırılmıştır. Daha sonra da Güney Sibirya'dan geçerek Avrupa'ya ve İslam ülkelerine gönderilmiştir. Bu yolun doğu ucu ise Türk devletlerinin merkezi Orhun Bölgesi'nden ~~Moğolistan~~ / **Çin**'e kadar uzanmıştır.

Günümüzden binlerce yıl önce Doğu ülkelerinde kullanılan baharat, Avrupalılar tarafından fazlaca bilinmiyordu. Kısıtlı miktarda İpek Yolu üzerinden Avrupa'ya gelen baharat çeşitleri ~~Çin~~ / **Hindistan** ve Seylan'dan (Sri Lanka) Kızıldeniz'deki ~~Basra~~ / **Akabe** Körfezi'ne, Yemen kıyılarına ya da Basra Körfezi'ne deniz yoluyla taşınırdı. Bu kıyılardaki limanlarda gemilerden boşaltılan baharat kara yoluyla Fenike ve Filistin kıyılarına, Mısır'da İskenderiye'ye ve Karadeniz'e ulaştırılır; daha sonra yine deniz yoluyla ~~Asya~~ / **Avrupa**'ya taşınırdı. Hindistan'dan başlayarak ~~Asya~~ / **Avrupa**'ya ulaşan bu ticaret yoluna Baharat Yolu denmiştir. Bu yol, ~~Haçlı Saldırıları~~ / **Sömürgeciliğin Başlangıcı** sonucunda önemini kaybetmiştir.

ETKİNLİK 3

İpek, Baharat ve Kürk Yolu'nun güzergâhlarını gösteren haritayı incelediğinizde aşağıdaki yargılardan hangilerine ulaşılabilir? (Uygun olan birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Ticaret yolları, dönemin önemli ve kalabalık şehirlerinin olduğu bölgelerde yoğunlaşmaktadır.	
İpek Yolu, Asya kıtası üzerinde coğrafi şartlar ve yer şekillerine bağlı olarak kollar hâlinde ilerlemektedir.	
İpek Yolu'nun güzergâhı çoğunlukla kara ticaretinin hâkim olduğu bölgelerden oluşmaktadır.	
İpek, Baharat ve Kürk Yolu'nda sadece ticari malların taşınması gerçekleşmiştir.	
Baharat Yolu, İpek Yolu'nun aksine deniz taşımacılığının daha çok kullanıldığı bir ticaret rotasıdır.	
Baharat Yolu, kuzeyinde Kürk Yolu ile bağlantılıdır.	
Ticaret yolları üzerinde sadece ürünler taşınmamış; ürünlerin yanında inançlar, fikirler, düşünceler ve teknolojik gelişmeler de karşılıklı olarak aktarılmıştır.	
Eski dönemlerde, ticaret yollarının güzergâhının belirlenmesinde yeryüzü şekilleri ve doğal faktörler etkili olmuştur.	
Eski dönemlerde kervanlar aracılığı ile yapılan taşımacılık faaliyetlerinde, günümüze oranla daha fazla miktarda ürün taşınabilmekteydi.	
Eski dönemlerde ticaret yollarında taşınan ürünler ve hizmet çeşitliliği günümüzdeki ticari faaliyetlere göre daha çeşitli ve daha geniştir.	
Eski dönemlerde yapılan ticari faaliyetler, günümüz ticari faaliyetlerine göre daha hızlı bir şekilde gerçekleşmekteydi.	
Günümüzde ticaret, küresel bir ölçek kazanmışken eski dönemlerde ticaret daha çok bölgesel ve sınırlı alanlar ile yapılabiliyordu.	

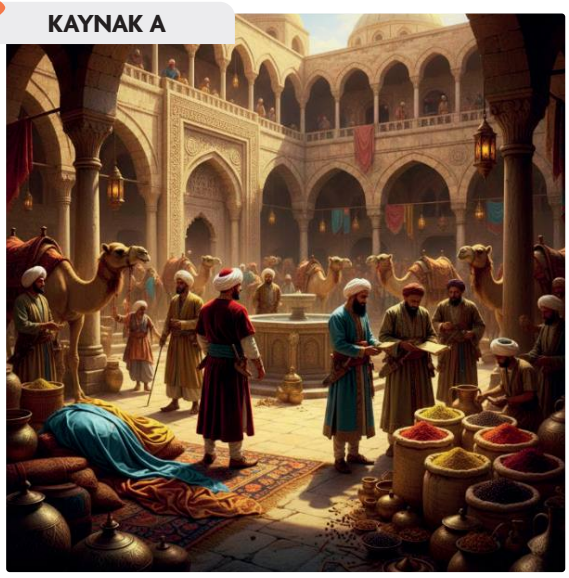
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Ticaret yolları, dönemin önemli ve kalabalık şehirlerinin olduğu bölgelerde yoğunlaşmaktadır.	✓
İpek Yolu, Asya kıtası üzerinde coğrafi şartlar ve yer şekillerine bağlı olarak kollar hâlinde ilerlemektedir.	✓
İpek Yolu'nun güzergâhı çoğunlukla kara ticaretinin hâkim olduğu bölgelerden oluşmaktadır.	✓
İpek, Baharat ve Kürk Yolu'nda sadece ticari malların taşınması gerçekleşmiştir.	
Baharat Yolu, İpek Yolu'nun aksine deniz taşımacılığının daha çok kullanıldığı bir ticaret rotasıdır.	✓
Baharat Yolu, kuzeyinde Kürk Yolu ile bağlantılıdır.	
Ticaret yolları üzerinde sadece ürünler taşınmamış; ürünlerin yanında inançlar, fikirler, düşünceler ve teknolojik gelişmeler de karşılıklı olarak aktarılmıştır.	✓
Eski dönemlerde, ticaret yollarının güzergâhının belirlenmesinde yeryüzü şekilleri ve doğal faktörler etkili olmuştur.	✓
Eski dönemlerde kervanlar aracılığı ile yapılan taşımacılık faaliyetlerinde, günümüze oranla daha fazla miktarda ürün taşınabilmekteydi.	
Eski dönemlerde ticaret yollarında taşınan ürünler ve hizmet çeşitliliği günümüzdeki ticari faaliyetlere göre daha çeşitli ve daha geniştir.	
Eski dönemlerde yapılan ticari faaliyetler, günümüz ticari faaliyetlerine göre daha hızlı bir şekilde gerçekleşmekteydi.	
Günümüzde ticaret, küresel bir ölçek kazanmışken eski dönemlerde ticaret daha çok bölgesel ve sınırlı alanlar ile yapılabiliyordu.	✓

ETKİNLİK 4

Aşağıda verilen kaynakları inceleyerek kendi duygu ve düşüncelerinize göre soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

KAYNAK B

Orta Çağ'da ticaret sadece malların yer değiştirmesi değil aynı zamanda fikirlerin, inançların ve dillerin de taşınması demekti. Çin'den yola çıkan bir ipek rulosu veya Hindistan'dan gelen bir torba karabiber, aylarca süren tehlikeli yolculuklar sonunda kervanlarla Anadolu'ya ve Avrupa'ya ulaşırdı.

Bu yolculukların en güvenli durakları olan kervansaraylar; din, dil ve ırk ayrımı gözetmeksizin her tüccarı misafir ederdi. Burada akşam yemeğinde bir araya gelen bir Venedikli tüccar ile Semerkandlı bir zanaatkâr sadece fiyatları değil memleketlerindeki hikâyeleri de paylaşırdı. Orta Çağ ticaret yolları, dünyayı birbirine bağlayan devasa birer köprü gibiydi.

1. **Görseldeki kervansaray hareketliliğini ve metindeki "dünyayı birbirine bağlayan devasa birer köprü gibiydi" ifadesini birlikte değerlendirdiğinizde, Orta Çağ'daki ticaret yollarının bugünkü internet ağları ile benzer bir işlev gördüğünü söyleyebilir miyiz? Nedenleriyle yazınız.**

.....

.....

.....

2. **Kervansaraylarda din ve dil ayrımı yapılmaksızın herkesin eşit şekilde ağırlanması, dönemin "uluslararası ticaret ahlakı" ve "misafirperverlik" anlayışı hakkında size neler düşündürüyor? Yazınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Evet, Orta Çağ ticaret yolları modern dünyanın internet ağlarına benzer bir işlev görmüştür. İnternet nasıl bugün bilginin, haberin ve kültürün saniyeler içinde kıtalar arası yayılmasını sağlıyorsa İpek ve Baharat yolları da o dönemde aynı hıza sahip olmasa da aynı etkiyi yaratmıştır. Bir kervan sadece baharat veya ipek taşımıyor; beraberinde kâğıdın nasıl üretileceğini, yeni matematik tekniklerini veya farklı mimari tarzları da taşıyordu. Bu yollar sayesinde bir fikir Çin'den çıkıp aylar sonra Avrupa'nın çehresini değiştirebiliyordu. Dolayısıyla ticaret yollarını, Orta Çağ'ın "fiziksel bilgi paylaşım ağları" ya da "kültürel etkileşim aracı" olarak tanımlayabiliriz.

2. Kervansaraylardaki bu hoşgörü ve eşitlik anlayışı, ticaretin aslında evrensel bir barış köprüsü olduğunu kanıtlar. Bir kervansarayın kapısından giren kişi; kral da olsa, yoksul bir tüccar da olsa, Müslüman da olsa, Hristiyan da olsa aynı hizmeti alır ve can güvenliği devlet güvencesi altında tutulurdu. Bu durum, Orta Çağ'da sadece kâr odaklı bir ticaretin değil aynı zamanda insanın yolcu ve tanrı misafiri olarak kutsal sayıldığı bir ticaret ahlakının varlığını gösterir. Dönemin devletleri, ticari canlılığı devam ettirmek için farklılıkları bir kenara bırakıp ortak bir güven ve huzur zemini oluşturmuşlardır. Bu, ırkçılığın ve ayrımcılığın ticaretin önündeki en büyük engel olduğunun o dönemde bile anlaşıldığını bizlere hatırlatır.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Orta Çağ ticaret yolları ile ilgili aşağıda verilen bilgileri tablo üzerindeki boşluklara doğru olacak şekilde yerleştiriniz.

Sibirya - Türkistan - Avrupa	Çin - Türkistan - Anadolu - Avrupa	MÖ II. yüzyıl - XV. yüzyıl
Deniz ağırlıklı (Hint Okyanusu, Kızıldeniz)	İpek, porselen, kâğıt, mürekkep, değerli taşlar	Kürkler (samur, tilki, kunduz), bal mumu, deri
Karasal ve deniz yolları	Hindistan - Orta Doğu - Avrupa	Karasal (Sibirya bozkırları, tundralar)
MS VI. yüzyıl - XIX. yüzyıl	Baharatlar (karabiber, tarçın, zencefil), parfüm, ilaç	MÖ II. yüzyıl - XVII. yüzyıl

Özellik	İpek Yolu	Baharat Yolu	Kürk Yolu
Başlıca Güzergâh			
Taşınan Ürünler			
Coğrafi Özellik			
Tarihsel Dönem			

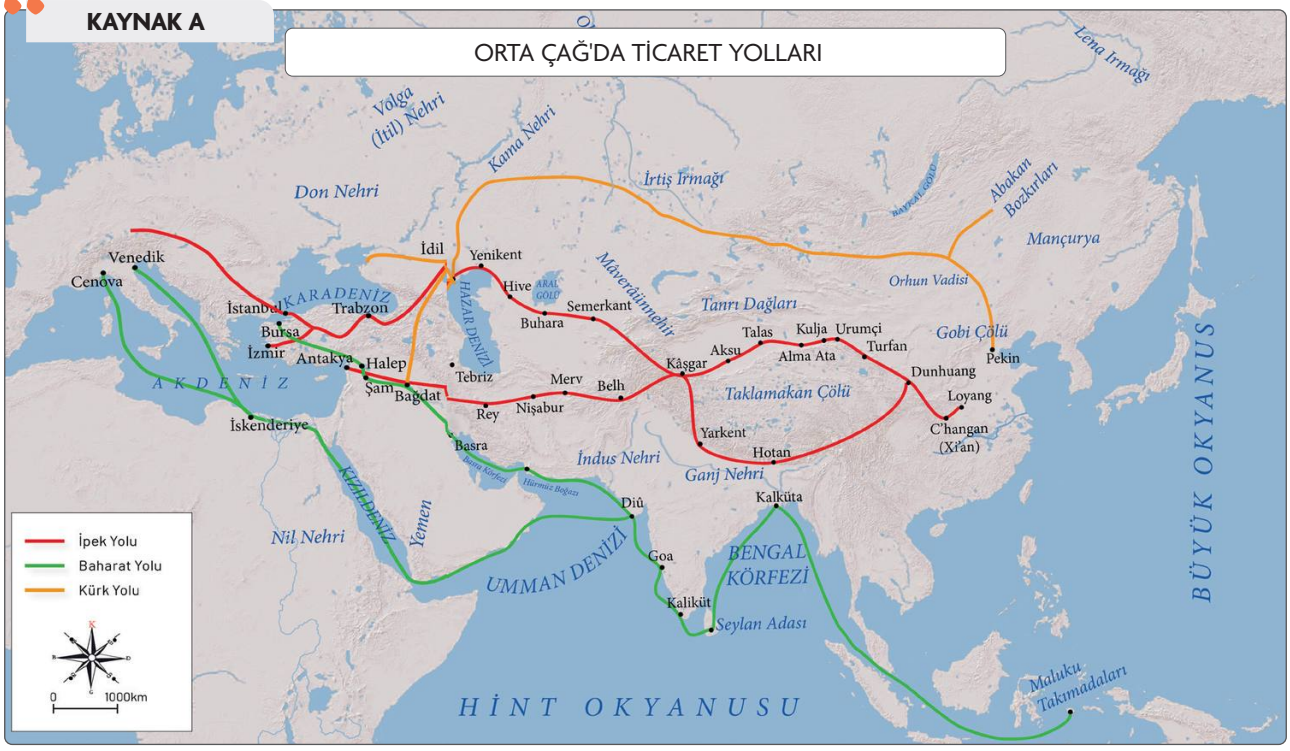
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Özellik	İpek Yolu	Baharat Yolu	Kürk Yolu
Başlıca Güzergâh	Çin - Türkistan - Anadolu - Avrupa	Hindistan - Orta Doğu - Avrupa	Sibirya - Türkistan - Avrupa
Taşınan Ürünler	İpek, porselen, kâğıt, mürekkep, değerli taşlar	Baharatlar (karabiber, tarçın, zencefil), parfüm, ilaçlar	Kürkler (samur, tilki, kunduz), bal mumu, deri
Coğrafi Özellik	Karasal ve deniz yolları	Deniz ağırlıklı (Hint Okyanusu, Kızıldeniz)	Karasal (Sibirya bozkırları, tundralar)
Tarihsel Dönem	MÖ II. yüzyıl - XV. yüzyıl	MÖ II. yüzyıl - XVII. yüzyıl	MS VI. yüzyıl - XIX. yüzyıl

ETKİNLİK 2

Orta Çağ ticaret yollarının birer "iletişim hattı" olduğunu varsayarak aşağıdaki haritayı, görseli ve metni inceleyerek soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

KAYNAK B

Görsel: Kervansaray önünde kervanlar, tüccarlar

KAYNAK C

XIII. yüzyılda bir tüccar, Çin'in Xi'an (Şian) şehrinden yola çıkarak Semerkant üzerinden Bağdat'a, oradan da Venedik'e ulaşmıştır. Bu tüccar heybesinde sadece ipek ve baharat değil kağıt yapım teknikleri, astronomi bilgileri ve farklı inançlara dair hikâyeler de taşımışlardır.

1. Kaynak A, B ve C'yi dikkate alarak aşağıdaki tabloyu, ticaretin etkilerini düşünerek doldurunuz.

Etkileşim Boyutu	Ticaret Yolunun Getirdiği Değişim	Çözümleme (Neden/Nasıl?)
Siyasi		
Ekonomik		
Kültürel		

2. Kaynak A, B ve C'yi dikkate alarak kendi çıkarımlarınızı oluşturun.

A. Siyasi Çıkarım

Veri: Moğol İmparatorluğu'nun "Pax Mongolica" (Moğol Barışı) Dönemi'nde İpek Yolu tarihteki en güvenli dönemini yaşamıştır.

Sizin Çıkarımınız: .....

B. Ekonomik/Sosyal Çıkarım

Veri: XIV. yüzyılda İpek Yolu üzerinden gelen gemiler ve kervanlar, Avrupa'ya sadece mal değil "Kara Ölüm" (veba) salgınını da taşımıştır.

Sizin Çıkarımınız: .....

C. Kültürel Çıkarım

Veri: Hindistan'dan çıkan Budizm ve Türkistan'dan çıkan İslamiyet, ticaret yolları üzerindeki şehirlerde (Buhara, Semerkant vb.) hızla yayılmıştır.

Sizin Çıkarımınız: .....

3. Eleştirel Sorgulama

Günümüzde Orta Çağ'daki gibi fiziksel bir ticaret yolu yerine sadece dijital bir ağ olsaydı kültürel etkileşim aynı derinlikte olur muydu? Fikirlerinizi iki-üç cümle ile açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Etkileşim Boyutu	Ticaret Yolunun Getirdiği Değişim	Çözümleme (Neden/Nasıl?)
Siyasi	Devletlerin stratejik kale ve kervansaray inşası	Ticaret yollarının güvenliğini sağlamak, gümrük gelirlerini artırmak ve bölgede hakimiyet kurmak için.
Ekonomik	Ortak para birimleri veya senet (çek) kullanımı.	Uzun mesafeli ticarette nakit taşıma riskini azaltmak ve alışverişi hızlandırmak için.
Kültürel	Kağıt ve matbaanın Doğu'dan Batı'ya taşınması.	Bilginin yayılmasını kolaylaştırarak Rönesans ve Reform'un zeminini hazırladığı için.

2. **A. Siyasi Çıkarım**

Sizin Çıkarımınız: Siyasi istikrar ve merkezî otorite, uluslararası ticaretin hacmini doğrudan artırır.

B. Ekonomik/Sosyal Çıkarım

Sizin Çıkarımınız: Ticaret yolları sadece refah değil biyolojik ve toplumsal krizlerin de küresel ölçekte yayılmasına aracılık eder.

C. Kültürel Çıkarım

Sizin Çıkarımınız: Ticaret yolları, inanç sistemlerinin ve felsefi düşüncelerin coğrafi sınırları aşmasını sağlayan en güçlü araçtır.

3. Orta Çağ'daki fiziksel ticaret yollarında etkileşim **tesadüfi**, **zorunlu** ve **kalıcıydı**; bir tüccar kervansarayda konakladığında yerel halkla yemek yer, dilini öğrenir ve inançlarını bizzat gözlemlerdi. Bugün **dijital ağlarda bilgi çok daha hızlı yayılsa da fiziksel temasın getirdiği yaşanmışlık ve kültürel derinlik genellikle eksik** kalmaktadır. Bu nedenle, dijital ağlar etkileşimi genişletmiş ancak fiziksel yolculuğun yarattığı o köklü ve dönüştürücü kültürel bağın derinliğini zayıflatmıştır diyebiliriz.

ETKİNLİK 3

Kelime bulutunda Orta Çağ'daki ticaret yollarına ve ekonomik faaliyetlere ilişkin kavramlar yer almaktadır. Kelime bulutunda bu kavramlar, önemine göre büyük ya da küçük boyutta gösterilmiştir. Aşağıdaki soruları cevaplarken kelime bulutunun bu özelliğine dikkat ediniz.

1. Kelime bulutunda yer alan kavramlardan yararlanarak Orta Çağ'daki ekonomik faaliyetler hakkında bir metin yazınız.

.....

.....

.....

2. Kelime bulutunda yer alan kavramlardan sizin için önemli olan üç tanesini seçerek bu kavramları tercih etme nedeninizi kısaca açıklayınız.

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. Orta Çağ'da ekonomik hayat, büyük ölçüde **ticaret yolları** ve bu yollar üzerinde gelişen faaliyetler etrafında şekillenmiştir. Bu dönemdeki başlıca ticaret yollarının İpek Yolu, Baharat Yolu ve Kürk Yolu olduğu bilinmektedir. **İpek**, **baharat** ve **kürk** gibi değerli mallar Doğu'dan Batı'ya uzanan uzun ticaret yollarıyla taşınarak farklı bölgelerin ekonomilerine canlılık kazandırmıştır. Bu malların taşınmasında kullanılan en yaygın ulaşım şekli, **kervanlarla** yapılan kara yolculukları olmuştur. Bu zorlu yolculuklarda kervanların en büyük yardımcıları ise **develerdir**. Develer, kervan ticaretinin vazgeçilmez taşıma aracı olmuşlardır. Kervanların güvenliği ve dinlenmesi için yollar üzerinde **kervansaraylar** kurulmuştur. Bu yapılar; tüccarların konaklayabileceği, hayvanlarını dinlendirebileceği ve ticari mallarını koruyabileceği güvenli yerlerdir. Kervansaraylar, sadece ekonomik değil aynı zamanda **kültürel** etkileşimlerin de yaşandığı merkezler hâline gelmiştir. Bu dönemde ticaret sadece bir **ekonomik faaliyet** değil aynı zamanda kültürel etkileşimi ve uygarlıklar arası iletişimi güçlendiren bir unsur olmuştur.

2. Kelime bulutundan, Orta Çağ ticaretinin işleyişini ve etkilerini en iyi özetleyen şu üç kavramı seçebiliriz:

Kervansaray: Ticaret yollarının güvenliğini ve sürekliliğini temsil ettiği için en önemli kavramlardan biridir. Bu yapılar, tüccarların konaklama ve lojistik ihtiyaçlarını karşılayarak uzak mesafeler arasındaki ticari akışı mümkün kılan hayati bir altyapı sunar.

Kültürel: Ticaretin sadece bir mal değişimi değil aynı zamanda bir bilgi ve değer aktarımı olduğunu vurgular. Yollar üzerinden taşınan fikirler, inançlar ve icatlar farklı coğrafyaların birbirini tanımasını sağlayarak dünya mirasını zenginleştirmiştir.

İletişim: Ticaret yollarının toplumları birbirine bağlayan bir ağ işlevi görmesini ifade eder. Doğu ile Batı arasında kurulan bu köprü, diplomatik ilişkilerin gelişmesine ve haberleşmenin hızlanmasına olanak tanıyarak dönemin "küresel ağı" hâline gelmiştir.

ÖĞRENDİKLERİM

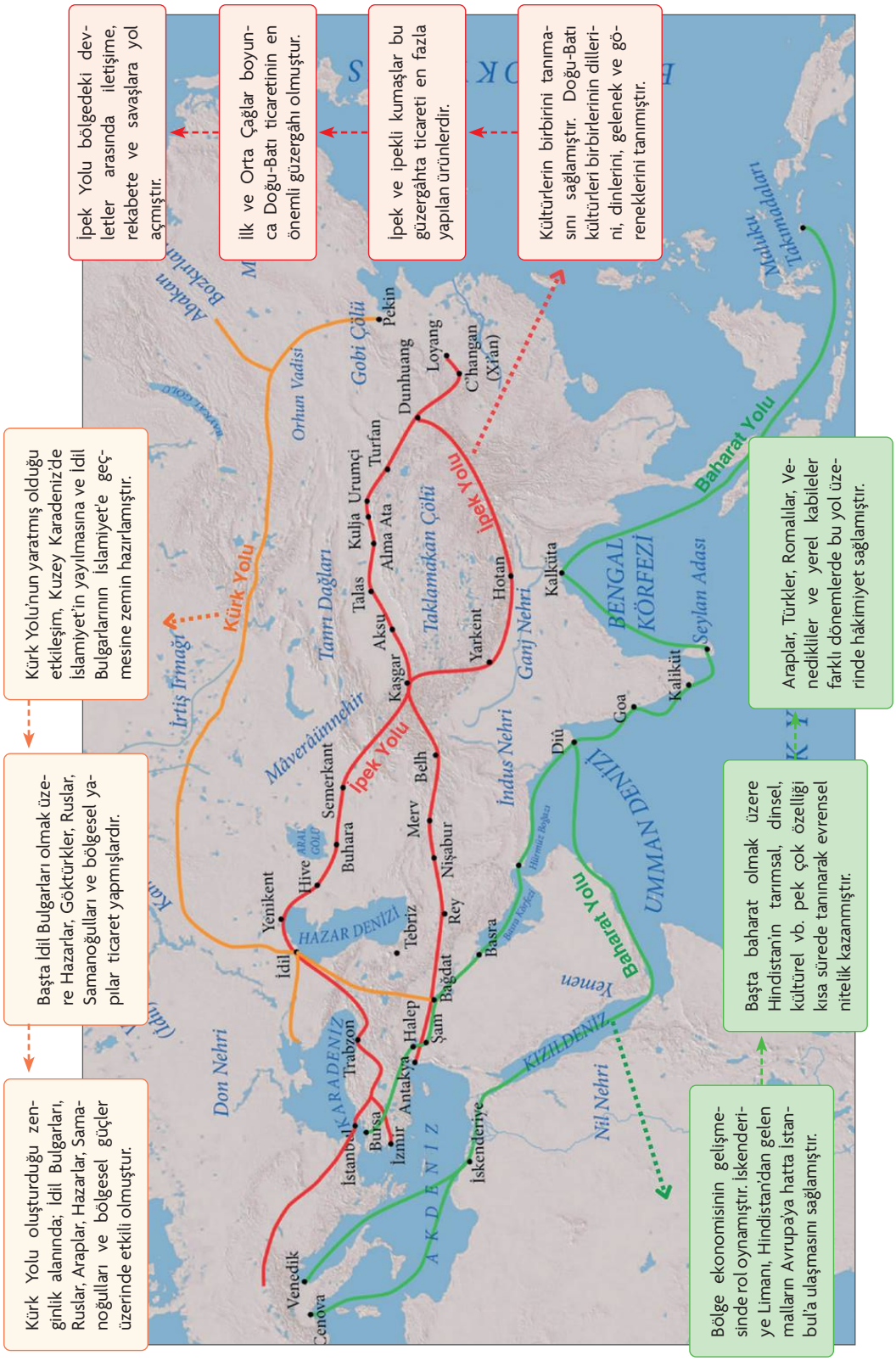
Amaç: Verilen bilgileri dikkatle okuyunuz. Konunun temel kavramlarını, önemli noktalarını ve bağlantılarını gözden geçirerek öğrenmenizi pekiştiriniz.

İpek Yolu bölgedeki devletler arasında iletişime, rekabete ve savaşlara yol açmıştır.

İlk ve Orta Çağlar boyunca Doğu-Batı ticaretinin en önemli güzergâhı olmuştur.

İpek ve ipekli kumaşlar bu güzergâhta ticareti en fazla yapılan ürünlerdir.

Kültürlerin birbirini tanımasını sağlamıştır. Doğu-Batı kültürleri birbirlerinin dillerini, dinlerini, gelenek ve göreneklerini tanımıştır.

Kürk Yolu'nun yaratmış olduğu etkileşim, Kuzey Karadeniz'de İslamiyet'in yayılmasına ve İdil Bulgarlarının İslamiyet'e geçmesine zemin hazırlamıştır.

Araplar, Türkler, Romalılar, Venedikliler ve yerel kabileler farklı dönemlerde bu yol üzerinde hâkimiyet sağlamıştır.

Başta İdil Bulgarları olmak üzere Hazarlar, Göktürkler, Ruslar, Samanoğulları ve bölgesel yapılar ticaret yapmışlardır.

Başta baharat olmak üzere Hindistan'ın tarımsal, dinsel, kültürel vb. pek çok özelliği kısa sürede tanınarak evrensel nitelik kazanmıştır.

Kürk Yolu oluşturduğu zenginlik alanında; İdil Bulgarları, Ruslar, Araplar, Hazarlar, Samanoğulları ve bölgesel güçler üzerinde etkili olmuştur.

Bölge ekonomisinin gelişmesinde rol oynamıştır. İskenderiye Limanı, Hindistan'dan gelen malların Avrupa'ya hatta İstanbul'a ulaşmasını sağlamıştır.

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Budizm: .....

.....

.....

Kervan: .....

.....

.....

Küresel: .....

.....

.....

Uygarlık: .....

.....

.....

Vakıf: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Budizm: Değerlendiriyorum , Etkinlik 2
Kervan: Değerlendiriyorum , Etkinlik 3
Küresel: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 3
Uygarlık: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2
Vakıf: İlişkilendiriyorum , Etkinlik 1

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

ORTA ÇAĞ'DA BİLİM, KÜLTÜR VE SANAT

BAŞLARKEN

Bu bölümde yer alan etkinlikler, bireysel öğrenme yolculuğunuzda size rehberlik etmek ve öğrenme sürecinizi desteklemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınızı yürütürken "Hazırlanıyorum", "İlişkilendiriyorum", "Uygulayarak Öğreniyorum", "Değerlendiriyorum", "Yansıtıcı Yazı" ve "Öğrendiklerim" etkinliklerini sırası ile takip etmeniz ve etkinliklerin sonunda yer alan geri bildirimleri inceleyerek bölümleri tamamlamanız beklenmektedir.

HAZIRLANIYORUM

Amaç: Bu bölümde ön bilgilerinizi hatırlamanızı ve konuya hazırlıklı hâle gelmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

I. Bölüm

Aşağıda medeniyet kavramı ile ilgili zihninizde çağrışım yapan kelimeleri/kavramları 1 dakika içinde yazınız.

Medeniyet: **Kültür**
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....
Medeniyet: .....

II. Bölüm

I. Bölüm'de verdiğiniz cevaplarınız ile medeniyet kelimesinin kullanıldığı anlamlı birer cümle yazınız.

1. Cümle **Kültür**, medeniyetin temel yapı taşıdır.
2. Cümle .....
3. Cümle .....
4. Cümle .....
5. Cümle .....
6. Cümle .....
7. Cümle .....
8. Cümle .....
9. Cümle .....
10. Cümle .....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

I. Bölüm

Medeniyet: Kültür
Medeniyet: Evrensel
Medeniyet: Bilim ve Teknoloji
Medeniyet: Sanat
Medeniyet: İslam
Medeniyet: Avrupa (Batı)
Medeniyet: Endülüs
Medeniyet: Orta Çağ
Medeniyet: Rönesans
Medeniyet: İbn Sina

II. Bölüm

1. Cümle: Kültür, medeniyetin temel yapı taşıdır.
2. Cümle: Farklı milletlere ait kültürlerin bir araya gelip zenginleşmesiyle **evrensel** özelliğe sahip olan medeniyetler doğar.
3. Cümle: Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler bir medeniyetin gelişim sürecini belirleyen ve küresel etkisini artıran en temel dinamiklerden biridir.
4. Cümle: Sanat, bir medeniyetin estetik anlayışını ve düşünce yapısını somut eserlerle geleceğe taşır.
5. Cümle: Abbasiler Dönemi'nde Bağdat'ta Beytü'l-hikme'nin kurulması **İslam** medeniyetinin gelişmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur.
6. Cümle: Matematik ve astronomi alanındaki Arapça kökenli terimlerin varlığı İslam biliminin **Avrupa** medeniyetinin bilimsel gelişimi üzerindeki derin ve kalıcı etkisinin kanıtıdır.
7. Cümle: Endülüs, İslam kültür ve medeniyetinin Avrupa'da taşınmasında önemli bir rol oynamıştır.
8. Cümle: Orta Çağ'da Türk ve Müslüman bilim insanları ortaya koydukları özgün çalışmalarla İslam medeniyetine altın çağını yaşatmışlardır.
9. Cümle: Avrupa'da **Rönesans** hareketinin doğuşunda İslam medeniyetinin bilimsel, felsefi ve sanatsal birikiminin yadsınamaz bir etkisi olmuştur.
10. Cümle: İbn Sina, devrim niteliğindeki çalışmalarıyla İslam medeniyetinde tıp biliminin gelişmesindeki öncül isimlerinden biri olmuştur.

ETKİNLİK 2

Amaç: Sözlük etkinliği öğreneceğin konuda karşılaşacağın yeni veya temel kavramları **sözlük anlamlarıyla** öğrenmek ve doğru kullanmak için hazırlanmıştır.

Unutma: Tarih, kavramlarla düşünmeyi gerektirir. Kavramları doğru öğrenmek, olayları doğru anlamanın ilk adımıdır.

KONUDA GEÇEN YENİ KAVRAMLAR

Ebru: Su üzerine yapılan geleneksel Türk süsleme sanatı.

Fıkıh: İslam hukuk bilimi.

Filozof: Felsefe ile uğraşan düşünür.

Katedral: Hristiyanlıkta büyük ve merkezî kilise.

Kültür Havzası: Benzer kültürel, sanatsal ve fikrî özelliklerin yoğunlaştığı ve yayıldığı coğrafi bölge.

Manastır: Hristiyan din adamlarının yaşadığı ve ibadet ettiği yer.

Medrese: İslam dünyasında orta ve yükseköğretimin yapıldığı, temel bilimlerin ve dinî ilimlerin öğretildiği okul.

Muallim: Öğretmen, eğitim veren kişi.

Rasathane: Gök cisimlerini gözlemlemek, astronomik veriler toplamak ve uzay araştırmaları yapmak için kurulmuş gözlemevi.

Reform: 16. yüzyılda Avrupa'da Katolik Kilisesi'ne karşı başlatılan dinî yenilik hareketi.

Rönesans: 15-16. yüzyıllarda Avrupa'da bilim, sanat ve düşüncede yaşanan yeniden doğuş hareketi.

İLİŞKİLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde yeni öğreneceğiniz konuyu; zihninizde var olan bilgileriniz, yaşantılarınız ve diğer derslerde öğrendiklerinizle ilişkilendirmenizi bekliyoruz.

ETKİNLİK

Aşağıdaki soruları Kaynak A'ya göre cevaplayınız.

KAYNAK A

Fârâbî (temsili)

Bîrûnî (temsili)

Medeniyetler arası etkileşim hem aynı dönem medeniyetleri hem de önceki medeniyetlerden etkilenme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin İslam âlimleri, başta Antik Çağ olmak üzere kadim medeniyetlerin bilgi birikimini incelemiş ve bunları yeni yorumlarla dünyanın ortak mirasına sunmuşlardır. Bunlardan Bîrûnî ve Fârâbî Abbasiler Devri'nde bilimsel gelişmelerin öncüleri olmuşlardır. Nitekim Fârâbî'ye "Muallim-i Sani" yani ikinci muallim denilmesinin sebebi birinci muallim olarak kabul edilen Aristo'nun eserlerini yeni bir bakış ile dünya medeniyetine kazandırmasıdır. Diğer taraftan Batı dünyası da İslam dünyasındaki bilgi ve birikimden istifade ederek bugünkü medeniyetlerini inşa etmişlerdir. Yine Biruni'nin yapmış olduğu çalışmalar Hindistan'dan Avrupa'ya kadar etki etmiş, birçok çalışmaya katkı sunmuştur.

1. **Farabi ve Biruni örneklerinden yola çıkılarak bilimsel çalışmaların evrensel özellikleri nelerdir? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

2. **Medeniyetler arasındaki bilgi-kültür akışının gerçekleşme yolları neler olabilir? Açıklayınız?**

.....

.....

.....

3. **Günümüzde Nobel ödüllü bilim adamı Aziz Sancar örneğinden hareketle medeniyetler arası etkileşimin bilime katkısını açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **Bilim, önceki medeniyetlerin birikiminden beslenir. Fârâbî'nin Aristo'nun** eserlerini inceleyip yeni bir bakış açısıyla yorumlaması ve **Bîrûnî'nin** kadim medeniyetlerin bilgisinden yararlanması bilimin geçmişten bağımsız olmadığını gösterir.

   Bilim, kültür ve coğrafya sınırlarını aşar. Bîrûnî'nin çalışmalarının Hindistan'dan Avrupa'ya kadar etkili olması, bilimsel bilginin belirli bir millet ya da bölgeyle sınırlı kalmadığını ortaya koyar.

   Bilimsel bilgi gelişerek aktarılır. İslam âlimlerinin Antik Çağ bilgilerini yalnızca korumayıp yeni yorumlar eklemesi, bilimin durağan değil sürekli gelişen bir yapıya sahip olduğunu gösterir.

   Bilim, insanlığın ortak mirasıdır. İslam dünyasının Antik Çağ'dan, Batı dünyasının da İslam medeniyetinden yararlanması bilimin tüm insanlığa ait evrensel bir değer ve insanlığın ortak mirası olduğunu kanıtlar.

2. Metni incelediğimizde birbirine komşu fakat farklı iki kültür havzası arasındaki bilgi akışı söz konusudur. Bu bilgi akışı günümüzde olduğu gibi tarihte de ticaret, savaş, göç gibi yollarla taşınmıştır. **İslam medeniyetinin Avrupa'da Endülüs'ü fethetmesi Hristiyanların Haçlı saldırıları, Baharat Yolu üzerindeki ticari ilişki ve çeşitli göç hareketleri** bu bilgi akışının temel araçları olmuştur.

3. Medeniyetler arası etkileşim, bilimsel bilginin gelişmesini ve ilerlemesini sağlar. Aziz Sancar, Türkiye'de aldığı eğitimin ardından yurt dışında çalışmalar yaparak **farklı ülkelerin bilimsel birikiminden faydalanmış** ve DNA onarımı konusundaki araştırmalarıyla Nobel Ödülü kazanmıştır. Onun başarısı, bilimin tek bir millete ait olmadığını; **farklı kültür ve medeniyetlerin bilgi paylaşımı sayesinde** geliştiğini göstermektedir. Bu durum, geçmişte olduğu gibi günümüzde de medeniyetler arası etkileşimin bilime büyük katkı sağladığını kanıtlamaktadır.

UYGULAYARAK ÖĞRENİYORUM

Amaç: Bu bölümde bilgilerinizi etkinlikler ve uygulamalarla pekiştirmenizi, öğrenmeyi daha kalıcı hâle getirmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Kavram haritasındaki boşluklara aşağıda verilenleri doğru olacak şekilde yerleştiriniz.

Orta Çağ'da Medeniyet Havzaları İle İlgili Kavramlar		
Göç	Sicilya	Hint medeniyeti
Savaş	Astronomi	Antik Yunan eserlerinin Arapçaya çevrilmesi
Avrupa medeniyeti	Avrupa	Kimya
Matematik	Türk	Türkistan Türk medeniyeti
Kâğıt ve matbaa kullanımının yaygınlaşması	Beytü'l-hikme'nin kurulması	Irak

ORTA ÇAĞ'DA MEDENİYET HAVZALARI

Başlıca medeniyet havzalarıdır.
- Çin medeniyeti
- .....
- .....
- İslam medeniyeti
- .....

İslam medeniyetinin etkilediği bölgelerdir.
- ..... dünyası
- .....
- Akdeniz Havzası

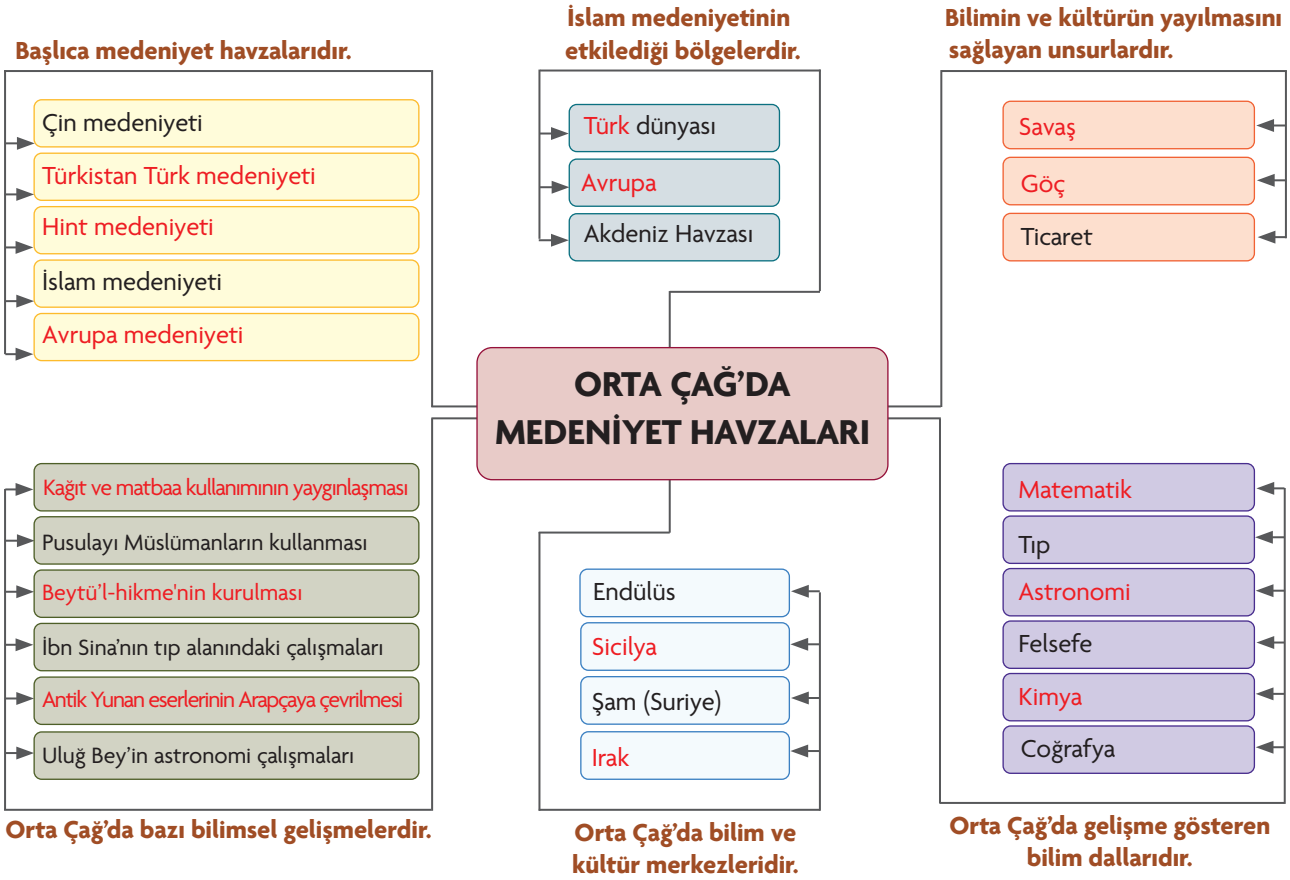
Bilimin ve kültürün yayılmasını sağlayan unsurlardır.
- .....
- .....
- Ticaret

Orta Çağ'da bazı bilimsel gelişmelerdir.
- .....
- Pusulayı Müslümanların kullanması
- .....
- İbn Sina'nın tıp alanındaki çalışmaları
- .....
- Uluğ Bey'in astronomi çalışmaları

Orta Çağ'da bilim ve kültür merkezleridir.
- Endülüs
- .....
- Şam (Suriye)
- .....

Orta Çağ'da gelişme gösteren bilim dallarıdır.
- .....
- Tıp
- .....
- Felsefe
- .....
- Coğrafya

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

ETKİNLİK 2

Kaynak A ve Kaynak B'den yararlanarak İslam ve Avrupa medeniyetlerinin bilim, kültür ve sanat alanları inceleyiniz. Elde ettiğiniz bilgileri karşılaştırarak İslam ve Avrupa medeniyetlerinin benzer ve farklı yönlerini aşağıdaki T tablosuna yazınız.

KAYNAK A

Orta Çağ'da İslam dünyası bilim, felsefe ve sanatın merkezi konumundaydı. Bu dönem İslam medeniyetinin altın çağı olarak adlandırılır. Abbasi halifesi Memun tarafından Bağdat'ta kurulan Beytü'l-hikme (Bilgelik Evi); Antik Yunan, Hint ve Farsça eserlerin Arapçaya çevrildiği devasa bir kütüphane ve akademi görevi görmüştür. Bu çeviri hareketi sadece geçmişin bilgisini korumakla kalmamış aynı zamanda Müslüman bilim insanlarının bu bilgilerin üzerine yeni buluşlar yapmasını sağlamıştır. Yine Selçuklu Türkleri tarafından yaygınlaştırılan medreselerde birçok önemli bilim insanı yetişmiştir. Örneğin Harezmî matematiğe "sıfır" kavramını ve cebiri kazandırırken Biruni Dünya'nın çevresini hesaplayarak jeodezi (yer ölçümü) biliminin temellerini atmıştır. İslam medeniyetinin geliştirdiği usturlap gibi astronomi araçları ve gelişmiş tıp teknikleri, İspanya (Endülüs) ve Sicilya üzerinden Avrupa'ya taşınarak modern bilimin temellerini atmıştır. İslam sanatı ise figüratif anlatımdan ziyade hat sanatı, geometrik desenler ve çinicilikte zirveye ulaşmış bu estetik anlayış mimaride (örneğin Kurtuba Camisi) kendini göstermiştir.

KAYNAK B

Orta Çağ Avrupa'sında bilim ve kültür büyük ölçüde kilisenin ve skolastik düşüncenin denetimi altındaydı. Skolastik düşünce, bilginin kaynağını sadece dini metinlerde ve Aristoteles'in otoritesinde arayan, eleştiriye kapalı bir yöntemdi. Yüksek öğretim kiliseye bağlı manastır ve katedrallerde verilirdi. Yine de bu dönem sanıldığı kadar "karanlık" değildi. Avrupa medeniyeti Haçlı Saldırıları ve ticaret yolları aracılığıyla İslam dünyasıyla temas kurunca Antik Yunan felsefesini Müslüman düşünürlerin eserleri üzerinden yeniden keşfetmiştir. Bu durum Avrupa'da akıl ve iman sentezini kurmaya çalışan Thomas Aquinas gibi düşünürlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Sanat alanında ise başlangıçta ağır ve kaba "Romanesk" stili hâkimken zamanla yerini göğe yükselen sivri kemerleri ve vitrayları ile meşhur "Gotik" mimariye (örneğin Salisbury Katedrali) bırakmıştır. Orta Çağ Avrupası'nın sonlarına doğru kâğıt ve matbaanın kullanımının yaygınlaşması Rönesans'ın doğuşuna zemin hazırlamıştır.

İslam ve Avrupa Medeniyetlerinin Karşılaştırılması

Benzer Yönleri	Farklı Yönleri
• Hem İslam dünyasında hem Avrupa'da kurumsal eğitim yapıları bulunmaktadır. (**Kaynak A**: "Bağdat'ta kurulan Beytü'l-hikme...", "Selçuklu Türkleri tarafından yaygınlaştırılan medreselerde..." **Kaynak B**: "Yükseköğretim kiliseye bağlı manastır ve katedrallerde verilirdi.")	• İslam dünyası Orta Çağ'ın erken dönemlerinden itibaren bilimde zirvedeyken Avrupa'da bilimsel canlanma daha geç başlamıştır. (**Kaynak A**: "İslam medeniyetinin altın çağı..." **Kaynak B**: "Orta Çağ Avrupası'nın sonlarına doğru... Rönesans'ın doğuşuna zemin hazırlamıştır.")

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

İslam ve Avrupa Medeniyetlerinin Karşılaştırılması

Benzer Yönleri	Farklı Yönleri
• Hem İslam dünyasında hem Avrupa'da kurumsal eğitim yapıları bulunmaktadır. (**Kaynak A**: "Bağdat'ta kurulan Beytü'l-hikme...", "Selçuklu Türkleri tarafından yaygınlaştırılan medreselerde..." **Kaynak B**: "Yükseköğretim kiliseye bağlı manastır ve katedrallerde verilirdi.") • Her iki medeniyet de mimari alanda özgün eserler ortaya koymuştur. (**Kaynak A**: "İslam sanatı... mimaride (örneğin Kurtuba Cami) kendini göstermiştir." **Kaynak B**: "Gotik mimariye (örneğin Salisbury Katedrali) bırakmıştır." • Her iki medeniyet de Antik Yunan mirasından faydalanmıştır, ancak Avrupa bu bilgiyi İslam dünyası aracılığıyla öğrenmiştir. (**Kaynak A**: "Antik Yunan, Hint ve Farsça eserlerin Arapçaya çevrildiği..." **Kaynak B**:"Antik Yunan felsefesini Müslüman düşünürlerin eserleri üzerinden yeniden keşfetmiştir."	• İslam dünyası Orta Çağ'ın erken dönemlerinden itibaren bilimde zirvedeyken Avrupa'da bilimsel canlanma daha geç başlamıştır. (**Kaynak A**: "İslam medeniyetinin altın çağı..." **Kaynak B**: "Orta Çağ Avrupası'nın sonlarına doğru... Rönesans'ın doğuşuna zemin hazırlamıştır.") • İslam dünyasında önemli bilimsel buluşlar yapılırken Avrupa'da kilisenin etkisiyle skolastik düşünce etkili olması bilimsel faaliyetleri olumsuz etkilemiştir. (**Kaynak A**: "Yeni buluşlar yapılmasını sağlamıştır.", "Harezmî... Biruni...", **Kaynak B**: "Bilim ve kültür büyük ölçüde kilisenin ve skolastik düşüncenin denetimi altındaydı.") • İslam sanatında süsleme ve soyut/geometrik anlayış ön plandayken Avrupa sanatında figüratif ve anıtsal kilise mimarisi gelişmiştir. (**Kaynak A**: "Figüratif anlatımdan ziyade hat sanatı, geometrik desenler..." **Kaynak B**: "Romanesk stili... Gotik mimari... sivri kemerler ve vitraylar...)

ETKİNLİK 3

Orta Çağ'daki başlıca medeniyet havzalarının bilim, kültür ve sanata etkilerine ilişkin verilen metinlerden yararlanarak soruları cevaplayınız.

KAYNAK A

İbnünnefis, 13. yüzyılın ünlü hekimlerinden olup, **Şam** yakınındaki Kareşiye'de doğmuştur. Şam'da Nurettin Zengî Hastanesi'nde ve Kahire'de Kalavun Hastanesi'nde doktor olarak çalışmıştır. **Tıbbın yanı sıra felsefe (mantık), nahiv, fıkıh, fıkıh usulü ve hadis usulü gibi alanlarda da çalışmalar yapmıştır**. İbn Sina'nın "Kanunu'nun Anatomi Kısmı İçin Açıklama" adlı eserinde yer alan 3. yüzyılda yaşamış Bergamalı tıp bilgini **Galen'in kan dolaşımına ilişkin görüşlerine itiraz etmiş ve düzeltmiştir**. Galen, küçük kan dolaşımını verirken kanın kalbin sağ tarafından sol tarafına kalpte bulunan bir delikten geçerek ulaştığını söyler. İbnünnefis ise yaptığı incelemelerde böyle bir deliği gözlemlemediğini belirtir. Onun belirlemelerine göre kalbin sağ karıncığına gelen kan akciğerlere gidip temizlendikten sonra kalbin sol karıncığına gelmektedir (Küçük Kan Dolaşımı). Onun bu buluşu XVI. yüzyılda Michael Servetus (1511-1553) ve Realdo Colombus (1516-1559) tarafından yeniden keşfedilmiştir. **İbnünnefis'in eseri o dönemde Latinceye çevrilmiş ve 1547'de İtalya'da basılmıştır**.

Topdemir ve Unat, 2009, s. 137.

KAYNAK B

İbn Sina 10. yüzyılın son çeyreğinden **Buhara** yakınındaki Efşene köyünde doğmuştur. Babası sayesinde Buhara'da iyi bir öğrenim görmüş dönemin önemli alimlerinden dersler almıştır. **Dinî ilimlerin yanı sıra geometri, aritmetik ve felsefe alanında kendini yetiştirmiştir.** Belli bir süre sonra hocaların verdiği eğitimin kendisine yeterli gelmediğini fark ederek, kitapları kendi kendine okumaya ve şerhler yazmaya başlamıştır. Astronomi, tıp ve eczacılıkta ileri bir düzeye ulaşmıştır. Kendi ifadesine göre daha on altı yaşında iken birçok tabibin onu bir tıp otoritesi sayarak bilgisinden faydalandığı İbn Sînâ, tıpta teoriden pratiğe geçerek bilgilerini daha da geliştirmiştir. İbn Sina'nın *el- Kanunfi't-Tıp* adlı eseri Latinceye çevrilerek **17. yüzyıl ortalarına kadar Avrupa'daki tıp fakültelerinde okutulmuştur.** Felsefe alanında Muallim-i Sânî (ikinci öğretmen) kabul edilen Fârâbî'den etkilenmiştir. **Bununla birlikte Farabi'yi aşmış, tarih içerisinde onun adını ikinci derecede bırakmıştır.**

Ömer Mahir Alper, İbn Sina, *TDVİA (Uyarlanmıştır.)*

KAYNAK C

İbn Rüşd, 12. yüzyılın önemli alimlerinde olup 1126 yılında **Kurtuba**'da dünyaya gelmiştir. Ailesinin eğitim ile iç içe olmasından dolayı çocukluğundan itibaren dönemin önemli bilginlerinden dersler almıştır. O, **felsefe**, **fıkıh**, **matematik**, **astronomi** ve **tıp** ile ilgilenmiş, özellikle felsefe alanında Muallim-i Evvel (birinci öğretmen) kabul edilen Aristo'nun eserlerini şerhler yazmıştır. Telif ettiği felsefî eserler arasında hiç kuşkusuz en önemlisi Tehâfütü't-Tehâfüt adını taşır. **Bu eseri Gazzali'nin Tehâfütü'l-Felâsife isimli eserine karşı yazmış olduğu reddiye olup fikirlerine cevap mahiyetinde kaleme almıştır.** Bir de tıp ansiklopedisi yazmıştır. İbn Rüşd'ün Batı'da ilk tanınması, eserlerinden bir kısmının Arapçadan Latinceye çevrilmiş ve böylece 13. yüzyılın ilk çeyreğine doğru Batı dünyası İbn Rüşd'ün Aristo'nun mantık ve fizik külliyatına yazdığı şerhlere sahip olmuştur. **İbn Rüşd'ün İslâm toplumuna etkileri oldukça sınırlı kalırken Batı'ya etkileri hem çok yönlü olmuş hem de uzun asırlar devam etmiştir.** Bu etkisinden dolayı Avrupa Birliği onu Avrupa'nın fikrî mimarlarından biri olarak kabul etmiştir.

H. Bekir Karlığa, İbn Rüşd, *TDVİA (Uyarlanmıştır.)*

1. Kaynaklarda bahsedilen bilim insanlarının yetiştiği Orta Çağ'daki medeniyet havzaları hangileridir? Yazınız.

.....

.....

.....

2. **Orta Çağ'da yaşamış bu üç önemli Müslüman bilim insanının ortak özelliklerinden önemli bulduğunuz üç tanesini belirleyerek açıklayınız.**

.....

.....

.....

3. **Üç Müslüman bilim insanının eserlerinin Avrupa'da çok ilgi görmesi Orta Çağ'da İslam medeniyetinin Batı medeniyetinden daha ileri olduğunu tek başına kanıtlar mı? Açıklayınız.**

.....

.....

.....

4. **İbn Rüşd'ün İslam toplumuna etkileri oldukça sınırlı kalırken Batı'ya olan etkilerinin hem çok yönlü olması hem de uzun asırlar devam etmesinin nedenleri neler olabilir? Gerekçeleriyle açıklayınız.**

.....

.....

.....

Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1. **İbn Nefis:** Bilâdüşşam (Suriye).

   İbn Sina: Maveraünnehir, Harezm, Türkistan.

   İbn Rüşd: Endülüs.

2. **Çok Yönlü Olmak:** Birden fazla bilim dalı ile uğraşarak bu alanlarla da kendilerini geliştirmişlerdir.

   Eleştirel Düşünme: Kendilerinden önce üretilmiş olan bilgileri sorgulayarak yeni teoriler üretip geliştirmişlerdir.

   Bilimsel Katkı: Ürettikleri yeni fikirler ve yazdıkları eserler ile bilimin ilerlemesine önemli katkılar sağlamışlardır.

4. Hayır, tek başına kanıtlamaz. Ancak çok güçlü bir göstergedir. Şöyle ki kaynaklarda bu üç Müslüman bilim insanının eserlerinin Avrupa'nın çeşitli dillerine çevrildiğinden ve eserlerinin yüzyıllarca üniversitelerde okutulduğu belirtilmekte, fikirlerinin etkisinden bahsedilmektedir. Bu durum, İslam dünyasındaki bilimsel üretimin o dönemde nitelik olarak Avrupa'dan çok daha üstün olduğunu kanıtlar. Ancak bir medeniyetin "ileri" olması sadece bireysel dehalara değil bilginin o toplumda ne kadar kalıcı olduğuna da bağlıdır.

5. **İbn Rüşd**, felsefe alanına yaptığı katkılarla ön plana çıkmıştır. Orta Çağ İslam dünyasında felsefe alanında Farabi, İbn Sina ve Gazali gibi önemli bilim insanların fikirlerinin etkili olması İbn Rüşd'ün, düşüncelerinin etkilerinin İslam dünyasında sınırlı kalmasında etkisi olabilir. Aynı çağda Avrupa kilisenin katı dogmalarına (skolastik düşünce) karşı bilimsel ve akılcı bir çıkış yolu arıyordu. İbn Rüşd'ün fikirleri bu nokrada onlara akılcı bir çıkış noktası sağlamış olabilir.

DEĞERLENDİRİYORUM

Amaç: Bu bölümde öğrendiklerinizi gözden geçirmenizi, kendi öğrenme sürecinizi değerlendirmenizi ve eksiklerinizi fark etmenizi amaçlıyoruz.

ETKİNLİK 1

Aşağıda "Orta Çağ'da Bilim, Kültür ve Sanat" ile ilgili soruların cevaplarının yer aldığı kutucuklar yapılandırılmış gridde, sorular ise yapılandırılmış gridin altında verilmiştir. Kutucuklardaki numaraları kullanarak soruları cevaplandırınız. (Bir sorunun birden fazla doğru cevabı olabilir.)

1 Farabi	2 Beytü'l-hikme	3 Manastır	4 Maveraünnehir
5 Sicilya	6 İbn Sina	7 İbn Nefis	8 Irak
9 Katedral	10 Harezm	11 Uluğ Bey	12 Endülüs

1. **Orta Çağ Avrupası'nda yükseköğretim hizmeti veren kurumlar hangisi/hangileridir?**

.....

2. **Orta Çağ'da İslam biliminin gelişmesine katkı yapmış bilim insanları hangisi/hangileridir?**

.....

3. **Orta Çağ'da Avrupa ve İslam medeniyetleri arasında bir köprü işlevi gören bilim ve kültür merkezleri hangisi/hangileridir?**

.....

4. **Orta Çağ Türkistan coğrafyasında öne çıkan başlıca ilim ve kültür merkezleri hangisi/hangileridir?**

.....

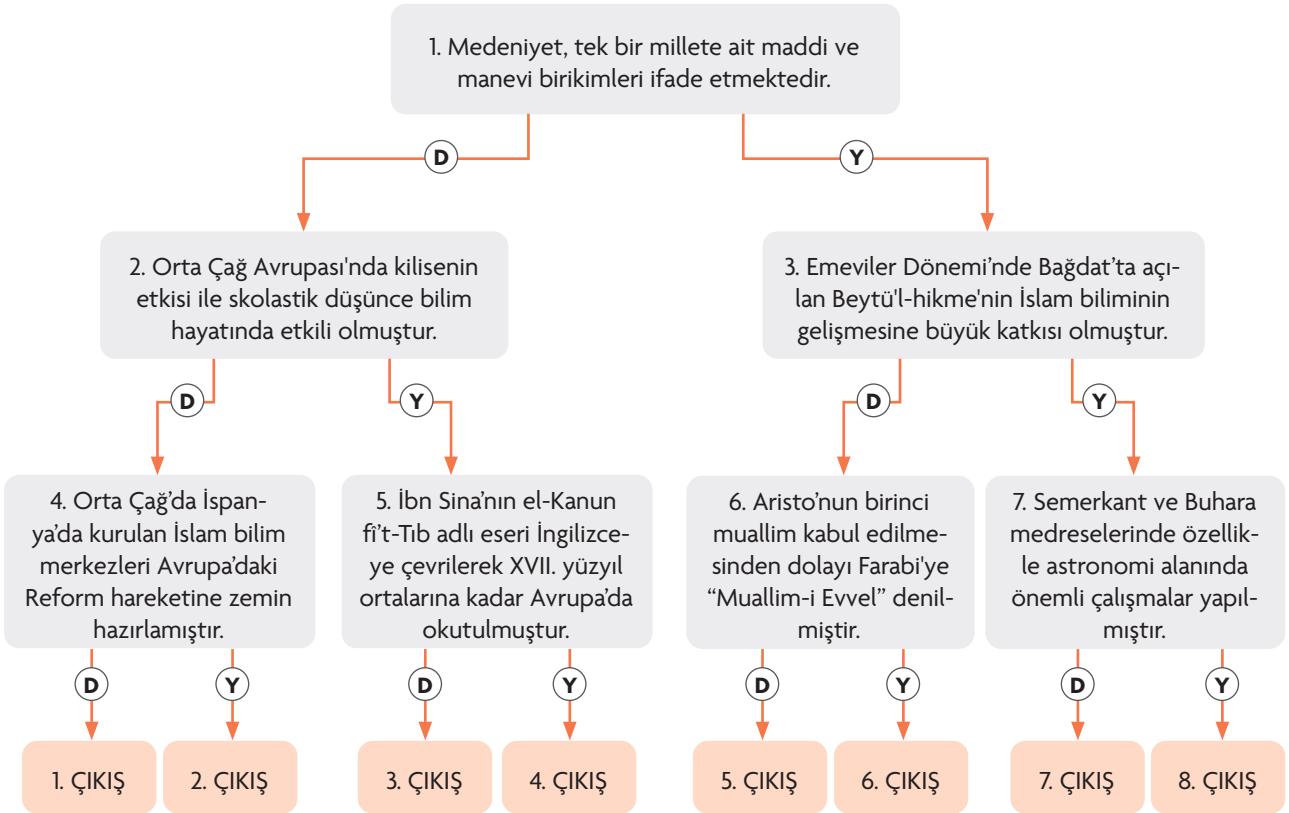
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

1.	3 (Manastır), 9 (Katedral). Orta Çağ Avrupası'nda katedral ve manastırlar yükseköğretim kurumları olarak hizmet vermişlerdir.
2.	1 (Farabi), 6 (İbn Sina), 7 (İbn Nefis), 11 (Uluğ Bey). Orta Çağ'da İslam biliminin gelişmesinde Farabi felsefe, İbn Sina tıp ve felsefe, İbn Nefis tıp, Uluğ Bey astronomi alanlarında yaptıkları çalışmalarla önemli katkılar yapmıştır.
3.	5 (Sicilya), 12 (Endülüs). Orta Çağ'da Sicilya ve Endülüs'e yerleşen Müslümanların yaptığı ticari, bilimsel ve kültürel faaliyetler Avrupa ve İslam medeniyetleri arasında bir köprü işlevi görmüştür.
4	4 (Maveraünnehir), 10 (Harezm). Orta Çağ Türkistan coğrafyasındaki Maveraünnehir ve Harezm'de açılan eğitim kurumları ve buralarda yetişen önemli bilim insanları bu şehirlerin öne çıkan başlıca ilim ve kültür merkezleri olmalarında etkili olmuştur.

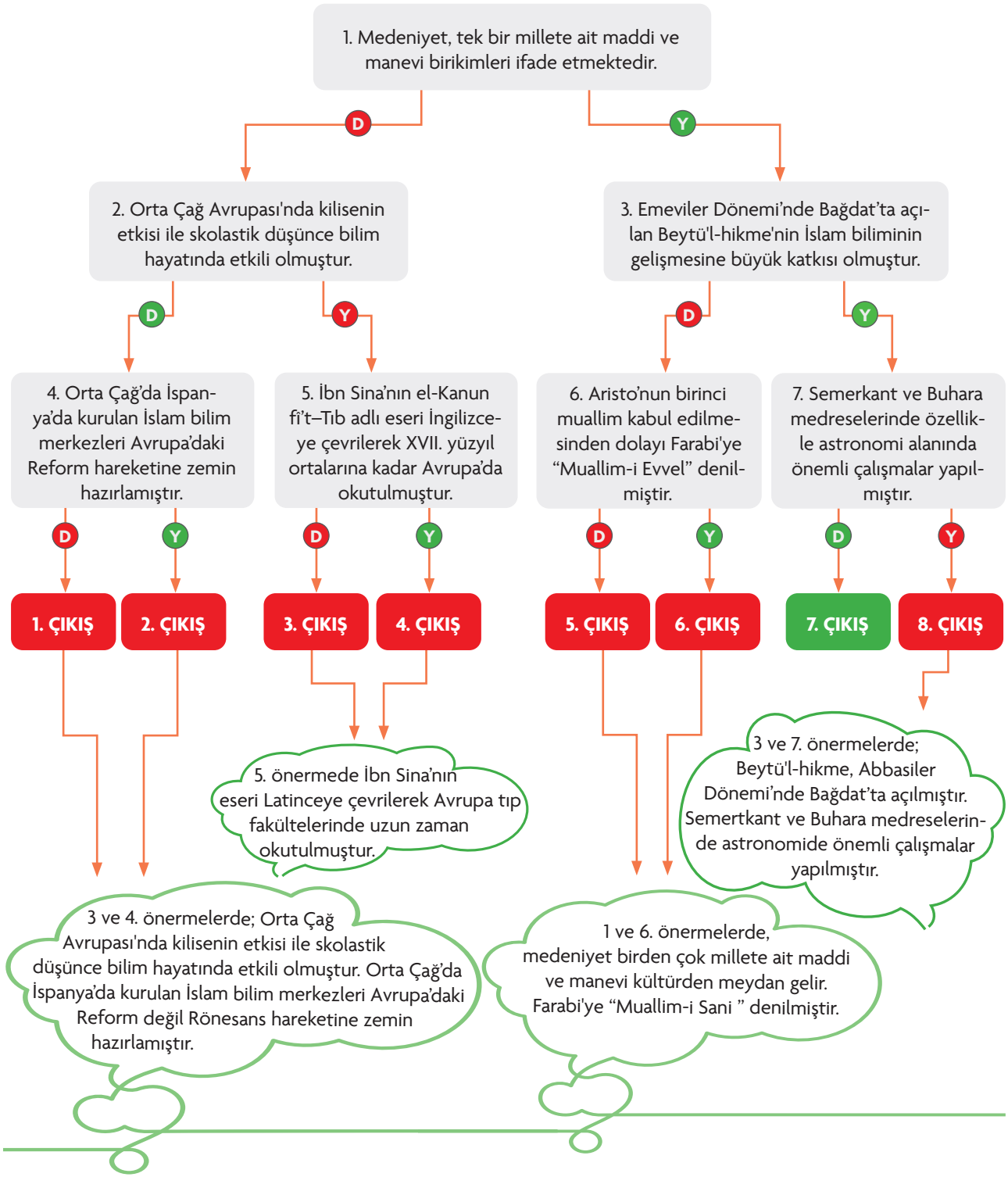
ETKİNLİK 2

TANILAYICI DALLANMIŞ AĞAÇ

Aşağıda Doğru (D) / Yanlış (Y) önermeleri içeren tanılayıcı dallanmış ağaç verilmiştir. Verilen önermenin doğru olduğunu düşünüyorsanız (D) seçeneğini, yanlış olduğunu düşünüyorsanız (Y) seçeneğini seçmeniz gerekmektedir. İlk önermeden başlayarak yapacağınız Doğru (D) / Yanlış (Y) seçimleriyle, sekiz farklı çıkış noktasından birine ulaşabileceksiniz.

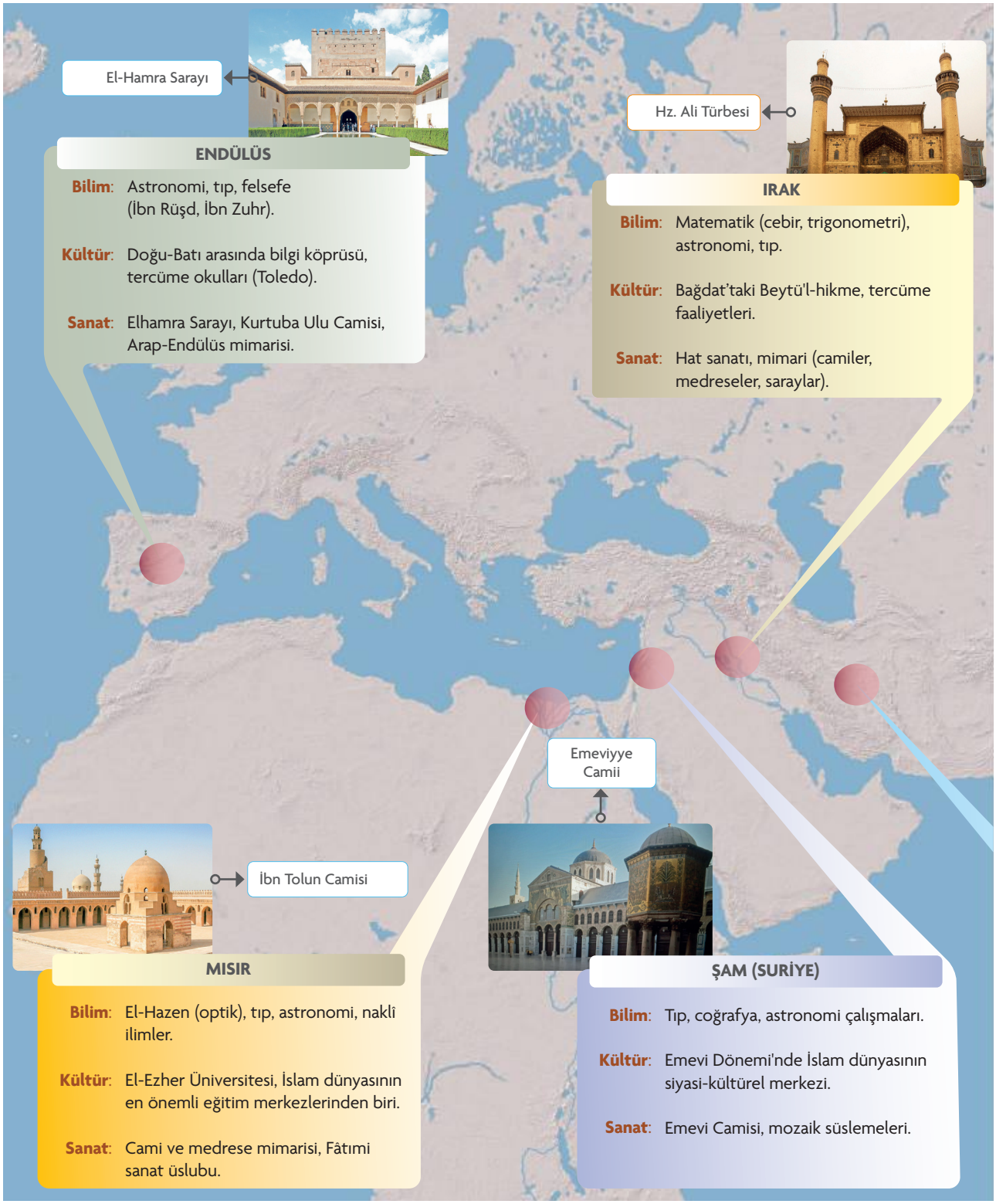

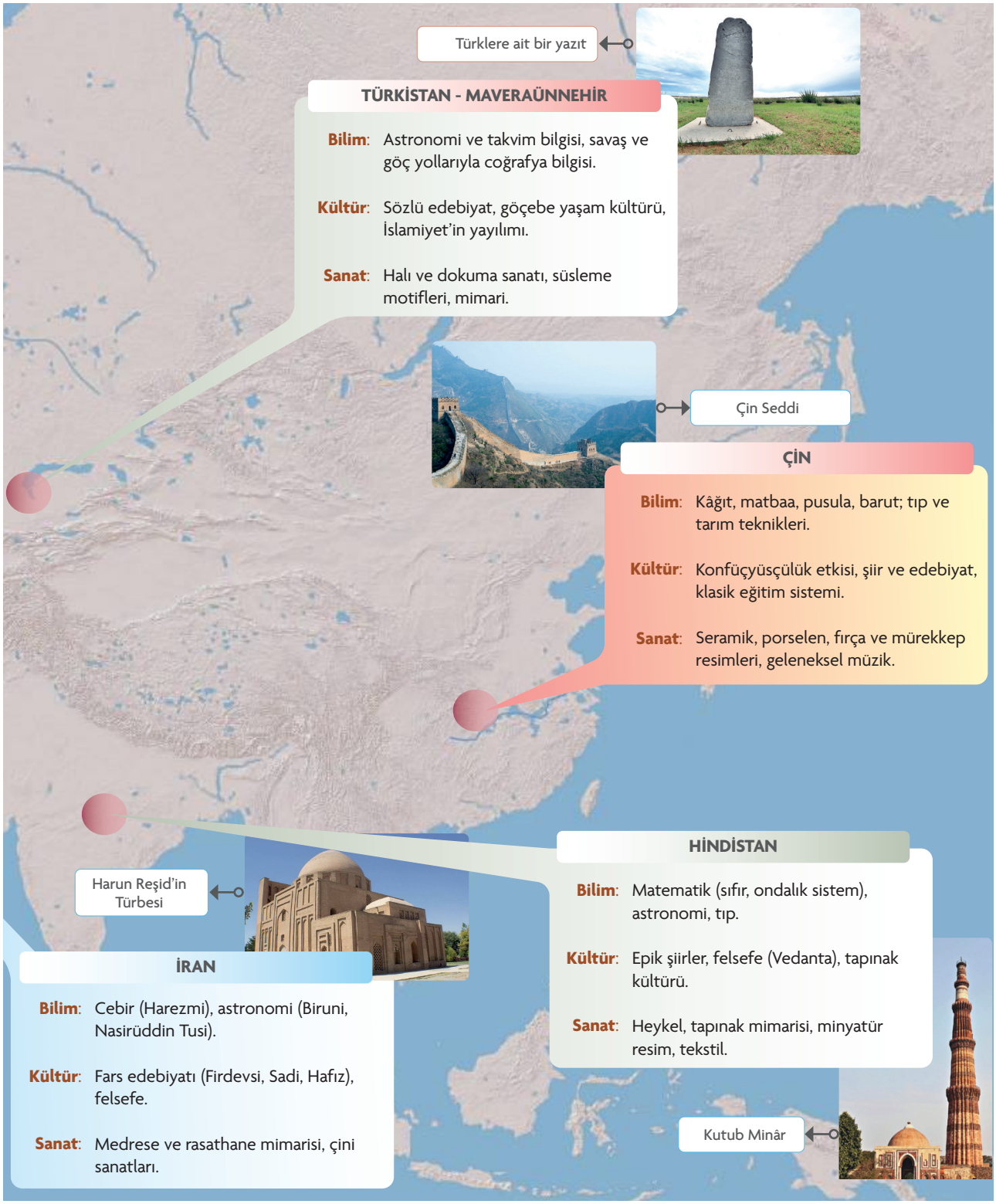
Geri Bildirim: Bu geri bildirim sayesinde kendi cevabınızı kontrol edebilir, hatalarınızı düzelterek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.
Yeşil renkli işaretler uygun adımları göstermektedir.
Kırmızı renkli işaretler hatalı adımları göstermektedir.
Eğer kırmızı renkli çıkışlardan herhangi birine ulaştıysanız ilgili balonları okuyunuz.

ÖĞRENDİKLERİM

Amaç: Verilen bilgileri dikkatle okuyunuz. Konunun temel kavramlarını, önemli noktalarını ve bağlantılarını gözden geçirerek öğrenmenizi pekiştiriniz.

Türklere ait bir yazıt
TÜRKİSTAN - MAVERAÜNNEHİR
Bilim: Astronomi ve takvim bilgisi, savaş ve göç yollarıyla coğrafya bilgisi.
Kültür: Sözlü edebiyat, göçebe yaşam kültürü, İslamiyet'in yayılımı.
Sanat: Halı ve dokuma sanatı, süsleme motifleri, mimari.
Çin Seddi
ÇİN
Bilim: Kâğıt, matbaa, pusula, barut; tıp ve tarım teknikleri.
Kültür: Konfüçyüsçülük etkisi, şiir ve edebiyat, klasik eğitim sistemi.
Sanat: Seramik, porselen, fırça ve mürekkep resimleri, geleneksel müzik.
Harun Reşid'in Türbesi
İRAN
Bilim: Cebir (Harezmi), astronomi (Biruni, Nasirüddin Tusi).
Kültür: Fars edebiyatı (Firdevsi, Sadi, Hafız), felsefe.
Sanat: Medrese ve rasathane mimarisi, çini sanatları.
HİNDİSTAN
Bilim: Matematik (sıfır, ondalık sistem), astronomi, tıp.
Kültür: Epik şiirler, felsefe (Vedanta), tapınak kültürü.
Sanat: Heykel, tapınak mimarisi, minyatür resim, tekstil.
Kutub Minâr

ETKİNLİK 2

Kavram Öğreniyorum

Aşağıda verilen kavramları açıklayınız ve bu kavrama öğrendiğiniz konudan veya tarih derslerinden bir örnek veriniz.

Filozof: .....

.....

.....

Katedral: .....

.....

.....

Kültür Havzası: .....

.....

.....

Medrese: .....

.....

.....

Rasathane: .....

.....

.....

Kendimi Değerlendiriyorum

☐ Kavramların anlamlarını doğru öğrendim.

☐ Kavramları cümle içinde doğru kullanabiliyorum.

☐ Benzer kavramları birbirinden ayırt edebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel olaylarla ilişkilendirebiliyorum.

☐ Kavramları tarihsel anlamlarıyla **ilişkilendiremedim**.

Geri Bildirim: İlişkilendiremedim seçeneğini işaretlediyseniz bu kavramların geçtiği aşağıda verilen bölümlerdeki etkinlikleri yeniden inceleyerek öğrenmenizi pekiştirebilirsiniz.

Filozof: Hazırlanıyorum, Etkinlik 2

Katedral: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Kültür Havzası: İlişkilendiriyorum, Etkinlik 1

Medrese: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Rasathane: Uygulayarak Öğreniyorum, Etkinlik 2

Daha fazlası için karekodu okutunuz.

MEBİ

OGM MATERYAL